

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
SZÉCHÉNYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

KOLLÁNYI FERENCZ

1909. évi folyam * IV. füzet.

BUDAPEST

KIADJA A M. N. MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRA.

1909.

TARTALOM.

Jablonkay Gábor S. J. Egy újabb magyar nyelvemléktöredék. (Három hasonmás melléklettel)	289
Dr. Gulyás Pál. Páris tudományos közkönyvtárai. (Első közlemény) ...	293
Zoványi Jenő. Könyvészeti és irodalomtörténeti apróságok	315
Dr. Gulyás Pál. Irodalmi hamisítványok	322
Zsák I. Adolf. A római Ottoboni-könyvtár hazai vonatkozásai. (Második, befejező közlemény)	335
Tárca. Jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Országos Könyvtára állapotáról az 1909. év III. negyedében	347
A Magyar Tudományos Akadémia könyvtára 1908-ban	352
Szakirodalom. Catalogue of books printed in the XV th century now in the British Museum. I. Ism. <i>dr. Gulyás Pál.</i> — G. Binz, Die Handschriften der öff. Bibliothek der Universität Basel. I. 1. Ism. Σ. — W. L. Schreiber u. Paul Heitz, Die deutschen «Accipies» und «Magister cum Discipulis»-Holzschnitte. Ism. <i>Gl.</i> — M. Pellechet, Catalogue général des incunables. III. Ism. <i>dr. Gulyás Pál.</i> — J. Herbert Slater, Handbuch für Büchersammler u. Bücherfreunde. Ism. <i>Bibliofil.</i> — Catalogus codicum manuscriptorum Bibliothecae Reg. Monacensis. I. 5. Ism. Σ. — Ch. Enschedé, Fonderies de caractères et leur matériel dans les Pays-Bas. Ism. <i>dr. Gulyás Pál.</i> — Kun S. Kéziratok és autogrammok jegyzéke. Ism. — <i>s. —l.</i>	354
Külföldi folyóiratok szemléje. Deutsche Literaturzeitung. XXX. 28., 35., 39. La bibliofilia. XI. 5—6. Le bibliographe moderne. XIII. 73. Mitteilungen der österr. Vereins für Bibliothekswesen. XIII. 1. Revue des bibliothèques. XIX. 7—9. The library Journal. XXXIV. 7., 8., 9. Zeitschrift für Bücherfreunde. Uj f. 1., 2., 3., 4., 5., 6. Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXVI. 7., 8—9.	368
Horváth Ignác. A magyar bibliografiai irodalom az 1909. év. III. negyedében... ..	372
Vegyes közlemények. Mgr Pietro Wenzel †. — A Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Szövetsége 1909. közgyűlése. — A Ludovika Akadémia könyvtáráról. (<i>Melich János.</i>) — Egy meg nem jelent folyóiratról. (<i>V. J.</i>) — A bolognai közs. könyvtár 1908-ban. (<i>Gch.</i>) — Breuer Lőrincz életéhez. (<i>Kemény Lajos.</i>) — A kassai könyvsajtó történetéhez. (<i>Kemény Lajos.</i>) — Irodalmi leletek	373
Változások a magyarországi nyomdáknál 1909 szeptember—november hónapokban	384
Név- és tárgymutató	385

EGY UJABB MAGYAR NYELVEMLEKTÖREDÉK.

JABLONKAY GÁBOR S. J.-TÓL.

(Három hasonmás melléklettel.)

Folyó év július havában a jézustársasági nagyszombati rendház könyvtárában kutatván, egy pergamenkötésű könyv kötésének hátlapján régi magyar írást vettem észre, a melyet e sorokban szándékom az érdeklődők előtt is ismertetni. A könyv a «Magnum Speculum Exemplorum»-nak Major János S. J. által bővített 1611-iki nyolczadrétű kiadása; és a nagyszombati rendház könyvtárában II. 1310. jelzéssel van beiktatva. Zölde pergamenbe van kötve, de minthogy a kötés hátlapja valamikor levált, a szóban forgó nyelvemléktöredék hárttyája szolgált pótlására. A ház előjárója, Hippich István S. J., engedélyével óvatosan lefejtettem a hárttyalapot; s ekkor kiderült, hogy két darabból állt, úgy hogy a jelenlegi két töredék részben két írott sornyi szélességben egybe volt ragasztva. A kisebbik töredék e sorainak betűi részben át is ragadtak a nagyobbik töredékre s így az olvasást némiképp megnehezítik.

A nagyobbik töredék 14·3 cm. hosszú és 9·3 cm. széles, a kisebbik 7·2 cm. hosszú és 9·4 cm. széles pergamenszelet. Mindkettőn az írás 8 cm.-nyi sorokat tölt ki; s így 1·3 (1·4) cm.-nyi oldalszegély marad üresen, a nagyobbik szeleten a sorok fölött is még 1·2 cm.-nyi szegély van. A sorokat egymástól 6—7 mm.-nyire álló vörös vonalak választják el. Tizenkilenc ilyen írott sor áll a nagyobb szöveg mindkét oldalán; tíz a kisebbikén.

A pergamen simább, kidolgozottabb oldala a kötéskor befelé került s így jobban megőrizte a festék színét (*a*) és *c*) oldal); a durvább fele a pergamennek kifelé volt fordítva, ennek következtében jobban ki volt téve az idő viszontagságainak. Több sora nem is olvasható. Több más sorát csak azon szerencsés körülménynél fogva tudtuk elolvasni, hogy a betűk mélyen bevésődtek a hárttyába s így oldalvilágítással vagy átbocsátott

fénynyel még kitalálhatók. A kötésnek kidomborodó keresztzsinórijait fedő sorok azonban csaknem az olvashatatlanságig elmosódtak. Megkísérlettük fényképezés útján segíteni a nehézségen, hogy mily sikerrel, a mellékelt ábrák mutatják. Kémiai uton nem mertük az írást felfrissíteni, mert féltünk, hogy a hártya szenved miatta.

Három ok teszi valószínűvé, hogy e töredékek a szent Ferencz-rendi nyelvemlékek közé tartoznak. Az egyik, hogy a könyv, a melyről lefejtettük, valamikor (1765-ben) a besnyői kapuczinus kolostoré volt. A másik, a mely a dömés eredetet kizárja, az, hogy világos szó van benne szűz Mária szeplőtelen fogantatásáról: «kit meg tarta meegh az eredet binnek zepleietl es». Végre a helyesírásnak némely sajátosságai, főkép a *cs* betűnek *ℒ* jeggyel való írása, amellyel éppen ferenczes nyelvemlékeinkben találkozunk.

Tartalma szerint a szöveg Krisztus Urunk kínszenvedéséről szól. Valószínűleg az Olajfák hegyén lefolyt haláltusának egy részlete, talán az angyalok vagy az angyal erősítő, vigasztaló beszéde van benne körülírva. Némikép hasonló hozzá a Wespriemi Codex ugyanezen tárgyú elmékedése; de csakis némikép. (Nyelvemléktár II. 18., 19. lap.)

A szöveg a következő:

Az *a*) oldalon (1. melléklet):¹

1. a pokol telik meg wellok · de
2. meñorzag úgán puztan ma
3. rad. maga oda terõmtõtted
4. uala õket. *En*² edes uram ief
5. uf uai kõnõrul immar awağ
6. *Lak*³ atte zentfegõs anñadon ki(t)⁴
7. meg tarta meegh az eredet bin
8. nek zepleietl es. teken. *Led* meg
9. atte zeretõ tanetuanidat kiket

¹ Áttekinthetés kedvéért neveztük el így az oldalakat; a tárgyi összefüggést csak az *a*) és *b*) oldal közt lehet megállapítani.

² A dõlt betűk és sorok vörös betűkkel vannak írva a nyelvemlékben.

³ A *cs* betű az *ℒ*-hez hasonló jellel van írva. Az *õ*, *õ* pedig így: *o*.

⁴ A t-t a hasábszegélyzõ vonal fedni látszik.

10. uğan tarttottad mint edes fi
11. aīdat. *O* en edes uram iefus
12. ha te maftan meg voniandod
13. magadat a halaltul (?)¹ hatt (?) mind
14. kinokra (?) mennek zegenøk. de
15. nem alkalmas en edes terøm (?)
16. tõm hoğ a pokolbeli erdøg ura
17. lkoğek atte ziledøn. mert iften
18. nek anña. es meñorzagnak ke
19. ralne azzonia. annak okaert

A *b*) oldalon (2. melléklet):

1. en edes iduezetem *Lak* keueffe
2. lezøn a kennak zenuedeffe. de
3. mind orøkø (vagy: orøke?) meg marad a
4. uigaffag es iduøffeg. *ffelele*
5. *erre az kegelmes iefus mon*
6. *duan.* uay (?) s igøn keuanom az
7. embernek (?) . . . . .
8. laztom magamnak . . . . . lt . .
9. me . . . . . az en mehei zent atám (?)
10. terømõtøte onnøn zømefere es
11. hafonlatøffagara. *O* meg gon
12. dolhatatlan nağ zeretet. im
13. az iftennek (?) zent fia inkab a
14. kara (?) maganak (?) ualasztani a
15. halalt hoğ *Lak* ember iduøzø
16. lne. *kuuetkøzik azyz maria*
17. *nak køferuſege. mert mikor*
18. *on² vronk iefus ekeppen ima*
19. *dkozneiek. kezde az zyz maria*

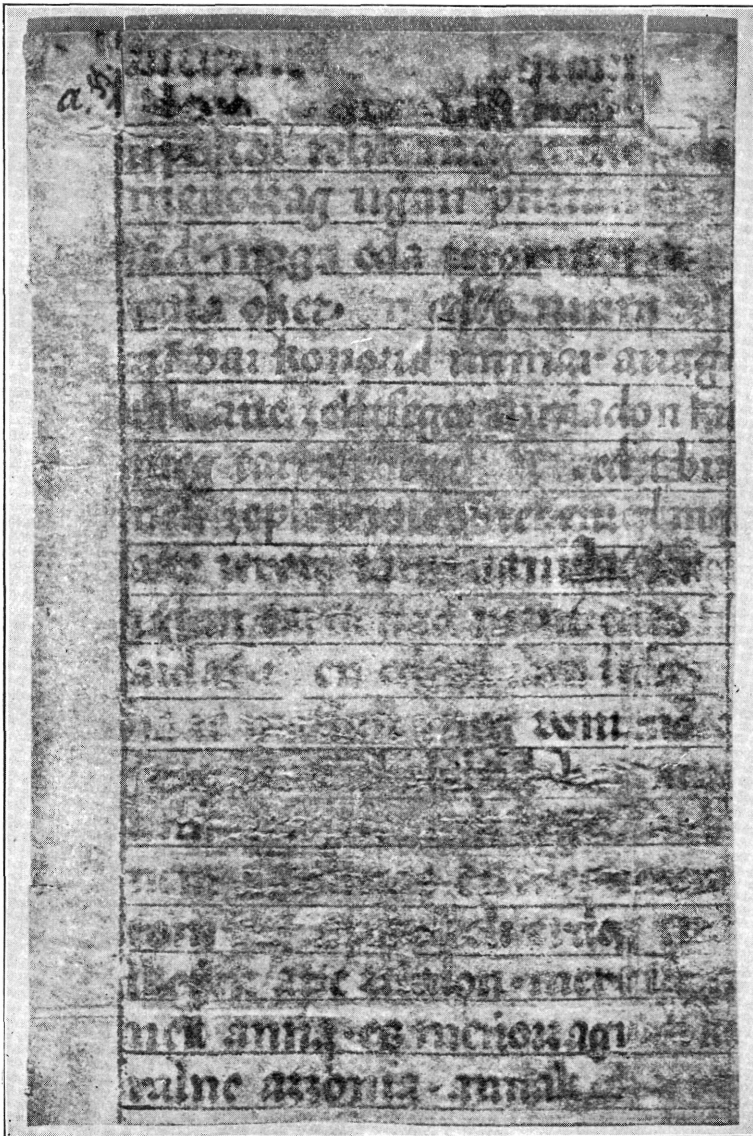
A *c*) oldalon (3. melléklet):

1. marada az iftennek paran*Lola*
2. taban. kyert az emberi nemze(t?)

¹ A biztosan meg nem állapítható szók mellé kérdőjelet tettünk.

² A két következő sorra átragadt a *c*) oldal 9. és 10. sora.

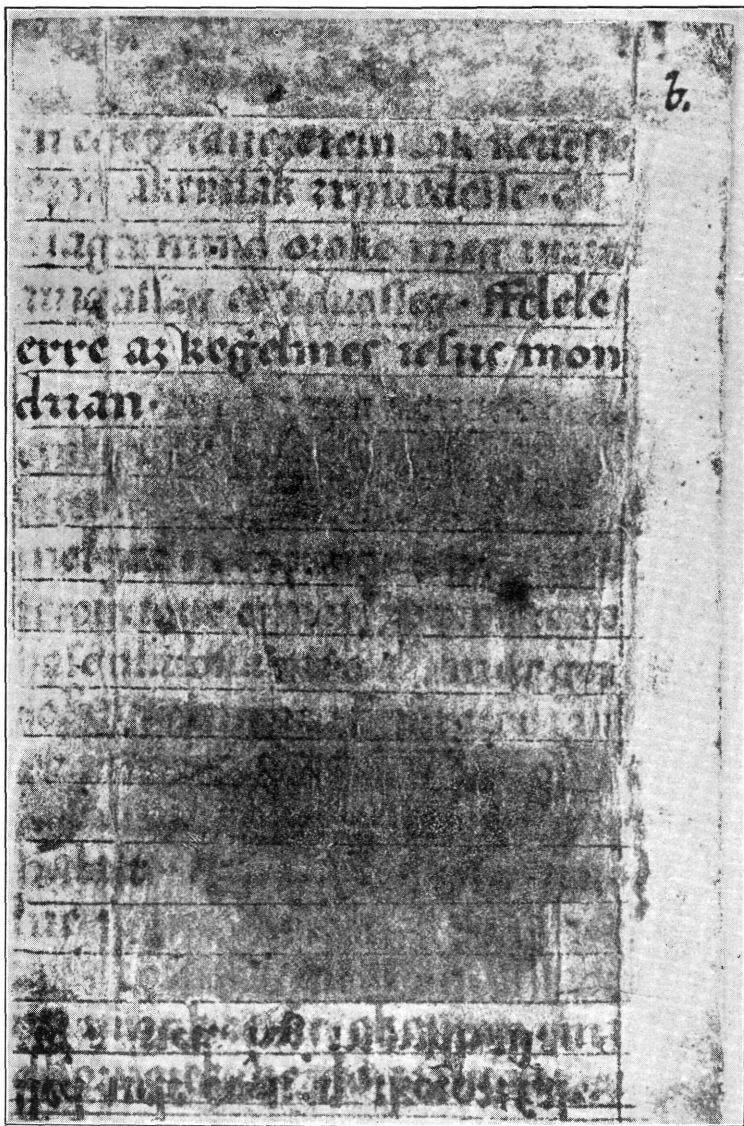

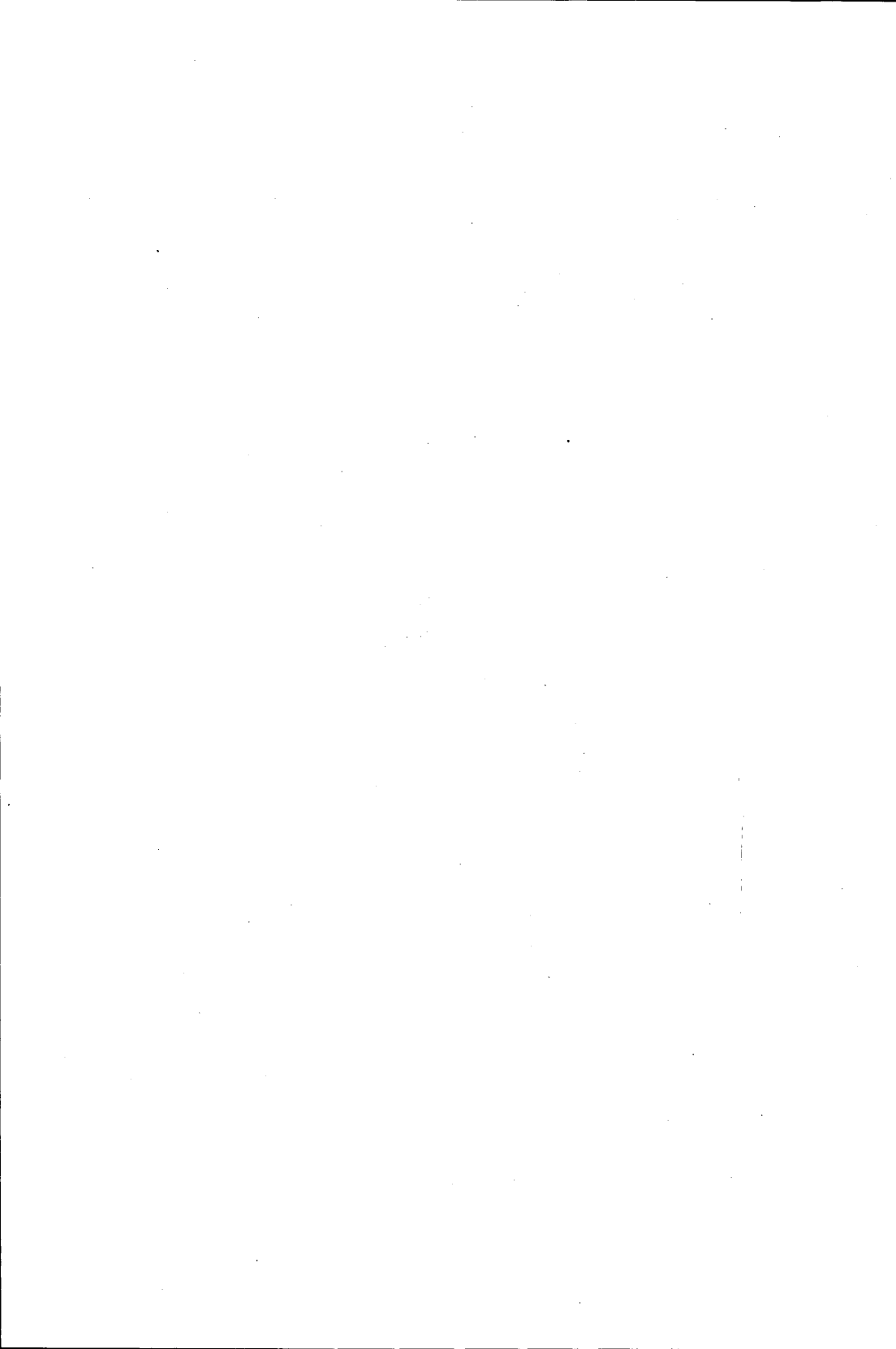
A Nagyszombaton talált nyelvemlék a lapja.

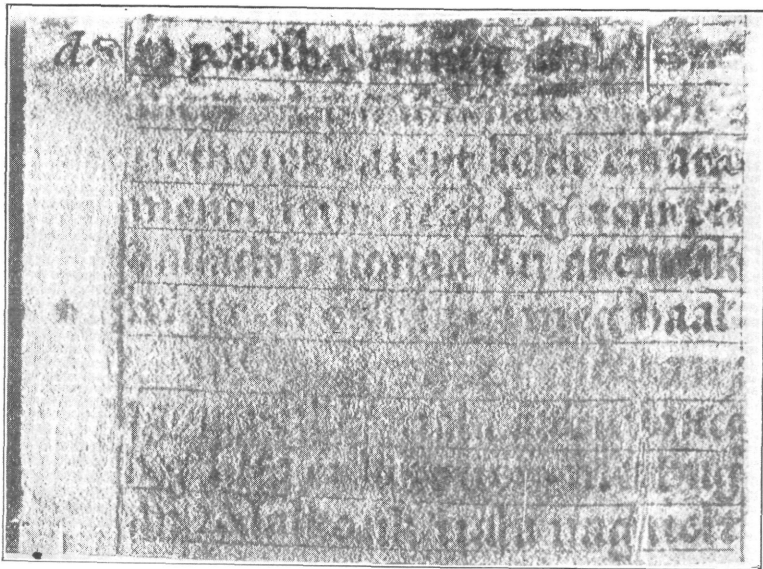
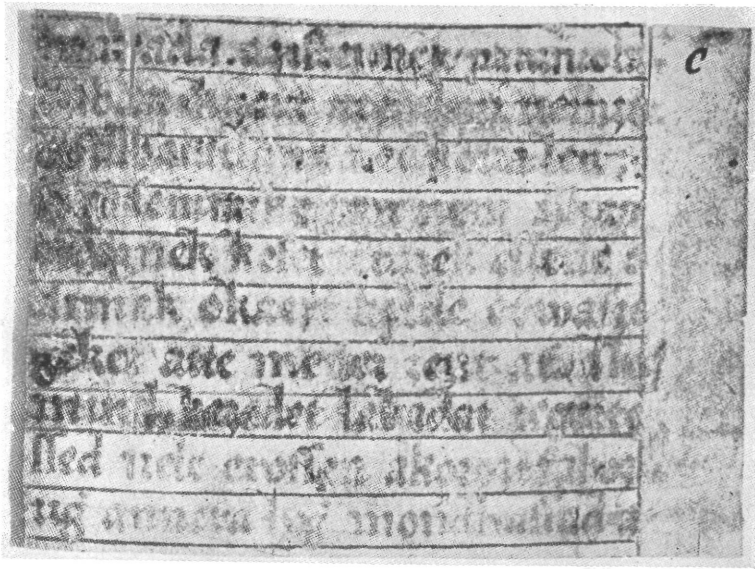

A Nagyszombaton talált nyelvemlék b lapja.

A Nagyszombaton talált nyelvemlék c és d lapja.

PÁRIS TUDOMÁNYOS KÖZKÖNYVTÁRAL.

DR. GULYÁS PÁLTÓL.

(Első közlemény.)

Alig van közintézményünk, melyet sűrűbben érne támadás, mint könyvtárainkat. Napilapjainkban — főleg kánikula idején — gyakran találkozunk fölszólamlásokkal, telve panaszszal könyvtáraink iránt. Az anyag hiányossága, a kiszolgálás lassúsága, a kölcsönzés korlátozása, a helyiségek szűk volta: ime, a legfőbb vádpontok, melyeket a könyvtárainkat látogató, s nem ritkán a könyvtárainkat *nem* látogató közönség hangoztatni szokott s a melyekkel a «művelt nyugaton», elsősorban Párisban uralkodó állapotokat szeretik szembeállítani. Az e fajta támadások hatása alatt érlelődött meg bennem a vágy, hogy Páris, a «modern Athén», sokat dicsért könyvtári állapotairól személyes meggyőződést szerezzek. Hogy e vágyam testet ölthetett, azt a M. N. Múzeum igazgatóságának köszönhetem, mely anyagi támogatással mozdította elő tanulmányútam. A következőkben ez útam tapasztalatairól számolok be a «Magyar Könyvszemle» olvasóinak, megjegyezvén, hogy e helyen csakis a tudományos rendeltetésű, encziklopedikus jellegű könyvtárakra fogok kiterjeszkedni.¹

I.

A Bibliothèque Nationale.

Ismertetésemet a legnagyobb párisi közkönyvtárral kezdem meg, a mely az igazságtalan összehasonlításoknál a zúgolódóknak rendesen szemük előtt lebeg: a *Bibliothèque Nationale*-lal.

A Bibliothèque Nationale, mely eredetileg a francia uralkodók magánkönyvtárából alakult ki, jelenleg négy osztályból

¹ Páris érdekes népkönyvtáiról, l. szerzőnek Népkönyvtári intézmények Párisban és Londonban cz. a. külön is megjelent tanulmányát.

áll: a nyomtatványok, kéziratok, érmek és metszetek osztályából. A térképek 1829—1838. külön osztályt tettek ki; de 1839-ben a metszetek osztályába, majd 1858-ban a nyomtatványok osztályába kebelezték be, melynek most is egyik alosztályát teszi.

A gyűjtemény legrégibb része, a dolog természetéből kifolyólag, a kézirtattár, mely néhány. Nagy Károly tulajdonában volt kéziratot is tartalmaz. Jámbor Lajos és Kopasz Károly egykori könyvtárából szintén van még egy-két kézirat a Bibliothèque Nationale birtokában; de ezzel a láncz megszakad: az utolsó Karolingok nem birtak bibliofil hajlamokkal. E nemes szenvedély a Capeting szent Lajosban éled ismét föl, a ki a Sainte-Chapelleben egész könyvtárt hozott össze. De gyűjteménye nem maradt fenn s létezését a Nationale-ban csakis kiváltkép díszes zsoltárkönyve hirdeti. A királyi könyvtár tulajdonképeni megalapítója V. Károly volt (1364—1380), a ki mintegy 1200 kötetes kézirat-gyűjteményt hozott össze, a Louvre-ban külön helyiségben állíttatta föl s katalógust is készíttetett róla. E gyűjteménynek ma már alig egy tizede van meg a Bibliothèque Nationaleban, a mi elsősorban V. Károly közvetlen utódai nemtörődömségének tudható be. Végre XII. Lajos uralkodásával új korszak nyílik meg a királyi könyvtár történetében s mindinkább gyökeret ver a gondolat, hogy a könyvtár nem az egyes uralkodók szeszélyének gyümölcse, hanem nemzedékről-nemzedékre szálló nyilvános intézmény. Bloisi könyvtára, mely VIII. Károlytól örökölt kódexeken kívül a Viscontiak és Sforzák páviai gyűjteményét s Lajos brüggei herczeg beceses kézirateit is magában foglalta, a bolognai követ nyilatkozata szerint 1508-ban a világ legelső ilyenmü gyűjteménye volt. A tudományt kedvelő I. Ferencz a bloisi gyűjteményt 1544-ben egyesítette saját fontainebleaui könyvtárával s az ekként megnövekedett gyűjteményt, melyben a kéziratok mellett már vagy ezer kötet nyomtatvány is helyet foglalt, csupán IX. Károly idejében szállították Párisba. Itt előbb a collège de Clermont, majd a ferenczes-klastrom épületében helyezték el s végül, többszöri helyváltoztatás után, 1721-ben a Mazarin-palotában állíttották föl, ahol mindmáig fönmaradt.

A Bourbonok trónralépte óta a könyvtár minden része rendszeresen gyarapíttatott akár vétel vagy csere, akár hagyományok útján. Az anyag ekként annyira fölszaporodott, hogy

XV. Lajos idejében, a könyvtár «aranykorában», a nyomtatványokat elkülönítették a kéziratoktól s külön igazgatás alá állították. A forradalom, mely oly sok közművelődési alkotásra végromlást hozott, a Bibliothèque Nationalera nézve nagy előnyökkel járt. A szerzetesi könyvtárak gazdag könyv- és kéziratgyűjteményének, oklevélkészletének a nemzeti raktárban összehordott tömkelegéből u. i. szabadon választhatott a Nationale vezetősége s hogy e sürgősen végrehajtandó választás minden tekintetben kielégítő volt, azt a könyvtár akkori jeles vezetőjének, *Van Praetnak* a tudását, tapintatát dicséri. A következő évtizedek legsúlyosabb gondját nem is a nagyobb arányú továbbfejlesztés, hanem a hirtelen fölszaporodott anyag földolgozása okozta. Ennek szentelte javarészét a könyvtár *Naudet*, majd *Taschereau* igazgatása alatt. A fölhalmozott könyveket szakok szerint osztályozzák s ez osztályokon belül betűrendben föllállítják, majd az ötvenes évek közepén megindítják a rendszeres katalógus kinyomatását. A methodikus katalógus teljes elkészülte épen nem járt messze a megvalósulástól, a mikor 1874-ben *Delisle* került az intézet élére, a kinek legelső dolga volt e munkálatokat beszüntetni s az általános czédulakatalógust elkészíttetni s ennek alapján a betűrendes katalógus kinyomatását is megindítani.

E futólagos történeti visszapillantás után, melyet a könyvtár vezető férfiai által a *Les grandes Institutions de la France* cz. vállalatban írt kötetből merítettünk, lássuk már most a gyűjtemények jelenlegi elhelyezésének, kezelésének s működésének módozatait.

A Bibliothèque Nationale palotája a Richelieu-, Colbert-, Viviane- és Petits-Champs-utczák által határolt hosszúkás, négyszög alakú, mintegy 16.500 m² kiterjedésű területen áll s különböző korszakokban épült. A legrégebbi rész az 1633-ban épült Hôtel Tutebeuf, mely az intézet adminisztrátorának s titkárának lakását, a tanácstermet s a térképgyűjteményt foglalja magában. Valamivel újabb keletű az ú. n. Mazarin-folyosó, melylyel a nagynevű kardinális a Tutebeuf-palotát magánlakosztályával 1650-ben összekötötte. Ez a folyosó ma is fönnáll s a cziméliák kiállítási terméül szolgál. A területen állott többi régi épület teljesen áldozatául esett a mult század átalakító s ujjáépítő munkálatainak. A Petits-Champs- és Richelieu-utczák által hatá-

rott részen jelenleg álló épület, mely a főkönyvraktárat, az éremgyűjteményt s az 1868-ban megnyílt nagy dolgozótermet foglalják magukban, Henri Labrouste alkotása. A Colbert- és Viviane-utczák szögletén jelenleg épülő nyilvános olvasóterem pedig a Bibliothèque Nationale mostani építésének, Pascalnak a tervei alapján készül.

Az ezen épülettömben elhelyezett gyűjtemények legterjedelmesebb része a nyomtatványi osztály, melynek kötetszáma manár meghaladja a három milliót. Gyarapodásának három forrása van: vásárlás, adomány (és csere) s a köteles példányok intézménye. Mindháromfajta szerzeményről külön-külön növedéknaplót vezetnek.

A vásárolt kötetek száma 1907-ben 10.161 kötetre rugott, a mihez még 72.473 folyóiratszám járult; e célra csak 80.000 fr. állván évenként rendelkezésre, nagyon meg kell válogatni a megvásárlandó köteteket s a tisztviselők egy jelentékeny részének ez az egyetlen föladata.

Az adományok, különösen a mióta a katalógus kinyomatása olyamatban van, szintén igen jelentékeny számot tesznek. 1907-ben pl. 3416 kötetel gyarapodott ez úton a könyvtár. Ennek oka főleg abban rejlik, hogy a könyvtár, ha egy-egy nevezetesebb élő szerző sorra kerül a kinyomatott katalógusban, megküldi neki művei jegyzékének kefelevonatát, kérve, hogy a hiányzó műveket engedje át a könyvtárnak. E fölszólítás a legtöbb esetben nem marad eredménytelenül, sőt akadnak oly szerzők is, a kik fölszólítás nélkül beküldik hiányzó műveiket.

De a legbővebben ömlő forrás a köteles példányok intézménye. 1907-ben ez uton 20.729 önálló kötet és füzet, 10.220 zenemű s 506.260 folyóirat és ujságszám érkezett a könyvtárba. E rengeteg anyagot a könyvnyomtatók nem közvetlenül szállítják be a könyvtárba, hanem a belügyminisztérium közvetítésével. A köteles példányokról szóló 1881. júl. 29-iki törvényzikk u. i. elrendeli, hogy a nyomdászok minden sajtótermékükből 2—2 példányt Párisban közvetlenül a belügyminisztériumba, a vidéken pedig a prefekturákba tartoznak szállítani. A prefekturák azután hétről-hétre felküldik a példányokat az igazságügyminisztériumba, a honnan úgy a párisi, mint a vidéki sajtótermékek egyik példányát a Bibliothèque Nationaleba, a

másikat pedig a közoktatásügyi minisztériumba továbbítják. Az átszállítás minden hét péntekjén történik. A szállítmány a könyvtáráépület Richelieu-utczai főbejárója alól nyíló iroda-helyiségbe kerül, a hol az összes szerzeményeket beiktatják. A köteles példányoknak egész különleges, mozgó lapokból álló növedéki naplójuk van. Minden egyes nyomdász egy-egy számozott napló-lapot vagy füzetet kap, a melybe a hétről-hétre beérkező nyomtatványok tételenként bevezettetnek. A bevezetés alkalmával a termékeket legott kollaczionálják s ha hiányra akadnak, azonnal megírják a reklamációt. A reklamálás a belügyminisztérium hivatalos papirosán s a belügyminisztérium nevében történik, a hová a reklamációkat rövid úton átteszi a könyvtár igazgatósága aláírás s továbbítás végett. A reklamálás csupán három hónapon belül valósítható meg a törvény értelmében. Innen van, hogy igen sok a csonkaság, mert a reklamálás végrehajtására nem futja a szükre szabott időből. Az egyes nyomdák naplószáma nem állandó, hanem évről-évre változik s attól függ, hogy mikor kerül az évben először az illető nyomdász egy terméke az iktatást végző tisztviselő kezei közé. Ha a nyomtatványok az úton megrongálódtak vagy bekötésük kívánatos, az iktatóból a könyvtár házi könyvkötő-műhelyébe kerülnek, a hol újra füzetnek, kijavíttatnak, esetleg be is köttetnek.

Kötésre elenyészően csekély összeg — évi 30.000 fr. — állván a Nationale rendelkezésére, csakis a legfontosabb művek láthatók el tartósabb kötéssel. Úgyszintén a napilapok közül is csupán a párisiakat köttetik be, igaz, rendkívül tartósan: szép fekete maroquin-félbörkötésbe. A vidéki napi és heti sajtó termékeit azonban évfolyamonként összegyűjtve, tartós csomagoló papirosba burkolják, zsineggel átkötik s így helyezik el a raktárakban.

Az ekként előkészített kötetek a katalogizáló helyiségbe jutnak, a hol a könyveket bibliografiaiilag földolgozzák s a megfelelő könyvtári szakba beosztják. A Bibliothéque Nationale szakrendszere a következő:

Hittudomány.

A. Szentírás; *B.* Liturgia és Zsinatok; *C.* Egyházatyák. *D.* Katholikus theológia; *D*² Akatholikus theológia.

Jogtudomány.

E. Kánonjog; *E** Természetes jog; *F.* Polgári jog.

Történelem.

G. Egyetemes történet; *H.* Egyháztörténet; *J.* Ókori történet stb.; *K.* Olaszország története; *L.* Franciaország története; *M.* Németország története stb.; *N.* Anglia története; *O.* Spanyolország és Portugália története; *O².* Ázsia története; *O³.* Afrika története; *P.* Amerika története; *P²* Ausztrália története; *G.* Könyvészet.

Tudományok és művészetek.

R. Bölselet; *S.* Természettudományok; *T.* Orvosi tudományok; *V.* Matematikai tudományok; Szépművészetek stb.; *V^m* Zene.

Szépirodalom.

X. Nyelvészet és szónoklattan; *Y.* Költészet; *Y².* Regények; *Z.* Poligrafia és vegyes.

A könyvek helyrajzi jegyét a szakok megjelölésére szolgáló betű s a melléje helyezett sorszám adja. E jegyet úgy a könyvről készített czédulára, mint a könyvekre magukra is rávezetik.

A könyvekről készített czédulák nyomdába adatnak s a könyvtár Bulletin mensuel-jában látnak napvilágot. A Bulletin 1875-ben indult meg s első évfolyamaiban csupán a külföldi, tehát vásárolt művek czimei közöltettek. 1882 óta az új és régi francia irodalom termékei is belekerülnek a Bulletinbe. Ezenkívül, mint ismeretes, munkába vétetett az egyetemes, betűrendes katalógus kinyomatása is. E munka jelenleg, noha már 37 kötet látott napvilágot, a *D.* betűnél tart s előreláthatólag csak évtizedek multán készül el. A kéziratos könyvtári czédulákat, a nyomtatásban már megjelent részről, megsemmisítik s magával a kinyomatott katalógussal helyettesítik. A közönség a czédulakatalógusnak még közzé nem tett részeihez sem férhet hozzá s a bizalmatlanság akkora, hogy még e sorok írójának sem mutatták meg, a mikor körülvezették a könyvtár helyiségeiben, jöllehet többször is szóba hozta kalauza előtt. Maire szerint¹

¹ Manuel pratique des bibliothécaires. 68. l.

6×9 cm. nagyságú kartonlapokból áll, melyek ezerkétszázankint vannak a redőnynyel elzárható katalogus szekrény fiókaiba besosztva. A czédulák nincsenek megrögzítve s ebben rejlik annak az oka, hogy miért nem férhet hozzá az idegen.

A kellően megpajzskázott kötetek azután a könyvraktárba kerülnek, mely több részből áll. A raktár főrésze a dolgozó terem folytatását képező központi magazin, melyet hatalmas üvegajtó választ el a közönségtől. E központi raktár 40 m. hosszú s 30 m. széles, üvegterőzettel ellátott csarnok, melynek középső hajójától jobbra és balra eső részei egy alagsorra s négy emeletre oszlanak. Ez emeletek mindegyike 2'30 m. magas s áttört vasfödémrel bír. Minden egyes emeleten 13—13 kettős állvány nyert elhelyezést, melyek fából valók. Az emeleteket egymással lépcsők, a hajó két részét pedig hidak kötik össze. Az egész raktár, a souterraint kivéve, jól, sőt nagyon is jól van megvilágítva; nyáron a hőség — főleg a felső emeleteken — szinte tűrhetetlen, daczára, hogy vízsugarakkal hűtik kívülről az ablaktáblákat. Ma már a közlekedésre fönntartott középső hajó földszintjén is nagy pótállványok állanak a folyton emelkedő szaporulat egy részének befogadására.

Mindazonáltal a terület nincs elég gazdaságosan kihasználva. A rekeszfalak közti távolság 3 m. A pittsburgi Carnegie-könyvtárban a távolság csupán másfél méter, a washingtoni kongresszusi könyvtárban pedig 1'75 m.¹

A főrepozitóriumban a következő szakok nyertek elhelyezést: az alagsorban a theológia, mint a könyvtárnak egyik leg-ritkábban használt része, a földszinten s az emeleteken a franciaországi történelem (ide tartoznak a hírlapok is!),² a nyelvészet, bibliografia, vegyesek, a költészet, szinműirodalom (nemzetek szerint csoportosítva), az orvostan, a tudományok és művészetek. A többi szak mellékraktárakban van elhelyezve: jobbra a földalatti mansardokban, melyek az épületnek a rue de Richelieu, rue des Petits-Champs s a rue Colbert menti részein vonulnak végig. A jog, a földrajz, a történelmi szakok

¹ V. ö. Morel. Bibliothèques. II: 134.

² A vidéki lapok újabb időben kivétettek a szakból s külön kilencz teremből álló raktárban helyeztettek el.

zöme s a regényirodalom nyert ebben a szinte véget nem érő teremsorozatban helyet; itt vannak továbbá a duplumok is, melyeket elsősorban a házonkívüli használatnál értékesítenek. A pótmagazinok berendezése régi faállványokból áll.

A külön raktárak közül kétségkívül legértékesebb a vasrácsos kapuval elzárható *réserve*, mely a rotundából nyílik. A rotundában van elhelyezve Voltaire szive. Maga a *réserve* kétemeletes, hatalmas terem, melyben mintegy 100.000 kötet ritkaság van elhelyezve. Itt vannak az ősnymtatványok, pergamenre készült lenyomatok, kisméretű könyvek, híres könyvkötések, művészi becsű illusztrált könyvek s általában mindama kötetek, melyekből csupán 100 példány készült (a különlenyomatok kivételével). *Morel*¹ szerint a *réserve*-ben a többi közt 5300 francia verses kötet, 4000 francia szindarab, 3800 regény, 2620 hártványomat, 583 törpe kötet, 51 xilographika stb. van. Érdekes a terem mélyén elhelyezett üveges vasszekrény, melyet a könyvtár *poklának* neveznek. E pokolban, melyhez a kulcsot maga az administrateur général őrzi, mintegy 900 többé-kevésbé hirhedt pornografikus mű van elhelyezve. Használatához általános engedély nem nyerhető; hanem csak jól indokolt folyamodványra adnak ki belőle, erős kivételkép, tudományos használatra egy-egy, a kutató által kijelölt kötetet.

A *réserve* legszebb s legértékesebb darabjai, a kéziratár több értékes darabjával közösen, ki vannak emelve a raktárakból s a Galérie Mazarine ragyogó helyiségében állandó kiállítás keretében gyönyörködtetik a közönséget. Ez a helyiség tulajdonképpen két teremből áll, egy kisebb előcsarnokfeléből, melyben néhány pompás kötés van kiállítva, az egykori uralkodók magánkönyvtáraiból, továbbá több olyan kötet, melyek becsét híres francia írók, Montaigne, Rabelais, Racine kéziratossá bejegyzései fokozzák. A második terem a tulajdonképeni Mazarin-csarnok, melynek mennyezetét Romanelli eredeti festményei, oldalfalait a könyvtár legnagyobb pártfogóinak mellszobrai ékesítik. De legszebb ékessége e pazar fényű teremnek az oldalfalak mentén fölállított üvegszekrényekben s a terem közepén szabadon álló vitrinákban elhelyezett irodalmi kincsek. A csarnok első fele a

¹ I. m. II: 150.

könyvnyomatás fejlődését mutatja be az első xilographicáktól a jelenkorig, pompás, ritkánál-ritkébb példányokban, bibliofil fejedelmek és fejedelmi bibliofilek remek kötéseiben. Együtt láthatni egy szekrényben az ú. n. 1451-iki Donatust, Gutenberg hihetőleg legrégebb nyomtatványát, a Mazarin-biblia két, egy papirosra s egy hártýára nyomtatott példányát, Fust és Schoeffler 1457-iki, s 1459-iki zsoltároskönyvét, oly látvány, melylyel a föld kerekiségének egyetlen más könyvtára sem kedveskedhetik a szemlélőnek!...

A csarnok második felét a kéziratok töltik meg. A flamand, francia s olasz festett zsoltáros evangéliumi könyvek, breviáriumok és horák hosszú sorát, melyek fejedelmek, vérbeli hercegek s egyéb egyházi és világi kitünőségek tulajdonából kerültek a francia nemzet birtokába, Nagy Károly evangéliuma nyitja meg. A színekben dúskáló illuminátorokkal a drágakövet, aranyat, ezüstöt, művészi elefántesontfaragványokat pazar kézzel fölhasználó ligátorok keltek versenyre e hártýa-kódexek előállításában, melyek káprázatos fényét a kissé szűken beszűremlő világosság tompítja.

A világi emlékek, ha külső megjelenésük fényében nem is vetekedhetnek mindig az egyházi szerkönyvekkel, művelődéstörténeti és irodalmi szempontból egyformán fontosak. Itt van a hazánkat is megjárt XIII. századbéli nagy építőmester, Villard de Honnecourt vázlatkönyve, VI. Károly könyvtárának leltári jegyzéke, az V. századból való Livius-kézirat, Bossuet, Fénelon, Molière, Racine, Voltaire s a francia irodalom számos jelesének eredeti levelei, fogalmazványai, a történeti személyek autogrammjai, a keleti könyvek hosszú sora, a laikus előtt bizarrnak tetsző mexikói s északamerikai indián kéziratok. Ime néhány adat, mely csak halvány fogalmat nyujthat a kiállítás gazdagságáról, tanulságos voltáról.

Miként a nyomtatványi osztály anyagából, úgy a kézirat-táreból is csupán egy elenyésző töredék került kiállításra, a többi a kéziratár emeleti dolgozótermébe torkolló hatalmas raktárhelyiségben van elhelyezve. A kéziratár mintegy 110.000 kötetre tehető. Megjegyzendő, hogy a levéltári anyag nincs különválasztva a szorosabb értelemben vett kéziratoktól s nincs darabonként borítékozva, mint nálunk, hanem többszázanként kötetekben egyesítve. A kéziratok fölállításánál nyelvük szolgál

alapul. Az anyag hét főcsoportba van osztva, ezek: 1. keleti csoport (kb. 25.000 kötet); 2. görög csoport (4960 kötet); 3. latin csoport (21.544 kötet), mely ismét két alcsoportra, ú. m. a törzsgyűjtemény s az újabb szerzemények csoportjára szakad; 4. francia csoport (44.913 kötet), mely a latinnak megfelelően szintén két alcsoportra oszlik; 5. modern nyelvek, 14 alcsoporttal (3649 kötet, ebből 2163 olasz); 6. különböző provinciákra vonatkozó okmánytárak (2593 kötet); 7. egyéb gyűjtemények (8269 kötet). Hogy a könyvtár e részének egy évi gyarapodásáról fogalmat adjunk, közöljük az 1907. évi szaporulat számadatait H. Martin hivatalos jelentése nyomán.¹ E szerint letét útján 158, vétel útján 281 és ajándék útján 73 kötettel gyarapodott a Bibliothèque Nationale kéziratári osztálya.

A nyomtatványi és kéziratári osztálynak közös könyvkötő műhelye van magában az épületben. A műhely tevékenységéről a következő adatok nyújtanak némi fogalmat. 1907-ben házilag 3360 egész- és félbörkötés, 13.998 újrafűzés, cartonnage és javítás s 2817 bekötésre nem kerülő folyóirat-csomag készült. Egy művezető s tizenkét segéd dolgozik e házi műhelyben. Házon kívül pedig 9997 egész- és félkötés s 10.747 cartonnage és javítás készült.

A könyv- és kéziratári anyag földolgozása s a közönség kiszolgálása a következő személyzetet foglalkoztatja. Úgy a nyomtatványi, mint a kéziratári osztály élén egy conservateur en chef áll. A nyomtatványi osztályban három és a kéziratárban egy conservateur adjoint, továbbá az osztályok jelentőségével arányos számú könyvtáros, alkönyvtáros, évdijas (stagiaire), napidijas, altiszt és szolga tesz szolgálatot. Legnépesebb — a dolog természetéből kifolyólag — a nyomtatványi osztály, melynek tisztikara 28 könyvtárosból és alkönyvtárosból, 6 évdijásból s a szükséghez képest váltakozó számú (5—10) napidijásból áll. A felügyelet s közvetlen kiszolgálás munkája a nyomtatványi osztályban egymagában 9 altiszt, mintegy 40 szolga és őr közt oszlik meg.

A fölvételi föltételek a következők. A ki stagiaireségre pályázik a Bibliothèque Nationaleban, annak akár az École des

¹ Journal officiel 1908. márcz. 2. 1571. l.

Chartes, akár az École des Langues orientales vizsgát tett növendékének kell lennie. Ennek híján érettségi bizonyítvány s egy az administrateur général elnöklete alatt álló bizottság előtt letett szakvizsga kívántatik meg a jelölttől.

A szakvizsga tárgyai a nyomtatványi osztályban:

I. A stagiairek részére.

1. Mintegy húsz kötet, vagy darab katalógizálása, köztük ősnymtatványok, görög-, latin- s idegennyelvű, főleg német könyvek.

2. Megállapítandók e művek cziméből a legjellegzetesebb szavak, melyek alatt egy tárgyi repertórium betürendjébe sorolhatók. A mutató azon elvek alapján készül, melyek a könyvtár által havonként kinyomatott *Bulletin des publications françaises* tárgymutatójánál irányadók.

3. Egy latin vagy élő idegen nyelven írt előszó taglalása a végből, hogy röviden összegeztessenek azok a körülmények, melyek az előszó szerint a mű megírására s kiadására vonatkoznak.

4. Írásbeli feleletek a régi és modern, francia meg külföldi legfontosabb könyvészeti munkák beosztására s használatára vonatkozó kérdésekre.

II. Az alkönyvtárosok részére:

1. Mintegy tíz mű, vagy darab katalógizálása, köztük ősnymtatványok, görög, latin és idegen, főként német nyelvű művek. Megjelölendő az a bibliográfiai osztály, melybe e tételek mindegyike sorolandó a könyvtárnál divó gyakorlat szerint.

2. Bibliográfiai munkák s a nyomtatványi osztály különböző jegyzékei segélyével megkeresendő tíz olyan munka, melyet az olvasóterem látogatói több-kevesebb pontossággal kértek.

3. Írásbeli válasz azon kérdésekre, melyek hivatva vannak megállapítani, hogy a jelölt ismeri a Bibliothèque nationaleban divó szakosztályozást, a fontosabb bibliográfiai műveket, jártas a könyvnyomtatás történetében, föl tudja ismerni egy-egy példány fontos sajátosságait (kötés, ex libris, széljegyzetek stb.).

A kéziratári osztályban a vizsgálat tárgyai a dolog természetéből kifolyólag módosulnak.

I. A stagiairek részéről a következők kívántatnak meg:

1. Néhány kézirat czimének lemásolása.

2. Négy vagy öt kézirat leírásának megszerkesztése.
3. Feleletek a kronológiából s diplomatikából vett kérdésekre.
4. Egy paleografiai vagy irodalomtörténeti kérdésre vonatkozó latinul vagy idegen nyelven írt értekezés kivonatolása.

II. Alkönyvtárosi fokozat elnyerésénél ezek a követelmények:

1. Négy vagy öt kézirat leírásának megszerkesztése.
2. Írásbeli feleletek a paleografia, a kéziratok bibliografiája s a könyvtárak története köréből vett kérdésekre.

3. Beigazolása annak, hogy a jelölt járatos a könyvtárban s a könyvtárral egyesített egyéb fontosabb gyűjteményekben a XVII. század óta alkalmazott szakrendszerekben és katalógusokban.

Az altisztektől és szolgáktól, mint nálunk is, a pályázatok kiírásánál elsősorban azt kívánják meg, hogy igazolványos altisztek legyenek a folyamodók. De mint Morel már idézett munkájában megjegyzi,¹ az altisztek ritkán élnek a törvény biztosította ezen előjogukkal. Majd mind visszalépnek, a mikor megtudják, hogy — söpörniök is kell.

De most már lássuk, mily föltételek mellett állnak a Nationale milliókra menő kötetei s kéziratok kincsei a közönség rendelkezésére.

A használat túlnyomóan helybeli, miután az igazgatóság csupán a külön fölállított kettős példányokat, továbbá a ritkaságokat és kéziratokat kölcsönzi ki szoros kivételkép egyes intézetek czimére és felelősségére.

A helybeli használat lebonyolítására négy különböző nagyságú s különböző rendeltetésű olvasóterem szolgál.

Első helyen említjük a nyilvános olvasótermet (*salle publique de lecture*), mely amolyan állam az államban. A nyilvános olvasóterem az épületnek a rue Colbert felé eső szárnyán, az első emeleten van elhelyezve; bejáróul az épület egyik, a rue de Richelieu-ről nyíló mellékkapuja szolgál. Hétköznapokon télen d. e. 10-től d. u. 4-ig, nyáron d. e. 9-től d. u. 6-ig van nyitva, vasárnapokon pedig télen-nyáron egyformán d. e. 9-től d. u. 4-ig. Száztíz olvasó fér el e teremben, a hová a belépés teljesen szabad. A falai mentén elhelyezett 40.000 kötet a tudományszakok és szépirodalom java terméséből van összeválogatva s a terem közönsége csakis ezt a válogatott könyvanyagot használhatja.

¹ Bibliothèques. I.; 283.

A könyvkészletről kéziratos katalogus tájékoztatja az olvasót, a ki kéri lap útján adhatja ki magának a kívánt köteteket. A kívánt kötetéről szalmasárga színű kéri lapot állít ki, melynek mintája a következő:

BIBLIOTHÈQUE NATIONALE	BULLETIN DE DEMANDE.	Dép. des imprimés. SALLE PUBLIQUE.
<i>Indiquer aussi exactement et aussi lisiblement que possible dans la colonne ci-contre :</i>		
1° Le nom de l'auteur :	-----	
2° Le titre de l'ouvrage demandé :	-----	
3° Le nom et le domicile du demandeur :	-----	
VISA :	-----	
	PLACE N°-----	

Ha valaki egy oly művet szeretne olvasni, mely nincsen meg e teremben, fölhatalmazást kap, mely a dolgozó-terembe való egyszeri belépésre jogosít.

E nyilvános terem, mint a mondottakból látható, arra készült, hogy elkülönítse a pusztán szórakozni, esetleg télvíz idején melegedni vágyó közönséget a komoly czélokot követő kutatóktól. Párisban, a hol a községi népkönyvtárak túlnyomó része nincs olvasóteremmel ellátva s az a néhány is, mely a helybeli olvasásra is be van rendezve csupán két-három esti órában áll nyitva, ez az intézkedés ép oly üdvös, mint szükséges. Mi lehet tehát annak az oka, hogy a terem látogatottsága az utóbbi esztendőekben mégis csökkent? Az első ok, maga a terem elég-

telensége. Mint Morel írja, eleinte télvíz idején órákig álltak az utczán a kintrekedtek, lesve, mikor kerül rájuk a sor s épen nem lehetetlen, hogy sokakat a hiábavaló ácsorgás gondolata tartóztat vissza. A másik ok, hogy a teremben nemcsak hogy napilapok, de még folyóiratok sincsenek, már pedig az átlag-olvasót elsősorban az aktuális irodalom vonzza. E bajokon mihamarabb segíteni fog a jeienleg épülő új nyilvános olvasóterem, mely 100.000 kötet s 360 olvasó befogadására van tervezve s az esti órákban is nyitva fog állani.

E nyilvános olvasóteremről megemlékezve, nem fojthatom magamba azt az óhajtást, vajha nálunk is követésre akadna, valamely közkönyvtárunkkal kapcsolatban. A berendezés minden esetre nagyobb összeget igényelne, mert e nyilvános olvasóterembe csakis többes példányokat volna szabad beállítani. Igaz, ily természetű könyvtár fölállítása, egészséges viszonyok között, nem tekinthető állami feladatnak, de ha valamiben, úgy abban teljesen megegyezik a magyar a francziával, hogy ilyfajta szükségletei kielégítését is az államtól várja.

A nyomtatványi osztály tulajdonképeni olvasóterme a *salle de travail*, mely 1868 júniusában adatott át a közönségnek.¹ Ez egy félkörű záródással bíró négyszögletű terem, melynek területe 1156 m². Tizenhat, egyenként 10 m. magas, öntöttvas-oszlop tartja a mennyezetet, mely kilencz egymáshoz közel álló kerek kupolával van ellátva. A kupolák ablakai világítják meg a termet. A terem két hosszanti oldalfalát s félkör alakú záródását mellmagasságig érő könyvtartók különítik el az olvasók részére fönntartott belső területtől. Az így elkülönített oldalfalak hármaz karzattal ellátott könyvraktárul szolgálnak, melyet jelenleg az angol és spanyol történelemre vonatkozó, mintegy 40.000 kötet tölt meg. A félkör alakú terület kissé emelkedettebb; közepén elől a terem felügyeletével megbízott s a közönséggel közvetlen érintkezésbe lépő négy tisztviselő foglal helyet, mélyén pedig mintegy tíz íróasztal van fölállítva, részben a tisztviselők, részben kiváltságos tudósok számára fönntartva. Ugyanitt van egy álló asztalra kitéve a *livre de présence*, melybe az olvasóteremben szolgálatot tevő tisztviselők nap-nap után bejegyzik,

¹ V. ö. Petzholds neuer Anzeiger, 1882: 273—74.

hogy mikor kezdték meg s mikor hagyták abba a szolgálatot. A terem közepén széles járda vonul végig a kettős üvegajtótól a felügyelő tisztviselők emelvényéig. E járdától jobbra és balra 16 különböző hosszúságú kettős asztal van elhelyezve, melyet közepütt keskeny lécz oszt ketté. Egy-egy személyre mintegy 1 m.-nyi hely van számítva s minden helyhez bemélyített tinta-tartó is járul. Kivétel az emelvényhez legközelebb eső két asztal, melyen tinta használata nincs megengedve. Ez asztalok egyike mellett külön felügyelő ül s itt az ór állandó ellenőrzése mellett használhatók a *réserve* kötetei. A másik asztalon főleg irodalmi s általános jellegű folyóiratok legújabb számai vannak kitéve. Van továbbá 4 nagyobb méretű külön asztal, melyeket a a foliánsok használóinak tartanak fönn. A tinta használata ezen helyeken is tilos. Az ülőhelyek összes száma 344 s folyószám-zással vannak ellátva; de a kézikönyvtár befogadására szolgáló polczok teteje is fölhasználható olvasóasztal gyanánt, úgy hogy még 70 állóhely is van a könyvtárban. A terem fűtésére meleg víz szolgál, melyet az asztalok alatt elvonuló csövek s a terem-ben elszórtan fölállított embermagasságú fűtőtestek továbbítanak. A már említett alacsony könyvtartók, melyek a dolgozóterem két hosszanti oldalát s a középső járdát is beszegik, száma 40 és *A—Z*, *BC—BP* jelzéssel vannak ellátva. E tartókban nyert elhelyezést a mintegy 10.000 kötetből álló kézikönyvtár, mely öt főszakon belül a folyószámok szerint balról jobbra s alulról fölfelé haladó irányban van fölállítva. A tartók pulpitusán sűrűn ki van téve e könyvek nyomtatott jegyzéke: *Répertoire alphabétique des livres mis à la disposition des lecteurs dans la salle de travail*. E kézikönyvtár anyagát minden 10—12 évben felülvizsgálják, az elavult műveket kiselejtezik, újabb vagy keresettebb kézikönyvekkel s forrásművekkel pótolják. A kézikönyvtár a legszükségesebb kompendiumokon, szótáron és lexikonokon kívül a nagy történeti kiadványsorozatokat, pl. a Monumenta Germaniae, a Corpus inscriptionum, a Gallia Christiana, a görög, latin, francia, angol és német remekírók kiadását stb. foglalja magában.

A terem mélyén, a félkörös emelvény előtt álló két *M* és *N* jelzetű tartókban a közönség használatára bocsátott nyomtatott és kézíratos katalógusok helyeztetek el. Ezek: a könyvtár XVIII. szá-

zadi 6 kötetes egyetemes katalógusa, mely a theológia, jog és irodalom szakmáit dolgozza föl; a *Catalogue de l'histoire de France* 12 negyedretű kötetben (1855—1895), 6 autografált pótkötettel; az egyetemes történetről készített hétkötetes autografált jegyzék; az olasz történetről szóló 5 kötetben, az angolról készült 2 kötetben, a Pyrenaei félsziget, Ázsia s Afrika történetéről készült 1—1 kötetben; az 1857—1889-ig hat kötetben kinyomatott *Catalogue des sciences médicales*; az 1875, illetve 1882 óta megjelenő *Bulletin mensuel*-ből alakított czédulakatalógus, mely szerzők s rendszók betürendjében tájékoztat a könyvtár újabb gyarapodásáról; végül az 1897-ben megindított *Catalogue général des livres imprimés* eddig megjelent kötetei.

Míg a nyilvános olvasóterembe a járókelők minden alaki-ság nélkül beléphetnek, addig a dolgozóterem használata külön engedélyhez van kötve. A ki a dolgozótermet igénybeveszi, rövid folyamodványt nyújt be az igazgatóságához, melyben nevé-ről, polgári foglalkozásáról s lakásáról, valamint a könyvtárban végzendő kutatások céljáról nyújt részletes fölvilágosítást. Kül-földiektől rendszerint nagykövetségük ajánló sorait is megkiván-ják. A folyamodonak a kérvény alapján az intézet titkára olvasó-jegyvet állít ki, a mely lejárát után megújítandó. Középiszkolai tanulók egyáltalán nem, főiskolai hallgatók pedig csak szoros kivételkép s egy meghatározott munkálat érdekében nyernek bebocsáttatást. Az olvasójegygyel ekként fölszerelt kutatók a rue de Richelieure nyíló főkapun át jutnak az épület dísz-udvarába s innen jobboldalt a dolgozóterem előcsarnokába. Az előcsarnok baloldalán van elhelyezve a ruhatár, melybe csakis a botok, esernyők s *csomagok* leadása kötelező. Jobboldalt van a *buvette*, a hol olcsó áron frissítőket s ételeket vehetnek magukhoz a naphosszant a könyvtárban dolgozó olvasók.

Az előcsarnokból kettős üvegajtón át jutunk a dolgozó-terembe s a bejárónál ülő őrnek fölmutatjuk belépőjegyünket, mire egy fehér lapot, ú. n. *bulletin personnel*-t kapunk. E fehér lapra fölírjuk nevünket, állásunkat, lakásunkat s ülőhelyünk szá-mát, melyet tetszés szerint választhatunk ki magunknak. A kézi-könyvtár köteteit magunk keressük ki s állítjuk ismét vissza a polczokra, ha pedig a raktárakból kívánunk könyvet, úgy az *M* és *N* tartók mellett lévő álló íróasztalokra kitett kéréslapok

útján közöljük óhajtásunkat az emelvényen ülő tisztviselők egyikével. E kéréslap mintája a következő:

Előlap.

PLACE OCCUPÉE PAR LE LECTEUR: N°	
NOM ET ADRESSE du LECTEUR.	{ M..... Rue.....
OUVRAGE DEMANDÉ.	AUTEUR: .....
	TITRE: .....
	Lieu de publication: .....
	Date de publication. } ..... Format: .....
POUR ACCÉLÉRER LA RECHERCHE, indiquer autant que possible <i>la cote d'inventaire ou de catalogue.</i> }	

A kéréslap kétféle színben készül. A fehér a terem (11—164) bal, a zöld a terem jobb (165—328) részében ülők részére szolgál.

A kéréslap kitöltésének módját az adott hasonmás rovatainak fölírása eléggé megmagyarázza. Minthogy a könyvtár anyaga csak részben van az előbb fölsorolt katalógusokban földolgozva, az olvasó igen gyakran általános bibliográfiai művekből, vagy emlékezetéből írja le a kívánt czimeket s a könyvtár tisztviselői állapítják meg, hogy a kért mű megvan-e a könyvtárban vagy sem. A hátlap rovatait a személyzet tölti ki, ha az olvasó által adott adatok nem elégségesek ahhoz, hogy a kért könyveket föltalálják.

A kiállított kéréslapot a bulletin personnel kíséretében átadjuk a szolgálatot tévő tisztviselőnek, a ki a begyűlő lapokat gyorsan

szortirozza s kiosztja a rendelkezésére álló szolgák között. Ezek a lapokat beviszik a raktárakba, kikerestetik a kért könyveket s

Hátlap.

RECHERCHES FAITES.	OBSERVATIONS
Au Catalogue :	
En place :	
A la réserve :	

az olvasó asztalához hozzák. Ha a könyv nincs meg, vagy kézben van, a kéréslap visszakerül a kiállítóhoz. Egy-egy kötetre egy fél, sőt háromnegyed óráig is elvárhatunk, a mit nem annyira a kiszolgáló személyzet elégtelen száma, mint inkább a technikai eszközök kezdetlegessége okoz. Ebben rejlik annak a rendelkezésnek a magyarázata is, hogy egy órával a könyvtár bezárása előtt beszüntetik a könyvek kikeresését. Ezt az időpontot harangszó jelzi.

Minden könyvről külön kéréslap töltendő ki s egyszerre a szabályok szerint két mű s legföljebb 5 kötet kérhető ki. De ez a korlátozás inkább csak papiroson van meg. Legföljebb a folyóirat-kötetekkel akadémikuskodnak s ha az ember ugyanazon folyóiratból 5—6 kötetet kér ki, a mi elég gyakori eset, hát

csak 2—3 kötetet kap belőle, azzal a vigasztalással, hogy a többbit majd később kapja meg. Ez a szűkkeblűség a kiszolgáló személyzet céltalan kifárasztására vezet, mert egy délelőtt folyamán ugyanazt az utat kétszer-háromszor is meg kell tennie.

Ha az olvasó oly könyvet kér ki, mely a *réserve*-be tartozik, el kell hagynia rendes helyét s a fönttartott asztal mellett folytatja munkáját. Ez asztal helyei külön vannak megszámozva 1-től 20-ig.

Távozáskor az olvasónak magának kell a felügyelő tisztviselőhöz szállítani könyveit, melyek sokszor oly tekintélyes tömeget alkotnak, hogy csak több fordulóra végezhet velük. A használt kötetek beszolgáltatása után az olvasó visszakapja bulletin personneljét, melyet az ajtónállónál kell leadni. Ha az olvasó irattáskával lépett a dolgozóterembe, azt távozás előtt fölnyitva bemutatja a szolgálattelvő tisztviselőnek s külön távozási engedélyt (*laissez passer*) kap.

A könyvek visszaszolgáltatása alkalmával kérheti az olvasó, hogy egyik vagy másik kötetet a következő napra föntartsák számára. Ilyenkor a kötetbe papírlapot helyez a tisztviselő, melyre rájegyzi az olvasó nevét s a napi keletet. Ha az olvasó másnap nem jelentkezik a félretett könyvért, ismét beosztják eredeti helyére, úgy hogy a harmadnap jelentkező olvasó újból kikéresheti a könyv pontos címét, jelzetét stb.

A *salle de travail*-ban 1907 folyamán 162.084 olvasó fordult meg s 552.049 kötetet használt.

Még csak azt említjük meg, hogy nemcsak az olvasóteremben, hanem az épület többi részében, sőt az udvarban is, tilos a dohányzás. Az olyanféle kedélyes cigarettázó helyiség, minő pl. a Magyar Nemzeti Múzeum félreeső helye, itt merőben ismeretlen.

A *salle de travail* csupán hétköznapiokon van nyitva, ugyanazon órákban, a mikor a *salle publique de lecture*. Hosszabb szünet évenként csak egyszer van: a husvét előtti két hétre zárják be a könyvtárat. E két hét alatt végzik el az általános tisztogatást és a szükséges belső rendezéseket.

Az épület első emeletén, a Mazarin-folyosó két végében egy-egy külön dolgozó-terem van berendezve; az egyik a tér-

képek, a másik a kéziratok használói részére. Ez a két dolgozó-terem télen-nyáron d. e. 10-től d. u. 4-ig van nyitva.

E termék látogatására külön jegyek nem adatnak ki, hanem a salle de travaille használatára kiadott belépő jegyek láttatnak el megfelelő záradékkal.

A térkép-olvasóteremben nagy asztalok állnak a kutatók rendelkezésére, melyek módot nyújtanak arra, hogy a legnagyobb térképeket is kényelmesen használhassák. A térképek rendszeren vászonra vannak fölhúzva s egyrészük alsó és felső végén lézczel van ellátva. A túlságos nagyméretű, rendszeren részekben kiadott térképek lapjai külön-külön vannak bebéelve s margójuk lehajtható olykép, hogy az egyes részek közvetlen egymás mellé illeszthetők.

A térkép-teremben 1907-ben 2369 egyén fordult meg; a használt darabok száma 36.365-re rúgott.

A kéziratári dolgozó-terem, melyet 1886-ban adtak át a forgalomnak, oldalvilágítású, tágas, emeleti helyiség, 80 számozott ülőhelylyel. A teremben néhány ezer kötetből álló kézikönyvtár is van föllállítva, mely egyrészt a Bibliothèque Nationale kéziratárát földolgozó kiadványokat, másrészt egyéb franciaországi és külföldi könyvtárak kinyomatott kézirat katalógusait, továbbá a legfőbb bibliográfiai, paleográfiai és diplomatikai segédkönyveket, történeti és irodalomtörténeti repertóriumokat, forráskiadványokat s a legfontosabb szótárakat öleli fel. A kézikönyvtár anyagáról külön betürendes jegyzék tájékoztatja a látogatókat.

Egyszerre három kéziratot kérhet ki egy-egy olvasó; egy napon legföljebb tizet.

Tinta használata, hacsak valamely elsőrangú ritkaságról nincs szó, nem szorul külön engedélyre. A kéziratok miniaturáinak másolópapírra való átpauzálására azonban esetről-esetre ki kell kérni az engedélyt. Művészi szempontból értékesebb rajzok másolását csupán külön e célra készült, üvegfödéllel ellátott másoló szekrények igénybevételeivel engedik meg. A kézirat lemásolandó lapján felütve kerül e szekrénykébe, az üvegfödél szorosán rászorul a felütött kodex lapra s a másolópapír ilyformán nem közvetlenül az eredetire, hanem a fölibe helyezett üveglapra kerül.

A kéziratok lefényképezése szintén megengedhető, de csak azon föltétel alatt, hogy a megrendelő a fényképlevonatokból két-két példányt a Nationaleban letéteményez. A fölvételeket az épületben berendezett műteremben készítik, de a fölvétellel a megrendelő tetszésszerűen fotografust bízhat meg. Delisle¹ szerint a legtöbb megrendelő Sauvanaud fényképészhez fordul, aki 1891-ben a következő árakon szállított egy-egy fölvételről négy levonatot, 24 × 30 cm. s ennél kisebb méretű fölvétel 15 fr.; 30 × 40 cm. méretű 20 fr., 50 és 60 cm. méretűé pedig 40 és 50 fr. Ha egyszerre több fölvétel készül, a többi ára darabonként 5 frankkal olcsóbb. Tömeges fölvételeknél nagyobb árengedmény is elérhető. 1907-ben 378 kéziratot fotografáltattak le a használók. A kéziratári olvasók száma pedig 39.276 volt, a kik 68.939 kéziratot vettek igénybe.

A kéziratári dolgozószoza használatánál ugyanazok az elővigyázati rendszabályok érvényesülnek, mint a nyomtatványi osztályénál. Mégis, minden óvintézkedések daczára nem egyszer megesett, hogy egyes lapokat, okmányokat, sőt olykor nagybecsű egész kodexeket is elsikkasztottak. Rendesen valamely elhunyt tudós vagy gyűjtő hagyatékának értékesítésekor kerülnek napfényre ezek a hiányok s ilyenkor a könyvtár igazgatósága mindent elkövet, hogy visszaszerezze egykori tulajdonát. Néha visszavásárolják őket, máskor az örökösök önként visszaszármaztatják; de az is megesik, hogy kikerülnek az igazgatóság figyelmét, más párisi vagy vidéki könyvtárba kerülnek, a honnan vissza kell váltani őket. A francia közkönyvtárak a visszaváltást lehetőleg megkönnyítik, mert, mint Delisle idézett munkájában jogos büszkeséggel mondja, a Bibliothèque Nationale a maga részéről szintén visszaszolgáltatja a nyilvános gyűjteményekből elkallódott s a Nationaleba került köteteket. Néha a tolvaj maga gondoskodik róla, hogy az eltulajdonított kézirat vissza kerüljön a nemzet irodalmi kincsesházába. Delisle említi, hogy 1878 szeptember 5-én egy rejtélyes csomagot talált dolgozó asztalán. A csomagban Guillaume de Normandie *Bestiaire*-jének egy remek képekkel diszes, gyönyörű példánya volt s mellette egy czédula e szavakkal: *Restitution après décès*. A pompás

¹ Manuscrits latins et français stb. Paris, 1891. I. k. lvi.

kézirat tényleg a könyvtár tulajdona volt s bár a katalógusban is le volt írva — még sem tűnt fel távolléte. Nem kevésbé rejtélyesen került vissza 1883 szeptember 6-án egy az intézet kapusánál letett csomag alakjában a Richard, d'Étangres grófja s neje Marguerite d'Orléans számára 1430 táján készült horárium, melyről legalább már 1848-ban megállapították, hogy nincs a helyén.¹

Úgy látszik sem a szigorú ellenőrzés, sem a termekben elhelyezett sokatmondó táblácska, mely azt az ítéletet közli, mely X. urat a Ste-Geneviève könyvtárban tetten ért lopásért fél-évi börtönnel sújtotta, nem mentik meg az intézetet az ügyes és lelkiismeretlen tolvajok fenyegető veszélyétől.

¹ I. m. xxxjl.

KÖNYVÉSZETI ÉS IRODALOMTÖRTÉNETI APRÓSÁGOK.

ZOVÁNYI JENŐTŐL.

I. A felsőmagyarországi czikkek ismeretlen kiadása.

A mai tiszáninneri ref. egyházkerületben a XVI. század vége felé alkotott és évszázadokon át érvényben állott kánonok, melyek egyházigazgatási és fegyelmi intézkedéseket tartalmaznak, felsőmagyarországi czikkek vagy vizsolyi kánonok név alatt fordulnak elő az egyháztörténetben. Eddig két kiadásuk volt ismeretes, amint Szabó Károly a Régi Magyar Könyvtár II. kötetében pontosan leírja a 253. és 2358. számok alatt. Amaz is, emez is a nyomtatási hely megnevezése nélkül jelent meg, az előbbi 1595-ben, az utóbbi 1709-ben. Az 1595-ikiből két példányról tud Szabó Károly, az 1709-ikiből négyről, van aztán még egy az előbbiből a debreczeni ref. egyházmegye levéltárában;¹ mindezeknél fogva általában véve kevés számban fennmaradt nyomtatvány.

Most nekem sikerült a sárospataki ref. kollégium könyvtárában a felületes katalógizálási eljárás eredményeül véletlenül még egy példányára rábukkannom e czikkeknek, a mely azonban sem nem 1595-iki, sem nem 1709-iki kiadású, hanem 1667-iki, tehát egy eddig ismeretlen kiadásból való egyetlen példány. Megfejtí ez a példány most már azt is, hogy minő alapon közli e kánonok teljes szövegét Lampe-Ember² az 1667. év alatt és miért mondja, hogy ebben az évben publikáltattak?

A könyv czíme: ARTICULI | Juxta quos regitur | ECCLESIA | In superioribus regni | Vngariae parti- | bus. | MDCLXVII. A czímlap másik oldalán van egy Praefatio, az A. 2. levelen kezdődik a szöveg, mely tizenkét negyedréte oldalra terjed és a

¹ Sárospataki Füzetek 1863. 418—419. l. (Révész Imre közleménye.)

² Historia ecclesiae ref. in Hungaria... Utrecht, 1728. 430—441. l.

jelzés nélküli C. 2. levél első oldalán végződik. A nyomtatás helye nincs megmondva, de minden valószínűség szerint Sárospataknak kellett lennie.

A példány provenienciájára vonatkozólag is szolgál némi utbaigazítással egy, a címlapon levő följegyzés, mely így szól: «Libellus hic Articularum successit Thomae Matolcsi p. t. Min. Ecclesiae Szirakianae ex donatione Reverendi ac Clarissimi viri, Domini Joh. P. Somosi p. t. Min. Ecclesiae Medgyaszaianae vigilantissimi et Senioris Fratrum in Comitatibus Ujvár, Sáros et Torna existentium solertissimi. Anno a partu virginis 1682. Die 10. Decembris.»

Ezzel kapcsolatban megemlítem, hogy Révész Imre Vizsolyt gondolta az 1595-iki kiadás nyomtatási helyének.¹ Minden valószínűség szerint neki van igaza Szabó Károlylyal szemben, a ki Bártfát állapította meg ilyenül. Mellette szól a nyomtatás hasonlósága és talán a gyakran előforduló «vizsolyi kánonok» elnevezés is; de meg a vizsolyi nyomdának még 1597-ből,² sőt 1599-ből is³ ismerjük termékét, tehát 1595-ben szintén működhetett.

II. A «Szent genealogia» magyar fordítója.

A Szabó Károly Régi Magyar Könyvtára I. kötetében 938. sz. alatt említett «Szent genealogia» című munkát, melyet ma nem ismerünk egy példányban sem, Bod Péter⁴ szerint olyan nagyváradi író fordította, a kinek neve P. J. kezdőbetűkkel van a könyvben vagy a könyvön jelezve. Bod ennek az írónak kilétét csak bizonytalanul állapította meg, miután tudomásával a kiadás évében 1658-ban Putnoki János lelkész, Püspöki János pedig tanár volt Nagyváradon és így méltán lehet mind a két egyházi személyre gondolni a kérdés megoldásánál.

Részben azonban tévedett Bod, mert míg Püspöki tényleg ott működött 1658-ban, addig Putnoki János váradai pap már azelőtt több mint tizenkét évvel elköltözött az élők sorából. Így állítja Szilágyi Benjámin István «Acta synodi nationalis hungari-

¹ Sárospataki Füzetek 1863. 419. l.

² Irodalomtörténeti Közlemények 1894. 425. l. (Ráth György cikke.)

³ Gönczi István «Panharmonia»-ja.

⁴ Magyar Athenas. Nagyszében, 1766. 194—195. l.

cae...» czimű munkájában, mely még eddig nem került sajtó alá s kéziratban is csupán egy csonka másolati példánya maradt fenn. Ennek a sárospataki kollégium könyvtárában őrzött s általam lapszámozott műnek 147. levele második oldalán egy csomó kiválóbb ref. lelkész van felsorolva, mint a kik a megelőző évek folyamán haltak el. Magában foglalja e névsor a Putnoki János nagyváradai lelkész nevét is, a ki tényleg soha sehol elő nem fordul ezután, noha addig meglehetősen tekintélyes szerepet játszott az egyházi életben. Különben is, miután Szilágyi Benjámín István 1643-tól 1645. végéig épen nagyváradai tanár volt, még a tévedést is teljesen kizártnak tarthatjuk részéről ebben a tekintetben.

Most már ennél fogva egyedül Püspöki János jöhet szóba a «Szent genealogia» fordítójaként. Annyival inkább elfogadjuk őt ilyenül, mivel hallgatója volt a munka szerzőjének: Hornius Györgynek, az 1653-ig Harderwijkben, ettől fogva Leidenben működött egyetemi történettanárnak,¹ sőt 1655. márczius 20-án disputációt is tartott az elnöklete alatt.² Még tanult a franekeri egyetemen is, a honnan hazatérve, 1658. elején Tarpai Szilágyi Andrásnak a helyét foglalta el a váradai iskolánál. A következő 1659. évet Nagybányán töltötte szintén tanári minőségben,³ hol már külföldre menetele előtt is működött volt egy évig. De már 1660-ra ismét visszatért Nagyváradra, ahonnan azonban a város eleste folytán még abban az évben távoznia kellett tanártársaival együtt. 1661-ben jelent meg aztán az a prédikációja, melyet Nagyváradnak a töröktől való elpusztításáról tartott, de a mely szintén nem maradt fenn korunkra.⁴

III. Ismeretlen magyar könyvek nyomai.

A XVII. század negyvenes és ötvenes éveit a presbyterianismus, puritanismus és independentismus eszméin való viszálykodásokkal töltötte a magyar ref. egyház. A nem kisebb emberektől, mint Tolnai Dalí Jánostól, Medgyesi Páltól, Apáczai Cseri

¹ Sepp: Het godgeleerd onderwijs in Nederland. II. k. 433. l. Született 1620-ban, meghalt 1670-ben.

² Szabó-Hellebrant: Régi Magyar Könyvtár. III. k. 1989. sz.

³ Thurzó Ferencz: A nagybányai ref. főiskola története. Nagybánya, 1905. 29. l.

⁴ V. ö. Szabó K.: Régi Magyar Könyvtár. I. k. 973. sz.

Jánostól és másoktól képviselt elvek nagy ellenhatást keltettek a mohos gondolkozású és hatalmukat féltő elemek részéről. Mig a hatalom eszközei elegendőknek látszottak az elvek hirdetőinek megfékezésére vagy elnyomására s ez utóbbiak alig támaszkodhattak velök szemben egyébre, mint erős meggyőződésükre és nemes törekvésükre: addig nem ment át a harcz az élőszó és egyházi fegyelem teréről az irodalom terére. Mihelyt azonban a hatalom birtokosai közül is nyíltan fölléptek némelyek az új elvek terjesztése érdekében és így erőszakot már nem mindenütt lehetett alkalmazni a «rendbontók» ellen, mindkét részről szükségessé vált a tollal való támadás és illetőleg védekezés.

Az ekként kifejlődött viták egyike Tolnai Dali János, akkor sárospataki tanár és Váczi András szepsii lelkész közt folyt le a miatyánk szükséges volta és használata kérdésében. Váczi két művével,¹ Tolnai egygyel² szállott síkra, kiki a maga igazza mellett. Amazok 1653-ban, illetőleg 1654-ben jelentek meg, egyik provokálva a Tolnai művét, másik reá való válaszul, mig a Tolnai műve, mely tehát a kettő közé esett, 1654-ben nyomtatott ki. Mind a három könyv egyetlen egy példányban maradt fönna máig és így igazán csak véletlenség dolga, hogy mi is megismerkedhetünk még velök. Hány meg hány vesztetett el végképen az épen ily személyeskedő tartalmú, tehát a kortársak szemében bizonyára csak efemer jellegű és értékű munkák közül, de a melyek nekünk, későkori tanulmányozóknak megbecsülhetetlenek volnának!

A Váczi művei fönntartották egy párnak az emlékét. «A miatyánknak avagy mindennapi imádsággal való élésnek állatása és megoltalmazása» cím alatt álnévvel kiadott munkájának 90. lapján egy «*Négyágú ostor refutatiója*»-t említ, mint a mely hivatkozik a Calderwood «*Altare Damascenum*» czimű művének 627. levelére. Ebből nem is egy könyvnek, hanem egyenesen kettőnek lehet következtetni a lételére. Egyik lehetett a «*Négyágú ostor*», másik ennek a *refutatiója*; amaz presbyterianus-ellenes, ez presbyterianus-párti mű.

¹ Szabó Károly: Régi Magyar Könyvtár I. k. 871. és 888. sz.

² U. o. I. k. 892. sz.

Saját neve alatt kiadott «Replica azaz Tolnai Dali Jánosnak... való választétel» című munkájának 27. lapján pedig így kél védelmére a maga előbbi művének: «Ama kicsiny eczetes átalagesát (ha csak félig vagyon is) nem mondhatja az ember üresnek, s annál inkább haszontalannak, ámbár huszad részéni ne legyen is benne, mint ama nagy oktalan *Baranyai karika fában.*» Ennek is egy presbyterianus szellemű vitairatnak kellett lennie, még pedig az előbbivel valami összefüggésben levőnek, a mit az ostor és karikafa közös foglalkozási körbe tartozásából lehet következtetni.

Hogy azonban nem Tolnai volt egyiknek sem a szerzője, bizonyos egyfelől Tolnainak abból a nyilatkozatából, mely szerint «ez ideig egynehány esztendőktől fogván való sok keserves méltatlan szenvedésimtől magamat úgy meggyőzettem nem engedtem, hogy egy ujjnyi irást is közhelyre kibocsátottam volna,»¹ másfelől a Váczi Replicájából, melyben nem hogy e művek szerzőségével gyanusítná Tolnait, hanem ellenkezőleg azért tesz neki szemrehányást, mert nem írt és adott ki könyveket.²

IV. Pótlás, törlés és javítás a Régi Magyar Könyvtár III. kötetében.

Miként más helyen³ kimutattam már, a Szabó-Hellebrant-féle műben 1832. szám alatt leírt munka voltaképen két külön könyv, a melyeknek ennélfogva külön számozásra és leírásra van igényük. Az egyiknek czime az említett helyen közölt «Vindiciae defensoris simplicitatis ecclesiae...» s ez két szakaszban egy kis ajánlattal együtt 53 *számozatlan* levélre terjed; a másiké «Defensio simplicitatis ecclesiae Christi», mely a hozzátartozó többrendbeli elő- és utószókkal együtt összesen 264 *számozott* levél terjedelmű, a miből maga a munka 212 levelet foglal el. Az utóbbi munkának mindenesetre van köze az előbbihez, mert közös is a tárgyuk, meg aztán az utóbbi harmadik szakaszként

¹ Dáneus Rácai. Előszó.

² 91. és 120. l.

³ Protestáns Szemle 1906. 380. l.

csatlakozik az előbbihez, de nem mint folytatása, hanem mint tőle függetlenül egészen külön czímmel, külön alkotott munka, a mely még hozzá nem is egyszerre jelent meg a másikkal.¹ Teljesen külön, sőt másféle lapszámozása hasonlóképen amellet szól, hogy egészen külön könyvül kell szerepelnie a könyvészeti leírásokban is.

Kimutattam volt egyidejüleg² azt is, hogy sem a Magyar Könyvszemle «Magyar könyvesház»-ában,³ sem a Régi Magyar Könyvtárban⁴ nincs helye az odasorozott «Popularis ad popularem...» (Groningen, 1649.) czimű műnek, mivel annak sem nem az állítólagos Knollarothzi Péter János kolozsvári fi a szerzője, sem nem a Hellebranttól «kétségtelennek» képzelt Kovásznai J. Péter, hanem igenis a francia születésű, de Groningenben működő híres theologiai tanár: Maresius Sámuel. Ez már igazán kétségtelenül megállapítható úgy ennek a műnek, mint a Szathmári ellene írott munkáinak átolvasásából.

Ellenben fölveendő, ha már — szerintem is helyesen — fölvétetett Apáczaainak a Magyar Encyklopaediával együtt kiadott «Oratio de studio sapientiae» czimű műve, ugyancsak az azzal megjelent négy levele is a lapok tetején jelzett «Epistolae» czímen. Hiányzik aztán Michael de Hungaria szerzőtől a «Sermones Dominicales», melynek egy kiadása Hagenauban 1498-ban, egy másik kiadása ugyanott 1499-ben jelent meg s mindkettő megvan az utrechti egyetem könyvtárában. Ugyanott megvan Sambucus Jánosnak az a műve, melyet 662. szám alatt «Apotelesma» czímen, mint sehol nem látottat jelez a Régi Magyar Könyvtár III. kötete és a mely az utrechti egyetemi könyvtár katalógusában «Apomasaris Apotelesmata» czímmel fordul elő. Onnan teljesen ki lehetne egészíteni a könyv leírását.

A gróf Apponyi Sándor könyvtárában pedig Szegedi Istvánnak van egy eddig mindnyájunk előtt ismeretlen munkája, melyet ő 506. szám alatt ír le katalógusában. E mű Beumler Márknak az úrvacsorájáról írt két értekezésével együtt jelent

¹ Kiténik ez a kiadónak az előbbihez írt ajánlóleveléből, melyben így nyilatkozik: «Várd rövid időn a harmadik részt, a melyről a szerző emlékezik».

² Protestáns Szemle 1906. 379—382. l.

³ 1898. 62. l.

⁴ III. k. 4819. sz.

meg Zürichben 1584-ben. A könyv címéből ennyi tartozik rá: «... Accesserunt in fine luculentae et graves aliquot quaestiones Stephani Szegediní Vngari, de vero sensu verborum Coenae, de vsu et abusu eiusdem.» Az értekezés a 124. levéltől a 190-ig, a könyv végéig terjed s itt «Questiones de verbis coenae Domini» címmel van ellátva.

Javítani való aztán némely kisebbszerű hibákat nem említve: az 1063., 1064. és 1089. szám alatti művek szerzőjének neve Pastorisról Szentsimonira; — az 1924. szám alatti könyv megjelenési éve 1654-ről 1634-re; — a 2604. szám alatti műnek viszont feltétlenül későbbi a megjelenési éve 1672-nél.

IRODALMI HAMISÍTVÁNYOK.

DR. GULYÁS PÁLTÓL.

Alig vehet vonzóbb témát a bibliografus tolla hegyére, mint az irodalmi hamisításokét. A görög irodalom klasszikus korától egész napjainkig alig mulik el évszázad, melyet egy vagy több irodalmi hamisítás emlékezetessé ne tett volna.

Egy kiváló angol szerző J. A. Farrer számos ily esetet kötött bokkrétába *Literary forgeries* cz. valóban élvezetes munkájában, melyet két év előtt Fr. J. Kleemeier németre is lefordított.¹ Azt hiszem nem végezek hiábavaló munkát, ha e fordítás ismertetése kapcsán némileg rendszerbe igyekszem önteni az ilyfajta hamisítványok fajait, kutatom azokat az okokat, melyek a hamisítókat kárhuzatos munkájukban vezették s röviden utalok azokra az eszközökre, melyek a hamisítványok koholt voltának kiderítésére alkalmasak.

A hamisítás három fajtát különböztethetjük meg: a tisztán irodalmi, a mikor valaki saját szellemi termékét hamis czégér alatt bocsátja árúba, a tisztán technikai, mikor a bűnös valódi szöveget hamis köntösbe bujtat s az irodalmi-technikait, a midőn úgy a szöveg, mint annak külső megjelenése megtévesztés szándékával készült. A hamisítások túlnyomó többsége e legutóbbi csoportba tartozik.

A hamisítás lélektani indokai többfélék lehetnek. A leggyakoribb, főleg a gyűjtő szenvedélynek kedvező korokban, a hamisító pénzvágya. Ebbe a csoportba tartoznak, hogy csak a Farrer-földolgozta eseteknél maradjunk, a nagyszámú Luther-autogramm-hamisítások, a Byron- és Shelley-hamisítások, melyeket a múlt század közepe táján George Gordon Byron, a nagy költő állítólagos természetes fia készített bámulatos ügyességgel

¹ J. A. Farrer, *Literarische Fälschungen*. Aus dem Englischen von Fr. J. Kleemeier, Leipzig, 1907. Th. Thomas. 8° XXIII. 223 l. Ára 5 M.

s értékesített még nagyobb szerencsével (jelenleg a British Museumban vannak e hamisítványok) s a francia Vrain-Denis Lucas hamisítványai, a ki genealogiai bizonyítékok gyártásán kezdte és e téren elért sikerein fölbuzdulva Pascal meg Galilei kezéből származó leveleket kezdett gyártani, a melyeket számos más, a fizika és matematika történetére vonatkozó hamis okmányokkal egyetemben Michel Chaslesnak, a világhírű tudósak varrt a nyakába s ekként nem kevesebb, mint 140.000 frankot csalt ki belőle.

Úgy látszik Alphonse Daudetnek ez az 1860—69. években lejátszódott, nagyszabású csalás szolgált mintául a francia akadémiaát gúnyoló *L'Immortel* cz. regénye megírásánál.

Farrer Daudetnek ezt a megjelenésekor nagy port fölvert regényét nem említi, pedig a regénynek az életben lejátszódott szédelgéssel való összevetése megérdemelte volna a fáradságot. Azt hisszük, nem végzünk fölösleges munkát, ha ezt az összevetést, melyre különben Jules Lemaitre¹ és Brunetiére² a regény megjelenésekor írt cikkeikben már utaltak, Vrain-Denis Lucas esetének Farrer könyvében található részletes története fonalán megkíséreljük.

Lássuk előbb a hamisítót, a ki a regényben — az író szatirikus irányzatának megfelelően — csak mellékes szerepet játszik. Lucas egy chateauduni parasztcsalád sarja volt, a ki szerfölött hiányos nevelését szülőhelye községi könyvtárában önszorgalmából egészítgette ki, 34 éves korában jött Párisba s miután a császári könyvtárban nem sikerült alkalmazást kapnia, előbb egy kéteshírű nemességkutató szolgálatába szegődött, majd látva hamisítványai sikerét, önállósította magát és saját szakállára kezdett dolgozni. Michel Chasles-lal 1861-ben lépett érintkezésbe s 1870 február 16-ig, a mikor kétévi fogságra ítélték, nem kevesebb, mint 27.320 hamis okmányt szállított ép oly jóhiszemű, mint bőkezű vevőjének. Ha tehát Lucas maga hamisította mindez iratokat, egy-egy napon átlag négy okmányt kellett gyártania! Daudet Lucast egy Fages nevű püpos könyvkötőmester képében lépteti elénk, a kinek hamisításait a kicsapongó életmódjához szük-

¹ Les Contemporains. IV : 229.

² Revue des Deux Mondes. LXXXVIII : 699.

séges összegek indokolják. Az okmányok, melyeket a benne vakon bizó akadémikus Astier-Réhu nyakába varr, körülbelül ugyanazok, melyek Lucas hamisítványainak javarészét tették: «des pièces autographiques sans rivales, des lettres signées Richelieu, Colbert, Newton, Galilée, Pascal, . . . trois lettres de Charles-Quint à François Rabelais».¹

Ugyancsak közelről követi írónk élő mintaképét abban is, ahogy az okmányok eredetét igazolja. Lucas szerint egy Boisjournain gróf, a ki XVI. Lajos idejében élt s nagy kéziratgyűjtő-hirében állott, a forradalom kitörésekor Amerikába akart menekülni, de hajótörést szenvedett, melyben életét is elvesztette. Irrattárát azonban néhány nap mulva kihalászták a tengerből s most egy elszegényedett szegény rokon tulajdona, a kit nehéz sorsa birt arra, hogy Lucas közvetítésével apránként eladogassa e nagybecsű erejüket.

Fage, a mikor Astier-Réhu a felajánlott iratok eredete iránt érdeklődik, szinte szóról-szóra hasonló mesével áll elő: «Il n'était, lui, que l'intermédiaire d'une personne . . . une vieille demoiselle noble, forcée de se défaire pièce à pièce d'une très riche collection, dans sa famille déjà du temps de Louis XVI».² S ha az okmányok hitelébe vetett bizalmát néhány gyanus körülmény már-már megingatja, legott eloszlik a kétkedés árnyéka is «devant l'explication toute naturelle qu'il donnait aux lapsus et regrattages visibles sur certains feuillets, avec le coup de mer subi par le fonds Mesnil-Case lorsqu'on le fit passer en Angleterre, au temps de l'émigration».³

A törvényszéki tárgyalásnál már nem követi Daudet Lucast, habár védekezése — mint Farrer találóan megjegyzi — épen nem szükölködött minden humor nélkül. Lucas nagy komolyan kijelentette, hogy nyugodt lelkiismerettel áll bírái előtt, senkit sem károsított meg, sőt ellenkezőleg: fölébresztette az érdeklődést már rég elfelejtett tények iránt, divatba hozta az Akadémiát, melynek ülésein, hála öneki, két éven át mulatott és okult a nagy közönség s végül népszerűséghez juttatta Chaslest, a kinek ebben az ideig ugyan nem volt része. Daudet Fage-a épen nem

¹ L'immortel: 31—32. l.

² I. h, 266. l.

³ U. o. 268. l.

humorizál s egész szárazon túlságosan kifejtett sexuális szükségleteit hozza föl mentségül. «Sa difformité — mint tudjuk, Fage hátán ormóttan púp éktelenkedett — le gênant pour ses conquêtes, il chercha un moyen de gagner beaucoup d'argent».¹ Miért ejtette el Daudet Lucas érveit, melyek pedig oly jól illettek volna műve satirikus irányzatához, bajos megfejtani. Vajjon a közönséget akarta-e megkimélni, melyet ez esetben épen úgy ért volna gúnyjának fullánkja, mint az Akadémiát, vagy pedig sokkal komikusabbnak ítélte azt, hogy egy száraz akadémikus nagyképű értekezései teremtették elő az eszközöket olyan kicsapongások elkövetésére, melyek leírását sem tűrte meg az akadémia, ki tudná eldönteni? Hogy az utóbbi gondolat megvillant Daudet agyában, arra következtethetünk abból a részletből, a melyben leírja a törvényszéki tárgyaláson megjelent szép leányokat, «de celles dont les portraits paraient les murs de la chambre d'Albin Fage, ravies de la réclame qu'allaient leur valoir le procès».²

Jóval szabadabban járt el Daudet Michel Chasles alakjával, a ki műve egyik főszemélye, Astier-Réhu megrajzolásához szolgált mintául. Az írónak jogában állott annyit s úgy venni át mintájából, a mennyi s ahogy sajátos céljainak megfelelt; de el kell ismernünk, hogy ha ezáltal maróbbá is lett satirája, az alak sokat veszített hihetőségéből. Michel Chasles matematikus volt s a geometria és asztronómia körébe vágó dolgozataival néhány alapvető igazságot állapított meg, melyek nemcsak akadémiai tagságot, de világhírt is szereztek neki. Matematikus volta némileg enyhítő körülmény annak megítélésében is, hogy oly vakon hitt a kétes forrásból előkerülő okmányoknak, habár azt a makacsságot, melylyel okmányai hitelét a hozzáértők részéről fölmerülő kételyekkel szemben más, ugyanazon forrásból származó, iratokkal igyekezett fenntartani, még matematikus volta sem menti egészen. Astier-Réhu ellenben történetíró, a ki évekig volt a külügyminiszterium levéltárnoka s így teljesen lehetetlen, hogy a nyakába varrt okmányok közül legalább azokról, melyek állítólag királyok, pápák, császárok, hadvezérek kezéből származ-

¹ I. m. 358. l.

² U. o. 359. l.

nak, első pillanatra meg ne állapítsa koholt voltukat. Ez megeshetik egy diltettáns történetiróval, de nem egy olyan oklevél-kukaczczal, a minőnek Daudet hősét rajzolja, a ki kétségkívül az École des Chartes-ból került ki. Daudetnak különben sejtelve sem volt a diplomatikáról. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint az a jelenet, melyben Huchenard báró, az Académie des Inscriptions tagja Astier-Réhunek, a ki összeköttetései révén időközben sécrétaire perpétuel-lé lépett elő, bebizonyítja, hogy V. Károly három levele koholmány.¹ Magát a jeles oklevélismerőt is csupán a vegytan vezette rá az igazság kiderítésére, mely a három, savakkal agyonkezelt pergamendarab mindegyikén előtűntette e jegyet: B. B. *Angoulême*. 1836.

Indokolatlan könnyenhivéséért Astier-Réhu a szerző jóvoltából, szörnyű mód lakol. Midőn tévedése napfényre kerül s a birói tárgyalás, melyhez elég önérzete volt folyamodni, ellene fordítja akadémiikus kollégáit, sőt szívtelen nejét is, a gúnyolódó mobról nem is szólva, kétségbeesésében a Szajnába veti magát. Jules Lemaîtrenek igaza van, a mikor kifogásolja e szertelen befejezést: «les choses s'oublent, — úgymond — et dans huit jours on ne songera plus à son affaire, ou même sa loyauté et son courage lui auront ramené de défenseurs».² S e véleményét önkénytelenül megerősíti, a mikor a Lucas-féle esetre utalva, Michel Chaslest — összetéveszti Émile Chasles-lal!

Legjobban az Akadémia szerepét torzította el regényírónk. Azt a jelentős szerepet, melyet az Akadémia a Lucas-féle eset kiderítésében játszott, teljesen elsikkasztja. Astier-Réhu Galileiről szóló munkájáról a firenzei akadémiának kell megállapítania, hogy valótlan okmányokon van fölépítve s a francia tudós társaság elég naiv azt hinni, hogy e lesújtó vélemény, mely természetesen nyomtatásban is megjelent, ki fogja kerülni a botrányra éhes párisi sajtó figyelmét. Persze csalódik e naiv hitében s a zárt ülésen nagy a megrökönyödés. Az egész testület hihetetlenül gyáván és erkölcstelenül viselkedik; sehogy sincs kedvére Astier-Réhu férfias viselkedése, megtagad vele minden szolidaritást s azon tanakodik, miként lehetne kitéssékelni köréből a kényelmetlenné vált örökös titkárt.

¹ I. m. 263—264. l.

² Les contemporains. IV : 227. l.

A valóságban egész más volt az Akadémia szerepe. Midőn Chasles újszerű fölfödözéseivel a nyilvánosságra lépett, azonnal fölhangzott a kétkedés szava. Igaz, hogy a kétkedők mellett a hívők sem maradtak el s hazafias vakbuzgóságában maga Thiers is egy perczre Chasles pártjára állott. Főleg a nagy történetirő ez elhamarkodott véleményének tudható be, hogy az Akadémia másfél évi csatározás után 1869. április 5-iki ülésén a maga hivatalos tekintélyével is az okmányok valódisága mellett foglalt állást. De az is igaz, hogy az Akadémia egy tagja volt az, a ki alig két hónapra rá e vélemény tarthatatlanságát kimutatta, még pedig az Institut kupolája alatt. Verrier az 1869. június 21-iki ülésen kezdte fölolvasni érdekes emlékiratát, melyben sorra kimutatja a Lucas-féle tákolmányok forrásait s ez a fölolvasás négy ülésen keresztül tartott. A firenzei akadémiának pedig csak annyi része volt a hamisítás földerítésében, hogy magának a francia testvértársulatnak a megkeresésére hasonlította össze Galilei névalírását a tulajdonában levő kétségtelen eredetiekkel s állapította meg ez alapon hamisítvány voltukat.

Ime mint tükröződik a regényirő szatirikus munkájában a legnagyobb irodalmi szédelgés, melyet a pénzvágy az emberi hiszékenység számlájára elkövetett.

Egy másik gyakori motívum az irodalmi hamisítások előidézésénél valamely politikai eszmény, irányzat diadalra segítése elismert tekintélyek bevonásával. Ez a czél vezette Solont, a ki állítólag saját politikai meggyőződését tükröző verseket toldott az *Iliasba*. Ez a czél adta Gauden, későbbi exeteri püspök kezébe a tollat, hogy a szerencsétlen I. Károly király álarcza alatt kiadja *Eikon Basilike* cz. könyvét, melynek szerzőnk szerint kiváló része volt az angol restauráció előidézésében.

Más esetekben ismét az ember misztifikálásra való hajlama, párosulva azzal a perverz élvezettel, melyet saját művünknek, mint világhírű irodalmi nagyság alkotásának kortársainkra tett hatása okoz, játszhatott közbe a tett elkövetésénél. Csakis ez magyarázhatja meg pl. Sigonio híres humanista tudós csalását, a ki *Consolatio* czimű, pompás latinsággal megírt művét, mint Cicerónak leánya, Tullia halála alkalmával írt s Lactantius által többször idézett iratát adta ki Velenczében 1583-ban.

Egy másik, gyakori motívuma a csalásnak az a vágy, hogy

valami új fölfedezéssel lepjük meg a tudományos világot. Ez az eruditio világában ma is hatalmas vágy, melyet Brunetiére némi megvetéssel *le fureur de l'inédit*-nek nevezett el, birhatta rá François Nodot-t 1690-ben, hogy állítólagos Petronius-töredékeit összetákolja s mint saját fölfedezését bocsássa világgá. Alighanem ugyane csoportba sorozható a nagytudományú viterbói származású dömés szerzetesnek, Giovanni Naninak *Antiquitatum libri quinque* czimen 1498-ban Rómában megjelent vaskos kötete, melyben nem kevesebb mint tizenegy addig csak nevéről ismert szerző «töredékeit» «gyűjtötte» össze egyébként bámulatos sok ismeretről tanuskodó kommentár kíséretében. A gyűjtemény eleinte hitelre talált, adatait mások is fölhasználták, többek közt Leonardo Alberti is, a kit állítólag azon való bánata vitt sírba, hogy Nanni (Annius Viterbensis) tákolmányainak felült.

Az irodalmi szédelgés egy másik lélektani indítóoka az, hogy a szerző ez úton akar az ismeretlenség homályából kiemelkedni. Horace Walpole, a mikor *Castle of Otranto* cz. regényét elsőizben kiadta, régi középkori krónika fordítása gyanánt hocsátotta világgá és csak miután e fogással ráterelte a közfigyelmet, vallotta be a második kiadás előszavában a jámbor csalást. Ugyanily ok készthette Chattertont ezt a tizenhatéves gyerekembert arra, hogy igaz költői tehetségről tanuskodó zsengeit kissé önkényes ortografiai elváltoztatásokkal s néhány nem épen szerencsésen megválasztott angolszász szó beékelésével mint Thomas Rowley, állítólagos XV. századbéli barát munkáit adja ki. Csakhogy az ő kísérlete tragikusan végződött. Ugyanaz a Walpole, a ki néhány évvel előbb kétségkívül enyhébb formában, de lényegileg hasonló suskust követett el, könyörtelenül leleplezte a fiatalembert. Chatterton, a ki Londonban a legnagyobb nyomorban tengődött, kétségbeesésében öngyilkossá lett s e tettével egy sokat ígérő költőtől fosztotta meg nemzetét.

A XVIII. században különösen Anglia valódi melegágya volt az ilyfajta hamisításoknak. E században adja közre Macpherson Ossiánját, melyről Farrer nem emlékezik meg könyvében, noha részben kétségkívül tárgyához tartozik s e században gyártja William Henry Ireland Shakespeare leveleit, *Kynge Leare (sic)* «sajátkezű» kéziratát, sőt egy «elkallódott» szindarabját is, *Vortigerne*-t, mely a Drury-Lane színházban elő is

adatott s a család leleplezését nem kis mértékben sietette. Farrer erről az érdekes esetről sem tesz említést, holott sokkal inkább vág munkája körébe, mint az állítólagos formosai neofitának, Psalmanazarnak kissé hosszasan előadott csalásai, melyek különben szintén a XVIII. századi angol társadalom megdöbentő hiszékenységét tették próbára.

Egészen külön típus az irodalmi hamisítások történetében William Lauder, a XVIII. század angol tudósainak egyik legkiválóbbika. Míg a legtöbb hamisítót munkájában akár a maga, akár a mások anyagi előnye, vagy valamely eszme, pártállás térfoglalásának reménye vezérli, addig Lauder egy nagy költő hírnevének lerombolása érdekében folyamodik ehhez a becestelen eszközhöz. Minden igyekezete oda irányult, minden törekvése abban összpontosult, hogy Milton nagyságát semmivé tegye, költői habérait megtépdesse s a sárba tiporja. E végből minden áron ki akarta mutatni *Paradise lost* cz. époszáról, hogy az merő plágium. Épen ezért nem átallotta Milton tényleges forrásait egyes interpolációkkal meghamisítani, sőt arczátlansága annyira ment, hogy még Milton műve latin fordításából is kiszakított egyes részleteket s korábbi latin költők művei gyanánt állította szembe az angol eredetivel!

Végül vannak oly «hamisítványok» is, melyek eredetileg minden megtévesztési szándék nélkül készültek s csak az idők folyamán, a kései utódok könnyelmű hiszékenysége révén váltak hamisítványokká. Ilyenek pl. azok az Euripides, Themistocles, Sophocles s más ókori nagyságok neve alatt forgalomba jött levelek, melyek eredetileg a sophisták tanítványainak iskolai gyakorlatai voltak s csak a reneszánsz első hevében tekintettek e nagy férfiak saját műveinek. Valódiságuk ellen csupán a XVII. század óta kezdtek állást foglalni, a mikor is Bentley ez irányú vizsgálódásainak eredményét közzétette.

Farrer könyve a különböző esetek leírásában és összegyűjtésében teljességre épen nem tart igényt. Művének tizenhat fejezete nem kapcsolódik egymásba s inkább ugyanazon tárgykörből vett tárczák gyűjteménye. Angol ember létére elsősorban a saját hazájabeli irodalmi szédelgések kötötték le figyelmét. A tizenhat fejezetből nem kevesebb mint nyolcz, tehát a műnek épen fele, kizárólag angol eseteket tárgyal, míg a többit klasz-

szikus, olasz, görög, német s francia hamisításoknak szentelte, de ezek közt is sok olyan van, melynek szálai angol gyűjtők kezében futnak össze.

A kisebb nemzeteknek európai botránnyá nem fajulhattott eseteire természetesen nem terjeszkedik ki. Így nem szól hazánkról sem, pedig nem nagyszámú eseteink közül legalább a lengyel származású Litterati Nemes Sámuelé, épen hamisítványainak nagy számánál fogva megérdemelte volna az ismeretetést.

A hazai eseteket, melyek javarészt régi magyar nyelvemlékek gyártása körül forognak, kimerítően tárgyalta Tolnai Vilmos Tóth Béla *Magyar ritkaságok* cz. gyűjteményében.¹ E szerint Nemes hamisítványainak a száma huszonöt. Legtöbb port vert föl közülök egy I. András korabeli imádságokat tartalmazó, 155 negyed-rétű lapból álló, hártýára írt breviarium, melyet Nemes 1842-ben Klagenfurtban «talált» s ama kor legkiválóbb magyar bibliofiljének, Jankovich Miklósnak varrta a nyakába, a ki többi hamisítványát is megvásárolta. Ez imádságokat Jerney János fejtette meg s adta ki bő nyelvi magyarázatokkal 1854-ben, *Magyar nyelvökincsek* cz. munkája II. kötetében: valódiságukat 1853-ban maga Toldy sem vonta kétségbe, de 1862-ben már gyanusnak, 1864-ben több mint gyanusnak ítéli őket, míg végre Szabó Károly 1866-ban végleg kimutatja koholt voltukat. A másik hamisítványa, mely bár rövidebb ideig, de szintén foglalkoztatta tudományos közvéleményünket, 1301-ből való magyar-latin képes krónikája, melyet a Nemzeti Múzeum 1851-ben szerzett meg Csillag Károly ügyvéd-től és a melyről Mátray Gábor 1854-ben az Akadémia nyelv és széptudományi osztálya július 10-iki ülésén hosszabb tanulmányt olvasott föl.²

A lelkes hangú fölolvásásból, mint az önkénytelen komikum egyik jó példáját, közöljük a következő részletet: «E' magyarhoni codexet maga nemében egyetlennek tartom, nem emlékezővén, hogy nálunk valahol hasonló léteznék. Régiségét bizonyítják

¹ 2 kiad. Budapesten, 1907.

² Szinnyei «Magyar írók»-jában tévesen állítja, hogy Toldy Ferenc mutatta be a krónikát, de az ülés napját jól idézi (IX : 896). Tolnai viszont helyesen Mátrayt jelöli meg felolvasó gyanánt, de a felolvasás napját helytelenül július 24-ére teszi. (i. m. 13. 1.)

a' XIII. század' végére mutató latin fölíratok és a' festmények, kivált arczképeknek régi modora 's kopottsága. A' levelek' sarkaiba beszorult arany 's ezüst porszemeket is találtam még; miről gyanítom, hogy az előforduló nevek' kezdő betűjei eredetileg arany 's ezüsttel voltak diszítve. Írásneme többféle kerül elő: mástól a' tájképek és épületek' nevezetei, ismét mástól a' később időbeli magyar írások, és a' latin chronosticonok.

«Mi a' festmények' becsét illeti, úgy látszik, hogy a' festész a' művészet' magasabb fokáig nem emelkedett, 's csak természeti hajlama volt egyedüli mestere. 'S habár az arczképeket, mellyeket közöl, nem mind festé is természet után, annál hitelesebbeknek tarthatjuk a' későbbi arczképek 's tájfestményi tárgyakat, mellyeket hihetőleg vagy már akkor létezett eredeti festményekről készített, vagy saját szemével látott. E' festmények, névszerint az arczképek, többnyire az Árpád-családi királyok és leginkább IV. Béla és három utóda' korára vonatkoznak; csak egy arczképet lehetne Venczel király' idejére szorítani; miről azonban lehetséges, hogy még az is III. András alatt festetett. És így, miután a' vegyes uralkodó családokból egy király képe sem fordul elő benne, minden egyéb személy' arczképét is a' XIV. század előtt élt egyéneknek kell tulajdonítanunk. Sajnálni lehet egyébiránt, hogy későbbi évek alatt nem egy, hanem több avatatlan kéz megújítván a' talán színöket vesztett 's elhalványult képeket, eredeti valóságuk nemesak megrongálódott, hanem el is torzított. Az eredeti festész' műveit a' halvány veres festék jellegzi; az élénkebb, kivált sötétebb veres és rózsaszínek későbbi kézre mutatnak.»¹

Ez után következik a kodex, jobb ügyszó melió buzgósággal készült, tüzetes leírása, fejtegetéseit a mű írójára vonatkozó e föltevésével rekeszti be: «Az itt előforduló némelly német helynevekből gyanítani lehet, hogy a' tájképek 's 'e földrajz' festője nem magyar, hanem német, 's talán (minthogy a' szepesi némabarátok' templomát is lefesté) valamely carthausi szerzetes lehetett».² Végzetül a következő óhajtást koczkáztatja meg: «Mellyek után mai közleményemet befejezván, kívánom, vajha

¹ Magyar academiái értesítő 1854-ről. 179. l.

² U. o. 189. l.

hasonló régi képes kodexek közül még többet is fedezhessünk föl, kivált honunk történetére vonatkozókat». ¹

Litterati nemcsak magyar s latin nyelvű kodexekkel és okiratokkal, hanem czirill betűs okmányokkal, kínai szövegtöredékekkel, térképekkel stb. is kísérletezett; ezek azonban már mint hamisítványok kerültek a Magyar Nemzeti Múzeumba, a hol két tokba összegyűjtve kuriózumokként ma is őriztetnek.

Egyéb koholt irodalmi emlékeink közül főlemlíthetők még a gellei imádságos könyv, melyet Révai még valódinak tartott, az 1839-ben feltűnt túróczyi fakönyv, mely 127 személynevet tartalmaz «hun-székely» írásban; mindkettőről Szabó Károly mutatta ki véglegesen hamisítvány voltukat. Mindeddig nem sikerült megfejteni az Akadémiában őrzött «rohonczyi kodexet», mely 1838-ban került oda gróf Batthyány Gusztáv könyvtárával. Valami titkos írással írott tizenkettedrétű kötetke ez a mű, melynek készítőjét Szabó Károly és Fejérpataky László a hirhedt Litteratiban gyanítják.

Míg e hamisítványok a XIX. század első felében merültek fel, a hirhedt Karacsay-kodex irodalmi szereplése újabb keletű s 1902 óta, a mikor Fadrusz János zilahi Tuhutum emlékére e kodexből vett feliratokat vésetett, hosszabb ideig napirenden maradt. A kodex megvizsgálására az Akadémia Szilády Áron elnöke alatt Fejérpataky Lászlóból, Katona Lajosból, Sebestyén Gyulából és ifj. Szinnyei Józsefből álló bizottságot küldött ki. A bizottság 1903 márczius 18-án kelt terjedelmes jelentésében úgy paleografiai, mint nyelvészeti és irodalomtörténeti szempontból kimutatja, hogy «az úgynevezett «Karacsay-kodex» és a hozzá hasonló rovásírásos bejegyzések a bizottság elé terjesztett, az I. számú jelentésben részletesen ismertetett könyvekben a XIX. század második feléből eredő hamisítványok, a melyek sem a rovásírás hagyományának folytonosságát, sem a bejegyzések tartalmának és nyelvi alakjának regiségét nem bizonyíthatják; sőt épen nyelvezetükkel árulják el a legfeltűnőbb módon későkori eredetüket és koholtságukat». ²

Másjellegű hamisítvány, melyről Tóth Béla könyve nem tud.

¹ U. o. 189—190. l.

² Akadémiai értesítő XIV : 210. l.

Sallustius, *De coniuratione Catilinae* cz. művének a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában őrzött egy példánya, melyet ismeretlen elárúsítója egykor mint Korvin-codexet varrt Jankovich Miklós nyakába. Az érdekes hamisítványt a könyvtár állandó kiállításában 39. sz. a. közszemlére kitették. Leírása a kiállításról szóló hivatalos katalógus szerint a következő: «Hártya kézirat a XV. századból. Olasz izlésű, csinosan írt és festett codex, a melyet a czimplajára festett czimer nyomán a legújabb időkig a Korvinából valónak tartottak. Ámde a czimer festésének újabb jellege s az egykori tulajdonosok nevei kétségtelenné teszik, hogy a kézirat a hamisított Korvin-codexek csoportjába tartozik».¹ Csontos 1881-ben kiadott Latin Korvin-codexek bibliografiai jegyzéke cz. dolgozatában² még mint valódi Korvin-kéziratot tárgyalja ezt a kis nyolczadrétű, 79 levélből álló kötetet.

Mint minden csalást, az irodalmi is előbb-utóbb kiderítik. A világosság leghatalmasabb terjesztője a sötétség e munkájában a filologia. Sigonio Cicero-utánezatát néhány a kiváló latin stilista nyelvhasználatától eltérő szó, vagy fordulat tette gyanussá. Cicero *De natura Deorum* cz. műve negyedik könyvének hitelét, melyet 1811-ben Seraphinus páter «födözött fel», hasonló filológiai érvek mellett néhány tárgyi vonatkozás semmisítette meg, a melyek szent Pál leveleinek alapos ismeretét tételezik föl. Chatterton vesztét az oly fajta tévedések okozták, hogy «comfort» értelemben «cherisaumei»-t s nem «cherisaunce»-t használt s ekként ugyanazt a hibát követte el a XV. századbeli Rowley, a mit — Kersy követett el angolszász szótárában. Gauden szerzőségét I. Károlylyal szemben főleg az bizonyítja, hogy az *Eikon basiliké*-ben számos oly fordulatot, képet, hasonlatot találunk, melyek e termékeny egyházi író egyéb, saját neve alatt megjelent műveit jellemzik. Egy pompás Luther hamisítvány ellen egyebek közt az költött gyanut, hogy míg a reformátor abban az időpontban, a melyről e hamisítványt keltezték, egyéb, kétségtelenül valódi kézírataiban az ily szavakat, mint mein, mir, már i betűvel írta, addig a kérdéses hamisítványban

¹ A M. N. Múzeum Széchényi Orsz. könyvtárának történeti és irodalomtörténeti kiállítása. Budapest, 1902 : 17—18. l.

² Magyar Könyvszemle. 1882 : 148. l.

ilyenkor mindig a régibb y betű szerepel. Vrain-Denis Lucas levélhamisítványait részben azzal derítették ki, hogy kimutatták, mennyi helyet vett át a hamisító szószerint szinte közkézen forgó kompendiumokból s mások más kiadott leveleiből.

A filologiai érveket sok tekintetben kiegészítik s megerősítik a történetiek. Chronologiai tévedések, későbbi események ismeretéről tanuskodó mellékes megjegyzések, esetleg későbbi írókból vett plágiumok, megannyi árulói ennek az átkos mesteriségnek.

Oly esetekben, a mikor az irodalmi csalás technikai hamisítással párosul, a technikai részek gondos vizsgálata is döntő érvekre vezet. Így a használt papiros vizjegye, színének vegyi vizsgálata szintén nem egyszer vált a koholmány árulójává. A már említett Luther-féle hamisítványon lévő szúnyomokat nagyítóüveggel vették vizsgálat alá s kiderítették, hogy a tinta befolyt a lyukakba, jelélül annak, hogy a papiroson látható írás oly időpontban készült, a mikor a szű már elvégezte romboló munkáját. A tinta vegyelemzése is sok esetben eredményre vezet. Végül az írás típusának gondos vizsgálata is megbízható vezető a koholmányok útvesztőjében.

Néha azonban úgy a filologiai, mint a történeti s tisztán technikai eszközök sem elégségesek a csalás föltétlen kiderítésére. E tekintetben legyen elég Simonides Konstantinra, a mult század egyik legtehetségesebb irodalmi csalójára utalnom, a ki oly ügyesen végezte dolgát, hogy máig sem volt véglegesen kideríthető, melyek az eredetiek, melyek a hamisítványok az általa forgalomba hozott kéziratömegben.

A RÓMAI OTTOBONI-KÖNYVTÁR HAZAI VONAT- KOZÁSAI.

ZSÁK I. ADOLF-TÓL.

(Második, befejező közlemény.)

- 31.** (1789. sz.) Chart. 4°. Saec. XVII.
Fol. 1—152. *Philosophia scripta manupropria Ferdinandi tertii Imperatoris et regis.*
- 32.** (1938. sz.) Chart. 8°. Saec. XVI.
«*Itinerarium in bello contra Turcas.*»
- 33.** (1941. sz.) Chart. 4°. Saec. XVII.
Fol. 14—26. *Ricevimento fatto da Veneziani nel 1631. alla Regina d'Ungheria nel passaggio da Ancona a Trieste descritto in una lettera.*
- 34.** (2066. sz.) Chart. Folio. Saec. XV.
Aeneae Silvii historia de Conventu Ratisbonensi. Praemittitur epistola ad Johannem Varadiensem Praesulem regni Hungariae cancellarium.
- 35.** (2068. sz.) Chart. Folio. Saec. XVI.
Fol. 115. *Oratio Ungarorum in susceptione domini regis Vladislai in regem Ungariae facta per Johannem episcopum Varadiensem. Incip.: Salve Wladislai rex inclite salve, moderator et rector noster unice.*
Fol. 120. *Barbadi ducis Venetiarum epistola ad Vladislaium Ungariae regem. Incip.: «Incrementa anhelans et ambiens numanissimus Turcus».*
- 36.** (2114. sz.) Chart. 4°. Saec. XVII.
Commentario dell'elezione di Mattias all'Impero seguito per la morte di Rudolfo II.
- 37.** (2145. sz.) Membr. 4°. Saec. XIV.
Johannes Boccacius: De casibus virorum illustrium. Plura adnotata sunt infine circa Johannam Reginam.
- 38.** (2146. sz.) Chart. 4°. Saec. XVI.

Fol. 35—57. *Orazione di Giovanni Battista Strozzi agli Accademici alterati intorno alle lodi della Serma Giovanna d'Austria reina nata d'Ungheria.*

39. (2177. sz.) Chart. 8°. Saec. XVII.

Fol. 87. *Copia di lettere scritte dell'Arciduca Mattias.*

40. (2206. sz.) Chart. Folio. Saec. XVII.

Capitoli della pace fra l'Imperatore ed il gran Turco nell'anno 1664.

41. (2209. sz.) Chart. 4°. Saec. XVI.

Decreta plurima imperatorum Ferdinandi, Maximiliani et Rudolphi circa ad mare Hadriaticum et res Venetas pertinentia.

42. (2280. sz.) Chart. 8°. Saec. XV.

Fol. 1—105. *Callimachi Etrusci de rebus Hungaricis.*

Az írás feltűnően hasonlít a Vitéz Jánoséhoz. Mindazonáltal tény, hogy nem ő tőle való, mert az előszóban a leíró megnevezi magát: János flórenczi érsek. Megjegyezzük, hogy Callimachus ismert kiadásaiban nem fordulnak elő mind azok a levelek, melyek itt az előszóban vannak közölve.

43. (2334. sz.) Chart. 4°. Saec. XVII.

Fol. 346., 352., 419., 421., 469. *Epistolae Maximiliani ad pontificem.*

Fol. 354., 360., 362., 392. *Epistolae Rudolphi ad pontificem.*

Fol. 376. *Epistola Ferdinandi ad pontificem.*

Fol. 388. *Epistola Martini archiepiscopi Bachiensis ad Cynthium Cardinalem Aldobrandinum.*

Fol. 404. *Epistola Petri Radowitz episcopi vaciensis ad eundem.*

44. (2347. sz.) Membr. 4°. Saec. XV.

Stemmata variorum principum et magnatum.

45. (2351. sz.) Chart. 4°. Saec. XVII.

Fol. 386., 414., 415. *Caduta di Buda.*

Fol. 391. *Prigionia del Caporibelle Tekelli.*

Fol. 430. *Sonnetto per la disfatta dei Turchi.*

Fol. 432. *carmina de victoria contra Turcas.*

46. (2364. sz.) Chart. Folio. Saec. XVI. et XVII.

Fol. 346., 354., 356., 360., 362., 376., 396., 419., 421., 469. *Epistolae archiducum Maximiliani et Ferdinandi ac Rudolphi imperatoris ad papam Clementem VIII. et ad Cardinalem Cynthium Aldobrandini.*

Fol. 388. et 404. *Epistolae praesulum de Kalocsa et Vác ad Card. Cynthium Aldobrandini.*

47. (2415. sz.) Chart. Fol. Saec. XVI. et XVII.

Fol. 307—318. *Istruzione di Mons. Cesis Tesoriero a Mons. Amalteo commissario dell' esercito ecclesiastico in Ungheria. 1595.*

Fol. 338—50. *Istruzione a Mons. Doria commissario dell' esercito ecclesiastico in Ungheria.*

48. (2416. sz.) Chart. Folio. Saec. XVI.

Fol. 297. *Orazione del Padre Ro per la vittoria del Re d'Ungheria.*

Fol. 684. *Lettera di Sigismundo Principe di Transsilvania ai proveditori di Lisbona.*

Fol. 832. *Lettera del Cardinale di Strigonia al Cardinale Barberino ed al sacro Collegio.*

49. (2419. sz.) Chart. 4°. Saec. XVI. et XVII.

Fol. 52. *Modo da tenersi da Principi Christiani per opporsi al Turco nelle guerre d'Ungheria.*

Fol. 58. *Ungariae descriptio et dotes.*

Fol. 60. *Status regni Ungariae post ultimam pacem cum Bethalem (sic!) Gabor.*

Fol. 64. *Extractus conditionum Pacis inter Caesarem majestatem et principem Transilvaniae.*

Fol. 67. *Capita pacis inter Caesarem et principem Transilvaniae.*

Fol. 70. *Confoederatio inter Caesarem et principem Transilvaniae.*

Fol. 72. *Cinque lettere dell' Amalteo sopra il negozio di Transilvania ed altre lettere circa il medesimo.*

Fol. 103. *Narratio coniurationis Magnatum Ungariae contra principem Transilvaniae.*

Fol. 109. *Fiumi e pasti della Transilvania.*

Fol. 115. *Cagione dei dispareri tra li Signori di casa Battori.*

Fol. 117. *Articuli magnatum Ungariae in comitiis habitis a Stephano Rege.*

Fol. 125. *Memoriale pro cardinale Battori.*

Fol. 127. *Informazione dei negozi trattati in Transilvania da Monsignor Amalteo.*

Fol. 143. *Due lettere di Mons. Tesoriere circa l'esercito d'Ungheria.*

Fol. 152. *Istruzione al Signor Attilio Amaltei per Transilvania.*

Fol. 167. *Istruzione per Mons. Tesoriere per Ungheria.*

Fol. 173. *Descrizione delle provincie d'Ungheria.*

Fol. 185. *Cifra per Ungheria.*

Fol. 187. *Istruzione per Monsignor Mateucci commissario generale in Ungheria.*

Fol. 193. *Del modo di provvedere al pericolo che sovrasta alla Germania e all' Ungheria.*

Fol. 198. *Informazione della Vallachia.*

Fol. 200. *Memoriale pro catholicis in sedibus siculicalibus existentibus.*

Fol. 217. *Lettera del cardinale Battori.*

Fol. 222. *Orazione fatta dal Nunzio al Cardinale Battori.*

Fol. 228. *Del modo che dovrebbero tenere i Principi cristiani nel fare la guerra contro il Turco.*

Fol. 236. *Tregna quinquennalis cum Sigismundo Romanorum et Ungarorum Rege.*

Fol. 238. *Lettera quarantotto di monsignor Amalteo sopra il negozio d'Ungheria.*

50. (2421. sz.) Chart. Folio. Saec. XVII.

Fol. 132. *Historia rei gestae inter Caesarem et Mattiam Archiducem Austriae inauguratum Hungariae ac designatum Bohemiae Regem.*

Fol. 144. *Discursus super pace Turcica.*

Fol. 173. *Litterae archiducis Matthie.*

Fol. 181. *Litterae Maximiliani imperatoris.*

Fol. 183. *Litterae imperatoris de anno 1609.*

Fol. 181—190., 215., 221., 238., 255. *Különböző magyar vonatkozásu levelek.*

Fol. 573. *Possevinus levele a magyarországi állapotokról.*

51. (2427. sz.) Chart. 4°. Saec. XVII.

Fol. 286—290. *Cardinalis Bathoreus de rebus Transilvanicis.*

52. (2434. sz.) Chart. 4°. Saec. XVII.

Fol. 799. et 803. *Epistolae Sigismundi Bathori.*

Fol. 801. *Epistola Cardinalis Bathori ad eundem.*

- Fol. 807. *Nuncia Constantinopolitana et Ungarica.*
53. (2435. sz.) Chart. 4. Saec. XVII.
 Fol. 140--1. *Epistola Imperatoris ad pontificem.*
54. (2438. sz.) Chart. 4°. Saec. XVII.
 Fol. 335—380. *Epistolae Cardinalis Pázmány.*
55. (2463. sz.) Chart. 4°. Saec. XVII.
 Fol. 423. *Istanza dell Imperatore dell 1664. per applica-
 zione dei beni ecclesiastici in difesa della invasione dei Turchi.*
56. (2474. sz.) Chart. 4°. Saec. XVI.
 Fol. 23. *Lettere dell Imperatore Maximiliano al Collegio
 dei Cardinali.*
 Fol. 43. *Sopra il soccorso da duchi all' Ungheria contro il
 Turcho.*
 Fol. 228—259. *Diverse lettere per la lega contro il Turco.*
 Fol. 434. *Istruzione per monsignor Visconti nunzio all
 Imperatore.*
57. (2479. sz.) Chart. 4°. Saec. XVII.
 Fol. 4. *Genethiacon Josephi Leopoldi Imperatoris filii.*
58. (2480. sz.) Chart. Fol. Saec. XVII.
 Fol. 24. *Narrazione in sequito in occasione che l'Imperatore
 fu nella casa del Conte Bartolomeo Aresi.*
 Fol. 29. *Apparato per ricevere la maesta cesarea in Brescia.*
 Fol. 756. *Fiestas què celebrò in Roma per el rocimento de
 Ferdinando da Austria el Cardinal de Hassia.*
 Fol. 803. *Nullita della renunzia fatta dalla Regina Maria
 Tereza d'Austria.*
59. (2481. sz.) Chart. Fol. Saec. XVII.
 Fol. 253. *Invito ai Principi Cristiani contro il Turco opera
 di Mons. Manuelli vescovo di Termoli.*
60. (2482. sz.) Chart. Fol. Saec. XVII.
 Fol. 1. *Ludovici Heliani Vercellensis Oratoris Francorum
 Regis oratio ad Maximilianum Augustum de bello suscipiendo
 contra Turcos.*
 Fol. 35. *Al signor Gio. Batta Genga sopra lo scrivere l'istoria
 di Transilvania.*
61. (2487. sz.) Chart. Fol. Saec. XVI.
 Fol. 53. *Istruzione a Mons. Borghese Nunzio al re Cattolico
 per la guerra d'Ungheria.*

62. (2489. sz.) Chart. Fol. Saec. XVII.
Fol. 386. *Relazione dell'aggiustamento sequito tra l'armi Pollache e Transilvane.*
63. (2490. sz.) Chart. Fol. Saec. XVII.
Fol. 1. *Lipót császár és király meg nejének levelei Corradus bitoroshoz.*
64. (2496. sz.) Chart. Fol. Saec. XVII.
Fol. 351. *Pace tra il Re d'Ungheria e Veneziani 1378.*
Fol. 359. *Ritratti del Serin, Frangipani, e Nadasti ribelli decapitati 1671.*
65. (2499. sz.) Chart. Fol. Saec. XVI.
Fol. 249. *Giornali di Buda.*
66. (2510. sz.) Chart. Fol. Saec. XVI.
Fol. 158. *Lettere di avviso di guerra d'Ungheria.*
Fol. 165. *Relazione della cose di... Transilvania opera di Fra Giuseppe Piscullo minore conventuale di Melfi.*
Fol. 179. *Stato nel quale si trova quest' anno 1594 l'impero de Turchi e perche abbia mosso guerra all' Ungheria.*
Fol. 191. *Discorso di Giuseppe Malatesta circa le cose d'Ungheria.*
Fol. 219. *Discorso al Papa per le cose d'Ungheria.*
67. (2527. sz.) Chart. Fol. Saec. XVI.
Fol. 301 et 306. *Istruzione a Mons. Doria commissario del Papa al Campo d'Ungheria.*
68. (2528. sz.) Membr. 4°. Saec. XIII.
Fol. 283. *Az ellemocensesi püspök levele Gergely pápához, melyben a porosz és magyar egyházi állapotokról értesíti őt.*
69. (2536. sz.) Chart. Fol. Saec. XVII.
Fol. 227. *Relazione dello stato de Cristiani soggetti al Gran Turco in Ungheria e Schiavonia fatta dal P. Marino de Bonis Gesuita.*
Fol. 265. *Modus inviandi catholicam religionem in dioces. Zagrabiensi et vicinis provinciis utentibus lingua Illirica.*
70. (2546. sz.) Cod. Membr. Fol. Saec. XIII.
Fol. 63. *Dnus Joannes Ungarus canonic. paduanus (1293).*
Fol. 90. *Kelemen pápa kinevezési oklerele László váradi kanonok részére s más két levele az egi és csanádi prépostokhoz.*

Fol. 149. *Ugyanezen pápa levele Boleszláv esztergomi és*

Fol. 151. *egy névtelen kalocsai érsekhez.*

Fol. 224—270. IV. Béla és II. Endre királyok két-két levele a pápához.

71. (2604. sz.) Chart. 4°. Saec. XVI.

Fol. 480. *Descriptio Transsylvaniae.*

72. (2640. sz.) Chart. 4°. Saec. XVII.

Fol. 611. *Congratulatio Leopoldis fratri suo adepto regno Hungariae.*

73. (2647. sz.) Chart. 4°. Saec. XV.

Fol. 117. *Testamento della regina Giovanna.*

74. (2682. sz.) Chart. Fol. Saec. XVII.

Fol. 158. *Lettera de Principe di Transsylvania all'Arcivescovo di Strigonia 1617.*

75. (2706. sz.) Chart. Fol. Saec. XVII. et XVIII.

Fol. 106—108. *Lettera di Leopoldo I. Imper. al Card. Colonna.*

Fol. 116. *Lettera spettanti al Card. Colonna quando accompagnò l'Imperatrice sposa l'anno 1664.*

76. (2726. sz.) Chart. Fol. Saec. XVI.

Fol. 1. *Sixti V. Instructio ad Marium Barbum Card. legatum Germaniae, Hungariae et Poloniae.*

Fol. 80. *Sixti V. Instructiones pro nuntio ad regem Hungariae.*

Fol. 197. *Alexandri VI. instructio pro P. card. Regino legato ad Reges Hungariae, Bohemiae et Poloniae.*

77. (2746. sz.) Chart. Fol. Saec. XVI.

Fol. 1—224. *Varia de regno Hungariae.*

E kötet tartalma és jellege szükségessé teszi, hogy bővebben és részletesen foglalkozzunk vele. Mindenekelőtt kijelentjük, hogy *Verancsics* munkáinak egy elveszett és természetesen kiadatlan kötetéről van szó. Kétségtelenné teszi ezt egyéb körülményeken kívül a kodex végén levő következő bejegyzés: *Ex Verantii monumentis.* A benne levő adatok fontossága és bősége arra vezet bennünket, hogy e kéziratkötetel külön ismertető czikkben foglalkozzunk.

78. (2776. sz.) Chart. 4°. Saec. XVII. (a. 1627.)

Fol. 1—36. *Ad Laurentium Magalottum S. R. E. Card.*

Amplissimum. De Coronis Ungaricis Nota Brevis. Joannis Tomci Marnavitii Archid. Zagreb.

Ezen eddig ismeretlen munka, mint czime is jelzi, a magyar koronázási jelvényekkel foglalkozik. Időrendre nézve ez a második könyv (Révai az első), mely e tárggyal foglalkozik. A címnap utáni oldalon a szent korona eredeti nagyságú színes rajza látható, míg a mű végén egy összehajtott papírlapon a koronázási kardnak szintén eredeti nagyságú színes rajzát találjuk. Szerző e munkát Rómában 1627 január 1-én fejezte be — s mint ugyancsak az előszóban írja — Magalotti bibornok szólította őt fel erre: «Eiusdem Coronae graface exprimandae onus mihi iniunxisti ut cum exemplari coronae brevem quoque eius Historiam habeas . . .» A bibornokban a magyar korona iránt való érdeklődést Bocskaynak nemrég történt királylyá való koronáztatása keltette fel, mely körülmény «multis materiam inquirendi attulerit, quae et unde sumpta illa esse potuerit et num aliquando alias ullus Ungarorum regum ea fuerit insignitus», önmagáról mint *hivatásos* régészről emlékezik meg a szerző: «Ego qui aliquo Ungaricarum antiquitatum ab nimiam affinitatem cum Illiricanis affectu libenter detineor . . .» A Bocskayléle korona eredetéről azt vallja: «Ego vero eam ipsam censeo, qua Wladislaus IV. inauspicato coronatus, eandem Amurathi praedam reliquit, quae in Ottomanica gaza servata, praefata occasione (Bocskay királylyá tételekor) in lucem devenit. Id enim habeo non solum ex Mehmeti Praetoni nuper Agriensis, viri alioquin inter Turcas et humanioris ingenii et antiquitatis, quod apud eos rarum, studiosioris, summa mihi familiaritate dum vixit conjuncti testimonio magno faciendo, cum ille ipse, ut Purpurati intimus et affinis eidem coronationi interfuit sed etiam ex litteris Stefani Illiesházi post Botscaium viri primarii et denique compositis rebus Ungarici Palatini, eo tempore ad Faustum Verantium Chanadiensem Eppum Romae commorantem datis, quorum uterque Botscaianam coronam eandem cum Vladislaviana fuisse testati sunt».

79. (2783. sz.) Chart. Folio. Saec. XVI.

Fol. 1—412. *Incltyi Hungariae Regni Decretorum et Constitutionum atque Articulorum omnium a Sancto Rege Stefano usque ad Annum MDLXVII. Argumenta seu Summaria secun-*

dum Juris Civilis Prudentiam in Artem Ordinemque digesta. Authore excellenti Juris utriusque Doctore Petro Mengino Illicino Italo.

A 25. (1396.) szám alatt már ismertettük a XVI. század e nagynevű, idegen származású, de izig-vérig magyar érzésű papi jogászának egy ismeretlen művét. Az, a melyről most szólunk, nemcsak szintén teljesen ismeretlen, de egyúttal Illicini legnagyobb becsű műve, mely ha annak idején nyomtatásban is megjelenik, nevét a magyar jogirodalom történetében megörökítette volna. Erre kettős ezimen tarthatott igényt. Először, mert az ő nevéhez fűződnek az időrendre nézve első hazai törvénygyűjtemény kiadása. Másodsor, mert munkája több mint törvénygyűjtemény, mivel nem egyszerű foglalata az időrendileg egymásra következő törvényeknek, hanem azoknak tárgyszerinti csoportosítása; a tizenhatodik század közepén élő magyar jognak egyetemes összefoglalása. A dolog természeténél fogva ezúttal nem bocsájtkozhatunk aprólékos részletekbe, csak röviden jelezzük, hogy eredetileg öt kötetből állott a következő felosztással:

I. *Primus liber* continet Decreta et constitutiones atque articulos de Ecclesiasticis rebus et *Personis* et de Rege ac Dominorum aliorumque statu et conditione.

II. *Secundus liber* de *Judiciis* seu octavis, deque tota iudicialium materia.

III. *Tertius liber* de *Rebus* ac bonis causis de quibus iudicia et lites fieri contigit.

IV. *Quartus liber* de *criminalibus* seu delictis et poenis ac multis seu Byrsagiis.

V. *Quintus liber* de *Jure* et statu publico circa regem et circa eius proventus at fiscum seu cameram et Tricesimas et Telonia et Tributa seu Contributiones et subsidia et fodinas seu mineras et donationes et circa regni partes et expeditionem.

Minden könyv természetesen tárgyának megfelelőleg számos fejezetre oszlott. Az első könyvnek *tizenhat* fejezete van.

Nagy kár, hogy nem maradt ránk az egész mű; az utolsó négy kötet elkallódott, vagy még lappanganak valahol. Hogy nyomtatásban nem jelent meg, azt hisszük, ennek az az oka, hogy ép a munka elkészültekor Illicininek távoznia *kellott* Magyar-

országból. Mint az első kötet 1^a lapján levő bejegyzésből következtethető: 1581-ben egy *Dietrichstein* nevű egyén tulajdonában volt a kézirat, kitől a XVII. század folyamán *Stosch Fülöp* báró szerezte meg.

80. (2860. sz.) Chart. Fol. Saec. XV et XVI.

Illustrium poetarum, qui saeculo XV. vixerunt carmine.

Reánk rendkívüli becsesül bíró kéziratkötet. *Janus Pannonius*-nak nem kevesebb — ezek között számos ismeretlen — mint *százhatvanhét* költeménye foglaltatik benne s azonkívül a XV. század humanistáinak számos magyar vonatkozású dicsőítő költeménye. A kódex részletes ismertetésére visszatérünk.

81. (2938. sz.) Membr. Fol. Saec. XIV.

Nicolaus card. Aragoniae: diversa historica.

Fol. 173. VII. *Gergely egy levele Salamon és két levele Géza magyar királyokhoz.*

Fol. 208—209. III. *Sándor pápa megválasztását két bibrosból álló követség viszi hírül a magyar királyhoz.*

Fol. 181. *Refutatio investiturae, quam fecit rex Hungariae.*

Fol. 75^b. *Demeter Horvát-Dalmát herczeg hűségi fogadalma Gergely pápához.*

82. (2947. sz.) Chart. Fol. Saec. XVI.

Fol. 261. *Juramentum Ladislai regis Hung. de parendo sedi Apost.*

83. (2961. sz.) Chart. Fol. Saec. XVI.

Fol. 357. *Instructiones datae Hieronimo card. Brundusino ad Ungariam de latere legato.*

84. (3014. sz.) Chart. 4°. Saec. XV.

Fol. 68. *Cynthii Romani oratio habita ad Romanorum imp. Sigismundum.*

85. (3076. sz.) Chart. 4°. Saec. XVI.

Fol. 386. *Argumenta antitrinitariorum in Transsylvania.*

86. (3078. sz.) Chart. 4° Saec. XV.

Fol. 102. *De denariis, quos debent ecclesiae Regna Hungariae...*

87. (3119—20. sz.) Chart. 4°. Saec. XVIII.

Metszetek gyűjteménye.

Fol. 50. *Generale Braun nell'armata della regina d'Ungheria.*

Fol. 51. *Il Principe Esterázi Ungaro.*

Fol. 89. *Il conte Kohary colonello della regina d'Ungheria.*

88. (3140. sz.) Chart. 4°. Saec. XVI.

Fol. 296. *Che si deve fare fondamento piu nel Transilvano, che nell' Imperatore per la presente guerra col Turco.*

E czimre és munkára *nyomatékkal* hívom fel a történetírók figyelmét, mint amely ugyanazt fejtegeti és bizonyítja, amit Zrinyi a költő egy századdal későbbben cselekedett, hogy t. i. Magyarország felszabadítását hasztalan várni a Habsburg-háztól, mert az *csakis a magyarok segélyével, munkájával* történhetik meg.

89. (3141. sz.) Chart. 4°. Saec. XVI.

Fol. 188. *Discorso di autore incerto sopra gli affari dell' Imperatore e del Transilvano.*

90. (3145. sz.) Chart. 4°. Saec. XVII.

Fol. 341 et 351. *Deux lettres du comte de Batthány.*

91. (3149. sz.) Chart. 8°. Saec. XVII.

Risposto ai ministri della Regina d'Ungheria.

92. (3154. sz.) Chart. 4°. Saec. XVII.

Fol. 589. *Relazione delle funzioni della Legazione del Card. Buoncompagni alla Regina d'Ungheria in Modena.*

93. (3155. sz.) Chart. 4°. Saec. XVI.

Fol. 264. *Trattato di Worms tra il re d'Inghilterra e la regina d'Ungheria.*

94. (3161. sz.) Chart. 4°. Saec. XVII.

Fol. 1. *Acta congr. status habita in quiriniali a 1690. super querelis caesaree maiestatis.*

95. (3164. sz.) Chart. 4°. Saec. XVII.

Nr. 5. *De summis pontif. profetiae sub 40 imaginibus vivente Sigismundo imperatore.*

Nr. 49—52. *Lettera del gran Turco che dichiara la guerra all' Imperatore.*

96. (3168. sz.) Chart. 4°. Saec. XV.

Nro. 46. *Notizie di alcuni cardinali creati ad istanza del re d'Ungheria.*

97. (3170. sz.) Chart. 4°. Saec. XVIII.

Nro. 21. *Orazione funebre dell' Imperatore Giuseppe.*

98. (3257. sz.) Chart. 4°. Saec. XVI.

Registro di lettere scritte nell' anno 1595. dal cardinale

Aldobrandini in Ungheria per tutto il tempo che fu commissario contro il turco Mons. Doria.

99. (3337—3363. sz.) Chart. 4°. Saec. XVII.

Követi és egyéb jelentések: «*avisi*» 1630. jan. 5. — 1690 júl. 13-ig számtalan magyar vonatkozással.

***

Ennyit tesz az ki, mit az ottoboni könyvtárban és annak katalógusában *magyar* vonatkozással találtam. Miként a *Palatinus*-könyvtár hazai vonatkozásai ismertetésénél tettem, úgy most is kötelességemnek tartom hangsúlyozni és megismételni, hogy e jegyzék az összeállításában használt minden körültekintés, buzgóság és lelkiismeretesség mellett sem tarthat igényt az *abszolút* teljességre. Azonban ilyen formájában is haladást jelent s szolgálatot tesz, időmegtakarítást biztosít mindazoknak, kik az ottoboni könyvtárt a jövőben fogják, vagy akarják igénybe venni.

TÁR C Z A.

J E L E N T É S

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁRA
ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1909. ÉV III. NEGYEDÉBEN.

I.

A *nyomtatványi* osztály anyaga kötelempéldányokban 3953 drb, áttétel útján 5 drb, ajándék útján 305 drb, vétel útján 370 drb, összesen 4633 drb nyomtatvánnyal gyarapodott. Ezen felül kötelempéldány czimén beérkezett: alapszabály 707 drb, egyházi körlevél 108 drb, falragasz 1695 drb, gyászjelentés 2113 drb, hivatalos irat 134 drb, műsor 261 drb, perirat 25 drb, szinlap 2033 drb, zárszámadás 739 drb, különféle 1211 drb, összesen 9026 drb apró nyomtatvány.

Vételre fordítottat: 4592·70 korona, 188·60 márka és 20·80 frank.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a nyomtatványi osztály anyagát: Allgemeine Gewerbeschule Basel, A Muzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége, Bányai Elemér, Biblioteca publica Porto, Borsod-miskolci közm. és múzeumegyesület Miskolcz, Budapesti tud. egyetem bölcsészettudományi karának dékánja (100 drb), Direktion de estradistika del Uruguay Montevideo, Érseki joglyceum Eger, Fejérpataky László dr., Fitos Vilmos dr., Fővárosi közmunkák tanácsa, Grosz Emil dr., Gulyás Pál dr., Győry Tibor dr., Handelsministerium Wien, Havass Rezső, Jasi-i egyetem rektora, Lechner Tibor, Le mouvement économique szerkesztősége Bukarest (3 drb), Mády Ferencz Alsó-Dabas, M. kir. belügyminiszterium (2 drb), M. kir. földtani intézet, M. kir. honvédelmi miniszterium (3 drb), M. kir. közp. statisztikai hivatal (3 drb), M. kir. országos meteorolog. és földmágnességi intézet (3 drb), M. kir. országos vízepítési igazgatóság, M. kir. pénzügyminiszterium (2 drb), Magyar Könyvszemle szerkesztősége, Magyar mérnök- és építészegylet, Magyar Nemzeti Múzeum igazgatósága, Magyar Tudományos Akadémia (2 drb), Mangold Lajos, Matica Srpska szerkesztősége Újvidék, Melich

János dr., Museum kr. českého Praha, Nagy Sándor, IV. Nemzetközi tejjgazdasági kongresszus, Pécsvárosi közkórház igazgatósága, Protestáns országos árvaegylet, Public library of Cincinnati, Sabalich G. Zára, Duc de la Salle Clavières Ayrens, Schönherr Antalné Nagybánya, Smithsonian Institution Washington (10 drb), Statist. Zentralcommission Wien (4 drb), Szalay Imre, Szilágyi Albert, id. Szinnyei József, Tuselich Adolf Oklau, Travniki kereskedelmi iskola igazgatósága, Vavrinecz Mór, Vértesy Jenő.

Nevezetesebb szerzemény: Miles M. Siebenbürgischer Wurgengel. Szeben, 1670 (80 kor.).

A könyvtár helyiségeiben a lefolyt évnegyedben 1893 egyén 4984 kötet nyomtatványt használt; kölcsönzés útján pedig 304 egyén 714 kötetet.

A lefolyt évnegyedben 1414 munka osztályoztatott, amelyről 2040 czédula készült. Kötés alá készítettett 160 munka 205 kötetben.

A kötelezpéldányok átvételére berendezett helyiségbe ezen idő alatt 659 csomag érkezett; ugyaninnen 768 levél expediatott, a miből 320 reklamálás volt.

II.

A *kézirattár* az 1909. év harmadik negyedében ajándék útján 5 kötet újkori kézirrattal, 8 irodalmi levéllel és 1 irodalmi analektával, vétel útján 2 kötet újkori kézirrattal, áttétel útján 8 kötet újkori kézirrattal és 5 irodalmi analektával, összesen 29 darabbal gyarapodott. Vételre 120 koronát és 29 márkát fordítottunk.

Ajándékozók voltak dr. Bányai Elemér, ki néhány író hozzáintézett levelét, Melich János dr., ki egy vendnyelvű népdalggyűjteményt, Radnai Farkas besztercebányai püspök, ki Rómer Flóris utinaplóját az 1867-iki párisi vilákiállításról, Réthy László dr., ki a románok eredetéről szóló munkája német fordítását, özv. Schönherr Antalné, ki id. Ábrányi Kornél egy magyar rhapsodiáját a szerző saját kézirrattában és id. Szinnyei József, ki Kazinczy Ferencz két levelét s a debreczeni kollégium hallgatóinak egy 1792-ig terjedő jegyzékét ajándékozta a kézirrattárnak.

A szerzett anyagból kiemeljük az erdélyi fejedelemség XVIII. századi törvénykönyvét s a báró Wesselényi Miklós «Balitéletek» czimű munkájának kivonatát a szerző kezeirásában, valamint Russo Gregorio olasz krónikáját a XVI. századból.

A gyarapodás földolgozásán kívül folytatódott az irodalmi levelestár reviziója, azonkívül munkába vettük a zenei gyűjtemény végleges rendezését s a Pulszky Ferencz levelezése eddigi rendezetlen részének földolgozását.

Az évnegyed folyamán 37 kutató 152 kéziratot, 145 irodalmi levelet és 1 irodalmi analektát használt. Kikölcsönöztünk 6 esetben 11 kéziratot és 1 irodalmi levelet.

III.

A *hírlaposztály* gyarapodása: A) Kötelezpéldányok: a) nyomdai kimutatással érkezett, csomagokban, 235 évfolyam 15.359 számban; b) számonként 5.457 szám; összesen 235 évfolyam 20.816 számban. B) Vásárlás Erdős Miklóstól 35 évf. 694 szám (amerikai hírlapok), Lappert Antaltól (108 kor.) 473 szám (külföldi kiegészítő hírlapszámok). C) Áttétel a könyvosztályból 187 szám. Végösszeg: 270 évf. 22.170 szám.

A könyvtár helyiségében 172 olvasó 418 kötet hírlapot, házonkívül 9 olvasó 15 kötetet használt; összesen 181 olvasó 433 hírlapkötetet.

Átnézett 270 évf. 16.573 szám. Czeduláztatott 407 évf., ebből új hírlap 31.

A nyomdai kimutatással érkezett kötelezpéldányok első ízben a növedéknaplóba jegyeztettek, minden alkalommal pedig külön nyilvántartó czedulákra. A számonként érkezettek hetenként besoztattak a betürendben tartott teljes anyagba.

IV.

A *levéltár* az elmúlt évnegyedben vétel útján 815 drb, ajándék útján 2 drb, a könyvtár más osztályából való áttétel útján 13 drb, hivatalból eszközölt másolatok útján 22 drb, összesen 852 darabbal gyarapodott.

A letéteményezett családi levéltárak száma az elmúlt negyedévben nem gyarapodott.

Ajándékkal Mayer Lőrinc nyug. kántortanító Dunacsébről gyarapította a levéltár anyagát.

Vételre fordított 9466.60 kor. és 55 márka.

A törzsgyűjtemény gyarapodásából a középkori iratok csoportjára esik 17 drb, az újabbkori iratokéra 780 drb, az 1848/49-es iratokéra 12 drb, a czimereslevelekére 41 drb, a fényképekére 2 darab.

A nevezetesebb szerzemények közül megemlítendőek a Kardos Samu debreczeni ügyvédől vett gyűjteménynek utolsó csoportja, mely különösen Wesselényi Miklóstra vonatkozó iratokat tartalmaz, továbbá a Súlyom Fekete gyűjtemény kiegészítése gyanánt megvásárolt 434 drb irat, mely főleg Erdélyre vonatkozó iratokat tartalmaz nagy számmal. Kiemelendő még Kossuth Lajosnak 1849. október 8-án Viddinben kelt irata, melyben családját

Guyon Richard gondjaira bizza, mely darab gróf Kreith Bélától vásároltatott meg.

A czimereslevelek és nemesiratok csoportja a következő darabokkal gyarapodott: 1. 1409. Zsigmond király czimereslevele a Garázda-család részére. Egyszerű, XIX. századi másolat, Nagy Iván gyűjteményéből. — 2. 1415. Zsigmond király czimereslevele a Hotvafői-család részére. Egyszerű, XIX. századi másolat, Nagy Iván gyűjteményéből. — 3. 1437. Zsigmond király czimereslevele a Pátrohi-család részére. Egyszerű, XIX. századi másolat, Nagy Iván gyűjteményéből. — 4. 1508. ápril 9. Buda. II. Ulászló czimereslevele Hegyi István és Csortos László és Ferencz részére. Egyszerű, hivatalban készült másolat, a czimerkép színes hasonmásával. — 5. 1526. június 18. Buda. II. Lajos czimereslevele Vásárhelyi Gergely részére. Egyszerű, hivatalban készült másolat, a czimerkép színes hasonmásával. — 6. 1533. május 6. Bécs. I. Ferdinánd czimereslevele Hevesi Bornemissza Benedek részére. Egyszerű, hivatalban készült másolat. — 7. 1551. márczius 2. Krakkó. Zsigmond Ágost lengyel király czimereslevele Chay István részére. Külföldi. Egyszerű, XIX. századi másolat, Nagy Iván gyűjteményéből. — 8. 1552. szeptember 4. Bécs. I. Ferdinánd czimereslevele Baslaci Jurkin Tamás részére. Külföldi. Egyszerű, XIX. századi másolat, Nagy Iván gyűjteményéből. — 9. 1561. márczius 28. Bécs. I. Ferdinánd czimereslevele Sikvai Bélaváry János részére. Egyszerű, hivatalban készült másolat. — 10. 1564. január 17. Bécs. I. Ferdinánd czimereslevele Skaricza máskép Lubwnych György részére. Ugyanaz. — 11. 1564. december 12. Bécs. Miksa király czimereslevele Ghyczy György és testvérei részére. Egyszerű, XIX. századi másolat, Nagy Iván gyűjteményéből. — 12. 1566. június 29. Thury Gáspár és társai czimerkerő folyamodványa. Egyszerű, XVIII. századi másolat. — 13. 1568. márczius 27. II. János király czimereslevele Demjén mester részére. Egyszerű, hivatalban készült másolat. — 14. 1573. augusztus 9. Bécs. Miksa király czimereslevele Kunsch György részére. Egyszerű, XIX. századi másolat, Nagy Iván gyűjteményéből. — 15. 1580. márczius 19. Prága. II. Rudolf czimereslevele Vincze Márton részére. Egyszerű, hivatalban készült másolat. — 16. 1582. december 3. Varsó. Báthory István czimereslevele Rozsnyay Dávid részére. Ugyanaz. — 17. 1583. április 28. Pozsony. II. Rudolf czimereslevele Szőke Péter részére. Ugyanaz. — 18. 1597. augusztus 1. Prága. II. Rudolf czimereslevele Thury Gergely részére. Eredeti. — 19. 1600. augusztus 13. Prága. II. Rudolf czimereslevele Bierdämpfel János részére. Egyszerű, hivatalban készült másolat. — 20. 1602. október 1. Prága. II. Rudolf czimereslevele Hüttl Kristóf, Farkas, Kristóf és Vilmos részére. Külföldi. Ugyanaz. — 21. 1630. szeptember 15. Szamos-

útvár. Brandenburgi Katalin czimereslevele Vargyasi Kósa János részére. Ugyanaz. — 22. 1630. február 13. Bécs. II. Ferdinánd czimereslevele Bermayr Farkas részére. Ugyanaz. — 23. 1632. május 3. Gyulafejérvár. I. Rákóczi György czimereslevele Váradi Köleséri Mihály részére. Ugyanaz. — 24. 1635. január 17. Sopron. II. Ferdinánd czimereslevele Beleznay Ferencz részére. Eredeti. — 25. 1635. július 6. Bécs. II. Ferdinánd czimereslevele Horváth Mihály részére. Egyszerű, XIX. századi másolat, Nagy Iván gyűjteményéből. — 26. 1646. szeptember 28. Pozsony. III. Ferdinánd czimereslevele Szabados Kristóf részére. Egyszerű, hivatalban készült másolat. — 27. 1655. április 26. Pozsony. III. Ferdinánd czimereslevele Ujfalussy György részére. Eredeti. — 28. 1662. május 2. Bécs. I. Lipót czimereslevele Khácsér János részére. Egyszerű, hivatalban készült másolat. — 29. 1665. április 22. Bécs. I. Lipót czimereslevele Váradi Köleséri Sámuel részére. Ugyanaz. — 30. 1667. február 8. Bécs. I. Lipót czimereslevele Berger Lőrincz részére. Ugyanaz. — 31. 1667. május 10. Trenčsén vármegye nemesi bizonyítványa Podhragyai László részére. Egyszerű, XIX. századi másola., Nagy Iván gyűjteményéből. — 32. 1676. november 18. Gyulafejérvár. Apafi Mihály czimereslevele Dálnoki Gothárd Jakab részére. Egyszerű, hivatalban készült másolat. — 33. 1696. deczember 14. I. Lipót czimereslevele Köleséri Sámuel részére. Ugyanaz. — 34. 1701. február 22. Bécs. I. Lipót czimereslevele Gyurka Demeter részére. Ugyanaz. — 35. 1702. január 10. Bécs. I. Lipót czimereslevele Seewaldt Márton részére. Ugyanaz. — 36. 1726. június 18. Bécs. VI. Károly czimereslevele Paur Antal részére. Ugyanaz. — 37. 1777. június 7. Bécs. Mária Terézia czimereslevele Taborovics Gábor részére. Külföldi. Eredeti. — 38. 1778. január 19. Szatmár vármegye nemesi bizonyítványa a Thury-család részére. Eredeti. — 39. 1822. május 3. Bécs. I. Ferencz czimereslevele Wentzel József részére. Egyszerű, hivatalban készült másolat. — 40. 1835. szeptember. Szatmár vármegye nemesi bizonyítványa a Thury-család részére a családnak erre vonatkozó folyamodványával együtt. Eredeti. (2 drb.) Megjegyzendő, hogy e gyarapodásnak azon darabjai, melyek Nagy Iván gyűjteményéből származnak, Nagy Ivánnak régebben megvett, a kéziratárban lévő másolataiból utólag választattak ki a levéltár részére. Azonkívül megjegyzendő, hogy a M. Heraldikai és Genealogiai Társasághoz beküldött czimereslevelekről a levéltár részére ez évben egyszerű másolatok készítettek.

A lefolyt évnegyedben 43 kutató 31.656 darabot használt. Kikölesönöztetett 1 térítvényen 31 drb irat.

A negyedévi szerzemények földolgozásán és a végleges növedéknaplóba való beírásán kívül befejeztetett a Görgey-család

levéltárának kiegészítésére beérkezett újabb letétemény földolgozása, melynek állománya a következő: 6 drb XIV. századi, 1 drb XV. századi eredeti irat, 35 drb középkori oklevélmásolat, 37 drb XVI. századi, 329 drb XVII. századi, 2630 drb XVIII. századi, 295 drb XIX. századi, 9 drb XX. századi irat, 22 drb genealogiai tábla, 15 drb térkép és tervrajz és 53 drb elenchus és iratjegyzék, összesen 3432 drb irat. A Szunyogh-levéltár birtékozása a XIX. századig haladt előre és előreláthatólag október hó folyamán e levéltár is végleg rendezve lesz. Folyamatban van jelenleg még a Kapuváry-család levéltárának rendezése.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA 1908-BAN.

A könyvtári munkálatok az elmúlt évben is rendszeresen folytak. A könyvtárnokság működése nemcsak a már rendezett szakok folytatólagos kiegészítésére szorítkozott, hanem az évek óta összegyűlt iskolai könyvek lajstromozása is megkezdődött.

Különös gondot okoz azonban a könyvek elhelyezése. A könyvek sok helyen három sorban vannak berakva, a mi a keresést nagyon megnehezíti. Eddig, a mennyire a könyvtár költségvetése engedte, pótállványokkal segítettünk az elhelyezésen. Sajnos, a legközelebbi jövőben a költségvetés megszorítása miatt ez elmarad. Ugyancsak ez fogja okozni azt is, hogy a könyvek beköttetése csak a legszükségesebbre fog szorítkozni.

A könyvtár rendezéséről a következő adatok tanúskodnak. A rendezett tudománysszakok száma 54; ezek 78.197 munkát foglalnak magukban, és pedig:

Bibliographia 1342, Encyklopaedia 161, Philosophia 2087, Mythologia 123, Theologia 4870, Paedagogia 2482, Széptudomány 1010, Anthropologia 579, Jogtudomány 1433, Magyar Jogtudomány 2034, Politika 3083, Magyar Politika 3014, Magyar országgyűlés 95, Történelem 6594, Magyar Történelem 3570, Életírás 3376, Földrajz 1128, Magyar Földrajz 615, Térképek 936, Utazás 1390, Statisztika 833, Schematismus 354, Hadtudomány 1059, Régészet 1535, Éremtud. 255, Matematika 1300, Természettudomány 253, Természettan 1096, Vegytan 478, Természettudomány 140, Állattan 763, Növénytan 498, Ásvány- és földtan 592, Gazdaságtan 4800, Orvostudomány 2653, Nyelvtudomány 2657, Classica-philologia 1065, Görög irodalom 924, Latin irodalom 998, Újlatin irodalom 836, Magyar nyelvészet 688, Régi magyar irodalom 679, Magyar irodalom 5945, Germán irodalmak 2009, Francia irodalom 1071, Olasz-spanyol irodalom 292, Szláv irodalom 493, Keleti irodalmak 1950, Incunabulumok 445, Akadémiák és társulatok kiadványai 664 Magyar Akadémia kiadványai 394, Magyar folyóiratok 403, Külföldi folyóiratok 207, Bolyaiana 41.

A szakkatalogus áll 139 kötetből és 50 czédulatokból. Az általános czédulakatalogus 189 tokban van elhelyezve.

A könyvtár gyarapodása, a járuléknapló kimutatása szerint, a következő: Vétel útján 566 mű 678 kötetben, 249 füzetben. Kötelese példányként 235 nyomda 9087 művet 1904 kötetben, 7627 füzetben, 269 zeneművet 16 kötetben és 305 füzetben és 116 térképet küldött be. Magánosok és hatóságok ajándéka képen 194 művet 41 kötetben, 261 füzetben kapott a könyvtár. 136 akadémiától és tudományos társulattól 722 mű 343 kötetben, 713 füzetben érkezett a könyvtárba. Az Akadémia saját kiadványaiból 24 művel 5 kötetben, 34 füzetben gyarapodott.

A könyvtár olvasóterme az elmúlt évben 222 napon volt nyitva és ez idő alatt 6245 olvasó 8127 művet használt, míg házi használatra 136 kölcsönző 788 művet vett ki.

Az Akadémia Goethe-gyűjteménye is szaporodott vásárlás és ajándékozás útján. Az ajándékok dr. Elischer Gyula úrtól és gróf Kuun Gézáé ö Máltóságától származnak. A grófné boldogult férjének Goethe relief-arczképével diszitett sétatoltját ajándékozta a múzeum számára, mely valószínűleg Goethe unokáitól kerülhetett a bold. főúr tulajdonába. Vásárlás útján 37 művel gyarapodott. A gyűjteményt az elmúlt évben is számosan látogatták.

A kéziratárban a rendezés folytatódott. A *Történelem* című szakban 488 kéziratról (köztük több colligatum), 287 irodalmi levélről és 744 okiratról 2467 czédula készült. Az *Irod. Levelek* című szakba ujabban beiktatott 474 levél, mely 309 katalogus-czédulára lajstromoztatott. Kégl Sándor úr, a M. Tud. Akadémia tagja, a keleti kéziratok lajstromozását befejezte. A kéziratárnak 32 látogatója volt. Házi használatra 8 magánegyen és 3 intézet 11 kéziratot, 227 irod. levelet és 43 oklevelet vett ki. A gyarapodás vétel útján 6 kézirat és 1 levél. Ehhez járulnak Dengi Kisfaludy-tanulmányai és a Thúry gyűjteményéből származó keleti kéziratok (10 kézirat 26 kötetben). Ajándékok: Lónyay Menyhértnek egy levele, Duka Tivadar jegyzetei Körösi Csomáról és hozzáintézett levelek.

SZAKIRODALOM.

Catalogue of books printed in the XVth century now in the British Museum. Part I. Xylographica and books printed with types at Mainz, Strassburg, Bamberg and Cologne. London, 1908. Printed by order of the trustees (ny. Oxford, University press). 2° XXVII., 312, 12 l. XXIX. tábla. Ára 36/—

Az inkunabulum-irodalom terén az utóbbi éveknek kétségkívül ez a legértékesebb terméke. A kétségtelenül XV. századi nyomtatványok összegét G. K. Fortescue előszavában 24—25 ezerre teszi, ebből a British Museumban — a kettőspéldányokat nem tekintve — csupán 7000 kötet van ugyan meg, de nagyrészt épen a könyvnyomtatás legelső éveiből. Így a Fust és Schoeffernek tulajdonított mintegy 115 nyomtatványból 78, a három legrégebb strassburgi könyvnyomtató műhelyéből kikerült 116 nyomtatványból 102 van a British Museum tulajdonában stb. Épen ezért az itt felhalmozott anyag leírókatalógusa egyúttal a korabeli irodalom meghatározására vonatkozó segéd-eszközök között is előkelő helyet fog elfoglalni.

A katalógust A. W. Pollard szerkeszti, A. J. K. Esdaile és J. V. Schroeder közreműködésével. A katalógus elrendezése azonos az ősnymtatványok felállításánál követett rendszerrel, melyet még Proctor állapított meg. E rendszer abban áll, hogy az ősnymtatványok megjelenésük országain belül helyek szerint vannak csoportosítva egy-egy hely könyvnyomtatóinak időrendi egymásutánjában. Az elhelyezésnek megfelelően Pollard katalógusa hat részből fog állani. Az első, immár megjelent kötet a xilographicákat s a legrégebb németországi ősnymtatványokat tartalmazza; a második rész a németországi incunabulák befejezését fogja hozni; a harmadik és negyedik kötet Olaszországnak lesz szentelve, míg az ötödik és hatodik rész a többi államokat s az általános mutatót foglalja majd magába.

Pollard az ekként katalogizálásra váró anyag könyvészeti feldolgozásánál szemmel tartott követelményeket a következő pontokba szedte: 1. Pontosan összevetendőek s verifikálandók a Proctor Róbertnek mintegy 10 év előtt magánvállalkozás gya-

nánt kiadott Indexében foglalt adatok. 2. Az évnélküli könyveknél megállapítandó az időrendi egymásután. 3. Új segéd-eszközök alkalmazása az inkunabulum-kutatás terén.

Az első pontra nézve Pollard csupán annyit jegyez meg, hogy Proctornak a betűformák lelkiismeretes összevetéséből s méréséből nyert következtetései nagyrészt megállták helyüket a felülvizsgálat alkalmával.

A második pontra nézve terjedelmesebb methodikai útmutatással szolgál. Az évnélküli nyomtatványok időrendi meghatározásánál három faktor irányadó. Az első annak megállapítása, hogy az illető nyomtatvány miféle minta alapján készült. A könyvnyomtatóknak ugyanis az első évtizedekben nagy gondot okozott a szöveg lapokba osztása s épen azért igen gyakran gondosan utánozták ugyanama könyv egy régebbi kiadásának a beosztását, elrendezését. Innen magyarázható, miért egyezik pl. Schoeffer 1472-iki latin bibliája szinte lapról-lapra az 1462-iki kiadással. A második az illető könyveket nyomtatók egyéniségének, tudásának gondos, figyelmes tanulmányozása, összehasonlítása, egybevetése. Végül a harmadik s legfontosabb kritérium a könyv előállításához használt anyag- és eszközökből vonható le. Ezek közül a papiros minőségéből s a vízjegyek fajából levonható következtetéseket Pollard csak a legkritikább esetben vette igénybe. Annál inkább támaszkodott a betűtípusokra. Ha évnélküli nyomtatványokban ugyanazon betűfajok vannak alkalmazásban, melyek keltezett darabokon is előfordulnak, úgy szinte kétségtelen, hogy ez évnélküli nyomtatványok keletkezési kora a megegyező típusokkal nyomtatott keltezett nyomtatványok legkorábbi s legkéseibb darabjai közé helyezendő. A valószínűséget csak az a körülmény csökkentí, ha az évnélküli darabok száma jóval nagyobb, mint az évjelzéssel ellátottaké.

A típusokról, évjelzésről, illusztrativ anyagról szóló megjegyzések közül Voullième szerint főleg az a megfigyelés érdemel figyelmet, hogy a betűk fémanyaga ez első évszázadban rendkívül lágy volt s így gyors kopásnak volt kitéve, a mi viszont a betűkészlet gyakori átöntését eredményezte.

A katalógus beosztásáról a következőkben számolunk be:

Mint már említettük, a könyvezimek országokon belül városok szerint s a városokon belül ismét nyomdászok szerint csoportosítottak. A nyomdászok egymásutánját nem nevük betűrendje, hanem műhelyük első ismert termékének időpontja határozza meg. Minden városra vonatkozó részt az ottani nyomdászok betűrendes mutatója előzi meg; a mutató élén az anonyim-sajtók állanak.

Az egyes nyomdászokról rövid életrajzi vázlatot s az általuk használt betűtípusok pontos leírását kapjuk, utalással a kötet

végén táblákba szedett hasonmásokra. Az egyes könyvekről szóló bibliografiai czikkelyek kéthasábosan nyomattak s négy főrészből állanak. E részek a következők:

I. A szerző neve, a könyv rövid czime, tényleges vagy hozzátvetőleges kelte. A szerző nevét a lehető legegyszerűbb formában vették föl. A név jelzőjét csak az esetben tették ki, ha más, hasonló névű szerző megkülönböztetésére szolgál.

Névtelen műveket, melyek szerzőjét mindaddig nem sikerült kideríteni, egész rövid czimen vettek fel, pl. *Ars moriendi*. A keletet mindig a mai angol formában tették ki; a szögletes zárjel azt jelenti, hogy az évszámot ki kellett következtetni, ha az évszám mellett ez a megjegyzés áll «not after» (nem később), ez azt jelenti, hogy ez évszámot a könyvben található legkorábbi kézirati bejegyzés szolgálhatta.

II. A részletes leírás, melyet a czimből, incipitből, kolofonból s egyéb fontos részekből vett idézetek nyújtanak. Az abnormalis bőbeszédűség egy-két esetét kivéve, a czimet és a kolofont teljes egészében közlik. A könyv egyéb helyeiből vett idézetekkel igen gazdaságosan bántak s csak annyiban folyamodtak hozzájuk, a mennyiben a kötet tartalmáról nyújtanak közelebbi, a címleírásból ki nem deríthető, fontos részleteket. A ligatúrákat nem bontották fel, de a kétféle r-t és s-t ugyanazon, ma is használt tipussal szedették, míg a nagy betűket hol kiszedették, hol meg kisbetűvel írták át, eléje ragasztott («maj.») megjegyzéssel. A sorok szétválasztására a || jegye, a rövidítések jelzésére ... szolgál.

III. A kolláció, mely természetszerint a leírt mű bármely példányára illik, a következő adatokból áll: rétnagyság; ívjelzés; levelek száma; a sorok száma, annak megjelölésével, hogy melyik lapról vétetett; a szedés tükrének méretei centiméterekben; a betűfaj közelebbi megjelölése, s a főbb könyvészeti munkák megfelelő számára való hivatkozás.

E részletek közül bővebben a betűtípus megjelölésére terjeszkedünk ki, mivel ennek megállapítására Pollard új rendszert dolgozott ki. A betűfaj megállapításánál 20 sornyi szöveg méreteit veszi alapul, de mint Voullième megjegyzi, ez a módszer nem bizható meg teljesen. Ismeretes ugyanis, hogy úgy a különböző papírfajok, mint a pergamen a nyomás folytán különböző elváltozásoknak vannak alávétve s ennek következtében ugyanazon betűfaj méretei nemcsak különféle nyomtatványokban, hanem egyazon példány más-más részében is figyelemreméltó ingadozásoknak vannak kitéve.

IV. A partikuláriák, azaz a British Museum példányaira vonatkozó sajtós ismérvek összessége. Ide tartozik a példány anyagának megjelölése (papír v. pergamen), a leírt példány lap-

nagysága centiméterekben, az esetleges hiányok, továbbá a rubrumok és illuminációk feltüntetése; végül a fontosabb megjegyzések, főleg azok, melyek a leírt példány korábbi tulajdonosaira derítenek fényt s korhatározó vagy kulturtörténeti értékkel bírnak. Végül említés történik arról is, mikor s mi módon került a példány az intézet birtokába.

Mutatványul álljon itt magyar fordításban a *British Museum* egy elsőrangú ritkaságának, az 1457-iki mainzi psalteriumnak a leírása:

PSALTERIUM. Psalterium cum canticis, hymnis, etc.

*1457. augusztus 14.

1^a (vörös) Dñicis diebꝫ post festū trinitatis. Inuitatorium. || (fekete) Regē magnū dñm venite adoremus, (vörös) ps (fekete) Venite || (vörös) Dñicis diebꝫ post festū ephie Inuitatoriū || (fekete) Adorem⁹ dñm qui fecit nos, (vörös) Ps (fekete) venite (vörös) añ (fekete) Seruite. || B^eatus vir qui || non abiit in evovae || consilio impiorū... [143^b. Pñs spalmoꝛ codex. venustate capitaliū decoat⁹ || Rubricationibusqꝫ sufficienter distinctus, || Adinuēitione artificōsa impmendi ac caracterizandi. || absqꝫ calami vlla exaracōne sic effigiatas, Et ad euse || biam dei industrie est osummatas, Per Joliem fust || Ciuē magūtīnū. Et Petrū Schoffer de Gernszheim. || Anno dñi Millesio. cccc/lvij. In vigl'ia Assūpcois.]

Folio. [a—k¹⁰8m⁶; AB¹⁰C⁸+1.] 143 levél. 1^b: 20 sor, 285×182 mm. 29^a: 24 sor kisebb typpussal; 280×185 mm. Typusok: 286. és 234.* A versalis betűk veressel vannak nyomtatva, a két-, négy- és hatsornyi kezdő betűk kék és vörös színnel nyomattak olyképp, hogy a betű az egyik színben, a diszítés pedig a másik színben készült, s a színek egymást föl-váltják a használatban. Sok 2—12 sornyi köz hagyatott a hangjegyek és antifonák befogadására. Hain 13479.

A psalmusok, canticumok, capitulumok, hymnusok (kivéve a laudes matutinaet) és precesek liturgiái használatra a következő sorrendbe soroltattak: 1. Vasárnapi matutinum és laudes. 2. A későbbi horák (prima, tertia, sexta, nona). 3. Hétköznapiakra szóló matutinumok és laudes. 4. Vasárnapra s minden hétköznapiakra való vesperák. 5. Completorium. 6. (A litánia, mely e példányból hiányzik.) 7. A preces minores és maiores. A psalterium beosztása megfelel a minden római szertartású templomban használatos beosztásnak, kivéve azokat, a melyekben szerzetesi psalterium volt alkalmazásban, de az üres közök segélyével be voltak tölthetők a bármely templomban fennálló különbségek.

A psalterium két alakban adatott ki: (i) egy 143 leveles kiadásban, melyet most ez a példány és a windsori John Rylands-könyvtárban, a Darmstadtban s a Bibliothèque Nationale-ban őrzött egyik példány képvisel; (ii) egy a holtakért való vigiliákat s más imákat 32 hozzácsatolt levéllel feltüntető kiadás, mely összesen 175 levelet tesz ki s a melyet a bécsi, berlini, drezdai s II. párisi példány képvisel. A nyomtatást úgy látszik két ponton kezdték meg, a 2. és 125. levélen. Abból a tényből, hogy míg a 41—114. levelek lényegileg azonosak az összes példányokban, addig a 2—40. s 115—143. levelek két különböző szedést mutatnak, következtethetjük, hogy a könyvnek két különböző alakban leendő kiadása s a példányok szá-

* E számok a hasonmás táblákra vonatkoznak.

mának ebből kifolyó emelkedése, csak munka közben határozottatott el s hogy ennél fogva a már kinyomtatott részt újra ki kellett szedetni, hogy az új tervnek megfelelő számú példányokat elő lehessen állítani. Az első levelet úgy látszik a könyv többi része után nyomtatták. Három változatát ismerjük.

Hártyán. 333×211 mm. Hiányoznak a 128. és 137—143. levelek, a melyek közül a 128., 142. és 143. levelet hasonmással pótolták. Nagyon megrongálták azok a tudatlan kísérletek, melyek a nedvesség s egyéb behatások által megrongált szók és betűk helyreállítására irányultak. A tiszta közöket nagyrészt kézirati pótlásokra használták fel, melyek a példányt mainzi használatra tették alkalmassá, úgy hogy igen kevés kivétellel, melyek egy része kétségtelen tévedés, miután a kitöltést igen hanyagul végezték, megegyezik az 1474. és 1570-iki mainzi breviáriumokkal. A betoldott részek a következők:

1. Az egész zsoltárkönyvnek ferialis és néhány paschalis antiphonái.
2. Néhány responsorium, stb.
3. A hymnusok kezdőszavai.

Néhány vers és responsorium kivételével, melyek apróbb írással adattak hozzá, a zene is ki van téve a pótlásoknál. Néhány pótlás, főként alleluiák, sokkal későbbi (korai XVII. sz.?) kéztől származnak.

A pótlások a következő esetekben térnek el az 1474. és 1570-iki breviáriumoktól:

1. Sexta. (34. levél). A vasárnapi és hétköznapi responsoriumok összekevertettek, s a római sextához tartozó verset: «In saeculum saeculi veritas tua», a mainzi «In coelo et in saeculum saeculi veritas tua» helyett (helytelenül) a nona «Rerum Deus» kezdetű hymnusa után tették s antiphonának nevezték, míg egy responsorium-részlet («clamantes et dicentes aduenisti redemptor noster. Ne») a mely úgy látszik vagy az advent- vagy a virágvasárnapi szertartáshoz tartozott, ugyane hymnus elé ékeltetett.

2. Nona (36^b). A vasárnapi responsoriumot e szavakkal kezdi: «Amplius lava domine ab iniusticia fo corde meo.», e helyett, hogy «clamavi in toto corde meo», de a javító nagyon kitett magáért e helyen s nem egy revízió nyomai láthatók.

3. Hétfői matutinum (37. levél). A «Somno refectis artubus» kezdetű hymnus kezdő szavait adja. Ez nem fordul elő a mainzi breviáriumokban. A rómaiba való.

4. Szombati laudes (114^b). A benedictus antiphonája római: «Illuminare dñe his qui in tenebris sedent et dirige pedes nostros in viam pacis Deus Israhel», a mainzi «In viam pacis dirige nos Domine» helyett.

5. Vasárnapi vesperák (115. levél). A 109. Zsolt. előtt «Dixit dño» kezdő szavak állanak, de az utána következő teljes antiphona: «Dirige domine deus meus in conspectu tuo [viam meam]», a mi a holtak matutinumának első zsoltáré. (5. zsolt.)

6. Hétköznapi vesperák. A ferialis antiphonákat minden napra megadja a Magnificatnál, kivéve csütörtököt. A római használatnak megfelelők. A mainzi breviáriumokban nem találhatók.

E példány kíséretében van egy kézirat, mely úgy látszik egybe volt vele kötve. A kézírás egykorú a nyomtatott psaltérium pótlásai

zömével s némely részében rendkívül hasonlít ez utóbbi kézvonásaihoz. Egy antiphonale része s tartalmazza:

1. Az adventre szóló vasárnapi matutinumok antiphonáit, a Curia Romana-nak megfelelően. 1. levél.

2. «Coelorum candor splenduit» hymnust szt. Ferencz stigmáiról. Ez a szt. Ferencz stigmáinak ünnepén (szept. 17.) az első vespera antiphonája a Curia Romana breviáriumában.

3. A «Primo dierum omnium» és «Nocte surgentes» kezdetű hymnusok (Vasárnap matutina). 2^b levél.

4. A litánia. A szentek lajstroma megegyezik a Curia Romanaéval, kivéven, hogy SS. Berardus, Petrus Accursius és Otto, S. Bonaventura, S. Barbara és S. Anna kimaradtak és S. Bernardinus megelőzi S. Bernardus-t. 3—6. levelek.

5. A «Venite» és «Te Deum» 6^b — 9^b levelek.

6. Hymnarium, a Curia Romana breviáriumának megfelelően. 10—31. levelek. (A 3. sz. ide tartozik, de rossz helyen van.)

7. A holtak officiuma. 31^b — 36^b levelek.

8. A boldogságos szüz antiphonái. 37—38^b levelek.

9. A commune sanctorumból az evangelistákról (nem teljes), a vértanúkról, a hitvallókról és egy szüzről szóló rész, a római breviáriumnak megfelelően. 38—46^b levél.

A dallam általában meg van adva, a litánia és mindegyik hymnus kezdő verse kivételével.

A Greenwille-féle példány, mely azelőtt Weisenburg gróf tulajdona volt. (G. 12216.)

Dr. Gulyás Pál.

Binz, Gustav: *Die Handschriften der Oeffentlichen Bibliothek der Universität Basel. Erste Abteilung. Die deutschen Handschriften. Erster Band.* Basel, 1907. Gasser u. Ciény. 8-r. XI, 437 l. Ára 25 M.

A baseli egyetemi könyvtár közel másfélezer kötetes kéziratgyűjteményéről, melynek zöme az ottani karthausi szerzet könyvtárából származik, egész napjainkig nem volt más tájékoztató, mint az a szüksézájú jegyzék, a melyet Hänel 1829-ben Lipcsében kiadott egyetemes kéziratkatalogusában Johann Zwingernek 1672—78-ban készült czímtára alapján közölt. Minthogy maga a Zwinger készítette czímtár sem felel meg többé azoknak a követelményeknek, melyek egy kéziratkatalogustól joggal megkivántatnak, a baseli könyvtár igazgatósága, részben a porosz kir. Akadémia ösztönzésére, 1904-ben elhatározta, hogy a modern alapelvek alapján újra elkészíteti kéziratkészletének leíró jegyzékét s azt nyomtatásban is közrebocsátja. Az új czímfölvételt az anyag új beosztásával, felállításával nem kötötték egybe, hanem megtartották a régi jelzeteket, a melyek egy része az irodalomban már polgárjogot nyert. Az osztályok a következők: A. Hittudomány (papiroson); B. Hittudomány (hártyán); C. Jog-

tudomány; DI—III. Orvostan; DIV—E. Történelem; F. Bölcsészet. Szépirodalom; G. Levelek; H. Svájcezi történet; O. Vegyesek; AA. Helvetica; Aλ Basiliensia.

Ebben a kötetben az A. osztály van feldolgozva, de nem meríti ki az osztály egész anyagát, hanem csakis azon részét veszi figyelembe, mely a porosz akadémia által kidolgozott tervezet keretébe illik. E tervezetnek a feldolgozandó anyagra vonatkozó megállapodásait a következőkben foglaljuk össze: feldolgozandók 1. az összes németnyelvű irodalmi jellegű kéziratok egész 1520-ig (az oklevelek, jegyzőkönyvek, elenchusok, glossák és üzleti természetű följegyzések kivételével); 2. az 1520 utáni időből mindazok a németnyelvű kéziratok, melyek középkori művek másolatai, továbbá a XVI. és XVII. századi németnyelvű szépirodalom, emlékiratok, útleírások; 3. a szépirodalmi jellegű közép- és újkori latinnyelvű kéziratok s olyan latin szerzők összes művei, a kik németül is írtak; 4. az egyéb nyelvű iratok közül azok, melyek középkori német művek fordításai.

Az előttünk fekvő kötetet Binz Gusztáv könyvtáros és rk. egyetemi tanár készítette, aki pontos és megbízható könyvészeti leírásait számos érdekes szemelvénynyel tette érdekesebbé. A munka használatát megkönnyíti a héttrendbeli mutató: egy a leírt kéziratok könyvtári jelzetéről, egy a korábbi tulajdonosokról, egy a prédikációk elmondásának helyéről, egy a kéziratok leírásának helyéről, egy a másolókról, egy a miniaturákról és díszbetűkről, s végül egy a szerzőkről, czimekről és rendszókról tájékoztat.

A gonddal készített, szépnyomású kötet fontos adalék a középkori német irodalom és művelődéstörténet ismeretéhez. Σ.

Schreiber, W. L. u. Heitz, Paul. *Die deutschen «Accipies» und Magister cum Discipulis-Holzschnitte als Hilfsmittel zur Inkunabel-Bestimmung.* (Studien zur deutschen Kunstgeschichte. Heft: 100.) Strassburg, 1908. J. H. Ed. Heitz (Heitz & Mändel). 8-r. 702 l. 75 képes tábla. Ára 10 márka.

A bibliografiai kiadványairól ismert nevű kiadó a könyvészet iránt viseltetett szeretetének akart kifejezést adni, a mikor hasznos műtörténeti vállalata jubileumi füzete gyanánt oly művel lépett a nyilvánosság elé, a mely elsősorban az ősnymotványok kutatóit érdekli.

Hetvenöt képes táblán összegyűjtve kapjuk egy és ugyanazon téma hetvenötféle változatát az 1473-tól 1515-ig terjedő időközből. Ez a téma, mely már a könyvnyomtatás előtti korból fenmaradt kódexek egy részében is elég gyakran előfordul, az iskolamester tanítványa társaságában, illetve nagyobb hallgatóság körében. Az ábrázolások egy részén mondatszalg talált alkal-

mazást, e felirással: *Accipies tanti doctoris dogmata sancti*. Az elrendezés eléggé változatos: a mester hol álló, hol meg ülő helyzetben van ábrázolva, könyvvel a kezében vagy a nélkül, néha galamb szállt a vállára, néha vesszőt ragad, ruhája hol világi, hol egyházi, sőt néha-néha a templomban oktató gyermek Jézus alakját ölti magára; a növendékek rendesen körülülük a mestert, vagy áhitattal hallgatják előadását, vagy könyvből olvasnak előtte, vagy pedig írásba mélyednek. A színhely vagy a tanterem, vagy a szabad természet.

Az ábrázolások csoportosításánál Schreiber a képeken feltüntetett tanítványok számát vette irányadóul. E főcsoportokon belül a sorrendet egy-egy variáns-sorozat legrégebb, tehát alapalakja határozta meg. Minden hasonmást rövid leírás, előfordulásának első éve, a duz birtokában levő könyvnyomtatók jegyzéke kísér.

Schreiber szerint a magister cum discipulis-metszetek eredete a Németalföldön keresendő; német nyelvterületre Amorbach János baseli nyomdász útján hatol 1489-ben. 1490-ben tünt föl először Quentell H. kölni könyvnyomtató Accipies-metszete, melyet a német utánzatok egész özöne követ. A külföldi, hasonló tárgyú metszetek közül fölemlíthetjük a Caxton *Mirror of the World* cz. 1481-iki kiadványán látható képet, mely a magistert öt tanítványa körében ábrázolja s a Bevilaqua Simon velencei nyomdász Terentius-kiadása czímlapjain látható csoportképet, mely több későbbi kiadványán is előfordul. Schreiber jelen munkájában azonban a külföldi emlékeket nem közli, mert a vállalat keretei fölvetelüket nem engedték meg, de kilátásba helyezte, hogy külön füzetben ezt az anyagot is közölni fogja.

Schreiber műve még így is, e területi korlátozások ellenére, hasznos segédkönyv az inkunabulumok meghatározásánál, jól lehet a meghatározás legfőbb kritériuma ily képekkel ellátott tankönyveknél is a betűtípus marad. Gl.

M. Pellechet. *Catalogue général des incunables des bibliothèques publiques de la France. Tome troisième. Compagnies-Gregorius Magnus.* Paris. 1909. A Picard et fils (nyom. Lille, L. Daniel) 8-r., VIII., 653 l.

Néhai *Pellechet* kisasszony nagyszabású inkunabulum katalógusának III. kötete, mely a Compagnies-Gregorius Magnus czímszavak közé eső részt — összesen 1506 művet — reperi-torizálja, miként a II. kötet is *Polain* gondozásában jelent meg. A földolgozott anyagról általános tájékozásul a következő összeállítás közöljük, mely élénk fényt vet a XVI. század szellemi művelődésére. A *Danse macabré*e háromféle kiadását sorolja föl

Pellechet kisasszony 12 példányban; *Dante* Divina commediája 12 kiadásából 40 példány van meg; a legtöbb: 7 a firenzei 1481-iki kiadásból, melyet rézmetszetű illusztrációi tesznek híressé. *Dares Phrygius* Historia Troiana című művéből három kiadás 5 példány, *Dares* Augustinus Elegantiolae-jéből 34 kiadás (köztük 20 kiadás eddig ismeretlen!) 44 példány, *Dictis* Cretensis Historia Troianájából 5 kiadás 8 példány, *Diodorus* Bibliothecájából 7 kiadás (köztük 3 ismeretlen) 20 példány, *Diogenes* Laertius Vitaiejéből 11 kiadás (köztük egy ismeretlen) 40 példány, *Diomedes* De arte grammaticájából 8 kiadás 15 példány, *Dionysius* de Lewis Speculum aureumából 25 kiadás 60 példány, *Donatus* De octo partibus orationisából 21 kiadás 23 példány, *Durandus* Speculum iudicialéjából 12 kiadás 26, részben csonka példány, *Ebrardus* Graecismusából 15 kiadás (köztük eddig ismeretlen 11!) 18 példány, *Froissart* Chroniquesjából 2 kiadás 10 példány, A. *Gellius* Noctes Atticaejából 10 kiadás (köztük egy ismeretlen) 33 példány, *Gerardus* de Vliederhaven, Cordialejából 45 kiadás (köztük 24 ismeretlen) 106 példányban, *Gerson* művei 119 féle kiadásban, ebből öt esik az összes művekre, 114 az egyes dolgozatokra, a *Gesta Romanorum*ból 19 kiadás 41 példány, *Gratianus* Decretumából 35 kiadás (köztük öt ismeretlen) 78 példány, végül *Gergely* pápa 9 műve 49 kiadásban van meg a francziaországi könyvtárakban.

A címleírásokat e kötetbe is ugyanazon szeretetteljes pontosság jellemzi, mely az első két kötet előnye.

Dr. Gulyás Pál.

Slater, J. Herbert: *Handbuch für Büchersammler und Bücherliebhaber*, Jena, 1906. H. W. Schmidt. (nyom. Lippert & Co. Naumburg a. S.) 8-r. XII., 218 l. 27 melléklet. Ára 6 M.

Míg *Rouveyre* tízkötetes munkája szinte kizárólag a francia bibliofilek igényeit tartja szem előtt s *Mühlbrecht* kézikönyve, habár inkább törekszik egyetemességre, elsősorban a német könyvpiacot veszi figyelembe, addig *Slater* munkája, mely szintén általános keretek közt mozog, főleg az angolországi viszonyokra van tekintettel. Épen azért megvan a helye az előbb említett két munka mellett, melyeket lényegesen kiegészít.

A gazdag anyagot tizenkét fejezetben tárgyalja szerzőnk, a következő sorrendben:

1. fejezet. Tanácsok kezdők számára. Általános fejtegetéseket tartalmaz, megjelöli a könyv tárgyát, jellemzi a könyvgyűjtés váltakozó irányait s néhány alapfogalmat — minők a «ritkaság», «körülvagott és körülvagatlan példány», «korlátolt példányszám» stb. fogalma — tisztáz.

2. fejezet. Néhány gyakorlati részlet czimén, a könyvek rétnagyságának meghatározási módozatait, a kollacionálás szükségességét s a könyvek tisztításának, javíttatásának technikáját adja elő. A zsírfoltok eltüntetésére pl. a következő módot ajánlja: a foltos lapot két itatóspapír közé helyezzük s meleg vasaló alá tartjuk. A meleg javarészt felszívja a zsíradékot. A még visszamaradó nyomokat egy kis terpentinnel vagy fölmelegített alkohollal kezelhetjük. Szintúgy bőven tárgyalja a tintafoltok eltávolítására kínálózó módokat. Oxál-sav, sósav s klórmész alkalmazását ajánlja, de maga is hozzáteszi, hogy e szerek nem válnak a papír rostozatának előnyére. Bőrkötések javításához kaucsukot, pergamentkötések tisztításához közönséges szappanos vizet, kalikótáblák tisztításához pedig tojásfehérjét használhatunk.

A 3. fejezet a kéziratokról szól, a negyedik a papirosról és a vízjegyekről. Ez utóbbiak néha a hamisítások fölismeréséhez nyújtanak módot. Így pl. *Byron English bards and Scotch reviewers* cz. év nélkül megjelent művének eredeti kiadása az, a melynek papirosában az 1805. évszám van vízjegyként alkalmazva; másféle egykorú példányok a jogosulatlan utánnyomatok közül valók. A papírnemekről szólva, megemlíti, hogy az ujabban Angliában kiváltképp kedvelt «indiai papiros» a bambusz belső rostjaiból készül s a legvékonyabb, át nem látszó papír.

Az 5. fejezet a szorosabb értelemben vett bibliografia körébe vág. A nyomtatványok czímlapjainak s a kolofonnak fejlődését vázolja. Az első sajtóképi czímlappal ellátott nyomtatvány Erhardt *Ratdolt* által 1476-ban Velenczében nyomtatott naptár. Az első angolnyelvű czímlappal bíró nyomtatvány az «*A passing gode lityll book... agenst the Pestilens*» cz. év és helynélküli nyomtatvány, melynek keletkezését 1486-ra teszik s William de Machlinia sajtójának tulajdonítják. A tanulságos fejezetet egy kis latin-német helynév-szótár rekeszti be, mely teljességre távolról sem törekedik.

A hatodik fejezet az inkunabulum fogalmát, a legfontosabb korai könyvnyomtatókat s a bölcsőkori nyomtatványok ismérveit tárgyalja.

Az illusztrált könyveknek van szentelve a hetedik fejezet, mely elsősorban az angol termékeket írja le tüzetesebben. Fejtegetései kapcsán több közkeletű tévedést igazít helyre. Így kimutatja, hogy a legrégebb Angolországban készült rézmetszetek Thomas Raynald: *The birt of mankynde* 4° 1540. cz. művében fordulnak elő s nem mint eddig hitték, Hugh Broughton: *A conceit of scripture*, 1596. cz. művéhez. A fametszők közül a két Bewick-kel s William Blakekel foglalkozik tüzetesebben. Ez utóbbinak 1825-ben *Job* könyvében készült 25 műlapját Sotheby 1903 márcziusában, az eredetiekkel együtt 112.000 márkáért árverezte el.

A nyolczadik fejezet néhány ujjabkori hires könyvnyomtatóműhelyről emlékezik meg. A könyvsajtó klasszikusai: az Aldusok, Elsevierék, Estiennek, Plantinok, Giunták, Toryk mellett a régibb angol sajtók közül John Daye, John Baskerville, Robert és Andrew Foulis műhelyeit, a XVIII. század második felében hirre kapott Strawberry Hill Presst, a mult század utolsó évtizedében William Morris alapította Kelmscott Presst s a hatása alatt keletkezett egyéb magánsajtókat (Vale Press, Dove Press, Essex house Press stb.) ismerteti.

A bibliofilek érdeklődésének egy másik népszerű s közkedveltségű területe a könyvkötés. Erről szól a IX. fejezet, mely lényegileg semmi újat sem tartalmaz.

Szintügy kevés új van a hires könyvgyűjtőknek szentelt X. fejezetben, mely javarészt francia bibliofilekről beszél. Az angolok közül csupán Richard de Buryt, az uralkodó család tagjait s Arundel és Leicester grófjait jellemzi bővebben.

A XI. fejezet a könyvek árveréséről s az antikváriusok árjegyzékeiről szól, történeti áttekintés kapcsán.

A XII. fejezet végül az első kiadásoknak s kuriozáknak van szentelve s nagy adathöszéggel, de sajnálatos rendszertelenségével tűnik ki.

Megbízható név- és tárgymutató rekeszti be a kötetet, melynek érdekét 27 melléklet s 31 szöveggép fokozza. A fordítás kielégítő, bár néhol kissé döcögös. *Bibliofil.*

Catalogus codicum manu scriptorum Bibliothecae Regiae Monacensis. Tom. I. Par. V. Codices sanscriticos complectens. Die Sanskrit-Handschriften der K. Hof- und Staatsbibliothek in München. Beschrieben von † Theodor Aufrecht. München. 1909. Palm'sche Hofbuchhandlung (ny. Leipzig, G. Kreysing). VIII, 228 l. Ára 7.50 M.

A midőn a müncheni udvari könyvtár 1875-ben kézirat-katalogusa első kötetének negyedik füzetét közzétette, melyben a héber, arab s persa nyelveken kívül eső keleti kéziratok vannak feldolgozva, a könyvtár mindössze 11 sanskrit kéziratot vallott magáénak s rövid leírásuk alig fél ívre terjedt. Röviddel e kötet megjelenése után a könyvtár sanskrit kódexkészlete hirtelen felnövekedett. 1877. áprilisában ugyanis a könyvtár megvásárolta néhai Martin Haug egyetemi tanár nagybecsű kéziratgyűjteményét, melynek javarésztét a jeles orientalista hatévi indiai tartózkodása alatt szerezte meg. A gyűjtemény, a róla még 1876-ban részben E. West dr. gondozásával készített jegyzék szerint, 34 egyéb kéziraton kívül 343 sanskrit kéziratot tartalmazott. Ekként egy csapásra igen tekintélyes sanskrit kódex-

gyűjtemény került az udvari könyvtár birtokába, mely azóta, főleg ajándék útján, folyton gyarapodott.

Jelen részletes leiró-katalógus az 1907. április 3-án Heidelbergben hirtelen elhunyt Theodor Aufrecht utolsó munkája. A korrekurát csupán az első három ívből végezte el, a mikor a halál kiütötte kezéből a tollat. A további korrekurát Julius Jolly würzburgi egyetemi tanár s Richard Schmidt hallei magántanár vállalták magukra, a kik az Aufrecht kézírata alapján készült szedést az eredetivel összevetették s több tekintetben helyesbítették és kiegészítették. A könyvtári jegyek revízióját dr. Leidinger, a könyvtár tisztviselője végezte.

A katalogizált anyag 286 tételszám alatt lőn egyesítve s a következő kilencz főszakba osztva: *A*) Védica (206 tétel); *B*) Bölcsészet (13 tétel); *C*) Mahābhārata és puranak (9 tétel); *D*) Dharma (erkölcstani művek, 39 tétel); *E*) Költészet (2 tétel); *F*) Nyelvtan (2 tétel); *G*) Tantra (u. i. e szektára vonatkozó vallási iratok, 10 tétel); *H*) Orvostan (3 tétel) s végül *I*) Nyelvjárásban írt művek (2 tétel).

Az egyes tételek bibliografiai leirása a levelek számára, méreteire, sorszáma, iratási idejére, az egyes iratok beosztására s legfontosabb kiadásaira terjednek ki. A fontosabb részek incipitjei szintén lenyomattak. Az egyes darabok jelenlegi signaturái mellett a Haug-féle jegyzék számaait is kitették, hogy ekként az új katalógus használatát megkönnyítsék. A katalógus végén több táblázat van, melyek a kéziratok különböző korabeli signaturáiról nyújtanak áttekintést. A művekről s azok szerzőiről készített kettős mutató s a sajtóhibák, pótlások jegyzéke rekeszti be a kötetet, mely szakkörökben régóta érzett hiányt pótol. Σ.

Enschedé Ch. *Fonderies de caractères et leur matériel dans les Pays-Bas du XVe au XIXe siècle.* Haarlem. 1908. De Erven F. Bohn. 2. XXXIV, 404 l. Ára vászonba kötve 100 M.

E pazar fényvel kiállított kötet szerzője a Joh. Enschedé en Zonen világhírű haarlemi betüöntőcég beltagja, a kit a betüöntés történetének tanulmányozására 1893-ban, czége másfél-százados évfordulója ötletéből kapott kedvet. Hosszas tanulmányainak eredménye jelen, a németalföldi betüöntés történetében alapvető munka, melynek az a körülmény, hogy szerző vizsgálódása körébe nemcsak a tényleg Németalföldön készült betükészleteket, hanem a régi francia s német öntődékből bevitt anyagot is bevonta, szinte egyetemes jelleget és jelentőséget kölcsönöz.

Enschedé nem kevesebb mint 372 betükészletet dolgozott föl munkájában, melynek zöme a XVIII. századra esik. A föl-

dolgozott anyagról s így magáról a kötet értékéről is a következő táblázat ad fogalmat:

	XV. sz.	XVI. sz.	XVII. sz.	XVIII. sz.	Összesen
Flamand	5	—	6	28	39
Római és olasz	1	—	10	73	84
Német	—	—	1	51	52
Görög	—	1	6	7	14
Arab	—	—	2	3	5
Maláji	—	—	1	3	4
Maláji római	—	—	—	3	3
Sziriai	—	—	1	—	1
Örmény	—	—	—	4	4
Zsidó	—	—	4	23	27
Rabbinusi	—	—	1	9	10
Irott	—	5	1	10	16
Árnyékolt	—	—	—	1	1
Kettős nagy betűk:					
római és olasz	—	1	2	23	26
görög	—	—	—	5	5
írott	—	2	—	8	10
árnyékolt	—	—	—	16	16
görög árnyékolt	—	—	—	4	4
fantasztikusok	—	—	—	13	13
Kezdőbetűk	—	—	15	15	30
Zsoltárhangjegyek	—	—	2	4	6
Mozgó hangjegyek	—	—	—	2	2
	6	9	52	305	372

Ezt az anyagot számos fejléc, keretelés, záródísz s egyéb tipográfiai ékitmény egészíti ki.

Kezdetben rendszerint a könyvnyomtatók egyúttal betüöntők is voltak, bár vannak oly esetek is, hogy egy-egy könyvnyomtató máshonnan szerezte be betüanyagát. A legrégebb ismert németalföldi betüöntő delfti Henric könyvnyomtató volt, a ki művei kolofonjában fölötte jellemzően *lettersnijder*-, illetve *littersnijder* (betüemetsző)-nek nevezi magát. Úgy látszik, 1495-ig Delftben tartózkodott s a következő évben Anversben nyitott műhelyt. Henric anyabetüinek egy része, úgy látszik Cornelis Henricx előbb delfti, majd hágai nyomdász birtokába ment át s innen Aelbrecht Hendricksz állami könyvnyomtató tulajdonába került. Aelbrechtnek nem volt fia s így nyomdáját a matriczákkal együtt veje, Hillebrant Jakobszoon van Won örökölte. Ez utóbbinak halála után a céget özvegye, majd fia, az ifj. Hillebrant vezette tovább. Ez utóbbi csakhamar ráunt a mesterségre s 1670-ben áruba bocsátotta a nyomdai fölszerelést. Henric matriczáit, úgy látszik, Daniel Elzevier amsterdami nyomdász vásárolta meg, mert utóda, Jan Raman és társa betüöntője eladásakor 1767-ben ismét előbukkának. A minták ekkor mentek át az Enschedé-czég birtokába, mely ma is őrzi őket.

Hasonló módon igyekeznek szerző végigkísérni az ujabban keletkezett betűminták sorsát is, habár nem mindegyikről tudta ily teljesen kideríteni hányattatása történetét. Fejtegetéseit számos hasonmás diszítá, melyek szinte túlnyomó részben nem czinkográfiai uton készültek, hanem a meglevő minták igénybevételével ujonnan öntött betűkkel újraszedettek. A későbbi korszakokból kiemelendők az amsterdami Joan Blaen czég készítette fametszetű kezdőbetűminták a XVII. század első feléből; az idősebb Bartholomeus Vorkens készítette levéldiszes inicziálék 1654-ből; az év hónapjait jelképező fametszetű vignetták, melyeket Esayas van de Velde rajzai nyomán Christoffle van Sichem állított elő; egy ismeretlen szerző 18 szatirikus vignettája (160—161. l.), a *Gazette de Cologne* nyomtatásához fölhasznált román és olasz petit-betűk 1757-ből s a XVIII. század legszorgalmasabb betűmetszőjének, J. F. Rosartnak több százra menő tipográfiai ékítményei.

Dr. Gulyás Pál.

Kun S. *Kéziratok és autogrammok jegyzéke.* Budapest (1909.) Neuwald Illés utóda. 32 l.

Kun S. budapesti antikvárius-czégnek e legújabb, immár 31. sz. jegyzékére, mely 531 kéziratot és 163 autogrammot tartalmaz, ez úton hívjuk fel a gyűjtőközönség figyelmét. Ez imponáló kézirat-tömeg nagy része a legújabb kor többé-kevésbé nevezetes magyar íróinak, politikai és tudományos kitünőségeinek a kézírása s áruk a szerző, vagy a felajánlott darab jelentőségéhez képest 2—100 korona közt váltakozik. A régi anyagból megemlítjük a 45. sz. a. fölvett latin nyelvű bibliát a XIV. sz. első feléből (2000 K.), egy érdekes autogrammokban bővelkedő emlékkönyvet a XIX. sz. elejéről (124. sz. 600 K.), a 182. sz. a. leirt latin imakönyvet a XV. sz.-ből (200 K.), a 303. sz. a. fölemlített ugyane korbéli missalét (1600 K.), egy XV. sz.-i pontificalét (338. sz. 1200 K.), Sárosy Arany trombitáját (381. sz. 600 K.), egy római misekönyvet a XV. sz. második feléből (527. sz. 400 K.), az 1417-ből való cseh-nyelvű újtestamentumot (46. sz.), melynek a tulajdonos czég kelleténél több nyelvészeti jelentőséget s ennek megfelelően magas árt (2400 K.) tulajdonít. Arra legnagyobb a 219. sz. a. fölvett Költészetünk hamis gyöngyei (3000 K.), mely több más darabbal együtt nem az irodalom, hanem a pornográfia körébe tartozik s épen nem válik a kiadvány díszére.

—s. —l.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Deutsche Literaturzeitung. XXX. évfolyam, 28. szám (1909. július 10.): C. Brockelmann, Katalog der orientalischen Handschriften der Stadtbibliothek zu Hamburg mit Ausschluss der Hebräischen. I. Tl. (Johannes Flemming). — 35. szám (augusztus 28.): W. Weinberger, Beiträge zur Handschriftenkunde (Hugo Rabe). — J. Tissier, Table analytique des articles du Journal des Savants, 1859—1908. — 39. szám. J. Bick, Wiener Palimpseste. I. (Hugo Rabe). — G. Wahl, 2. Bericht der Senckentergischen Bibliothek zu Frankfurt a. M.

La bibliofilia. XI. évfolyam, 5—6. szám (1909. augusztus—szeptember.): Gardner Teall, The famous jeweled book of Lindau. — Hugues Vaganay, Les romans de chevalerie italiens d'inspiration espagnole. — Domenico Tordi, Ser Agnolo Ferrigni legatori d'incunaboli (1473—1488). — G. Boffito, Saggio di bibliografia Egidiana. (Egidio Colonna o Romano). (Folytatólagos közlemény.) — Lorenzo Rocco, Giunte e correzioni al Sommervogel. Carlo Frati, Bolletino bibliografico Marciano. (Folytatólagos közlemény.) — A. Boinet, Courrier de France. — Notizie: L'uso delle Biblioteche. La necessità di una riforma. — Catalogo dei libri liturgici della Biblioteca del Duca di Borbone in Schwarzau. — I cimeli del Paganini. — Bibliografia di tutte le opere contemporanee di filosofia. — La musica alla Corte dei duchi d'Urbino. — Una collezione d'autografi. — Il crampo degli scrittori. — Il libro più diffuso. — Congrès international des Archivistes et des Bibliothécaires. (Bruxelles, 1910.) — Gli strumenti di Evaristo Baschenis. — Onoranze a Emilio Chatelain. — Cataloghi notevoli.

Le bibliographe moderne. XIII. évfolyam, 73. szám (1909. január—február): Paul Lacombe, Un souvenir de l'entrée du roi Henri IV. à Paris (22. mars 1594). — Max Prinnet, Portrait de Jean de Vienne, seigneur de Listenois (miniature de la fin du XV. siècle). — Henry Patry, Le bénédictin Claude-Cyrille Pechot, premier archiviste de la Haute-Marne (1745—1817). — Chronique des archives: France, Pays-Bas, Suisse. — Chronique des bibliothèques: Allemagne, Autriche-Hongrie, Belgique, France, Grande-Bretagne, Italie, Pays-Bas, Suède, Turkestan, Turquie d'Asie. — Chronique bibliographique: Bibliographie des sciences économiques, politiques et sociales. Bibliographie de l'art. Bibliographie poitevine. Bibliographie historique du Sud-Ouest. Bibliographie de Langue d'oc. Le «Bulletin mensuel des récentes publications françaises». La littérature allemande en Amérique. Histoire de

l'imprimerie. — *Comptes rendus et livres nouveaux*: Revues spéciales. Bruno Krusek, Geschichte des Staatsarchivs zu Breslau. (H. S.) Peter Thomsen, Systematische Bibliographie der Palästina-Literatur. I. (H. S.) André Langie, Les bibliothèques publiques dans l'ancienne Rome et dans l'Empire romain. (H. S.) Gustave Lanson, Manuel bibliographique de la littérature française moderne. I. (H. S.) Bernard Prost, Inventaires mobiliers et extraits des comptes des ducs de Bourgogne de la maison de Valois. II. 1. (Ch. O.) Ernest Marckwald, Katalog der kais. Universitäts- und Landesbibliothek Strassburg (H. S.). Felipe Pedrell, Catalech de la Biblioteca musical de la Diputacio de Barcelona. I. (H. de Curzon). W. L. Schreiber und Paul Heitz, Die deutschen «Accipies» und Magister zum Discipulis-Holzschritte (H. S.). Cesare Vecchioni, L'arte della stampa in Aquila (H. S.). Livres nouveaux

Mitteilungen des österr. Vereins für Bibliothekswesen. XIII. évfolyam, 1. szám (1909. január—július). O. v. Mitis, Tengnagels Studien zur Geschichte des Hauses Liechtenstein. — W. v. Horodyski, Zur Bibliotheks-Praktikanten- und Beamtenfrage. — J. Meyer und A. Schubert, Zur Frage einer Reform des Bibliothekswesen. — *Rezensionen und Anzeigen*. Lam, Das alphabetische Verzeichniss der laufenden Zeitschriften der königl. Bibliothek zu Berlin (Grienberger). Ludwig Traube, Vorlesungen und Abhandlungen. I. Zur Paläographie und Handschriftenkunde (—w—). Georg Holtzinger, Handbuch der Registratur und Archivwissenschaft. (Oskar v. Mithis) Wilhelm Uhl, Winloid. (—ss—) Karl Merfort u. Michael Hofer, Alphabetisches Nachschlage-Register zu den österr. Reichsgesetzen, Landesgesetzen und Verordnungen. (O. v. Sterneck.) *Állandó rovatok*. Vereins-Nachrichten. Personal-Nachrichten. Vermischte Nachrichten.

Revue des bibliothèques. XIX. évfolyam, 7—9. szám (1909. július—szeptember): Charles *Beaulieux*, Catalogue des ouvrages de la Réserve, XVI. siècle (1501—1540) de la Bibliothèque de l'Université de Paris. (Folytatólagos közlemény.) — Alphonse *Roersch*, J. Badius Ascensius Gaudensis. G. *Lepreux*, Contributions à l'histoire de l'imprimerie parisienne: 1. Charles Estienne et ses pupilles; 2. Les *typi argentei*, l'holomètre, un précurseur de l'automobile; 3. Les trois Frédéric Morel et leur famille. — *Bibliographie*: Scotone des Vries, Album palaeographicum. (Émile Chatelain.) A. J. Rance-Bourrey, Incunables niçois. (A. B.) G. Arnaud d'Aquel, Les comptes du roi René. (A. B.) — Chronique des Bibliothèques.

The library journal. XXXIV. kötet, 7. szám (1909. július): Helen Rex *Keller*, The old fashioned virtues versus the ideal librarian. — Mary L. *Davis* and Frances L. *Rathbone*, The necessity of staff meetings. — *Libraries to help Business men*. — *Suggested classification for chemistry*. — *California library laws*. — *New russian postal regulations*. — The *national library of Wales*. — *Reviews*: Ettore Fabietti, Manuale per le biblioteche popolari. (H. M. L.) *8. szám* (augusztus): Charles H. *Gould*, Coordination, or method in cooperation. — Charles W. *Colby*, The library and education. — Samuel H. *Ranck*, Municipal legislative reference libraries: should they be established and maintained as a part of the public library of a city

or as an independent department or organization. — Cedric *Chivers*, The paper and binding of lending library books. — W. J. *Fletcher*, To make libraries more effective. — *Pacific Northwest* library conference. — *National* association of state libraries. — *American* association of law libraries. — *Bibliographical* society of America. — *League* of library commissions. — 9. szám (szeptember): Christian *Gauss*, Popular education in literature. — Isabella *Austin*, What the school needs from the library. — William F. *Yust*, Louisville free public library building. — The *medical* library and its contents. — *Best* books of 1908. — *Scottish* library association. — *Library* week at lake George. — *Interstate* library conference. — *Library* institute at Danbury, Ct. — *Library* copyright league. — W. F. S., Library spirit (Poem). — *Reviews*: Grace Grander *Griffin*, Writings on american history, 1907. (Victor Hugo Paltsits). Le Roy *Jeffers*, Reference list of titles suggested for a special library binding. (A. H. L.) — *Allandó rovatok*: Editorials. — National education Association. — Special libraries association. — American library association. — State library commissions. — State library associations. — Library clubs. — Library schools and training classes. — Library economics and history. — Gifts and bequests. — Librarians. — Cataloging and classification. — Bibliography. — Notes and queries. — Humors and blunders. — Library calendar.

Zeitschrift für Bücherfreunde. *Új folyam, I. évfolyam, 1. szám* (1909. április): Stephan *Kekule*, Über Zeitungsmuseen. — F. *Milcke*, Ein wertvoller niederösterreichischer Kodex des XIII. Jahrhundert. — O. *Zaretski*, Eine unbekannte deutsche Ausgabe der Horae B. M. V. aus dem XV. Jahrhundert. — Heinrich *Pudor*, Die Raumlehre im Buchdruck. — Fritz *Schmidt*, Die Technik und Entwicklung des Dreifarbendruckes. — Paul *Hennig*, Biederneyer-Wünsche. — Anton Stanislav *Mágr*, Bucheinbände von Karl Sonntag jun. — 2. szám (május): Walter *Schiller*, Über die Märchen von Tausend und ein Tag. — Jacob *Minor*, Die Luftfahrten in der deutschen Literatur. — Hans *Sachs*, Moderne Buntpapiere und ihre Verwendung. — 3. szám (junius): Friedrich *Selle*, Deutsche Buchkünstler der Gegenwart. I. Hugo *Steiner*, Prag. — Johannes *Luther*, Zwitterdrucke der Reformationszeit. — Emanuel *Steiner*, Zur Technik des Goldschnittes. — 4. szám (julius): Ludwig *Volkmann*, Musikalische Bibliophilie. — Konrad *Haebler*, Zur Typenkunde des XV. Jahrhunderts. — Paul *Hennig*, Griechische und lateinische Klassiker nach den Handschriften photographiert. — Ernst *Schulz-Besser*, Der Ahnenkranz. Ein unbekanntes Jugendwerk Adolf Menzels. — Joseph August *Lux*, Was der Bibliophile vom Bucheinband wissen muss. — Karl *Schneider*, Die Bibliothek Petrarca's und ihre Schicksale. — 5—6. szám (augusztus-szeptember): Otto *Dencke*, Die Einzeldrucke Goethe'scher Werke bei Göschen 1787—1790. — Klemens *Löffler*, Papst Nikolaus V. als Bücherfreund. — Bernhard *Thringer*, Quirinus Kuhlmann. — Leopold *Hirschberg*, Aus der Brieftasche von Otto Friedrich Gruppe. — Hans *Schultz*, Adam Weishaupt. — Otto von *Schleinitz*, Deutsche Werke in englischer Sprache. — Friedrich Arnold *Mayer*, Ein Stammbuchblatt von Iffland. — E. K. *Blümml*, Briefe

von und an Ludwig Uhland. — *Exlibris* von Walter Schiller. — Heinrich Pador, Das Papier als kunstgewerbliches Material. — Georg Minde-Pouet und Erich Schmidt, Abwehr. — Eine *seltene* Ausgabe von «Hermann und Dorothea». — Ein *Kupferstichdieb* des XVIII. Jahrhunderts.

Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXVI. évfolyam, 7. szám (1909. július); W. N. Lindsay, The Bobbio Scriptorium: its early minuscule abbreviations. — P. S., Die 10. Bibliothekarversammlung in Münster. Bericht über den äusseren Verlauf. — G. Naesebus, Die Brüsseler Conférence internationale de bibliographie 1908. — *Literaturberichte und Anzeigen*: James Duff Brown, Manual of library economy. 2. edition (A. Graesel). Der Bibliothekar und sein Beruf. (P. S.) — 8—9. szám (augusztus—szeptember): Zehnter Versammlung deutscher Bibliothekare in Münster i. W. am 3. und 4. Juni 1909: A. Bömer, Handschriftensätze westfälischer Bibliotheken. P. Schwenke, Die Berliner Zetteldrucke. K. Geiger, Bibliotheksschenkungen. K. Molitor, Über Universitätsbibliotheksbauten. K. Kunze, Die Neukatalogisierung der königlichen Bibliothek Hannover. E. Jaeschke, Vorbildung und Ausbildung weiblicher Hilfskräfte im Bibliotheksdienste. H. Krüger, Bücherbestellungen mit abgekürztem Titel. — H. Schnorr von Carolsfeld, Georg Laubmann †. — *Állandó rovatok*: Kleine Mitteilungen. — Umschau und neue Nachrichten. — Neue Bücher und Aufsätze zum Bibliotheks- und Buchwesen. — Antiquariatskataloge. — Personalmeldungen.

A MAGYAR BIBLIOGRAFIAI IRODALOM AZ 1909. ÉV III. NEGYEDÉBEN.

Összeállította: HORVÁTH IGNÁCZ.

CZIMJEGYZÉKE, Az eperjesi társadalmi egyesület könyveinek —. Eperjes, 1909. Kósch Árpád kny. 8-r. 30 l.

HAJNÓCI R. JÓZSEF, Az első löcsei kalendárium az 1626-odik évre. Bevezetővel és megvilágosító jegyzetekkel közli: —. A közlő kiadása. Lőcse, 1909. Reiss József T. kny. 8-r. X., 80 l.

JEGYZÉKE, A Budapest III. ker. föld- és szőlőműves ifjak köre könyvtári —. 1909. Budapest, 1909. Wimmer M. kny. 8-r. 15 l. Ára 20 fill.

JEGYZÉKE, A debreczeni kereskedő-társulat polgári fiúiskola ifjúsági könyvtárának — az 1909—10. iskolai évben. Debreczen, 1909. Városi könyvnyomda-vállalat. 8-r. 19 l.

JEGYZÉKE, A délmagyarországi magyar közművelődési egyesület újvidéki könyvtárának —. Újvidék, 1909. Hirschenhauser Benő kny. kis 8-r. 29 l. Ára 10 fill.

JEGYZÉKE, A battonyai kaszinó-egyesület könyvtárának —. Battonya, 1909. Ruber István kny. Kis 8-r. 36 l.

JEGYZÉKE, A debreczeni «Iparoskör» könyvtárának betűsoros —. Debreczen, 1909. Hoffmann és Kronovitz kny. 8-r. 24 l. Ára 30 fill.

KÖNYVJEGYZÉKE, A balázsfalvai magyar kaszinó könyvtárának rendszabályai és —. Balázsfalva, 1909. Gör. kath. papnevelő kny. 8-r. 55 l.

KÖNYVTÁRA, A magyar Chardonnét selyemgyár önképzőkör —. Sárvár, 1909. Stranz János kny. Kis 8-r. 19 l.

KÖNYVTÁRJEGYZÉK, Barcs, 1909. Szilágyi György kny. 8-r. 24 l.

KÖNYVTÁRJEGYZÉKE, A fehértemplomi «Társaskör» és a «Délmagyarországi magyar közművelődési egyesület» —. Fehértemplom, 1909. Wunder Gyula kny. 8-r. 24 l.

LAJSTROMA, A magyar királyi honvédelmi minisztérium könyvtárának —. Hivatalos kiadás. Budapest, 1909. Pallas részv.-társ. ny. 4-r. 164 l.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Mgr. Pietro Wenzel †. A vatikáni levéltárat az elmúlt munkaév végén súlyos veszteség érte, őrének, Mgr. Pietro Wenzelnek elhunytával. Az elhunyt évek hosszú során keresztül tartozott a vatikáni levéltár tisztviselőinek sorába, kiknek régi gárdájából jóformán egyedül maradt életben. A vatikáni levéltárak lepalaposabb ismerői Don Gregorio Palmieri, Denifle Henrik már évekkel ezelőtt elköltöztek az élők sorából, Ehrle Ferencz, jezsuita atya, a vatikáni könyvtár prefektusa lön és most Mgr. Wenzel is örökre bucsút mondott a levéltárnak, melynek falai között élete nagy részét eltöltötte. Egyike volt azon keveseknek, kik a történettudomány e kimeríthetetlen kincseshányájában otthonosan érezték magukat, a kik az auyagot alaposan ismerték s a kiknek támogatására a kutató folytonosan reá volt szorulva. Mert hihetetlen, de úgy van, hogy a vatikáni levéltár egész beosztásáról, különböző osztályairól, azok anyagáról stb. kimerítő tájékoztatóval nem rendelkezik a történelmi irodalom. Nem mintha a levéltár egyes osztályáról, vagy egyes korszakokról nem rendelkeznének ily segédeszközökkel, ilyenek főleg az utóbbi években nagyobb számmal láttak napvilágot egyes forrásgyűjtemények bevezetésében. Ilyen Langé az Acta Salzburgo-Aquilejensia-ban, ilyen Riederé a konstanzi egyházmegye római okirattárában, Arnoldé a Repertorium Germanicum I. kötetében, de egséges, alaposan tájékoztató kézikönyvünk nincsen. Tétetett ugyan némi kísérlet e hiány pótlására, így Guérard egy kis munkájával, vagy a W. Abraham átnézetével, a XIV. századbeli anyagról, de ez utóbbi lengyel nyelven jelenvén meg, nagyobb közönségre már ez oknál fogva sem számíthat. Ily körülmények között különösen a kezdő kutató majdnem egészen a levéltári tisztviselők támogatására volt szorulva. Mindazok, a kik e levéltárban megfordultak, hálával fognak visszaemlékezni mgr. Wenzelre, a kinek hely- és tárgyismeretét úgyszólván folyton igénybe kellett venniök s a ki lekötelező szíveséggel, az ügy iránti lelkes buzgalommal és odaadással szolgált fülvilágosítással, útbaigazítással a hozzáfordulóknak. Az ő érdeme, hogy a Garampi-féle czédulák, melyek a régi levéltár anyagának jegyzékét tartalmazzák egyházmegyék szerint és alphabetice, ujólág rendezettek s az egyes papirszeletkéek fölragasztva kötetekbe foglalattak, miáltal részint az elkallódás veszélyétől mentettek meg, részint használatuk jelen-tékenyen megkönnyebbült. Wenzel teljesen és egészen a levéltárnak, hivatalának élt, irodalmi ambíciók nem bántották őt, irodalmi működést nem

is fejtett ki, de hallgatag munkatársa volt mindazoknak, a kik munkáikhoz az anyagot a Vaticana-ból merítették s a kik mindenkor kegyelettel fogják az elhunyt emlékét megőrizni.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetsége 1909 szeptember hó 26-án Nagyenyeden tartott közgyűlése. A Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetsége szokásos évi közgyűlését az idén a nagyenyedi Bethlen-kollégium dísztermében tartotta meg. A látogatott közgyűlésen jelen voltak az Országos Szövetség tisztikarából: dr. *Wlassics* Gyula v. b. t. t., elnök, *Mihalik* József kir. tanácsos, szövetségi titkár és előadó és dr. *Gulyás* Pál szövetségi jegyző.

A kormány részéről: dr. *Szász* Károly a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium képviselőjében; dr. *Andriska* Antal a m. kir. belügy-miniszterium képviselőjében; dr. *Koós* Mihály a m. kir. földművelésügyi miniszterium képviselőjében; *Péterffy* Lajos a m. kir. kereskedelemügyi miniszterium képviselőjében és *Baitz* József a m. kir. honvédelmi miniszterium képviselőjében.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa és Főfelügyelősége részéről: dr. *Apáthy* István és dr. *Csánky* Dezső tanácsstagok, dr. *Ferenczi* Zoltán orsz. felügyelő, dr. *Horváth* Géza, dr. *Krenner* József orsz. felügyelő, dr. *Pályi* Sándor, *Sándor* József tanácsstagok, dr. *Semayer* Vilibald orsz. felügyelő, *Szabó* Károly, *Tóth* József tanácsstagok és *Winkler* Elemér főfelügyelőségi titkár.

A Szövetségbe tartozó intézetek és egyesületek képviselőjében: a Magyar Tudományos Akadémia részéről: dr. *Ferenczi* Zoltán; a Magyar Nemzeti Múzeum osztályai részéről: dr. *Horváth* Géza és dr. *Krenner* József osztályigazgatók, dr. *Semayer* Vilibald igazgató, *Csiki* Ernő ör, dr. *Hekler* Antal segédőr és *Ernyey* József gyakornok; az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum részéről: dr. *Tantossy* József segédőr; a budapesti kir. magyar tudományegyetem részéről: dr. *Ferenczi* Zoltán; a kolozsvári tudományegyetem részéről: dr. *Pósta* Béla; a budapesti József-műegyetem részéről: dr. *Rados* Gusztáv; az Orsz. Levéltár részéről: dr. *Csánky* Dezső; a m. kir. földtani intézet részéről: *Telegdi Róth* Lajos és *Bruck* József; a Társadalmi Múzeum részéről: *Antal* László; a fővárosi könyvtár részéről: dr. *Thirring* Gusztáv igazgató és dr. *Gárdonyi* Albert segéd-könyvtáros; az aradi Kölcsey-egyesület részéről: *Szöllösi* István; a budapesti könyvtáregyesület részéről: *Andriska* Antal és *Szalay* Győző; a budapesti Erzsébet Népakadémia és Szabad Lyceum részéről: dr. *Pályi* Sándor; a debreczeni ref. főiskola részéről: dr. *Ferenczi* Gyula; a hunyadvármegyei régészeti egyesület dévai múzeuma részéről: *Fáy* Béla és *Göllner* Károly; a győri városi könyvtár részéről: *Sefcsik* Ferencz; az alsófehérvármegyei történelmi, régészeti és természettudományi egyesület gyulafehérvári múzeuma részéről: *Török* Bertalan és dr. *Cserni* Béla; a gyulafehérvári Batthyány-könyvtár részéről: dr. *Szentiványi* Róbert; a Felsőmagyarországi Rákóczi-Múzeum részéről: *Varju* Elemér; a kiskunfélegyházi városi múzeum részéről: *Szabó* Kálmán; a komáromi városi és vármegyei múzeumegylet

részéről: *Alapi Gyula*; az erdélyi múzeum-egyesület részéről: Kolozsvár: dr. *Apáthy István*, gróf *Eszterházy Kálmán* és dr. *Pósta Béla*; a nagyenyedi Bethlen-Kollégium részéről: *Lázár István* és dr. *Farnos Dezső*; a szabolcsvármegyei múzeumegyesület nyiregyházai múzeuma részéről: dr. *Jósa András*; a pécsvárosi múzeum részéről: dr. *Szónyi Ottó*; a pécsbaranyai múzeumegyesület részéről: dr. *Rónaky Kálmán*; a pozsonyi városi könyvtár részéről: *Kumlik Emil*; a pozsonyi Toldy-Kör részéről: *Pichler H. Alajos* és *Forrai Béla*; a szamosújvári örmény-múzeum részéről: dr. *Hermann Antal*; a szászvárosi ref. Kun-kollégium részéről: *Simon Ferencz* és *Tankó Béla*; a szegedi Somogyi-könyvtár és városi múzeum részéről: *Tömörkény István*, a vasvármegyei kulturegyesület szombathelyi múzeuma részéről: *Herbst Géza* és dr. *Ujváry Ede*; a Temesvár városi könyvtár s a józsefvárosi olvasóegylet részéről: *Bellai József*; a magyar földrajzi társaság részéről: dr. *Pósta Béla* és dr. *Szilády Zoltán*, a kir. Természettudományi Társulat részéről: *Ráth Arnold*; az Orsz. Tanáregyesület részéről: *Váró Ferencz*; a magyar történelmi társulat részéről: dr. *Szádeczky Béla*; a magyar néprajzi társaság részéről: dr. *Csánky Dezső*; az Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület részéről: dr. *Sándor József*; a Dunántuli Közművelődési Egyesület részéről: *Szabó József*; az Országos Magyar Iskola-Egyesület részéről: *Tóth József*; a nagyenyedi szegény tanulókat segélyező egyesület részéről: *Török Bertalanné* és *Sándor Jenőné*. Ezenkívül a helybeli intelligenciából nagyszámú érdeklődő s a Bethlen-kollégium felső osztályainak tanulói jelentek meg a közgyűlésen.

Távolmaradásukat sürgönyileg, illetve levélben kimentették: Fraknoi Vilmos orsz. főfelügyelő, Berzeviczy Albert, Clair Vilmos, Fejérfataky László, Horváth Ödön, Molnár Viktor, Szalay Imre, dr. Törty Gusztáv és dr. Vángel Jenő tanácsstagok, Végh Gyula szövetségi tag, dr. Finácz Ernő, Richter Ede selmeczbányai múzeumőr, a borsod-miskolci múzeumegyesület, a trencséni természettudományi egylet, a torontálmegyei magyar közművelődési egylet és a váci múzeumegyesület elnöksége.

A közgyűlést az elnök Erdély kulturtörténeti szereplését fejtegető beszéddel nyitotta meg, melyet a közgyűlés kitörő lelkesedéssel vett tudomásul. Ezután a Bethlen-kollégium részéről *Lázár István* rektor szólalt fel, üdvözölvén az Országos Szövetséget abból az alkalomból, hogy Nagyenyedet kereste föl idei közgyűlésével.

Ezután Wlassics elnök indítványára a szövetségi közgyűlés Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi minisztert sürgönyben üdvözölte. Majd a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa és Országos Főfelügyelősége 1908. évi működéséről szóló jelentések, valamint az Orsz. Tanács 1907. évi, felülvizsgált s jóváhagyott zárószámadásai kerültek bemutatásra. A jelentések tudomásul vétetvén, elnök indítványára a Szövetség szervezeti szabályzatának 3. §-a értelmében, mely szerint az magát szakférfiakkal s az ügy iránt érdeklődőkkel kiegészítheti, a következőket választotta meg:

1. Gróf Mailáth Gusztáv, v. b. t. t., püspök.
2. Báró Kemény Árpád, főispán, főrendiházi tag.

3. Báró Bánffy Kazimir, alispán.
4. Kiss Bálint, csász. és kir. kamarás.
5. Csató János, kir. tan., nyug. alispán.
6. Gáspár János orsz. képviselő, a Bethlen-Kollégium főgondnoka.
7. Gróf Teleki Arvéd, orsz. képviselő.
8. Beke Antal kanonok, történetíró.
9. Varró László dr., polgármester.
10. Novák Ferencz, kir. tanácsos, polgármester.
11. Nehéz János, kir. tanfelügyelő.
12. Inczédi Joksmann Ödön dr., vármegyei főjegyző.
13. Lázár István, rektor-professzor.
14. Fogarasi Albert, nyug. rektor-professzor.
15. Elekes Károly, nyug. Bethlen-kollégiumi tanár.
16. Szilágyi Farkas, ref. lelkész, történetíró.
17. Cserni Béla dr. archaeologus.
18. Kóródy Péter dr., a Batthyaneum-könyvtárosa.
19. Farnos Dezső dr., tanár, könyvtárőr,
20. Bodrogi János tanár, múzeumi őr.
21. Szilády Zoltán dr. tanár, múzeumi őr.
22. Kárpis János, a történelmi és régészeti társulat I. titkára.

A megejtett választások után dr. *Ferenczi Zoltán* szövetségi tag fölolvasta a közművelődési könyvtárakról szóló értekezését, mely a Múzeumi és Könyvtári Értesítő 1909. évi 4. füzetében egész terjedelmében megjelent.

Végül a közgyűlés Wlassics elnök indítványára elhatározta, hogy jövő évi közgyűlését Szegeden tartja meg.

Ezzel a közgyűlés véget ért s a vendégek és szövetségi tagok a kollégiumi gyűjteményeket tekintették meg. Este a kiküldöttek egy része átrándult Gyulafehérvárra s 27-én megtekintette az ottani nevezetes gyűjteményeket, elsősorban a Batthyány-könyvtárat s a római múzeumot.

A **Ludovika Akadémia könyvtáráról**. A m. kir. honvéd Ludovika Akadémia könyvtára a következő részekre oszlik: *A) Tanári, B) Ifjúsági* könyvtár. A két főosztálynak további alosztályai ezek: *A. a) Tanári nagy-könyvtár, b) Tanári kézikönyvtár. c) Pedagógiai tanszak könyvtára; B. a) Ifjúsági nagy-könyvtár, b) Ifjúsági osztálykönyvtár.* E különböző könyvgyűjtemények közt a legnagyobb természetesen a tanári nagykönyvtár, a melynél az a terv merült föl, hogy ha a költségvetés megengedi, nagy központi honvédkönyvtárrá fogják átalakítani. (Lásd erről Magyar Könyvszemle 1905. 284.) E tanári nagykönyvtár ügyeit *Naményi Koncz Géza* százados intézi, a kinek segítségére egy intézeti szolga van rendelve. A századosfőkönyvtáros a rendelkezésére álló csekély erővel az utóbbi két esztendőben igen nagy feladatot végzett el. Az egész könyvtárról pontos címjegyzéket készített, az összes könyveket jelzésekkel látta el s egyáltalában olyan állapotba helyezte, hogy a könyvtárat ma sokkal könnyebben lehet kezelni, mint azelőtt. Az osztályozás régi rendje részben megmaradt (lásd A m. kir. honvédségi Ludovika-Akadémia könyvtárának címjegyzéke

1897); tekintettel ugyanis a Ludovika-Akadémia katonai céljaira, a könyvtár is ennek megfelelően gyűjti a könyveket. Ezeket aztán szakok szerint osztályozzák s az egyes szakok jegyei betűkkel vannak jelölve, így pl. *A* = Hadseregszervezés, *Q* = Élelmezés, *J* = Encyklopédia, *E* = Építészeti, *F* = Földrajz, *H* = Harczászat, *C* = Czim- és kézi-könyvek, *D* = Egészségügy, *V* = Erődítészeti, várharcz stb. Az egyes szakokon belül alfabetikus sorrend és arabs számozás van, a könyv alakját figyelembe veszik. Az újrafölvétel e munkájában a százados-főkönyvtárosnak segítségére volt több tisztára, valamint több önként közreműködő akadémiái hallgató. A könyvtár új czimjegyzéke nyomtatásban is meg fog jelenni.

Melich János.

Egy meg nem jelent folyóiratról. A Magyar Nemzeti Múzeum kéziratárának legújabb szerzeményei között van egy elég terjedelmes füzet, mely a következő czimet viseli: «*Gráciák.* A' jóizlés' és kellemes kedvtöltés' Olvasó Könyve. Fojó-Irás. Tekéntetes Ns. Fejér Vármegye' kimunkálására. A' NMKhtó Tanács kegyelmes Engedelméből. Nyomtatott: Székes Fejerváron Számer Pál' betüivel. 1828.» A folyóirat nem jelent meg soha sem. Sorsáról fölvilágosítást ad egy, a kézírathoz csatolt levélfogalmazvány, gróf Cziráky Antal országbíróhoz. A levelet Huszár Károly táblabíró írja Sárobojáról 1830. jul. 5-én. Elmondja benne a folyóirat sorsát, hogy szinte élete céljának tekintette folyóiratot indítani a dunántúli részen, a hol még soha sem volt. Tíz esztendő óta irogat s rakja el kézíratait több barátja írásaival egyetemben. A helytartó tanács engedélye megvolt már hozzá s az előfizetési fölhívásokat is szétküldötte, de az országbírókn kívül mindössze tizenhözött praenumeráns akadt s így pártolás hiányában nem indíthatja meg folyóiratát s mindössze az a reménye maradt meg, hogy hátha még föltámad hamvaiból a «*Gráciák*» is, mint a phoenix-madár. Terve volt, hogy az első számot gróf Cziráky arczképével jelenteti meg, de nem jutván dűlőre az ügy, csak megköszöni a szives pártfogást s bocsánatot kér, hogy igénybe vette szivességét. A levélben föl vannak sorolva az előfizetők névszerint is; közöttük olvassuk a Bezerédj István nevét s a mágnások közül gr. Zichy Károlyt és ifj. gr. Apponyi Györgyöt.

A mi a szerkesztőt illető, vármegyei hivatalokat viselt Fehér megyében. Már előbb adott ki egy munkát a tisztí írásról. (Szinyyei: Magyar írók. IV. k.). Egyéb irodalmi emlék nem maradt tőle.

A folyóirat kézírata hihetőleg jó részben a Huszár Károly munkája, talán egészben is. Szerző nincs megnevezve egyetlen czikknél se. Meglehetősen naiv előszó után sorra következnek a különböző tartalmú közlemények: elől a legterjedelmesebb, értekezés az életphilosophiáról vagyis a virtus és a boldogság tudományáról, történelmi és természettudományi tanulmányok, gazdálkodás, etnografia, egy-két igen rossz vers, rejtett szavak és egyéb apróságok.

Érdekes a füzet hátsó lapján közzétett fölhívás, mely a folyóirat irányát jelzi s egyúttal honoráriumot is ígér a munkatársaknak: «Azon érdemes tudósoknak nevei, a' kik akár versben, akár fojóbeszédben, ezen *Fojó Irás*

tárgyaihoz szabott munkácskáikat hozzám küldendők, minden kinyomtatott árkusért 1 körmőczi aranyal való megtiszteltetés mellett, örömmel fognak ezen Fojóírásba iktatódni. — Legkedvesebben fogadtatnak mindazonáltal a' tudományos tagokon kívül oly tudósítások, mellyek kedves Hazánknak természeti históriáját u. m. nevezetes forrásait, bányáit, egésséges vizeit, köveit, 's egyéb ritkaságait foglalják magokba; nemkülönben azok is, mellyek a' köztünk gyarapodó jó gazdaságnak, nemesebb mesterségeknek 's keresztyéni virtusoknak példáit adják elől. — Sokszor az illyeseket idegen Nemzetekbe csudáljuk; holott a' magunk Hazafiai közt még szebbek találhatnának. — Huszár Károly m. k. T. N. Fejér és több Vgyék Tábla Birája, mint: ezen Fojó Írás szerzője és kiadója.»

Úgy látszik, az irodalom nem igen vesztett vele, hogy a «Gráciák» több előfizetőt nem kapott, de a jó szándék megérdemli a főlemlítést, mikor 1830-ban — Szinnyi repertoriuma szerint — összesen tíz lap és folyóirat járt egész Magyarországon.

V. J.

A bolognai községi könyvtár az 1908. évben. A bolognai *Biblioteca Comunale* a legjelentékenyebb olasz könyvtárak egyike úgy gazdagságánál, mint kitünő elrendezésénél fogva, ami Olaszországban nem tartozik a megszokott jelenségek közé. Ez volt az első olasz könyvtár, melyet szakok szerint, szisztematikusan rendeztek. A rendezést a nagyérdemű Luigi Frati 1858-ban kezdte, s több mint négy évtizedig, 1902-ben bekövetkezett haláláig dolgozott rajta, összeállítva és kiadva közben a könyvtár anyagából egy kitünő bolognai bibliografiát, mely még életében két kiadást ért.¹

A könyvtár több megszüntetett korporáció könyvanyagából keletkezett. 1801-ben nyílt meg, s a következő évben ment át községi kezelésbe. 1838—39-ben költözködött mostani helyiségébe, a város egyik legszebb épületébe, az ú. n. «Archiginnasio»-ba, mely azelőtt az ősi egyetem széke volt, s melyet 1562—63-ban az Antonio Terribilia terve szerint építettek. Nagy hagyatékok és szerencsés vételek útján anyaga rohamosan szaporodott, s igen becses és ritka könyveknek és kéziratoknak jutott birtokába. 1839-ben a 12000 kötetes Venturoli-könyvtárat veszi meg. 1839-ben a Jezsuita-könyvtár 15000 kötetét kebelezi be. 1869—1870 között az ujonnan megszüntetett vallási korporációk könyvtáraiból 63000 kötetel gyarapodik. Marco Minghetti, a jeles nemzetgazdász 10000 szakmájabeli füzetet ajándékozik. Megveszik Teodorico Landoninak legnagyobbbrészt Dantera vonatkozó 5000 kötetnyi könyvtárát. A kézirati osztályban a herczeg Ercolani család és a Bilancioni gyűjteményeinek megvételével történik a legnevezetesebb gyarapodás; az előbbi művészettörténeti, az utóbbi pedig irodalomtörténeti anyagban rendkívül gazdag. A könyvtár mai állománya ca. 280.000 kötet, 7000 kéz-

¹ Opere della bibliografia bolognese che si conservano nella Biblioteca Municipale di Bologna classificate e descritte a cura di Luigi Frati. Vol. I—II. Bologna, Zanichelli, 1888—1889. 8r. (250 példányban nyomták.) A II. kiadás ugyanott 1901-ben jelent meg.

irat, s 80.000 darabot számláló levélgyjtemény. A codexek között 20 görögöt (X—XI. sz.) és 300 latint találunk, becses miniatűrökkel. Az unicumok közül a Ghirardacci *Della historia di Bologna* cz. kiválóan fontos forrásművének III. kötetét említjük.¹ Az anyag 21 hatalmas, körülfutó erkélyekkel ellátott teremben van elhelyezve. A hivatali helyiségeket, a nagy olvasó termet és az egyik kézirati termet XVI—XVII. századi, nagyrészt helyi mesterek freskói és vásznai díszítik, melyek még a régi egyetem leltárából származtak át a könyvtárba.

A könyvtár 1908-iki tevékenységéről szóló jelentést most kaptuk kézhez. A jelentést az intézet fiatal igazgatója, Albano Sorbelli szerkesztette, a ki egyike a legalaposabban képzett olasz bibliografusoknak és paleografusoknak, a minek kitűnő bizonyítékát látjuk abban is, hogy a múlt év nyarán tartott VIII. olasz bibliografiai kongresszus (riunione della Società Bibliografica Italiana) öt bizta meg az olasz könyvtárakban őrzött kéziratok Mazzatintitól kezdett inventáriumának folytatásával.² A könyvtár az elmúlt évben 9825 lírát költött könyvek vásárlására, amiből 9000 l. általános érdekű munkákra és folyóiratokra, 500 l. helyi vonatkozású művekre és ősnymtatványokra, 325 l. pedig Dante-irodalomra esik. Az 500 l. töredékéből 14 darabbal tudták gazdagítani a könyvtár incunabulum-gyjteményét. Bolognai ősnymtatványokban leggazdagabb a *Comunale*, a British Museumot sem véve ki. Az incunabulum-gyjtemény e része 507 darabot számlál, melyek közül 145 Hainban nem foglaltatik. A könyvtár összes ősnymtatványainak leíró jegyzékét ugyancsak az elmúlt évben adta ki Sorbelli.³ Az évi gyarapodást a következő adatok tüntetik föl:

vétel	--- ---	{	nyomtatvány	---	{	1304 kötet
						1156 füzet (opusculo)
			kézirat	--- --- ---	{	80 codex
						7356 egyéb kézirat
ajándék	---	{	nyomtatvány	---	{	618 kötet
						1661 füzet
			kézirat	--- --- ---	{	9 codex
						136 egyéb kézirat
letét	---					109 kötet
			összesen:	---		12429 drb (1907:13141).

Czéduláztatott 23.850 könyv és kézirat, 19.500 levél; a leltárba iratolt 12.500, a katalógusba (Fratí-féle) 23.100 drb; összesen: 78.950. A könyvtár 275-ször volt nyitva nappal és 107-szer (jan.—márcz. és nov.—decz.-ben)

¹ *Della historia di Bologna* . . . del R. P. M. Cherubino Ghirardacci, bolognese. Bologna. Parte I: 1596. Parte II: 1657. A III. kötetnek hiányzik czimlapja és utolsó lapja. 2r.

² *Inventari dei Manoscritti delle biblioteche d'Italia*. Forli. (Eddig XIII kötet jelent meg. Előkészületben a XIV. és XV.)

³ Albano Sorbelli: *Indice degli incunabuli della Biblioteca comunale dell' Archiginnasio*. Bologna, 1908, coop. tip. Azzoguidi. 80.

este. Az olvasók száma 37.929-re rugott; nyáron 93, télen 119 volt a látogatók átlaga, ami 137·5 egyetemese átlagnak felel meg. Az olasz irodalmi művek voltak a legkeresettebbek (8166 kötet), aztán a művészeti és régészeti (3396), a matematika-természettudományi (3065), jogi és társadalmi (2773), a helyi vonatkozású (2663), történelmi és földrajzi (2513) művek; legkevésbé a teológia és az orvostudomány iránt érdeklődtek, amit arra lehet visszavezetni, hogy az érseki szeminárium és az egyetemi orvosi intézetek kitűnő szakkönyvtárakkal rendelkeznek. A zárjelbe tett főntebbi számok a nappali olvasókra vonatkoznak, az arány azonban este sem változott. 473 kéziratot és 277 cziméliát használtak. Házi használatra 1971 kötetet adtak ki.

A jelentési évben lépett először életbe azon községi rendelet, mely a középiskolák alsó osztálybeli tanulóinak is megengedte a *Biblioteca Comunale* használatát. A túlságos liberális újítás azonban már az első évben csődöt mondott, amennyiben — mint a jelentés panaszolja — az ifjú látogatók viselkedésükkel veszélyeztették az olvasóterem komolyságát és zavarták a kutatókat. A dolgon azóta úgy segítettek, hogy 1909. július 1-én külön ifjúsági könyvtárat nyitottak meg (*biblioteca scolastica popolare*), mely egyúttal népkönyvtáru is szolgál. Ez intézmény bizonyára meg fogja könnyíteni a bolognai számos tudományos könyvtár munkásságát.

Egy másik, szerencsésebb újításról is beszámol a jelentés. Dallolio szenátor és jeles történetíró kezdeményezésére a könyvtár *ex-librist* rajzoltatott, melynek a könyvekre alkalmazását már az elmúlt év folyamán megkezdték. Az *ex-libris* «Bologna dotta»-t ábrázolja, amint katedrán ülve jogot ad elő.¹ Hátterül az enyhe halmoktól koszorúzott város középkori képe szolgál. A láthatáron a nap két föl, a születő jog napja, s elüzi a felhőket. A rajz tetején a város szabadon stilizált czimere a «libertas» jelszóval, alján, babértól övezve a könyvtár neve: «Biblioteca comunale dell' Archiginnasio-Bologna» és a trón talapzatán az «Alma mater studiorum» fölírás foglal helyet. A három méretben (109×90; 73×60; 55×45 mm.) reprodukált rajz Alfredo Baruffi műve.

Gch.

Breuer Lőrincz életéhez. Kassa városának levéltára egy lőcsei kereskedő üzleti könyvét őrzi, melynek czime: «Leutschauer Schuldt-Register». A kereskedő személyét nem árulja el, elején ugyanis csonka. Az alább közölt sorokból azonban kitűnik, hogy a híres lőcsei könyvnyomtatónak, Breuer Lőrincznek sógora volt, a ki szintén nála vásárolt s adósságát részben az általa nyomtatott könyvekkel fizette meg. A könyvkivonat ez:

«Nr. 10. Herr Lorentz Breywer mein Schwager soll mihr

Anno 1638 den 18 Mey sein sohn der Michel $\frac{1}{4}$ ellen gezwiret legethur a den. 25.

Anno 1639 den 26 Martii nam der Michel wieder 1 Pfund frankfurter Schnir a den. 60.

den 11 April nam der Michel wieder 2 Ellen eingesprengte Sundespentel a den. 27 a... den. 54.

¹ A régi bolognai egyetemnek jogi fakultása volt a leghíresebb.

den 28 Octobris nam des *Lorentz* 6 Ellen seydene bandt a den. 10 den. 60
Anno 1642 den 10 November Ich zalt vor (= für) die *Bücher* laut seines
auszuges ... fl. 8. den. 56.

Anno 1643 den 6 September herr Sch. (?) Breyer selbsten geben fl. 200
den 13 November Ihme geben durch meine Hausfrau ... fl. 200

Anno 1644 denn 4 April nahm sein Diener *Marcus* 1 Pfund auripigment den. 66
1/2 Pfund indich¹ ... fl. 2. den 37 1/2

A *Haben*-oldalón:

Her *Lorentz Breyern* soll ich Ab anno 1633 restrir ich noch an der
Kindern ihr grosväterlichen Erbguet a ... fl. 500

Anno 1638 den 6 November empfung ich

1 Dictionarium 4 linguarum a ... fl. 1. den. 50

1 Terentium a ... fl. 1. den. 50

(Breuer Lőrincz) (1640.)

1 Compedium Hutteri a ... fl. 1 den. 60.

1 *ungarisches* Evangelium ... den. 60

1 Virgilium Maronem a ... fl. 2. —

1 Calender a ... den. 32

Anno 1641 den 19 Novembris nam Ich von Ihm

1 Compendium Gorlicense a ... den. 60

1 Ciceronis Epistolas Sturmii ... den 40

Anno 1642 10 Novembris zalt er mit Kalendern ... fl. 1. den 99».

E sorok a Breuer könyvnyomató-család tagjaira is világosságot vetnek, továbbá a könyvnyomatóműhely termékeire, azok árára s a nyomtatásra használt auripigmentről és indigóról is beszámolnak; *Marcus* valószínűen a későbbi kassai könyvnyomató, *Severini Márk*, a ki tehát a nagyhirű Breueréknél tanult; végül 1640-ik évi löcsei kereskedőnk lelki szükségletére is fényt vet s arra, hogy olvasta a latin klasszikusokat, de magyarul imádkozott.

A Schuldt-Register 53-ik lapján, mely *Spillenberger Jónás* löcsei gyógyszerész nevére szól, ismét találkozunk a *Breuer Lőrincz* nevével. A lapnak egyéb bibliografiai érdekességű sorait szintén közöljük:

«Nr. 53. Laus Deo Anno 1641.

Herr Jonas Spillenberger apotheker allhie soll sat.

Anno 1642 den 21 Jänner der Herr Jonas mein Meteranum geliehen, welchen er wiederum verliehen dem *David Frölich* für Herrn *Tökely* in Keismark, welchen ich sambt des Mercurii Gallo bellici 2 bücher nit mehr bekommen kann und kost mich der Metteranus zu Kracaw fl. 18.

Item absonderlich vor die Kupferstich zue Kracaw undt in der Leutsch 2 1/2 reinisch fl. 4. den. 50.

Vor (= für) das Einbinden in der Leutsch, welches mein herr Schwager *Lorentz Breuer* eingebunden fl. 8.

Vor die 2 Bücher des Gallo bellici vor ieder 2 reinisch fl 7 a den. 20 sat.

¹ Indigo.

A Haben-oldalon: Anno 1641 sat. Anno 1642 den 25 Jullio zahl gab er die 2 Bücher des Gallo bellici wieder fl. 7. den. 20. Den 7 September ist mir mein Meteranus ziemlich beschmiert und zerrissen von herrn *Tökely* geschickt worden sat.»

Kemény Lajos.

A kassai könyvsajtó történetéhez. Az 1623-ik évben Lőcséről származó Schulez Dániel birja a kassai sajtót, mely 1629-ben özvegyére, Rodán Máriára száll; ennek örökösei 1645-ben a sajtót a városnál zálogba vetik, a melyről az alább közölt okirat tanuskodik:

«Én Albert Ferencz Cassán az német czéhben levő lakatgyártó ifjúmestere és az én szerelmes mátkámmal együtt, nevezet szerint Rutkai Susanna asszonygyal valljunk ezzel az mi kezünk irásával, hogy az mi szükséginkre vettünk fel, az nemes Cassa városától kész pénzül hatvan magyar forintot, id est fl. 60, item egy hordó bort alföldit, kinek az ára akó szerint teszen egy summában fl. 51, den. 36. Mely adósságért kötünk egyenlő akarattól az nemes városnak az typographiát in toto minden circumstantiával cum omnibus eius pertinentiis. Melynek nagyobb erőségére adtunk ezt az levelünket. Kezünk irásával és pecsétünkkel confirmáltott anno 1645 die 6. Februarii.

(P. H.)

Franciscus Albert manu propria.

*Idem qui supra.*¹

A nyomda — a zálogbavető nem tudván azt kiváltani — a város kezére került, a miről a város jegyzőkönyve 1652 december hó 5-én ekképen szól: «Szigyártó Sebestyén² supplicál az typographiához tartozó eszközökért való restantiának megfizetésére. Deliberatum: Megadják, legyen várakozással».

Az első Landerer utódja: Landerer Ferencz Pozsonyból jön Kassára s itt az 1797-ik évben polgárjogot nyert; 1813-ban kölesönkönyvtárt is állít föl vagy talán csak elődjének 1795-ben már meglevő kölesönkönyvtárát nyitja meg újra; üzlete a színházépületben volt. Meghalt 1827 szeptember hó 22-én.

Ellinger János József, a ki Bécsből származott Kassára s itt az 1776. évben házasságot köt, bizonyára a Landerer-nyomdának volt faktora; erről akkor értesülünk, mikor 1787-ben polgárjogot nyer: «Joannes Ellinger Viennensis, factor typographiae». Egyik fia, Károly, 1836-ban itt könyvkereskedést nyit.

A ma is fennálló Werfer-féle nyomda első tulajdonosa, I. Károly, 1832-ben litografiát állít föl; fia Károly József, a ki 1834-ben a város polgára lesz, 1836-ban játékkártyákat gyárt.

Kassa könyvkiadói közül Wigand Ottó a hannoverai Göttingenből származott el s 1818-ban megvette az Ellinger-féle könyvkereskedést.

¹ Kassa város levéltára 7179. sz. a.

² U. o. Alberti Sebestyén szijártó neje, Rodany Zsuzsánna. (1652.) 8037. sz. alatt és Sebestyén Albert neje, Rodani Zsuzsánna. (1655.) 8280. sz. a.

Öcsese, György, 1829-ben lesz a város polgára: társa, Csernecky pedig 1834-ben, a mint a polgárok könyvében olvasható: «Egregius dominus Josephus Csernecky iuratus causarum advocatus una bibliopola, augustanae confessionis, ex possessione Devecser comitatus Abaujvariensis oriundus».

Wigand György 1831-ben képes folyóiratot is ad ki, czime: «Der Bote von und für Ungarn, Blätter für Unterhaltung, Literatur, Theater und Mode, mit einem Beiblatt unter dem Titel: Kreuzer-Magazin. Ein Sonntagsblatt für alle Stände». Előfizetési ára félévre 6 frt, postán küldve 7 frt volt. Az 6 kiadásában jelent meg 1833 július hó 1-én a «Szemlélő» havonként kétszer.

Nemes Vajda Pál Komáromból telepedett meg Kassán az 1810-ik évben, mint könyvkötő; mesterlevelét Abauj vármegye közgyűlésén ez évben hirdette ki; 1813-ban Kassa polgára lesz s 1825-ben könyvkereskedést nyit.

Thiele Joachim Károly királyi engedelemmel 1810-ben telepszik meg Kassán; ismert hatkötetes művére 1827-ben hirdet előfizetést s 547 előfizetője volt. Meghalt 1832-ben, míg munkatársa, Szepesházy Károly, már 1830-ban.

A könyvkötő Sandvoss 1825 óta könyvkereskedelemmel is foglalkozik, míg Fischer Henrik könyvkötő 1835-ben csupán iskolai könyvekkel kereskedik.

Kemény Lajos.

Irodalmi leletek. Egy egyiptomi származású pergamenlapon, melyet a giesseni egyetem könyvtár szerzett meg, Glaue, ottani magántanár, a gót bibliafordításnak két olyan töredékét fődözte fel, a melyek eddigelé nem voltak ismeretesek. A töredék az V. századból való.

Stürzelbronnban, Bitsch mellett, rozsdás bronz-ládikát találtak, mely egy *Concordia regularum* cz. 317 oldalas, színes kezdőbetűkkel díszített hártya-kodexet rejtett magában a 813. évből. A kézirat mellett volt Jámbor Lajos levele Aniane-i Benedekhez, a klostrom alapítójához, melyben őt a 817-iki aacheni zsinatra meghívja s Kis Pippin levele ugyane Benedekhez, az anianei klostrom alapítása tárgyában.

A bécsi cs. és kir. családi könyvtárban Friedrich Dörnhöfer egy Albrecht Düner által sajátkezűleg írt és számos tollrajzzal ékített kéziratot fődözött fel, mely a birkózásról szól.

Spiegelberg, strassburgi tanár, a kairói múzeum gyűjteményeiben egy a Kr. e. III. századból való görög-egyiptomi térképre bukkant, mely Aphroditopolis vidékének egy részét ábrázolja.

VÁLTOZÁSOK

a magyarországi nyomdáknál 1909. szeptember—november hónapokban.

Az egy csillaggal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve. A két csillaggal jelöltek megszűntek.

Főváros.

**Árpád-nyomda.
(Tulajdonos: Kronstein és Téri.)
VII., Valero-u. 9.

*Durdik J.
VIII., Mária-u. 15.
Fráter Dániel és Hartenstein Gábor.
VII., Hársfa-u. 40.

Fried József.
VIII., Röck Szilárd-u. 20.

Hirth Lipót és Kardos Fülöp Gábor.
VI., Gróf Zichy Jenő-u. 37.

Kaczburg Lipót.
IV., Hajó-u. 5.

**Kellner Gerzson.
VII., Csengery-u. 12.

**Kellner Gerzson.
VII., Rombach-u. 3.

Kellner Gerzson.
VII., Rózsa-u. 23.

**Kertész Márton.
VII., Dohány-u. 102.

**Kronstein Amália.

VII., Valero-u. 9.

Kürschner Adolf és Kürschner Sándor.
VI., Rózsa-u. 97.

Langer Ede és fia.

(Tulajdonos: Langer Ferencz Ede.)
IV., Váci-u. 81.

*Molnárók Lapja könyvnyomda.
V., Csáky-u. 12/a.

Morva Rezsóné, Högye Mária.
VIII., Tömő-u. 33.

Nyúl István, térképészítő-nyomda.
VII., Garay-u. 3.

**Thalia-nyomda.
V., Csáky-u. 2/b.

*Thalia-nyomda.
V., Pannonia-u. 6.

Vágó Géza és Weisz Arnold
VII., Vörösmarty-u. 4.

Weisz Sándor Zsigmond.
IX., Ráday-u. 60.

Videk.

Balatonfüred.

Vallus V. Mihály.

Erzsébetváros.

**Herma.
Loydl testvérek.

Kisujszállás.

Szekeres Lajos.
*Szekeres József.

Rózsahegy.

Párička János.

Szarvas.

Dóka Gyula.

Szolnok.

**Fuchs Manoné.
Hercz Zsigmond.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

Rövidítések: áll. = állami; cs. = család; cz. = czimerlevél; egy. = egyetemi; kir. = királyi; kny., ny. = könyvnyomda, nyomda; ktár = könyvtár; ltár. = levéltár; m. = magyar; min. = minisztérium; pk. = püspök; r. t. = részvénytársulat; szerk. = szerkesztőség; vár. = városi; vm. = vármegye.

- Aachen 267.
 Abauj vm. 316, 383.
 «Abbatiae ord. alf. earum taxae et nomina episcopatum orbis», XV. sz.-i kézirat 246.
 Abday Sándor 213.
 Aberdeeni egyetem 266.
 Aboi vár. múzeum 101, 252.
 Abonyi Árpád 214.
 Abraham W. 373.
 «Acta Salzburgo-Aquilejensia» 373.
 Acsády Ignác 46, 62.
 Aeneas Silvius I. II. Pius.
 Aesop (álnév) 214.
 Aimon de Varennes, Hystoire et ancienne Cronique de lexcellent roy Florimont (Páris, 1538) 103, 139—153.
 Ajándékozások a M. N. Múzeum ktára számára 72—74, 100—102, 104—108, 161—165, 252—254, 347—349.
 Akadémia, M. T. 72, 102, 162, 214, 218, 235, 252, 265, 330, 332, 347, 353, 374; könyvkiadó vállalata 66, 67, 353; ktára 48, 96, 264, 352, 353; «i Értesítő» 331, 332. —k nemzetközi szövetsége 90, 185, 186.
 Alanus ab Insulis cistercita szerzetes 173.
 Alapi Gyula 252, 375.
 Albert (V.) bajor hg. 172. — m. kir. 2, 3, 32, 199.
 Albert Ferencz 382. —né Rutkai Zsuzsánna 382.
 Alberti Leonardo 328. — Sebestyén 382. — Sebestyénné Rodany Zsuzsánna 382.
 Albéric de Besançon 144.
 Albini 214.
 Alctatus 95.
 Aldinák a M. N. Múzeum ktarában 100.
 Aldobrandini Cynthus bibornok 336, 337, 346.
 Aldus Manutius 364.
 Alexander Bernát 177, 285.
 Alexandre de Bernai 144.
 Algir 29.
 Allaga Géza 227, 241.
 Alleram Gyula 266.
 Almási Tihamér I. Balogh.
 Almássy-féle ktár 47.
 Alsóausztriai tart. kormány 264.
 Alsó-Dabas 347.
 Alsófehérmegyei Tört., Rég. és Természettud. Egyesület és múzeuma 54, 161, 374.
 Alsókubin 48.
 Altemps János római hg. 244, 245.
 Amadis de Garile 95.
 Amaltei cs. 245.
 Amaltei Attilio pk. 337.

- Amarbach János baseli nyomtató 361.
- Ambrosiana-ktár Milanóban 244.
- Ambrosius monachus Camaldulensis, Oratio Albae ad Sigismundum imperatorem habita, XV. sz.-i kézirat 251. Szent — 15.
- Amerikai magyar hírlapok 104.
- Amiens 266.
- Ampère André Marie 23, 24.
- Amsterdam 73, 103.
- Ancona 335.
- Andersson 185.
- András kievi hg. 3. — (I.) m. kir. 330. — (II.) m. kir. 341. — (III.) m. kir. 32, 331.
- Andrássy Dénes 101. — Francziska-emlékmúzeum Krasznahorkavárott 44. — Gyula gr. 75.
- Andriska Antal 374.
- Angach, Albertus de —, Oratio, XV. sz.-i kézirat 248.
- Angersi kath. egyetem 262, 267.
- Angol kormány 264.
- Anicet-Bourgeois 214, 220.
- Ann-arbori Michigan egyetem 266.
- Annius Viterbensis I. Nani.
- Antal János 266. — László 374.
- Antropologische Gesellschaft, Deutsche — 265.
- Anvers 366.
- Apafi Mihály erdélyi fejedelem 351.
- Apáczai Csere János I. Csere.
- Apáthy István 374, 375.
- Aphroditopolis 383.
- Apollonius 143.
- «Apparato per ricevere la maesta cesarea in Brescia», XVII. sz.-i kézirat 339.
- Appianus Alexandrinus 94.
- Apponyi Albert gr. 375. — György gr. 377. — Sándor gr. 266, 320.
- Apró nyomtatványok a M. N. Múzeum ktárában 72, 100, 161, 252, 347.
- Arad 49, 288. —i áll. főreáliskola 261.
- «Aradi Közlöny» 265.
- Arany János 73, 106, 107, 163, 241.
- Aranyosmaróth 49.
- «Archaeologiai Értesítő» 178, 285.
- «Arena» 164.
- Aresi Bartolomeo gr. 339.
- «Argumenta antitrinitariorum in Transsylvania», XVI. sz.-i kézirat 344.
- Ariosto 95.
- «Arithmeticae vulgaris nucleus» (Lőcse, 1689) 253.
- Arnold «Repertorium Germanicum»-ja 373. — György 235.
- «Articuli Juxta quos regitur Ecclesia In superioribus regni Hungariae partibus» (1667) 315, 316.
- Artiguez 230.
- Arundel gr. 364.
- Asbóth Oszkár 266.
- Ascher Kálmán 262.
- Athanasius (könyvkiadói álnév) 156.
- Athenaeum r. t. 78, 272.
- «Athis et Porphirias» 144.
- Atzél-ktár 49.
- Aufrecht Theodor 364, 365.
- Augsburg 75, 94, 95. 173.
- Ausomus 95.
- Auxerresi glossariumok 146. Avranchesi — 146.
- Azzognidi 379.
- Ábrányi Kornél id. 348. —né Katona Clementin 252.
- Áldásy Antal 101, 112.
- Állami hidak igazgatósága, M. kir. — 161.
- Államnyomda, M. kir. — 264.
- Állatorvosi főiskola, M. kir. — 72, 101, 265. — kongresszus 265.
- Állatvédő egyesület, Orsz. — 72, 101, 265.
- Árkövy József 266.

- Árva vm. 46, 48.
 Árvaegylet, Protestáns orsz. — 348.
Baasi es. czle 109.
 Babos György 230.
 Bacon 33.
 Baczoni Albert 56.
 Bailieu 185.
 Baitz József 374.
 Bajmócz 95.
 Bajor áll. ktárak fizetésrendezése 89.
 Bajza József 116.
 Balatoni szövetség 101.
 Balás Károly 72, 101.
 Balázs Frigyes 214. — Sándor 214.
 Balch Edwin Swift 266. — T. W. 266.
 Balla Kálmán 229.
 Ballagi Aladár 266.
 Balog István 213, 214, 231.
 Balogh Ferencz 266. — Loránd (Almási) 263, 264. — Pál 264. — Tihamér (Almási) 214, 257, 263, 264.
 Baltimore 265.
 Balzac 274.
 Bamberg 354.
 Bandkie György Sámuel 120—122.
 Banloo Albert 215.
 Banowszki Simon czle 75.
 Baranyai József 167.
 Baranyi Péter 227.
 Barbado velencei doge 335.
 Barberino hibornok 337.
 Barbierre Károly 230.
 Barbul-ktár 257.
 Barcin 5.
 Barcza Imre 266. —, Magyarországi kivándorlások irodalma (Bpest, 1908) 79.
 Bardus Marius hibornok 341.
 Barkassy 189.
 Barla Szabó Titusz 101.
 Barna Izsó 214.
 Barrière 215.
 Bars vmegyei múzeum 49.
 Baruffi Alfredo 380.
 Basel 188, 266, 359. —i áll. ipariskola 346. —i egyetemi ktár 359, 360. —i karthausi szerzet 359.
 Bashforth Francis 266.
 Baskerville John 364.
 Batthány Gusztáv gr. 332.
 Batthyány-ktár Gyulafehérvárott 374, 376.
 Bayard 215.
 Bayer József 213.
 «Bábakalauz» 161.
 Bács 248.
 Bácsbodrog vmegyei Tört. Társulat és gyűjteményei 70, 101, 265.
 Bán Aladár 101.
 Bánfalvi Lajos 243.
 Bánffy Farkas br. 215. — Kazimir br. 376.
 Bánki Donát 101.
 Bányai Elemér 347, 348.
 Bányász Lajos 108.
 Bártfa 288, 316.
 Báthory Endre erdélyi fejedelem 337, 338. — István lengyel kir. 350. — R. Mihály 219. — Zsigmond erdélyi fejedelem 337, 338. — Zsófia 205.
 Bátky Zsigmond 46.
 Beck Ferencz 266. — Károly 157.
 Becker Fülöp Ágost 146.
 Behr B. 177.
 Beke Antal 376.
 Beleznay Ferencz czle 351.
 Belgrád 250.
 Bellai József 375.
 Belot A. 215.
 Belügyminisztérium, M. kir. — 101, 264, 347, 374.
 Bem 225.
 Benczur József 159.
 Benedek, Anianei — 383. — (XIV.) pápa 245.
 Benedek Gyula 234. — József 215.
 Benedix 216.

- Benfey 33.
 Beniczkyné-Bajza Lenke 216.
 Benkő Kálmán 216.
 Bentkowski Felix 15, 118, 121, 125, 207, 208.
 Bentley 329.
 Beöthy Zsolt 178.
 Bercsényi Károly 239.
 Bereg vmegyei magyar közművelődési egyesület 161.
 Beregszász 102, 161.
 Bereioux E. 216.
 Berényi Antal 216, 225.
 Berger Lőrincz czle 351.
 Berki Miklós 178.
 Berlin 29, 72, 78, 99, 101, 102, 176, 177, 185. —i áll. ltár 185. —i egyetem és ktára 260, 266. —i kir. ktár 187, 260, 262, 265, 267. —i nemzetközi tört. kongresszus 99, 185—187. —i szépműv. akadémiái ktár 260. —i tud. akadémia 186, 267.
 Bermayr Farkas czle 351.
 Bernát (Szent) 15.
 Berndorfer Miksa 243.
 Berni egyetem 266.
 Bernini 178.
 Bernried 284.
 Berta frank királyné 152.
 Berzenczey cs. ltára az Erdélyi Múzeum ktarában 167.
 Berzeviczy Albert 375.
 Berzsenyi Károly 216.
 Besnyői kapuczinus kolostor 290.
 Bessario biboros 248.
 Besztercebányai tanker. kir. főigazgatóság 261. — vár. múzeum 50.
 Bethlen Gábor erdélyi fejedelem 337. — Miklós 225.
 Beumler Márk 320.
 Bevilaqua Simon velencei nyomtató 361.
 Bewick 363,
 Bezerédj István 163, 377.
 Bécs 8, 72, 73, 75, 102, 119, 139, 156, 159, 160, 162, 165, 189, 190, 250, 252, 253, 255, 266, 267, 347, 350, 351, 382. —i cs. és kir. családi ktár 383. —i cs. és kir. katonai földrajzi intézet 265. —i cs. kir. egyetem és ktára 72, 154, 260, 262, 266, 267. —i cs. tud. Akadémia 101, 161, 252, 265 —i Hofburg-színház 189. —i iparisk. bizottság 266. —i központi stat. bizottság 73, 101, 162, 253, 264, 348. —i osztrák szép- és iparművészeti ktár 260. —i szabadalmi hiv. ktár 260, 267. —i udv. ktár 101, 207, 260, 262, 267. —i udv. ltár 155, 262, 267.
 Békés vm. 264. —i Közművelődési Egyesület és ktára 54.
 Békésabai múzeumegyesület és ktára 50.
 Békési Emil 250.
 Békésy Károly 266.
 Béla (IV.) m. kir. 331, 341.
 Bélaváry János (Sikvai) czle 350.
 Bényei István 217.
 Biás István ifj. 167, 288.
 Bibliografiai, Magyar — irodalom 87, 88, 183, 184, 282, 283, 372. Olasz — kongresszus (VIII.) 379; társaság 186. — rendszerek 28—43.
 Bielski 16, 20.
 Bierzdampfel János czle 350.
 Bihari Sándor 177, 286.
 Bihar vmegyei tört. és rég. társulat és múzeuma 46, 61, 252.
 Bilancioni-gyűjtemény 378.
 Binz, Gustav, Die Handschriften der Oeff. Bibliothek der Universität Basel (Basel, 1907.) 359, 360.
 Birch-Pfeifer Charlotte 217.
 Birkenstock Menyhért 159.
 Birt Theodor, Die Buchrolle in der Kunst (Leipzig, 1907) 76, 78.
 Bitsch 383.

- Bittner Alajos 218.
 Bittusi Flaminio 250.
 Blaen Joan amsterdami nyomtató 367.
 Blais 273.
 Blake William 363.
 Blaskovics-ktár 257.
 Blumenthal Oszkár 218.
 «Blum- und Rosen-Wald, Reilich Geistlich-musikalischer —» (Nagy-szeben 1677) 166.
 Boccaccio 95, 335.
 Bocskay István 342.
 Bod Péter 22, 119, 120, 250, 316.
 Bodleian-ktár Oxfordban 265.
 Bodrogi János 376.
 Bognár Ignác 238
 Bohatta Hans I. Holzmann.
 Bohn, De Erren F. — 365.
 Boileau 274.
 Boisjournain gr. 324.
 Bokor József ifj. 218, 228.
 Boleszláv esztergomi érsek 341.
 Bologna 378—380. —i egyetem 380.
 —i közs. ktár 378—380.
 «Bolond Istók» 265.
 Bolyai-gyűjtemény a M. T. Akadémia ktárában 352.
 Bonazzi 28.
 Bonis, Marino de — 340.
 Bonn 284. —i egyetem és ktára 260, 266.
 «Book, A passing gode lityll — ... agenst the Pestilens» (1486) 363.
 Borghese pápai nuntius 339.
 Bornemissza Benedek (Hevesi) czle 350.
 Boros Gyula 101.
 Borsodmiskolci Közművelődési és Múzeum egyesület és ktára 60, 347, 375.
 Borsod vmegyei színi bizottság 189.
 «Borsszem Jankó» 265.
 Borszéký Soma 252.
 Bosnyák-hercegovinai orsz. kormány 72, 101, 264.
 Bossuet 301.
 Boszniai püspökség 248.
 Boterno Vincenzo 266.
 Bouchardi M. J. 218.
 Bouen 161.
 Bourgeois 238.
 Bourget 274.
 Boz I. Dickens.
 Böhm Gusztáv 242.
 Brachvogel 163.
 Börnstein Karolin 218.
 Brassói kir. áll. főreáliskola 261.
 Braun Gusztáv 219. — tábornok 344.
 Brescia 339.
 Breslau 117, 127, 208. —i egyetemi ktár 260.
 Breuer Lőrincz löcsei nyomtató 380, 381. — Mihály 380.
 Brigitta (Szent) 15.
 British Museum I. London.
 Broughthon 118, 194, 197, 207, 363.
 Brown James Duff 29, 30, 32, 33.
 Brósz Károly 288.
 Bruck József 374.
 Bruckner Győző 101.
 Brunet 25—27, 139, 276.
 Brunetiére 323, 328.
 Brunsvick 228.
 Bruxellesi belga kir. akadémia 265.
 — belga kir. ktár 101, 252. — belga kir. observatorium 101, 265.
 — egyetemi ktár 260. — nemzetközi bibliografiai intézet 42.
 Buckstone 219.
 Buda 124, 165, 233, 250, 336, 340, 350.
 Budapest 2, 33, 50, 78, 79, 92, 101, 134, 137, 178, 205, 235, 237, 264, 266, 267, 272, 286, 330, 333, 367.
 —i főv. ktár 101, 265, 374. —i főv. közmunkák tanácsa 101, 347.
 —i főv. múzeum 265. —i főv. rendőrkapitányság 102, 253, 264.
 —i főv. statisztikai hivatal 162, 264. —i francia kör 257. —i ker.

- és iparkamara és ktára 48, 265.
 —i kir. József-műegyetem 72, 101, 265, 374. —i kir. orvosegyesület és ktára 101, 252, 264, 265. —i kir. ügyészség 167. —i Könyvtár-egyesület és budai ktára 46, 48, 50, 51, 167, 374. —i m. kir. tud. egyetem 72, 101, 257—260, 263—265, 347, 374; i ktár 48, 92, 255—271. —i poliklinika 72, 102. —i Szent István-templom 177, 286. —i szünidei gyermektelep 252.
- «Budapester Tagblatt» 265.
 «Budapesti Hirlap» 287.
 «Budapesti Közölny» 265.
 «Budapesti Szemle» 95, 177, 178, 285.
 Bujanovics Sándor 74, 110.
 Bukarest 347. —i román akadémia 265.
 «Bulla constitutionum collegii Germanii Hungarici», XVI. sz.-i kézirat 249.
 «Bulletin de l'Association des Bibliothécaires» 28. «— des publications françaises» 298, 303.
 Bulyovszky Gyuláné 224.
 Buoncompagni bibornok 345.
 Bure, S. J. de — 139, 143.
 Burgstaller Aranka 252.
 Burg, Richard de — 364.
 «Büntetőjog Tára» 265.
 Byron lord 322, 363. — George Gordon 322.
- Caesar, Julius — 95.
 Caetani hg. 186.
 Caillebolte-gyűjtemény 285.
 Calcuttai Royal Botanic Garden 265.
 Calderwood 318.
 Callisthenes 143, 144.
 Callimachus 336.
 Calvi Emilio, Bibliografia generale di Roma (Róma, 1908) 175.
 Cambridge 266.
 Campe I. Hoffmann.
- Campelli 242.
 Canadai Geological Survey 265.
 Candidus Eustach bolognai kanonok 190.
 Capistrano, Johannes de —, Opus de officio iudicis, consultoris, advocatis, XV. sz.-i kézirat 251.
 Caprara Enea 108.
 Cario 95.
 «Carmine, Illustrium poctarum, qui saeculo XV. vixerunt —», XV. sz.-i kézirat 344.
 Carnegie-Institution Washingtonban 265. — ktár Pittsburghban 299.
 Carter C. J. 266.
 «Časoslov» 93.
 «Catalogue of books printed in the XV. century now in the British Museum» (London, 1908) 354—359.
 «Catalogus codicum maniscriptorum Bibliothecae Regiae Monacensis» (München, 1909) 364, 365.
 Catullus 95.
 Caxton 361.
 Cebrian-ktár 257.
 Chabaneau Camille 266.
 Charlottenburg 78.
 Charles Émile 326. — Michel 323—327.
 Chatterton 328, 333.
 Chay István czle 350.
 Chemiai intézet, Orsz. m. kir. — 265.
 Chicago 252, 265, 267. —i Open Court Company 265.
 Chicard Edmond 219.
 Chobot Ferencz 266.
 Christianiai iparművészeti múzeum 252.
 Chyzer Kornél 72, 101, 252.
 Cicero 95, 327, 333, 381.
 «Cifra per Ungaria», XVI. sz.-i kézirat 338.
 Cilley Anna lengyel királyné 197.
 Cincinnati 102. —i nyilv. ktár 253, 348.

- Clair Vilmos 375.
 Clairville 221, 228, 243.
 Claretie 219, 274.
 Claudianus 95.
 Clavières Ayrens 348.
 Cleveland 101, 162.
 Cobb William 228.
 Coelius Sedulius 95.
 Coimbrai egyetem és ktára 265, 266.
 Colbert 324.
 Colonna Ascanio biboros 244, 341.
 Comenius 5, 19, 203—205., — Orbis
 sensualium trilinguis (Nagyszében,
 1684) 73, 103.
 «Commentaries, Tuo very notable —»
 (London, 1562) 253.
 «Compendium Gorlicense» 381.
 Comte Ágost 24.
 «Concordia regularum», IX. sz.-i kéz-
 irat 383.
 «Constitutiones, Compilatae —» (Ko-
 lozsvár, 1669) 162.
 Coopinger 190.
 Coret páter 274.
 Cormon 220.
 «Corpus Inscriptionum» 307.
 Corrado biboros 245, 340.
 «Corvina» 265.
 Cotta 156.
 Coutts John 266.
 Cremieux Jakab 219.
 Crerar John-ktár Chicagóban 101,
 252, 265.
 Crotoscius András 202—204, 207. —
 Jakab 202—204, 207. — János 1,
 2, 5, 6, 10, 16, 17, 19—21, 132,
 199, 202—204, 207.
 Crugnola Gaetano 266.
 Curtius, Quintus — 95.
 Cutter C. A. 42, 43.
 Cynthus Romanus 344.
 Cyrillus 16.
 Csáládi ltárak a M. N. Múzeum
 ktárában 74, 75, 109, 110, 164,
 165, 254, 255, 349, 351, 352.
 Csanád 248.
 Csaplovics-ktár Alsókubinban 46,
 48, 49.
 Csató János 376. — Pál 219, 224,
 235.
 Csáky gr. cs. iratai az Erdélyi Mú-
 zeum ktárában 167.
 Csánki Dezső 161, 374, 375.
 Császár Ferencz 219.
 Cseh tart. kormány 264. — testvé-
 rek ktára Ostrogban 203, 204.
 Csekeő Gusztáv 229.
 Csepreghy Ferencz 220.
 Csepregi Lajos 214, 215, 219, 220,
 224, 228, 233, 238, 241.
 Csere János (Apáczai) 317, 320.
 Cserei Mihály 225.
 Csernecky József kassai knyvitató
 383.
 Cserni Béla 374, 376.
 Csécsi János 208, 210.
 Csiki Ernő 374.
 Csiksomlyói Ferenczrendi zárda
 ktára 99.
 Csillag Károly 330.
 Csoma Sándor (Kőrösi) 353.
 Csongrád megyei Tört. és Rég. Tár-
 sulat és múzeuma 67.
 Csontos János 207, 333.
 Csontos László és Ferencz czle 350
 Csörgei Dániel 233.
 Csudáky Bertalan 254.
 Czacki Tamás 118, 121, 126.
 Czakó Zsigmond 220.
 Czartoriski W. hg. 118.
 Czeglédi áll. főgymnasium 261.
 Czeglédi István, A szó Jákob szava
 (Kassa) 162.
 Czeke Marianne 262.
 Czelesztin I. Pergő.
 Czernowitzi egyetem és ktára 260,
 262, 266, 267.
 Czéhíratok a M. N. Múzeum ktárá-
 ban 75.
 Czimer Károly 266.

- Czimeres levelek és nemesi iratok a M. N. Múzeum ktárában 75, 108, 109, 164, 165, 254, 255, 349—351.
- Cziráky Antal gr. 377.
- Czöbel István 101.
- Czövek-ktár 261.
- Dacia**, Petrus de —, Summa artis geometriæ, XV. sz.-i kézirat 250.
- D'Alembert 33.
- Dali János (Tolnai) 317—319.
- Dallolio 380.
- Dalmát tart. kormány 264.
- Damjanich János 217.
- Danel L. 171.
- Daniel L. 361.
- Danielisz Sándor 288.
- Dankó Pista 216.
- «Danse macabré» 361.
- Dante 362, 378, 379.
- Danzig 117.
- Dares Augustinus 362. — Phrygius 143, 362.
- Darmstadt 267, 357.
- Daudet Alphonse 274, 323—327.
- Daye John 364.
- Deáki Loránt 101.
- Debreczen 51, 206, 266. — i ev. ref. egyházmegye ltára 315. — i ev. ref. főiskola és ktára 46, 51, 52, 261, 348, 374. — i m. á. v. üzletvezetősége 261. — i vár. nyomda 264. — i vár. múzeum és ktára 52, 101.
- Decourcelle Pierre 214, 219.
- Dedek Crescens Lajos 262.
- Deés 52. — i m. k. főgymnasium 261.
- «Defensio simplicitatis ecclesiae Christi» 319.
- Deft 366.
- De Gerando Antonina 166. — Félix 166.
- Degré Alajos 213, 219.
- Deim István 263.
- Deinharstein 219.
- Delacour M. A. 219.
- Delavigne Kázmér 220.
- Delisle 295, 313.
- Demeter horvát-dalmát hg. 344.
- Demjén mester czle 350.
- «Denariis, De — quos debent ecclesiae Regna Hungariae», XV. sz.-i kézirat 344.
- Dengi János 353.
- Denifle Henrik 373.
- D'Ennery 220—222, 234.
- Depian 189.
- «Der Bote von und für Ungarn» 383.
- «Der Ungar» 254.
- Des Arnould 220.
- «Descrisione delle provincie d'Ungheria», XVI. sz.-i kézirat 338.
- «Descriptio, Ungariae — et dotes», XVI. sz.-i kézirat 337. «— Transsylvaniae», XVI. sz.-i kézirat 341.
- Deslandes Rajmond 228.
- Dessewffy József gr. 163.
- Des Valiers Maurice 220.
- Deubler Ferencz 266.
- «Deutsche Literaturzeitung» 83, 179, 277, 368.
- Devecser 383.
- Dewey Melvil 42, 43.
- Délmagyarországi Természettudományi Társulat és ktára 69. — Tört. és Rég. Múzeumtársulat és ktára 69, 265.
- Dénes István 266.
- Déva 52.
- Dézsí Lajos 262.
- D'Hoziér-féle genealogiai gyűjtemény 273.
- Dianna, Don Manuel Juan — 220.
- «Diario Oficial» 74.
- Dickens 221.
- Dictys Cretensis 95, 143, 362.
- Didot A. Firmin 139, 143.
- Dietrichstein 344.

- «Die Vedette» 74.
 Dillesz-ktár 49.
 Dinaux 221.
 Diodorus Siculus 94, 362.
 Diogenes Laertius 362.
 Diomedes 362.
 Dionysius de Leuwis 362.
 Diósberény 252.
 Diósy 221.
 Diószegi Győző 252, 266.
 «Discorso al Papa per le cose d'Un-
 garia», XVI, sz.-i kézirat 340. «—
 sopra gli affari dell' Imperatore e
 del Transilvano», XVI. sz.-i kézirat
 345.
 «Discursus super pace Turcica»,
 XVII. sz.-i kézirat 338.
 Divald Kornél 177, 286.
 Dlugoss 15, 19, 117, 121, 122, 125,
 132, 193, 194, 198, 207.
 Dobesányi Gyula 221.
 Dobján László 72, 101.
 Dobrogaev S. M. 266.
 Dobrowski József 120, 121, 126, 127,
 193, 194, 207.
 Dobsa Lajos 221.
 Dohnál Béla 260.
 Dollinger Gyula 72, 101.
 Donatus 301, 362.
 Donizetti 215.
 Doria pk. 337, 340, 346.
 Dorn Ede 221.
 Dorpat I. Jurjev.
 Dove Press 364.
 Dóczy Lajos 213, 222.
 Döbrentei Gábor 235.
 Dömötör László 266.
 «Döntvénytár» 265.
 Dörnhöfer Friedrich 383.
 Döry Ferencz 108. — Pál 66.
 Drágffy Tamás 247.
 Drághy Tamás 247.
 Dressler 188.
 Drezda 78, 176. — i kir. ktár 3, 127,
 196.
 Dugonics András 233. — Társaság
 Szegeden 101, 252.
 Duka Tivadar 353.
 Dumanoir 215, 221, 222.
 Dumas fiú 222. — père 215, 220,
 222, 224, 231, 234.
 Dunacséb 349.
 Dunamelléki ág. ev. püspökség 72,
 101. — ev. ref. egyházkerület 51,
 101, 161.
 Dunántúli ev. ref. egyházkerület 62,
 252. — Közművelődési Egyesület
 375.
 Dunkel Tódor 215, 224.
 Duperty 224.
 Durandus 362.
 Du Vernay Buco 249.
 Duvert Xavier 222.
 Duveyrier 231.
 Dux (város) 266.
 Dux Lajos I. Dóczy.
 Düner Albrecht 383.
 Dzyalyński Titus gr. 132, 133, 196, 207.
Ebrandus 362.
 Eczeth János és Márton czle 75.
 Edinburghi egyetem 266.
 Edschmiatsin 73.
 Eger 72, 101, 248, 266. — i áll. fő-
 reáliskola 261. — i érseki jog-
 lyceum 101, 266, 347. — i pap-
 nevelő intézet ktára 261. — i fő-
 egyházmegye 101, 161. — i kath.
 főgymnasium 261.
 Egressy Benjámín 214, 215, 221, 222,
 230, 231, 238, 242. — Gábor 235—
 237.
 Egyesült Államok kormánya 264.
 «Egyetemes Philologiai Közöny» 178.
 Ehrle Ferencz 373.
 Eichler 185.
 «Eikon Basilike» 327, 333.
 Elekes Károly 376.
 Eleonora m. királyné, I. Lipót felé-
 sége 340.

- Elischer Gyula 353.
 Ellinger János József kassai nyom-
 tató 382. — Károly 382.
 Elmár Károly 223.
 Elmeorvosi értekezlet, Orsz. — 265.
 Első Magyar Általános Biztosító-Tár-
 saság 101.
 Elzevier Péter 364, 366.
 Ember Pál 315.
 Emond Károly 220.
 Endre I. András.
 Engel Lajos 161. — Péter czle 165.
 Enschedé Ch., Fondéries de carac-
 tères et leur matériel dans les
 Pays-Bas du XV—XIX. siècle (Haar-
 lum, 1908) 365—367. Joh. — en
 Zonen 365, 366.
 Enyvvári Jenő 266.
 Eobanus Hessius 94.
 Eötvös József br. 163.
 Eperjes 53, 178, 267. —i ág. ev.
 kollégium és ktára 53, 266.
 «Epitaphium pro Matthia Rege Pan-
 nonie», XV. sz.-i kézirat 251.
 «Epitome de Turcarum moribus» 95.
 Erasmus Rotterdamus 94, 95.
 Ercolani-gyűjtemény 378.
 «Erdély» 264.
 «Erdélyi Hiradó» 164.
 «Erdélyi Múzeum» 166.
 Erdélyi Múzeum-egylet és ktára 46,
 101, 165—170, 375. — róm. kath.
 státus 167.
 Erdélyi Pál 165, 272.
 Erdélyrészi Magyar Közművelődési
 Egyesület 375.
 Erdészeti Egyesület, Orsz. — 102.
 Erdős József 2, 7, 12, 123, 137, 203,
 207. — Miklós 105, 164, 349.
 Erik (XIV.) svéd kir. 187.
 Erkel Elek 223, 241. — Gyula 214,
 240.
 Erlangeni egyetemi ktár 260.
 Erményi Lajos 161.
 Ernyey József 374.
 Erzsébet lengyel királyné, IV. Káz-
 mér felesége 3, 199, 207. — m.
 királyné, Albert felesége 32.
 Erzsébet Népakadémia 374.
 Erzsébetvárosi áll. főgymnasium 261.
 Escher 185.
 Esdaile A. J. K. 354.
 Essex house Press 364.
 Estienne 364.
 Esztégár László 42.
 Esztergom 102, 152, 216, 248, 252,
 267. —i főegyházmegeye és ktára
 101, 161, 261, 264. —i kath. fő-
 gymnasium 261.
 Eszterházy Kálmán gr. 375. — Mik-
 lós Lónyai Zsigmondhoz írt leve-
 leinek igaz páriája (Bécs, 1645)
 162. — Rákóczy Györgyhöz írt
 intő leveleinek igaz páriája (Bécs,
 1645) 162.
 Euripides 329.
 Éber László 286.
 Éjszaky Károly 222.
 Érdújhelyi Menyhért 266.
 Étangres, Richard d' — gr. 314.
 «Évacle» 144.
 Fabricius Endre 101, 108.
 Fadrusz János 332.
 Falconieri Francesco 266.
 Falk Zsigmond 177.
 Farnos Dezső 375, 376.
 Farnosi cs. czle 255.
 Farrer S. A., Literary forgeries 322—
 324, 328, 329.
 Fayer László-bizottság 265.
 Fazekas nővérek 101, 106,
 Fái J. Béla 226, 230.
 Fánicsy Lajos 213, 217, 225.
 Fáy András 73, 74, 107, 109. —
 Béla 374. — István gr. 163.
 Fegyverneki, Thesaurus S. Scriptu-
 rae (Genf, 1613) 253.
 Fehér vm. 377, 378.

- Fehér Ipoly 72, 101.
 Fehérváry Adolf 223.
 Fejérpataky László 47, 48, 72, 99, 101, 110, 161, 185, 252, 288, 332, 347, 375.
 Fekete Péter 288. — Soma 227.
 Feld I. 223.
 Feleki Miklós 214, 221—223, 235, 241.
 Felka 53. —i Tatra Múzeumegylet és gyűjteményei 53.
 Fels Roderich 223.
 Felsőausztriai tart. kormány 264.
 Felsőmagyarországi czikkek 315, 316.
 Fenyő Miksa 177, 286.
 Fenyves Ferencz 266.
 Ferdinánd (I.) m. kir. 33, 75, 335, 350. — (II.) m. kir. 249, 339, 351. — (III.) m. kir. 75, 165, 248, 255, 335, 351.
 Ferencz (I.) francia kir. 294. — m. kir. 255, 351.
 Ferenczi György 266; — Gyula 374. — Zoltán 48, 255, 262, 266, 272, 288, 374, 376.
 Ferenczy István 177, 286. — József 220, 263.
 Ferrara 249.
 Fest Lajos 74, 110.
 Feuillet Octave 223.
 Feyl Schweypoldt I. Fiol.
 Fénelon 301.
 Fényképmásolatok a M. N. Múzeum ktárában 74, 105, 107, 349.
 Fésüs György 238.
 Fiáth Károly István 262.
 Fick 185.
 Fieber Henrik 177.
 Filipecz János nagyváradi pk. 335.
 Filozófiai Társaság, Magyar — 102.
 Fináczy Ernő 375.
 Finály Gábor 101.
 Finspangi hangjegygyűjtemény 188.
 Fiol Sweypolt 92, 93.
 Fiók Károly 266.
 Firenzei akadémia 326.
 Fischer Adolf 257. — György Vilmos 132, 133, 207. — Henrik 383.
 Fitos Vilmos 89, 98, 347.
 Fiume 33, 267. —i kir. áll. főgymnasium 261.
 «Fiumi e pasti della Transsilvania», XVI. sz.-i kézirat 337.
 Flavius Josephus 94.
 «Flore et Blanchefleur» 144, 146.
 Fodor D. 266.
 Fogarasi Albert 376.
 Fogorvosok orsz. egyesülete 265.
 Follinus Aurél 223. — János 223, 234. — Jánosné 219.
 «Fondamento, Che si deve fare — piu nel Transilvano, che nell' Imperatore per la presente guerra col Turco», XVI. sz.-i kézirat 345.
 Forgách gr. cs. ltára a M. N. Múzeum ktárában 164.
 Forgách Béla gr. 164. — Ferencz esztergomi érsek 251. — István gr. 266. — László gr. 266.
 Foris Ferencz (Otrokocsi), Eltévetyezett juhnaik fölkeresése (Nagyszombat, 1692) 162.
 Forli 379.
 «Forma processus iudicii criminalis», (Nagyszombat, 1697) 73, 103.
 Forrai Béla 375.
 Fortescue G. K. 354.
 Foulis Andren 364. — Robert 364.
 Fournier 220.
 Fourrière E. abbé 266.
 Fónagy Béla 177.
 Főfelügyelősége, Múzeumok és Könyvtárak Orsz. — 44—71, 102, 161, 167, 265, 272, 288, 347, 374, 375.
 Földmívelésügyi minisztérium, M. kir. — 264, 374.
 Földrajzi társaság, Magyar — 375.
 Földrengési observatorium 265.
 Földtani intézet, M. kir. — 101, 265, 347, 374.

- Főrendiház, Magyar — irodája 72, 101.
 Fraknói Vilmos 72, 101, 161, 252, 375.
 Francia belügyminisztérium 296, 297. — igazságügyminisztérium 296. — kormány 264. — közoktatástügyi minisztérium 297.
 Franckeri egyetem 317.
 Frangepán Ferencz 340.
 Frankenburg Adolf 253.
 Frankfurt a. M. 102, 156, 260.; i vár. ktár 265. — a. O. 160.
 Franklin Alfred, Guide des savants, des littérateurs et des artistes dans les bibliothèques de Paris (Páris, 1908) 171, 172.
 Franklin r. t. 178, 264.
 Frati Luigi 378, 379.
 Free public library-mozgalom 33, 273.
 Freiburg 134, 172. —i egyetemi ktár 260.
 «Fremdenblatt» 74.
 Frenkel Bertalan 163, 252.
 Freysing 156.
 Friebeisz István 233.
 Friedmann Arthur 266.
 Frieze Gottlieb Keresztély 117, 118, 121, 195, 207.
 Frigyes (II.) brandenburgi választófejedelem 173. — (III.) német császár 247, 251. — (Nagy) porosz kir. 185.
 Froissart 362.
 Fromentin Jenő 178.
 Fröhlich Dávid 381. — Otto, Internationale Bibliographie der Kunstwissenschaft (Berlin, 1909) 177, 178, 284—287.
 Fugger Hans Jakab 172.
 Fust János 301, 354, 357.
 Führer J. 101.
 Füleik 249.
 Fülöp (I.) francia kir. 144. — (II.) spanyol kir. 244. — (II.) makedon kir. 144, 151.
 Gaál Gyula (Dálnoki) 224.
 Gaberden Rezső Lajos 288.
 Gabriel 224.
 Gadeau de Kerville 161.
 Gaillardet 224.
 Galicziai tart. kormány 264.
 Galilei 323, 324, 326, 327.
 «Gallia Christiana» 307.
 Gallipoli 145.
 Garampi 373.
 Garay János 220.
 Garázda cs. czle 350.
 Gasser u. Cie 359.
 Gauden exeteri pk. 327, 333.
 Gautier 224.
 Gazdasági Egyesület, Orsz. Magyar — 253.
 Gazdaszövetség, Magyar — 265.
 «Gazette de Cologne» 367.
 Gál Ignác 167.
 Gárdonyi Albert 374. — Géza 266.
 Gáspár János 376.
 Gávai Lukács czle 109.
 Gelecsics Ignác 263.
 Gellei inádságos könyv 332.
 Gellius, Aulus — 362.
 «Genealogia, Szent —» (1658.) 316, 317.
 Genée R. 243.
 Genf 253.
 Genga Giovanni Battista 339.
 Gerardus de Vliederveen 362.
 Gerevich Tibor 98, 116, 161.
 Gergely (I.) pápa 361, 362. — (VII.) pápa 344. — (IX.) pápa 340. — (XIII.) pápa 250.
 Gerjen 102.
 Gerő Károly 161.
 Gerson 362.
 Gesellschaft für neuere österreichische Geschichte 155.
 «Gesta Romanorum» 362.
 Géza (I.) m. kir. 344.
 Ghirardacci Cherubino 379.
 Ghyczy György és testvérei czle 350.

- Gibb E. J. W. 266.
 Giehlov Karl 103.
 Giesseni egyetemi ktár 260, 383.
 Gilhofer és Rauschburg-czég 103.
 Girardin Emil 222.
 Giunta 364.
 Glasgovi egyetem 161.
 Glaue 383.
 Gleich Josef Alois 233.
 «Gli Costumi le legge et vsanze de legonti» 95.
 Glück Kálmán 266.
 Goethe 241, 286. — gyűjtemény a M. T. Akadémiában 353.
 Gogh, Vincent von — 177, 286.
 Gohl Ödön 266.
 Gold 224.
 Goldzieher Ignác 266. — Károly 101.
 Gondol Dániel 237, 238.
 Gondos Miksa 72, 101, 161.
 Gopesa László 266.
 Goppelsroeder Friedrich 266.
 Gossenbrot Sigismund 173.
 Gossey 243.
 Gotha 133.
 Gothard Jakab (Dálnoki) czle 351.
 Göllner Károly 374.
 Gömör vmegyei múzeum és ktára 64.
 Gömöröy Gusztáv 74, 108, 252.
 Göncz (város) 206.
 Göncz Miklós (Pálházi), Az úr vacsorájáról (Keresztur, 1613) 162.
 Gönczi István 316.
 Gönczy S. Sámuel 227.
 Görgey cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ltarában 164, 165, 255, 351.
 Görgey Albert 164. — Arthur 109, 224.
 Görner K. A. 226.
 Göttingen 382. —i egyetem és ltára 260, 266.
 Graet Márton 19, 21, 202, 207.
 Grasserie, Raoul de — 257.
 Gratianus 362.
 Grauert Hermann 172, 174.
 Grác 132. —i egyetemi ltár 260, 262, 267. —i Verein für Steiermark 101, 161.
 «Gráczziák» 377, 378.
 Greenville 359.
 Greifswaldi egyetem és ltára 260, 266.
 Grenoblei egyetemi ltár 260.
 Grimani Breviarium 45, 46.
 Grolig Móríc 266.
 Groningen 320.
 Gross-Hoffinger Antal János 156, 159.
 Grosz Emil 347.
 Gróh István 177.
 Grósz Károly 164.
 Gruber-Hoffmann-féle Allgemeine Encyclopädie 197.
 Grünwald József 224.
 Guarinus Hieronimus, Ad Nicolaum V. contra Turcas oratio, XVI. sz.-i kézirat 249.
 Guérard 373.
 Guillaume de Normandie 313.
 Gulyás Pál 23, 48, 72, 82, 99—101, 114, 139, 172, 174, 252, 276, 284 — 288, 293, 322, 347, 359, 362, 367, 374. — Északnémet népkönyvtárak (Bpest, 1908.) 78, 79.
 Gundelfinger Gyula 177, 286.
 Gutenberg 81, 301.
 Gutzkov 224.
 Guyon Richárd 350.
 Gwagninus A. 95.
 Gyalai Sámuel 167.
 Gyászjelentések a M. Nemz. Múzeum ltarában 72, 75, 100, 161, 164, 252, 254, 347.
 Gyoma 79.
 «Gyógyászat» 265.
 «Gyógyszerési Hetilap» 265.
 «Gyógyszerési Közlöny» 265.
 Gyöngyösi áll. főgimnázium 261.
 Győr 47, 53, 101, 162, 248, 288. —i áll. főreáliskola 261. —i kir. fő-ügyészség 47, 58. —i püspök-

- ség 162. — vár. ltár 46, 53, 54, 374.
- Györgyi Kálmán 178.
- Győry Tibor 72, 101, 252, 347.
- Gyula 54. —i főgymnázium 54.
- Gyulafehérvár 54, 93, 161, 206, 351, 376. —i római múzeum 376.
- Gyulai Ágost 101, 252.
- Gyurka Demeter czle 351.
- Haag** 267.
- Haan Lajos 163.
- Haarlem 365.
- Habanai egyetem 266. —i nemz. ltár 161.
- Haebler Konrád 186.
- Hagenau 320.
- Hain 190, 357, 379.
- Hajduböszörményi ev. ref. gymnasium 261.
- Hajnik Imre-ktár 46, 47.
- Halaváts Gyula 108.
- Halévy 230.
- Halle 22. —i egyetemi ktár 260. —i Leopoldinisch - Carolinische Akademie 266.
- Halm 284. — Fridrik 225.
- Hamburg 78, 157, 158, 160.
- Hammer-Purgstall br. 157.
- Hammerschmied 188.
- Hampel József 45.
- Hanka Vencel 3, 7, 125—127, 129, 133, 196.
- Hannoveri vár. ltár 262, 267.
- Hanuy Ferenc 266.
- Haray Sándor 219. — Viktor 225.
- Harderwij 317.
- Harrisch J. L. 225.
- Harsányi István 1, 117, 193, 288.
- Hartwig Ottó 172.
- Haug Martin 364, 365.
- Hauptmann Gerhard 234.
- Havass Rezső 72, 101, 252, 266, 347.
- Havran Dániel 98.
- Havy Mihály 219.
- Háromszék vm. 264.
- Hátszeg 108.
- Hänel 359.
- Hedvig lengyel királyné 3, 7, 8, 15—22, 117—123, 125, 128, 132—134, 193—201, 206, 207.
- Hegedüs András (Vadai) 167. — István 252. — János (Mikolai), A mennyei igazságnak tüzes oszlopa (Nagyszeben, 1665) 103. — István 252. — Lajos 223, 225. — Lóránt 79.
- Hegy István czle 350.
- Heidelberg 5, 146, 365. —i egyetemi ktár 260.
- Hein József 177.
- Heinrich Gusztáv 233.
- Heitz I. H. Ed. u. Mändel kkiadó czég 360. — Paul I. Schreiber.
- Hekler Antal 178, 374.
- Hellebrandt Árpád 178, 284—288, 317, 319, 320.
- Heller-féle krakói nyomda 8.
- Helmholtz 274.
- Helmstadt 19.
- Helsingfors 253.
- Helvey Lajos 101.
- Helytartótanács, M. kir. — 377.
- Hendricksz Aalbrecht nyomtató 366.
- Henne delfti nyomtató 366.
- Henriex Cornelis hágai nyomtató 366.
- Henszmann Imre 178.
- Heraldikai és Genealogiai Társaság, Magyar — 72, 102, 351.
- Herbst Géza 375.
- Herder 172.
- Hermann Ottó 72, 101, 252.
- Herman Antal 375. — Béla 101.
- Herodianus 95.
- Herodotos 94.
- Herzog-féle «Real-Encyclopädie für prof. Theologie» 133.
- Hetényi Béla 225.
- Hevesi Lajos 286.

- Hiador 226.
 Hieronymi Károlyné 163.
 Hieronymus I. Jeromos 16.
 Hinrichs 34, 36.
 Hippich István 289.
 Hippokrates 143.
 Hirlaptári osztály az Erdélyi Múzeum
 ktárában 167, 254. — a M. N.
 Múzeum ktárában 74, 104, 105,
 163, 164, 349.
 Hirsch Rezső 157.
 Hirschfeld 226.
 «Historia, De — sacra», XV. sz.-i
 kézirat 246.
 Hitchcock Frederik H., The building
 of a book (London, 1908) 80—82.
 Hodinka Antal 92, 93, 163.
 Hoffmann és Campe 157. — von
 Fallersleben 127, 208. V. ö. Gruber.
 Holbein Fr. G. 226.
 Holtei Károly 226.
 Holzmann Michael und Bohatta Hans,
 Deutsches Anonymen Lexikon 154,
 155, 158—160.
 Homeros 327.
 Homonnai izr. elemi népiskola 266.
 «Honművész» 233.
 Honvédelmi minisztérium, M. kir. —
 264, 347, 374.
 Hopkins John Hospital 265.
 Hopp Gyula 218.
 Horatius 95.
 Horn Uffo Dániel 157, 158.
 Hornig Jakab Lajos czle 255. —
 Károly br. 101, 254.
 Hornius György 317.
 Hornyánszky Viktor 178, 287.
 Horvát kir. statisztikai hivatal 264.
 — orsz. kormány 264.
 Horvát Lajos 164.
 Horváth Cyrill 2, 7, 12, 123, 137,
 138, 205. — Dezső 257. — Géza
 101, 252, 374. — Ignác 87, 111,
 183, 282, 372. — Mihály czle 351.
 — Ödön 375.
 Hotvafői cs. czle 350.
 Houghtoni Michigan College of Mines
 266.
 Houwald 226.
 Hódmezővásárhely 54, 264, 288. — i
 cv. ref. főgymnasium ktára 54, 55.
 — i vár. ktár 55.
 Hóman Bálint 257, 262, 266.
 Hóry Béla 166.
 Hrušovo I. Körtvélyes.
 Huber Károly 224.
 Hubert Emil 89, 98.
 Hugo Victor 217, 232, 274.
 Hun-székely irás I. Rovásírás.
 Hunyad vm. 106, 108. — i Tört. és
 Rég. Társulat és könyv- és ltára
 és múzeuma 52, 265, 374.
 Hunyadi János 32, 108. — Vajk 108.
 Hurban 133.
 Huszár Károly 377, 378.
 Hutter 381.
 Huttkay Lipót 72, 101.
 Hübner-Traums 219.
 Hüttl Dezső 178. — Kristóf, Farkas
 és Vilmos czle 350.
 Hütöipari kongresszus, Nemzetközi
 — 72, 101.
 Igazságügyi minisztérium, M. kir. —
 46, 162, 264.
 Igló 63, 101, 102, 253.
 Illés László, E. — 226, 243.
 Illésházy István 342.
 Illicini Péter, De veri in ecclesia
 Dei Regis officio ac potestate ad
 Rudolphum imperatorem, XVI. sz.-i
 kézirat 250, 251. — Inelyti Hun-
 gariae Regni Decretorum et Con-
 stitutionum atque Articulorum...
 Argumenta, XVI. sz.-i kézirat 342—
 344.
 Illyés András, Megrövidített íge (Bécs,
 1692) 162.
 Ilosvai (Kollár) Vilmos 266.
 Inure m. kir. 32.

- Incze (XIII.) pápa 191.
 «Index corporis iuris Hnngarici» (Nagyszombat, 1699) 73, 103.
 Indiai angol kormány 264. — i departement of agriculture 265.
 «Informazione della Vallachia», XVI. sz.-i kézirat 338. «— dell' Impresa da farsi contra i Turchi», XVI. sz.-i kézirat 248.
 «Informazioni e qualita del Regno di Ungaria», XVI. sz.-i kézirat 248.
 «Ingatlanok Vására» 164.
 Innsbrucki egyetemi ktár 260.
 «Institutions, Les grandes — de la France» 295.
 «Inventari dei Manoscritti delle biblioteche d'Italia» (Forli) 379.
 Ípárművészeti iskola, Orsz. magyar — 101. — Múzeum 265, 374. — Társaság 102.
 Ipolyi Arnold 253.
 Ireland William Henry 328.
 Irinyi Csaba 108.
 Irodalmi analekták a M. Nemzeti Múzeum ktárában 73, 105, 163, 348, 349. — hamisítványok 322—334. — levelestár a M. N. Múzeum ktárában 73, 74, 105, 107, 163, 254, 348, 349.
 Irodalomtörténeti kiállítás a M. N. Múzeum ktárában 100, 333.
 «Irodalomtörténeti Közlemények» 316.
 Iskolaegyesület, Orsz. Magyar — 375.
 Islington Public Library 30.
 Isoz Kálmán 235.
 István (Szent) m. kir. 32, 342. — (II.) m. kir. 32. — nádor 129, 130.
 «Itinerarium in bello contra Turcas», XVI. sz.-i kézirat 335.
 Iványi Béla 95, 108. — István 266.
 Izraelita magyar irodalmi társaság 161, 265.
 Jablonkay Gábor 289.
 Jacobi V. 226.
 «Jagie-Festschrift» 92.
 «Jahrbuch des kais. deutschen archaologischen Instituts» 76.
 Jakab István 222, 233, 235.
 Jakobszoon, Hillebrant — van Won 366; né 366. ifj. — 366.
 Jakobovich Emil 115.
 Jancsár festő 189.
 Jankovich Miklós 330, 333.
 Janus Pannonius 251, 344. — Carmina in Divam Feroniam, XV. sz.-i kézirat 250. — miscönyve, XV. sz.-i kézirat 248. — «Missisti» c. költeménye, XV. sz.-i kézirat 249.
 Japán kormány 264.
 Jasii egyetem 347.
 Jassowicz András 2, 14, 17, 19, 20, 117, 121, 128, 195, 196, 198, 201.
 János firenzei érsek 336. — m. kir. I. Zápolyai. — mester illuminátor 163. Scholasticus Szent — élete és munkái, Korvin-kodex 129.
 János Kázmér lengyel kir. 126, 128, 205.
 Jászay Pál 126.
 Jászberény 102, 224. — i áll. főgymnasium 261.
 Jedlicska Pál 101.
 Jeiteles Ignác 156.
 Jellasics 216.
 Jellinek Arthur 177, 287.
 Jena 267, 362. — i egyetemi ktár 260.
 Jenei Aladár 166. — Dániel 167.
 Jerney János 330.
 Jeromos bibornok pápai követ 344. Szent — 2, 16, 201.
 «Jézus Szentséges Szívének Hirnöke és Szűz Mária Virágos Kertje» 265.
 Joannes Ungarus páduai kanonok 340.
 Jogászegylet, Magyar — 265.
 «Jogtudományi Közlöny» 265.
 Johanna nápolyi királyné 335, 341.
 Joksmann Ödön (Inczédi) 376.
 Jolly Julius 365.

- «Journal de librairie» 276.
 «Journal Des Débats» 164.
 «Journal officiel» 302.
 Jókai Mór 223, 226, 227.
 Jósa András 375. — János 227.
 Jósika Miklós br. 215.
 Jóskönyv 1485-ből 190, 191.
 József (I.) m. kir. 33, 339, 345. —
 (II.) m. kir. 229. — nádor 159.
 Juhász Ferencz 288.
 Julián-egyesület 72, 101.
 Jurjevi egyetem 266.
 Jurkin Tamás czle 350.
 Justinus 95.
- Kadlecz Károly** 92, 252.
Kaffehr Béla 68.
Kahle Tivadar 214, 228.
Kairói múzeum 383.
Kaiser Nándor 161.
 «Kakas Márton» 265.
 «Kalendárium, Uj —» (Komárom,
 1707.) 162. — (Lőcse, 1707.) 162.
Kalmari gymnasium ktára 188.
Kalocsa 101, 248. —i főegyházmege
 101, 252.
Kanazawa S. 266.
Kaposvári áll. főgymnasium 262.
**Kapuváry es. Itára a M. Nemz. Mú-
 zeum ktárában** 255, 352.
Karacs Teréz 163.
Karacsay-kodex 332.
Karácsony Zsigmond 266.
Kardos Árpád 266. — Samu 109,
 349.
Karl Lajos 101, 152.
Karlovitcz László 161.
Karlsruhei műegyetem 266.
Karlstadi gymnasium ktára 188.
Karsa György 227.
Karsch-Haack F. 72, 101.
Kassa 56, 72, 98, 101, 162, 206, 215,
 252, 266, 382, 383. —i kir. jog-
 akadémia 262, 266. —i premontrai
 főgymnasium 262. —i püsp. iroda
101. —i Rákóczi-múzeum és ktára
 46, 55, 56, 98, 161, 262, 288, 374.
 —i vár. Itár 380, 382.
Katalin (Alexandriai Szent) 143.
Brandenburgi — erdélyi fejede-
 lemasszony 351.
Katalogizálási szabályok, Porosz —
 90—92.
 «Katholikus Szemle» 178, 250.
Katona Imre 220. — József 222,
 227. — Lajos 332.
Kaufmann Aurél 288.
Kazinczy Ferencz 166, 231, 348. —
 kör Kassán 252.
Káldy Gyula 225, 229, 242.
Kálmán m. kir. 32.
Kálniczky Benedek 126.
Kálvin 5.
Károly (I.) angol kir. 327, 333. —
 (V.) francia kir. 294, 324, 326. —
 (VI.) francia kir. 301. — (VIII.)
 francia kir. 294. — (IX.) francia
 kir. 294. — (Kopasz) frank király
 294. — (I.) m. kir. 32. — (II.) m.
 kir. 32. — (III.) m. kir. 33, 351.
 — (Nagy) római császár 152, 294,
 301.
**Károlyi Gáspár, Szent biblia (Amster-
 dam, 1700)** 73, 103.
Károlyné Pauler Gizella 257.
Kárpátegyesület, Magyarországi —
 és múzeuma 63, 102, 253.
Kárpis János 376.
Kázmér (Nagy) lengyel kir. 197. —
 (IV.) lengyel kir. 2, 3, 20, 199.
Kecksemét 56. —i ev. ref. főgym-
 nasium 262. i jogakadémia 266.
 —i vár. ktár 56.
Keckseméthy Aurél 107.
Keckés Károly 229.
Keglevich Jánosné gr. Zichy Adél
 73, 107.
Kelemen (IV.) pápa 340, 341. — (V.)
 pápa 103. — (VII.) pápa 336.
Kelmscott Press 364.

- Kemény Árpád br. 375. — György 288. — János erdélyi fejedelem 107. — Lajos 382, 383.
- Keményffy Dániel 252.
- Kempelen Győző 227.
- Kempten 160.
- Kenesei (Klein) Ilona 73.
- Kereskedelemügyi minisztérium, M. kir. — 252, 264, 374.
- Keresztur 162.
- Kereszty István 99, 101, 112.
- Kersy 333.
- Kertbeny Károly 155, 156.
- Keszthely 56, 162. —i Balaton Múzeum ktára 56. —i premontrei főgymnasium 262.
- «Keszthelyi Hirlap» 161.
- Kégl Sándor 353.
- Képviselőház, Magyar — irodája 72, 101, 161, 264.
- Kérészy Zoltán 266.
- Késmárnk 56, 266, 381. —i ág. ev. lyceum és ktára 44, 46, 56, 262.
- «Kézikönyvek, Múzeumi és könyvtári —» 272.
- Kézirattár a M. N. Múzeum ktarában 73, 74, 105—107, 163, 164, 189, 253, 254, 348, 349, 377.
- Khácsér János czle 351.
- Kicska Emil 72, 101.
- Kiev 266.
- Kilián Frigyes 263.
- Kilon 21.
- Király György (Szathmári) 124, 125.
- Kis János 217, 218.
- Kisfaludy Károly 73, 107, 227. — Sándor 73, 107, 353.
- Kisjécsai róm. kath. plébániahivatal 262.
- Kiskunfélegyháza vár. múzeum 44, 374.
- Kiskunhalas 57. —i ev. ref. egyház 57. —i ev. ref. főgymnasium és ktára 57, 262.
- Kispataki János 206.
- Kiss Áron 51. — Bálint 376. — Béla 288. — Imre 249. — Kálmán 134. — Sándor ezredes 109.
- Kisujzállási ev. ref. főgymnasium 262.
- Kizlingstein Sándor 38.
- Kithonich F., Centuria (1700) 73, 103. — Directio methodica (Nagyszombat, 1700) 73, 103.
- Klagenfurt 330.
- Kleemeier Fr. J. 34, 322.
- Kner Izidor 79.
- Knollarothzi Péter János 320.
- Knuth Károly 266.
- Kollányi Ferencz 99, 101, 111.
- Kolozsmonostori uradalom iratai 167.
- Kolozsvár 33, 73, 101—103, 162, 253, 264, 266, 267, 288, 375. —i Ferencz József tud.-egyetem 265, 374; ktára 168—170, 261, 262, 288. —i kir. ügyészség 167. —i lyceumi nyomda 167. —i német szabóczéh 167.
- Kolumbusz Kristóf 190.
- Komárom vm. 47. —i ktár 46, 47, 57, 58. —i és vár. Múzeum-Egyesület és ktára 58, 374.
- Komárom (város) 47, 57, 118, 162, 224, 252, 383. —i benzés gymnasium 58. —i vár. múzeum 46. —i vár. nyilv. népkvár 58.
- Komlóssy Ferencz 217, 218, 226, 241.
- Komor Gyula 219.
- Koncz Géza (Naményi) 376, 377.
- Kondor József 252.
- Konkoly-alap csillagvizsgáló, M. kir. — 162.
- Konstanz 255. —i egyházmegye római okirattára 373.
- Koós Mihály 374.
- Kopenhágai egyetem 266.
- Korczin 17, 20, 198.
- Kormány, Cs. és kir. közös — 264. M. kir. — 264, 374.
- Kovács Ferencz 101.

- Kortholtus Keresztély 21, 22, 119, 194, 197, 207.
- Korvin-kodexek 129, 333.
- Kossicki Lajos 121, 122.
- Kossuth Lajos 75, 164, 224, 349.
- Kotzebue 217, 227.
- Kovachich Márton 210.
- Kovacsóczy Mihály 215, 238.
- Kovách Aladár 66.
- Kovács Gyula, E. — 222.
- Kovácsnai J. Péter 320.
- Kováts László 47, 98, 99, 101, 113, 161.
- Kovik Gergely czle 75.
- Kozmeniki iskola 204.
- Kodex-töredékek a M. N. Múzeum ktárában 73, 105.
- Kórody Péter 376.
- Kósa János (Vargyasi) czle 351. — Lajos 163.
- Kölcsey-egyesület Aradon 49, 374. — kör és ktára Szatmáron 65.
- Kölcsonzés a M. N. Múzeum ktárában 73—75, 104, 105, 107, 162—165, 253—255, 348, 349, 351. — nemzetközi forgalomban 185, 186.
- Köleséri Mihály (Váradi) czle 351. — Sámuel czle 351.
- Köln 354.
- «Kölnische Zeitung» 164.
- Körmives Imre 227.
- Königsberg 131, 208. —i egyetemi ktár 260.
- Könyvkereskedők egylete 38.
- «Könyvszemle, Magyar —» 42, 46, 92, 99, 162, 175, 207, 213, 284, 293, 320, 333, 347.
- Könyvtáraink, Vidéki — 1907-ben 44—71.
- Könyvtárnoki tanfolyam a M. N. Múzeum ktárában 47, 48, 288.
- Körmendy Józsefné 164.
- Körner Tivadar 228.
- Kőrösi Csoma Sándor I. Csoma.
- Körtvélyes 92, 93. —i gör. kel. monostori nyomda 92, 93.
- Köszeghy György 93.
- Köteles példányok 46, 58, 63, 66, 72—74, 91, 100, 104, 105, 161—164, 166—168, 252—254, 274, 275, 287, 296, 297, 347—349, 353.
- Közalapítványi kir. ügyigazgatóság 104.
- «Közgazdasági Közlemények» 161.
- «Közgazdasági Szemle» 79.
- Krakkó 2, 8, 15, 16, 22, 93, 193, 350, 381. —i cs. tud. akadémia 161. —i Jagelló-egyetem és ktára 120, 137, 207, 260, 262, 267.
- Krasznahorka 102.
- Krausz Károly 228.
- Krayzell Aurél 257.
- Kreith Béla gr. 75, 164, 350.
- Krenner József 101, 374.
- Kreutzer M. 160.
- Kreysing G. 364.
- Kriesch Aladár 178.
- Kris Betty 159.
- Krisztina svéd királyné 245.
- Kritzinger Frigyes Adolf 160.
- Kromphardt G. Fred 101.
- Krotowski I. Crotoscius.
- Krómer 16.
- Kubinyi Miklós 102. — Viktor 72.
- Kucharski András 4, 118, 125, 126, 132—134.
- Kumlik Emil 375.
- Kun S., Kéziratok és autogrammok jegyzéke (Budapest, 1909) 367. — Sándor 102.
- Kuncz Aladár 266.
- Kunsch György czle 350.
- Kuntze 137.
- Kuszkó István 266.
- Kuthy Zoltán 72, 102.
- Kuun Géza gr. 166, 353. —né 161, 353.
- Kuzmik Pál 266.
- Külügyminisztérium, Cs. és kir. közsös — 264.
- Kürthy Emil 232.

- «La bibliofilia» 83, 179, 277, 368.
 Labrouste Henri 296.
 Lachnit V. 129.
 Lactantius 327.
 Ladomérszky Gyula 228.
 Laendler Pál 102.
 Lagus C. 95.
 Lajos brüggei hg. 294. — (IX.) francia kir. 294. — (XII.) francia kir. 294. — (XV.) francia kir. 295. — (XVI.) francia kir. 324. — (Jám-bor) frank király 294, 383. — (I.) m. kir. 3, 22, 32, 118—120, 133, 134, 193. — (II.) m. kir. 33. 165, 350.
 Lakatos Artur 178.
 Lampe Frigyes Adolf 315.
 Lampel könyvkereskedő-czég 287.
 Landerer Ferencz 382. — Mihály 382.
 Landoni Teodorico 378.
 Lang 373.
 Langer Antal 228.
 Langle Aulic 228.
 Langlois 152.
 Lannoy br. 229.
 La-platai nemz. egyetemi ktár 267.
 Lappert Antal 349.
 Lasitzki János 2, 5, 11, 19, 21, 22, 127, 133, 195, 198, 202, 204, 207.
 Lassus 180.
 Latabár Endre 219, 225.
 Laube Henrik 228.
 Laubmann György 284.
 Lauder William 329.
 Laufs K. 226.
 Laurencin 228.
 Laurie T. Werner 80.
 Lausannei egyetem 266.
 Lauzanne 222.
 Lánczy Ilka 107.
 Láng Ádám 221, 226. — Móric 228.
 Lászi Vilmos 218, 223, 228, 230.
 László (II.) m. kir. 32. — (IV.) m. kir. 32, 344. — (V.) m. kir. 33, — váradi kanonok 340.
 Lázár István 375, 376.
 Lebas 27, 39.
 «Le bibliographe moderne» 83, 278, 368.
 Lechner Tibor 347.
 Lecocq Károly 215.
 Lednic 205.
 Lega bibornok, Germaniae et Hungariae Ecclesiarum Historia et Status, XVII. sz-i kézirat 249.
 Legouvé 235.
 Leicester gr. 364.
 Leiden 266, 317. —i egyetemi ktár 262, 267.
 Leidinger 365.
 Le Long Jakab 21, 22, 119, 207.
 Lemaitre Jules 323, 326.
 Lemberg 1, 8, 128, 136, 137. —i egyetem és ktára 134, 207, 260, 262, 266, 267. —i érs. egyházmegye 264.
 Lemoine 221.
 «Le mouvement économique» 347.
 Lenau 157, 158.
 Lendvay Márton ifj. 228.
 Lengyel (helység) 266.
 Lengyel Miklós 266.
 Leonello estei hg. 249.
 Leopolda János 200—202.
 Leövei Klára 163.
 Leskien 133.
 Leskowiecki cseh biblia 3, 127, 133, 196, 202.
 Leszczye-czimer 1, 5, 202.
 Lesznó 134, 138, 203—205. —i iskola ktára 204, 207.
 Leszteméri cs. czle 109.
 «Le Temps» 164.
 Leterrier S. 215.
 Leüven 228.
 Levéltári osztály a M. Nemz. Múzeum könyvtárában 74, 75, 164, 165, 254, 255, 349—352.
 Levis 229.
 «Lexicon, Grosses Universale—» 22.

- Lévay József 266. — Lajos br. 266.
«Library Chronical» 33, 40.
Lika-Krbava vm. 264.
Lille 171, 361. —i egyetemi ktár 260.
Linz 126, 165. — melletti Szent Flórián-egyház 199, 200, 207.
Lipcese 5, 15, 22, 76, 96, 102, 133, 157—159, 171, 172, 197, 322, 359, 364. —i egyetemi ktár 96, 260, 267.
Lipót (I.) m. kir. 108, 165, 250, 255, 339—341, 351.
Lippert u. Co. könyvkiadó czég 177, 362.
Lipszky János 92.
Lisbonnei sociétéé portugaise de sciences naturelles 265.
Liszt Ferencz 107, 163, 253.
Litteráti Nemes Sámuel I. Nemes.
Livius 94, 301.
Lockvoy 229.
Loescher E. 175.
Lomza 131.
London 29, 80, 155, 175—177, 253, 266, 293, 328, 354. —i Association for the Oral Instruction of the Deaf and Dumb ktára 177. —i British Museum és ktára 176, 323, 354—359, 379. —i Drury-Lane-színház 328. —i egyetem és ktára 175, 177, 266. —i Guildhall library 176. —i Institution ktára 176. —i lambethi népkttárak 176, 293. —i Michigan University and College of Mines 266. —i nemzetközi statisztikai hivatal 264. —i Royal Asiatic Society 262, 267. —i Sion College ktára 176. —i Trustees of Gibb Memorial 265. —i Union of Ethical Societies ktár 176. —i Victoria and Albert Museum ktára 176. —i westminsteri vár. népkttárak 176. — library 176.
Longis Jehan párisi nyomtató 140, 142.
Lopez Bernard 224.
Lorántffi Zsuzsánna 204.
Lorenz 276.
Losone 58. —i vár. közkttár 58.
Lovrana 161.
Lónyai Zsigmond 162.
Lónyay Menyhért 353.
Lőcse 59, 73, 101, 103, 162, 253, 288, 381, 382. —i ág. ev. egyház közkttára 59. —i áll. főgymnasium 262.
Lőrincz Endre 263.
Lubomirska hgnő I. Rzewuska grnő.
Lubomirski György hg. 135—137.
Lubwnehych György I. Skaricza.
Lucanus 95.
Lucas Yrain-Denis 323—327, 334.
Ludovika Akadémia, M. kir. honvéd-ségi — ktára 376, 377.
Lugosi áll. főgymnasium 262.
Luka es. ktára a M. Nemz. Múzeum ktárában 254.
Luka László 254.
Lukács Géza 266.
Lukácsy Sándor 229.
Lukcsics József 262.
Lundi egyetemi ktár 188.
Lunkányi-ktár 257.
Luther 202, 322, 333, 334.
Lübeck 188.
Lyceum, Szabad— 374.
Lyka Károly 285.
Lyon 143. —i egyetemi ktár 260.
Machlinia, William de— 363.
Maciejowski W. A. 131—133, 207, 208.
Macmillan & Co. 266.
Macpherson 328.
Madách Imre 106.
Madison 252.
Magalotti Laurenzio bibornok 342.
Magántisztviselők Orsz. Szöv. 102.

- «Magyar Athenas» 316.
 «Magyar Ipar» 265.
 «Magyar Iparművészet» 178.
 «Magyar Katonai Közlöny» 102.
 «Magyar Nemzetgazda» 265.
 «Magyar Orsz. Izr. Tanítók Egyesü-
 letének Értesítője» 254.
 «Magyar Paedagogia» 265.
 «Magyar Pénzügy» 265.
 «Magyar Szabadtanítás Orsz. Kon-
 gresszusának Értesítője» 265.
 «Magyar Szalon» 177.
 Magyar Tudós Társaság I. Akadémia.
 «Magyar Zsidó Szemle» 265.
 Magyarai Józsefné 167.
 Magyarországi Mihály I. Michael.
 Magyaróvár 59. — i gazdasági aka-
 démia 161.
 «Mahabharata» 365.
 Mahler Ede 72, 102, 253.
 Mailau 220.
 Mailáti Gusztáv gr. 375. — János
 gr. 7, 14, 120, 122—125, 128, 157,
 158. — József gr. 162.
 Mainz 354.
 Maire 28, 298.
 Major János 289.
 Majoros András 129.
 Makói áll. főgymnasium 262.
 Malagola Carlo 266.
 Malatesta Giuseppe 340.
 Malecki Antal 1—3, 5—8, 10, 11,
 13, 14, 17—22, 117, 118, 120, 122,
 124—128, 131—137, 193, 194,
 196—208.
 Malmö Claudius 188.
 Malomfalvai Gregorius, Declarationes
 Nicolai III. et Clementis V. (1657.)
 103.
 Malonyay Dezső 178.
 Mancini Diocleziano 266.
 Mangold Lajos 102, 347.
 Manilius 95.
 Manuelli pk. 339.
 Marburgi egyetemi ktár 260.
 Marcel (II.) pápa 244.
 Marcellus 95.
 Marczali Henrik 72, 102.
 Marczel Géza 234.
 Maresius Sámuel, Popularis ad po-
 pularem (Groningen, 1649.) 320.
 Margit királyné zsoldára (1380 körül)
 133.
 Marguerite d'Orléans 314.
 Marnavits János zágrábi érsek 342.
 Marosvásárhely 206, 213, 288. — i
 ev. ref. kollégium 167. — i kir.
 ügyészség 167.
 Maróthy Ernő 288.
 Marquart et C. 72, 102.
 Marr B. 266.
 Martialis 95.
 Martin H. 302.
 Martinus Oppaviensis 247.
 Marx Károly 274.
 Masson 214.
 Mateucci pk. 338.
 Mathézer Márton 230.
 «Matica Srpska» 347. — Szlovenszka
 61.
 Matoesli Tamás 316.
 Mattyasovszky Kasszián 162.
 Mauclair 285.
 Maupassant 274.
 Mayer Lőrincz 348.
 Mayr Aurél 266.
 Mazarin 300, 301.
 Mazuch Ede 72, 102.
 Mazzatinti 379.
 Mády Ferencz 347.
 Mándoky Lajos 266.
 Máramaros vm. 92, 109.
 Máramarossziget 59, 73, 102, 265.
 — i ev. ref. főgymnasium és ktára
 59.
 Márffy Ede 266.
 Mária m. királyné, Nagy Lajos
 leánya 32.
 Mária Terézia m. királyné 75, 339,
 351.

- Máriássi István l. Bényei.
 Márton Frigyes 221.
 Márton bácsi pk. 336.
 Mártonffy Frigyes 219, 230.
 Máté Sándor 266.
 Mátray Gábor 330.
 Mátyás (I.) m. kir. 33, 129, 130, 190, 191, 229, 233, 242, 247, 251. — (II.) m. kir. 75, 335, 336, 338.
 Mátyás Flórián 247.
 Mátyus Arisztid 266.
 Mändel l. Heitz.
 Medgyesi Pál 317. — Praxis pietatis (Lőcse, 1638.) 73, 103.
 Medve István 230.
 Megerle J. 230.
 «Meghalásnak tudományáról, Az iol és boldogul való —» (Sárvár, 1600.) 162.
 Megyeri Károly 227.
 Meilhac Henrik 230.
 Melanchton 202, 206.
 Melich János 61, 93, 98, 102, 113, 347, 348, 377.
 Meller Simon 285—287.
 Mellesville 230, 231.
 «Memoriale pro catholicis in sedibus siculicalibus existentibus», XVI. sz.-i kézirat 338.
 Mensel András 160.
 Menyőfi Ferencz (Tolvaj), Az arithmetikának mestersége (Kolozsvár, 1703.) 162.
 Merck E. 267.
 Mercure de France 273.
 Mercurius 381.
 Meskó cs. 253.
 Meteorologiai s földmágnességi intézet, M. kir. orsz. — 72, 102, 162, 252, 265, 347.
 Meteranus 381, 382.
 Methodius (Szent) 16.
 Metternich hg. 156.
 Meyerbeer 235.
 Meyer-féle «Konversat.-Lexikon» 133.
 Mezőberény 253.
 Mezőtúri ev. ref. főgymnasium 262.
 Mérnök- és építészegylet, Magyar — 72, 102, 347.
 Mészáros György 3, 208, 210.
 Mészöly Géza 163.
 Michael de Hungaria, Sermones Dominicales (Hagenau) 320.
 Michel-Angelo 285, 287.
 Miechowita Mátyás 3, 15, 19, 20, 121, 132, 193, 193, 197, 207.
 Migne Patrologiája 257.
 Mihalik József 56, 374.
 Mihály vajda 249.
 Mikes Kelemen 225.
 Miklós bibornok pápai követ 344. — (III.) pápa 103. — (V.) pápa 249.
 Miklósy Ferencz 61, 62.
 Miksa m. kir. 94, 248, 336, 338, 339, 350. — (I.) német császár 251; imádságos könyve 103.
 Milanoi universita commerciale Luigi Bocconi 266.
 Miles M., Siebenbürgischer Wurgengel (Nagyszében, 1670.) 348.
 Millecker Bódog 102, 267.
 Milliet Antoine 143.
 Milton 329.
 «Mina, La — sventata ossia della guerra che era farsi o si faceva da i Pollachi in Ungheria», XVII. sz.-i kézirat 249.
 Mindszenti Sámuel 118.
 Mindszenty Gedeon 163.
 Minghetti Marco 378.
 Miniszterelnökség, M. kir. — 264.
 «Mirabilia Urbis Romae» 190.
 Mirani H. János 231.
 «Miscellanea Cracoviensia» 121, 207.
 Miskolcz 60, 189, 288, 347. —i ág. ev. egyház ktára 60. —i ker. és iparkamara 101. —i színház 189, 190.
 Miskolczy Berta 222.
 «Missale Upsalense» (Basel) 188.

- Mitics Oszkár 162.
 «Mitteilungen des Österr. Vereins für Bibliothekwesen» 179, 369.
 Modica 266.
 «Modo, Del — che dovrebbero tenera in Principi cristiani nel fare la guerra contro il Turco», XVI. sz.-i kézirat 338. «Del — di provvedere ol pericolo che sovvesta alla Germania e all'Ungharia», XVI. sz.-i kézirat 338.
 Modrus-Fiume vm. 264.
 Mohamed Lolla nagyvezér 342.
 Mohl Adolf 162.
 Moldován Gergely 231.
 Molecz Béla 67.
 Molière 221, 231, 301.
 Molitor (Müller) Ágost 107.
 Molnár György 222. — László 237. — Viktor 375.
 Montevideo 102, 347.
 Montaigne 300.
 «Monumenta Hung. Historiae» 210, 247. «— Germaniae» 307.
 Moore John Basset 267.
 Moral de Vindé 139.
 Morel Eugène, Bibliothèques (Páris, 1908.) 273—276, 299, 300, 304, 306.
 «Mores et ritus omnium gentium» 95.
 Morris William 178, 364.
 Morva tart. kormány 264.
 Mosenthal 231.
 Moson vmegyei Tört. és Rég. Egylet és ktára 59.
 Mouravit Gusztáv 26.
 Mozart 221.
 «Módgjáról, A magyar szállásnak —» 103.
 Mrozinski tábornok 122.
 Munkácsi áll. főgymnasium 262.
 Munkácsy János 231. — Pál 59.
 Munster Cosmographiája 94.
 Murád (II.) török szultán 342.
 Murger 232.
 Murphy Arthur 232.
 Musculus I. Mensel.
 Múzeum, M. Nemz. — évi jelentései 286—288. — igazgatósága 46, 72, 90, 162, 252, 265, 293, 347, 374. — ktára 46—48, 61, 72—75, 89—92, 97—116, 130, 139, 161—165, 185, 186, 189, 190, 211, 213, 240, 252—255, 275, 287, 311, 330, 332, 333, 347—352, 377. — néprajzi osztálya 98, 162. — régiségértára 102, 164, 288.
 «Múzeumi és Könyvtári Értesítő» 171, 376.
 Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Szövetsége 99, 262, 374—376. — Tanácsa 72, 78, 99, 102, 374, 375.
 Műemlékek orsz. bizottsága 265.
 Mühlbrecht 362.
 Müller Adolf 239. — Ágost I. Molitor. — Hugó 232.
 München 101, 267, 284, 364. — i egyetemi ktár 260. — i kir. udv. és áll. ktár 172, 252, 260, 284, 364, 365.
 «Művészet» 177, 285, 286.
 Nadábi László 108.
 Nagybánya 60, 98, 317, 348 — i ev. ref. főiskola 317. — i vár. múzeum és ktára 60.
 Nagybecskereki fels. kereskedelmi iskola 262.
 Nagy Elek 238. — Endre 267. — Gézáné 253. — Ignác 225, 234. — Iván 74, 94, 106—108, 350. — János czle 255. — Miklós 257. — Sándor 222, 348; K. 267.
 Nagyenyed 60, 375. — i Bethlen-kolégium és ktára 60, 374—376.
 Nyakállói áll. főgymnasium 262.
 Nyakároly 60.
 Nyakikindai áll. főgymnasium 262.
 Nyakörösi ev. ref. főgymnasium 262.

- Nagyszeben 22, 73, 103, 166, 167, 316, 348. —i paedagogiai intézet 102. —i vár. nyomda 264.
- Nagyszombat 46, 61, 73, 103, 162. —i érs. főgymnasium 262. —i jezsuita ktár 289. —i vár. közkttár 44, 46, 61.
- Nagyszöllős 162.
- Nagyvárad 61, 248, 252, 316, 317. —i kir. jogakadémia 262.
- Nani Giovanni 328.
- Naudet 295.
- Naumburg 177, 362.
- Nádasdy Ferencz 340.
- Nápolyi egyetem 266.
- Nägele Ervin 102.
- Nedilišcei knyomda 92.
- Nehéz János 376.
- Nemes Győző 267. — Sámuel (Literáti) 330, 332.
- Nemzeti Kaszinó 74, 104, 164. — Színház 73, 215, 216, 219, 221, 223, 228, 230—233, 236, 238, 239, 241, 254; «; Könyvtára» 222.
- «Nemzeti Ujság» 74.
- «Neue Freie Presse» 74.
- Neufeld Sándor 267.
- Neumann br. 156.
- Neuwald Illés 367.
- New-Jersey 72, 102, 266.
- New-York 72, 102, 264, 266. —i Academy of Medicine 266. —i American Philosophical Society 265. —i Columbia University 266. —i Public Library 265.
- Newton 324.
- Nékám Lajos 257.
- Német könyvtárak egyesülete 284.
- Németh László 120.
- Némethy György 232.
- Népkttárak 78.
- Népmívelés» 178.
- Néprajzi társaság, Magyar — 375.
- Népszínház, Budai — 222. Buda-pesti — 216, 217, 224, 229, 231, 242.
- Névtelen irodalom 154—160.
- Niemcevicz Julián 124—128, 205, 207, 208.
- Nijhoff Martinus 267.
- Nikolics Sándor 219.
- Nodot François 328.
- Norlind Tóbiás 187, 188.
- Norrköping 188.
- Nostrand I. I. 267.
- Novák Ferencz 376. — Sámuel 163.
- «Novea Zlemja» 74.
- Nwitter Károly 232.
- Nürnberg 96, 173.
- Nyárasdi János 102.
- Nyáray Antal 238.
- «Nyelvelméktár» 290.
- Nyelvelméktöredék, Ujabb magyar — 289—292.
- Nyitra vmegyei múzeum és ktár 46, 61, 62.
- Nyitra (város) 61, 62, 248.
- Nyomdák, Hazai — változásai 100, 192, 288, 384.
- Nyomatványi osztály a M. N. Múzeum ktárában 72, 73, 100—104, 161, 162, 252, 253, 347, 348.
- O**bermayer Albert 267.
- Obernyik Károly 232.
- Obláth Richárd 267.
- Obrzycek 204.
- Odescalchi Arthur hg. 108.
- Ogle I. I. 33.
- Offenbach 216, 219, 232.
- Oklau 348.
- Olasz áll. kttarak kikölesönzése 90. — kormány 264. — közoktatás-ügyi minisztérium 90.
- «Olcso Könyvtár» 178, 233.
- Olvasótermek a M. N. Múzeum ktárában 100, 103, 105, 253.
- «Oratio coram Frederico Imperatore et Maximiliano et Matthia Pannonio Regibus habenda», XV. sz.-i kézirat 251.

- Orbán (VIII.) pápa 249.
 Orbán Árpád 234.
 Ordonneau M. 232.
 Ornithologiai központ, M. — 102, 162.
 Orosz. tud. akadémia 92.
 «Ország-Világ» 265.
 Országh Antal 222.
 Orsz. Kaszinó 104. — Levéltár 48, 94, 95, 374.
 «Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny» 265.
 «Országos Törvénytár» 102.
 Ortvay Tivadar 102.
 Orvosszövetség, Orsz. — 162.
 Ossián 328.
 Ossolinski intézet 135.
 Ostrog 21, 203.
 Osztrák cs. és kir. kormány 264. — földművelésügyi minisztérium 264. — kereskedelmi minisztérium 72, 102, 264, 347.
 Otrókoci Foris Ferencz I. Foris.
 Ottoboni-ktár Rómában 244—251, 335—346.
 Ottoboni Péter biboros 245.
 Ottó m. kir. 32.
 Oxford 265, 354. — i egyetem 266; i nyomda 354.
 Ozoray Árpád 231.
 Ógyalla 162.
 Óváry Lipót 102, 162.
 Öreboi gymnasium ktára 188.
 Örmény múzeum Szamosujvárott 375.
 Örs Rezső 253.
 Örvényi Béla 288.
 Öser Christian I. Schröer.
 «Österr.-ung. Revue» 162.
 Ötvös-társaság szerkönyve, XV. sz.-i kodex 163.
 «Pace tra il Re d'Ungheria a Veneziani, 1378», XVII. sz.-i kézirat 340.
 Padova 172, 173.
 Palm-féle kkereskedés 364.
 Palmieri Gregorio 373.
 Palotás Faustin 232.
 Pannonhalma 72, 101, 267. — i benedekrendi központi főktár 262. — i főapátság 264.
 Pap József 102.
 Paris Gaston 145. — Paulin 145, 149, 153.
 Parkosz 122.
 Parma (város) 28.
 Parma Erben, Robert's von — hg. 253.
 «Parnass, Österreichischer —» 156—158.
 Pascal Blaise 323, 324. — építész 296.
 Passau 191.
 Pastoris Gábor 321.
 Pataki János 102.
 Paulay Ede 218, 222, 228, 234.
 Pauler Gyula 257.
 Paur Antal czle 351.
 Pausz Gyula 260.
 Páger Imre 102.
 Pál (V.) pápa 244. Szent — 333.
 Pál Péter 221, 228.
 Pálházi Göncz Miklós I. Göncz.
 Pálkás Gyula 108.
 Pály Elek 217, 229.
 Pályi Sándor 374.
 Pápa 62, 72, 101, 252, 254. — i ev. ref. főiskola és ktára 62, 161, 262.
 Páris 96, 103, 140, 145, 171, 266, 273, 293, 305, 313, 323, 361. — i Académie des Inscriptions 326; — i Bibliothèque Mazarine 171. — i Bibliothèque National 27, 139, 145, 153, 176, 273—276, 293—314, 357. — i bureau international des poids et mesures 265. — i collège de Clermont 294. — i École des Chartes 302, 326. — i École des Langues 303. — i egyetem és ktára 27, 266. — i ferenczes-kolostor 294. — i Institut 323—327. — i Louvre 294. — i Louxembourg-palota 285.

- i Mazarin-palota 294. —i népk-
tárak 171, 172, 293. —i Sainte-
Chapelle 294. —i Sainte-Gen-
evieve ktár 314. —i világiállítás
(1867) 348.
- Pásztó 253.
- Pásztóhi Ferencz 167.
- Pátrohi cs. czle 350.
- Pázmány Péter 248, 339. — Csep-
regi szegényvállás (Prága, 1616)
162.
- Peasle John 102.
- Pecsétlenyomatok a M. N. Múzeum
ktárában 164.
- Pellechet Marie, Catalogue général
des incunables des bibliothèques
publiques de la France (Páris,
1909) 361, 362.
- Perbenyik 162.
- Pergossich Ivanus 92.
- Pergő Czelesztin 190, 233.
- Perugino 248.
- Pest 120, 190, 218. —i Hazai Első
Takarékpénztár 75, 109. —i kny.
r. t. 79.
- «Pester Lloyd» 265.
- «Pesti Hirlap» 265.
- «Pesti Napló» 265.
- Petancius Felix «Genealogia Turco-
rum imperatorum» cz. kézírata 106.
- Petőfi István 163. — Sándor 107,
242; ereklyék a M. N. Múzeum
ktárában 163. — Zoltán 163.
- Petrarca 95.
- Petrik Géza 36.
- Petronius 328.
- Petrov Alexej 72, 92, 93, 102, 253,
267.
- Petzold 306.
- Péchéjfalva 253.
- Péchy Jenő 162. — Zsigmond 253.
- Pécs 63, 248, 262, 288. —baranyai
múzeumegyesület 375. —i vár.
közkórház 348. —i vár. múzeum
és ktár 46, 63, 375.
- «Pénzügyi Hirlap» 162.
- «Pénzügyi Közlöny» 265.
- Pénzügyminisztérium, Cs. és kir. kö-
zös — 264. M. kir. — 264, 347.
- Pércsi cs. czle 109.
- Péterffy Lajos 374.
- Pétervárad 109.
- Pfuhl 76, 77.
- Philadelphia 105, 266.
- Philippopolis 145, 153.
- Picard et fils kkiadó cég 361.
- Pichler H. Alajos 375. — Karolina
217.
- Piekosinski 1, 8, 10, 135—137.
- Pierre de Saint-Cloud 144.
- Pileza Erzsébet lengyel királyné 197.
- Pintér Jenő 102.
- Piombino János hg. 245.
- Pipin (Kis) frank király 383.
- Piscullo Guiseppa 340.
- Pius (II.) pápa 247, 335. —, Exhor-
tatio ad principes Christianos ad
bellum suscipiendum contra Tur-
cas, XVI. sz.-i kézirat 249.
- Placentia bibornok I. Lega.
- Plannch István római nyomtató 190,
191.
- Plantin 364.
- Plautus 95.
- Plutarchos 95.
- Podhragyal László nemesi bizonyít-
ványa 351.
- Poitiers, Blais et Roy nyomtató
cég 273.
- Polai cs. és kir. hydrographiai inté-
zet 265.
- Polain 361.
- Polgári Gáspár, Mérges golyóbis
(1707) 162.
- Polivka György 92.
- Pollard A. W. 354—356.
- Polybios 94.
- Popovics József 73, 102, 267.
- Poprád 63.
- Porcia Alfonz 73, 102.

- Porosz kir. akadémia 359, 360. —
 ktárak katalogusai 90—92. — köz-
 oktatásügyi minisztérium 91.
 Portoi Akademia Polytechnica 266.
 — Biblioteca Publica 347.
 Possevinus 338.
 Posta- és táviráda-igazgatóság, M.
 kir. — 72, 102.
 Postl Károly Antal l. Sealsfield.
 Pozen 132.
 Pozsony 33, 63, 75, 157, 159, 253,
 264, 350, 351, 382. — i járási fő-
 szolgabírói hivatal 262. — i kir.
 jogakadémia 262. — i Orvos- és
 Természettudományi Egyesület és
 ktára 63. — i vár. közktár 46, 63,
 64, 262, 375.
 Pór Antal 102, 267.
 Pósta Béla 374, 375.
 Pölcz 234.
 Prága 5, 75, 126, 131, 155, 162, 197,
 198, 208, 252, 350. — i cseh nem-
 zeti múzeum 126, 129, 130, 348.
 — i egyetem és ktára 260, 262, 266,
 267.
 Preisz Hugó 162.
 «Preussische Zehenden» 22.
 Princetoni egyetem 266.
 Proctor Róbert 354.
 Propertius 95.
 «Propositiones ecclesiarum et mona-
 steriorum consistorialium», XVII.
 sz.-i kézirat 248.
 «Prospect, A — of Hungary and
 Transylvania» (London, 1664) 253.
 «Protestáns Szemle» 319, 320.
 Przylecki Stanislaus 128, 129, 134.
 Psalmanazar 329.
 «Psalterium» (Mainz, 1457) 357—359.
 Psichari 145.
 Ptolomaeus Cosmographiája 95.
 Pulay Géza 58.
 Pulszky es. czle 75.
 Pulszky Ferencz 348.
 Putlitz G. 233.
 Putnoki János 316, 317.
 Püspöki János 316, 317.
 Pyrker László 163.
 Quentell H. kölni nyomtató 361.
 Quérard 276.
 Quidius 95.
 Quinn John H. 29.
Rabatta Rudolf gr. 109.
 Rabelais 300, 324.
 Racine 300, 301.
 Radnai Farkas 348.
 Rados Gusztáv 374.
 Radositz Péter 14, 17, 20, 128, 195.
 Radowitz Péter váci pk 336.
 Radó-ktár 257.
 Radziwill hg. 19, 131, 132.
 Rafael 248.
 Ragusio, Joannes de —, Disputatio
 ad Patres concilii Basiliensis, XV.
 sz.-i kézirat 246. — Replicatio
 contra Hussitas, XV. sz.-i kézirat
 246.
 Raimund Ferdinánd 233.
 Raj Ferencz 288.
 Rajkay F. István l. Friebeisz.
 Rakodczay Pál 253.
 Raman Jan nyomtató 366.
 Ranschburg l. Gilhofer.
 Ratdolt Erhardt 363.
 Raupach 233.
 Raynold Thomas 363.
 Ráday-ktár 51.
 Rákosi Jenő 213, 233.
 Rákóczy Ferenc (II.) 107. — György
 (I.) erdélyi fejedelem 124, 138, 162,
 204—206, 351. — György (II.) er-
 délyi fejedelem 93, 126, 128, 203,
 205, 206. — Zsigmond 124, 125,
 138, 204.
 Rákospalota 266.
 Ráth Arnold 375. — György 316.
 Recifei Faculdade de Directo 266.
 Reclam Philipp 102, 157.

- Regensburg 254.
 Regenvolseius András 14, 19—22, 117, 121, 132, 133, 193—195, 197, 198, 203, 207.
 Regino bibornok 341.
 Reiner János 264. — Zsigmond 257, 261, 264.
 «Relation, A short — of the rise and progress of the turkish Wars in Hungary» (London, 1664) 253.
 «Relazione dell'aggiustamento sequito tra Panni Pollache e Transilvane». XVII. sz.-i kézirat 340.
 «Religio» 265.
 Rembrandt 178.
 Remellay Gusztáv 230.
 Rettégi cs. ltára az Erdélyi Múzeum ktárában 167.
 «Revelationes beate Helisabeth», XIV. sz.-i kézirat 246.
 «Revue des bibliothèques» 84, 278, 369. «— des Deux Mondes» 323. «— des langues romanes» 152.
 Rexa Dezső 106.
 Régi Magyar Könyvtár I. Szabó Károly.
 Réthy László 73, 102, 348.
 Révai Miklós János 332. — Péter 342.
 Révész Imre 315, 316.
 Rhaell cs. czle 75. — ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 74, 75, 110.
 Rhelinger Magdolna (Horgani) I. Thurzó Kristófné.
 Rholly cs. ltára a M. N. Múzeum ktárában 165.
 Richelieu 324.
 Richter Aladár 102. — Ede 375.
 Rieder 373.
 Rieger Konrád György 117, 195, 207.
 Rimaszombat 64.
 Ringeltaube 20, 117, 121, 125, 132, 207.
 Riodejaneiroi Biblioteca Nacional 74, 102, 104, 161.
 Risop 145, 146, 148.
 «Rivista delle Biblioteche a degli archiv» 180.
 Ro páter 337.
 Rodeffer I. D. 267.
 Rodenberg Julius 267.
 Rohonczi-kodex 332.
 Roland-ének 152.
 Rolly cs. I. Rhaell.
 Romanelli 300.
 Ronconi Ercole 245.
 Rosart I. F. 367.
 Rose T. 229.
 Rosen Gyula 234.
 Rosenbusch Antal Vilmos 160.
 Rosenthal Jacques 106, 190, 261.
 Rosner-ktár 257.
 Roth Ferencz 221.
 Rotschild-ktár Frankfurthban 102, 260.
 Rott Nándor 267.
 Rouveyre 362.
 Rovás-írás 332.
 Rowley Thomas 328, 333.
 Roy I. Poitiers.
 Rozsnyay Dávid czle 350.
 Róma 147, 175, 191, 245—247, 251, 266, 328, 339, 342. —i Accademia dei Lincei 265. —i kir. statisztikai hivatal 264. —i Palatino-ktár 346. —i Vatikáni ktár 244, 245, 373; ltár 373, 374.
 Rómer Flóris 135, 136, 348.
 Rónai Gyula 233, 234.
 Rónaky Kálmán 288, 375.
 Rónaszéki Gusztáv 234.
 Róth Dezső 246. — Lajos (Telegdi) 374.
 Römer F. 267.
 Rudbeck János pk. 187. — Olaf 187.
 Rudolf m. kir. 75, 249—251, 335, 337, 338, 350.
 Ruggeri Constantino 245.
 Rumpelt György Lajos 160.
 Rummy György 107.
 Russo Gregorio 348.

- Ruszt József 257, 264, 267.
 Rutén-oláh nyomtatványok, Magyarországi régi — 92, 93.
 Rye Reginald Arthur, The libraries of London (London, 1908) 175—177.
 Rylands John-ktár Windsorban 357.
 Rzewuska Rozália grófnő 122—125, 128.
- Sabalich G. 348.
 Saige G. 264.
 Saint-andrewi egyetem 266.
 Saint-Georges 215.
 Salamon m. kir. 344.
 Salle, Duc de la — 348.
 Sallustius 94. — De coniuratione Catilinae, ál-Korvin-kodex 333.
 Sambucus János 320.
 «Sammelbände der Internationalen Musikgesellschaft» 187.
 Sanchez 190.
 Sandvoss 383.
 Sanzarius Jacobus 95.
 Sarajevo 101.
 Sardou 234.
 Sarlay Ferencz 218.
 Sarnicki 134, 138, 205.
 Sauvanaud 313.
 Sági János 162.
 Sándor (Nagy) mondák 144—146, 149, 151. — (III.) pápa 344. — (VI.) pápa 341. — (VIII.) pápa 245.
 Sándor Imre 73, 102. — Jenőné 375. — József 374, 375.
 Sárbogárd 377.
 Sárközy Ferencz 216. — Imre 267.
 Sármay József 257.
 Sáros vm. 316. —i múzeum 49.
 Sárospatak 3, 4, 22, 118—120, 124—126, 132, 134—136, 138, 204, 205, 288, 316. —i ev. ref. kollégium és ktára 4, 119, 120, 122—124, 127—130, 134—138, 205—208, 262, 315, 317. —i lengyel Biblia 1—22, 117—138, 193—210. —i vár 119.
 «Sárospataki Füzetek» 315, 316.
 Sárosy Gyula 367.
 Sárvár 162.
 Schedel Hartmann 172—174. — Hermann 172, 173. — Melchior 172.
 Schiller Frigyes 226, 234. — Zsigmond 267.
 Schlegel János Adolf 160. — János Illés 160.
 Schlick-féle vasállványok 46, 62.
 Schlöger József 108.
 Schmida 157.
 Schmidt H. A. 159. — H. W. 362. — Richard 365.
 Schnitzler Alajos 223.
 Schoeffer Péter 301, 354, 355, 357.
 Schopenhauer 274.
 Schönherr Antalné 348. — Gyula 97, 98.
 Schönthan Ferencz 234. — Pál 234.
 Schöpflin Aladár 177, 286.
 Schöppf Henrik 163.
 Schöppl Henrik 164, 254.
 Schreiber, W. L. u. Heitz, Paul, Die deutschen «Accipies» und Magister cum Discipulis Holzschritte als Hilfsmittel zur Inkunabel-Bestimmung (Strassburg, 1908) 360, 361.
 Schroeder J. V. 354.
 Schrettinger Martin 23.
 Schröer Tóbiás Godfried 159.
 Schulcz Dániel kassai nyomtató 382. —né Rodan Mária 382.
 Schulhoff Géza (Dombóvári) 267.
 Schuselka Ferencz 159.
 Schuszter Antal 234, 235.
 Schwarcz Gyula 257, 261.
 Schwartz J. 39, 41.
 Schwenke 187.
 Scribe 224, 235.
 Sealsfield Charles 155, 156.
 Sebestyén Albert 382. — Albertné

- Rodani Zsuzsánna 382. — Gyula 98, 111; 178, 332.
 Seewaldt Márton czle 351.
 Sefcsik Ferencz 374.
 Seidlitz Gyula 156, 157.
 Sejour Viktor 235.
 Selmezbánya 64. —i vár. ktár 64, 65.
 Semayer Vilibald 374.
 Semsey Gyula 288.
 Seneca 95.
 Seni Valér 267.
 Sepp 317.
 Sepsizentgyörgy 65, 73, 102, 265.
 —i ev. ref. székely Mikó-kollégium 262.
 Seraphinus páter 333.
 Serly Lajos 219.
 Serma Giovanna 336.
 «Šestodnev» 93.
 Severini Márk kassai nyomtató 381.
 Sewanee 267.
 Sforza hercegek paviai gyűjteménye 294.
 Sforza Bona lengyel királyné 199, 207,
 Shakespeare 213, 235—238, 328.
 Shelley 322.
 Shute John 253.
 Sicheu, Christoffle van — 367.
 Sidons C. l. Sealsfield.
 Siebmacher Wappenbuchja 96.
 Sieniaw 118.
 Sieniawski 203.
 Siess Bertalan 200.
 Sigonio 327, 333.
 Silius Italicus 95.
 Simon Ferencz 375.
 Simone könyvtáros 245.
 Simonffy Kálmán 163.
 Simonides Konstantin 334.
 Simonovič István Simeon gyulafehértvári metropolita 93.
 Siófok 101.
 Síp Ignác 223.
 Sirletto bíboros 244, 245.
 Sirola Francesco 267.
 Sismologie, Association international de — 265.
 «Sitzungsberichte der k. Akademie der Wissenschaften in Wien» 93.
 Sixtus (V.) pápa 341.
 Skarai gymnasium ktára 188.
 Skaricza György czle 350.
 Skoki 204.
 Skottorp 188.
 Slater, J. Herbert, Handbueh für Büchersammler und Bücherliebhaber (Jena, 1906) 362—364.
 «Slavin» 7, 125—127, 207.
 Sleidanus 95.
 Smithsonian Institution Washingtonban 102, 162, 265, 348.
 «Soccorso, Sopra il — da duchi all' Ungheria contra il Turcho», XVI. sz.-i kézirat 339.
 Solon 327.
 Soltész Ferencz 4.
 Solyomossy Sándor 267.
 Somogy vmegyei alispáni hivatal 262.
 Somogyi-ktár Szegeden 46, 66, 375.
 Somogyi Manó 102.
 Somolnok 231.
 Somossy János 4, 118, 125, 126, 316.
 «Sonetto per l'ambasciatore Turca venuto a Vienna per trattar la pace», XVII. sz.-i kézirat 249.
 Sonka lengyel királyné l. Zsófia.
 Sophokles 329.
 Sopron 351.
 Sorbelli Albano 379.
 Sotheby 363.
 Soulie 238.
 Souvestre Emil 238.
 Súlyom-Fekete Ferencz 74, 75, 106—108, 163, 165, 349.
 Súlyom Jenőné 102.
 Sörös Pongrácz 267.
 Sötér Kálmán 253.
 «Speculum, Magnum — Exemplo- rum» 289.

- Spiegelberg 383.
 Spillenberger Jónás 381.
 Statisztikai hivatal, M. kir. központi
 — 72, 102, 162, 264, 347.
 «Stato nel quale si trova quest' anno 1594 l'impero de Turchi e perche abbia mosso guerra all' Ungheria», XVI. sz.-i kézirat 340.
 «Statuta, constitutiones et decreta provinciae S. Mariae Hungariae» 103.
 Stauber Richard, Die Schedelsche Bibliothek (Freiburg, 1908) 172—174.
 Stefánia-Egyesület 253, 265.
 Steinhübl György 253.
 Stock Norbert 267.
 Stockholm 187, 267. —i kir. ktár 72, 102. —i német templom ktára 187. —i Sveriges offentliga Bibliotek 265. —i tud. akadémia 265.
 Stockinger Gyula 154.
 Stollman Sándor 102.
 Stornaiulo Cosimo 245.
 Stosch Fülöp hr. 344.
 Strada, Octavius de —, Illustrium virorum simbola, XVII. sz.-i kézirat 249.
 Strassburg 5, 354, 360. —i egyetem és ktára 260, 266.
 Strawberry Hill Press 364.
 Strängnäsi gymnasium ktára 188.
 Strozzi Giovanni Battista 336.
 «Studien zur deutschen Kunstgeschichte» 360.
 Stuebe R. 267.
 Sturm 381.
 Stuttgart 102, 156.
 Stürzelbronn 383.
 Sue Eugène 238.
 Suetonius 95.
 Sugókönyvek a M. N. Múzeum ktárában 211—243.
 Sulyovszky István 102.
 «Summis, De — pontif. profittiae sub 40 imaginibus vivente Sigismundo imperatore», XVII. sz.-i kézirat 345.
 Sundbärg Gusztáv 267.
 Supka Géza 177, 178, 286—288.
 Suppée Ferencz 223, 243.
 Svéd kormány 264.
 Szabadka 65, 266. —i Közkönyvtár és Múzeumegylet 65.
 Szabados Béla 226. — Géza 221. — Kristóf czle 351.
 «Szabadság» szerk. 162.
 Szabadságharczra von. gyűjtemény a M. N. Múzeum ktárában 75, 108, 109, 164, 254, 349.
 Szabadtanítás magyar orsz. kongresszusa Pécsen 262.
 Szabolcs vmegyei múzeumegyesület és múzeuma 375.
 Szabó András 263. — Eumén 93. — János 102. — József 108, 242, 375. — Kálmán 374. — Károly 330, 332, 374; Régi Magyar Könyvtára 92, 103, 166—168, 256, 315—321. — László 102. Bártfai; 89, 98, 115.
 Szakács Mária 167.
 Szalay Győző 374. — Imre 98, 102, 108, 162, 253, 267, 348, 375; Tájékoztató múzeumok és könyvtárak építésére és berendezésére (Bpest, 1909) 272, 273. — László 74, 108.
 Szamosujvár 350.
 Szapieha hg. 135, 136.
 Szaploneczai Mihály 235.
 Szarffenberger Miklós krakói nyomtató 200—202, 207.
 Szarvadi I. Hirschfeld.
 Szatmár vm. 351. —i ktár és múzeum 60.
 Szatnár (város) 65.
 Szathmári István 320.
 Szathmáry Károly, P. — 238.
 Szádeczky Béla 375. — Lajos 102, 253, 267.

- Számer Pál 377.
 Számvevőszék, M. kir. áll. — 102, 162.
 Szász Ferencz 288. — Károly 237, 238; legifj. 374.
 Szászváros 65, 288; i ev. ref. Künkollégium és ktára 44, 65, 375.
 Szege Istvánné 162.
 Szeged 66, 101, 161, 252, 266, 376. — i áll. főreáliskola 262. — i Tisztviselők Otthona 261. — i vár. múzeum és ktára 66, 375.
 Szegedi István 320, 321.
 Szekszárd 66, 102, 266.
 «Szelentze, Szent —» (Nagyszeben, 1664) 167.
 Szelinovits Bódog 75, 107.
 Szemere Attila 238. — Bertalan 74, 163, 189, 190. — Miklós 162. — Pál 232.
 «Szemléló» 383.
 Szendrei János 102.
 Szentés 67.
 Szentgyörgyi György Gusztáv 267.
 Szentirmay Elemérné 162—164.
 Szent-István-Társulat 257, 260, 261, 264.
 Szentiványi Róbert 374.
 Szentpéteri Zsigmond 226, 238.
 Szent-Pétervár 72, 102, 253, 267.
 Szentsimoni 321.
 Szenvey József 234.
 Szepes vm. 94.
 Szepesházy Károly kassai nyomtató 383.
 «Szerda» 177, 286.
 Szerdahelyi cs. ktára a M. N. Múzeum ktárában 110.
 Szerdahelyi József 215, 224, 233, 242. — Kálmán 220, 222, 232, 234.
 Szerencsi István 206.
 Széchényi István gr. 73, 95, 96, 107, 158. — kör Eperjesen 101. — társulat Szatmáron 102.
 Széchényi orsz. ktár l. Múzeum ktára.
 Székely István 267. — János 167, 288.
 Székely Nemzeti Múzeum és ktára 62, 265.
 Székelyudvarhelyi róm. kath. főgymnasia 262. — unitárius lelkészi hivatal 102.
 Székelyfi I. Benkő.
 Székes-Fehérvár 377.
 Széky Géza 102.
 Szépfaludi Ferencz 239.
 «Szépirodalmi Figyelő» 164.
 Szépművészeti Múzeum 178, 265.
 Szigeti József 213, 224, 239, 240, 242.
 Szigligeti Ede 213—215, 224, 226, 228, 236, 240, 242.
 Szilassy Zoltán 73, 102.
 Szilády Áron 332. — Zoltán 375, 376.
 Szilágyi Albert 348. — András (Tarpai) 317. — Benjámín István 316, 317. — Farkas 376. — István-kör 73, 102, 265. — Sándor 220, 257, 263.
 Sziléziai tart. kormány 264.
 Szinlapok a M. N. Múzeum ktárában 72, 100, 161, 213, 252, 347.
 «Szinműtár, Külföldi —» 225, 234.
 Szinnyei Gerzson 4, 130. — József id. 58, 74, 102, 108, 110, 213, 214, 217, 219, 221, 223, 227, 228, 230, 234, 250, 330, 348, 377, 378; ifj. 332.
 Szolnok 264.
 Szolnokdoboka vmegyei Irodalmi, Tört. és Etnografiai Társulat és ktára 52.
 Szombathely 67. — i felső ker. iskola 262. — i püspökség 253.
 Szombathi János 4, 7, 14, 119, 120, 122—126, 205.
 Szögyény Imre 130.
 Szőke Péter czle 350.
 Szöllősi István 374.

- Szöllösy Kálmán 254.
 Szőlősgazdák Egyesülete, Magyar — 252.
 Szőlösy Máttyás czle 255.
 Szónyi Ottó 375.
 Sztambul 75
 Szunyogh cs. ltára a M. N. Múzeum ktarában 165, 255, 352.
 Szuter 240.
 Szücs István 135.
 Szüry Dénes 267.
- Tabarovics Gábor czle 351.**
 Tabódy József 108.
 Tacitus 94.
 Tanáregyesület, Orsz. — 375.
 Tanárky-féle hagyaték 75.
 Tankó Béla 288, 375.
 Tantossy József 374.
 Tar Csatár 234.
 Tarnay Pál 216, 221, 232, 243.
 Tas Ferencz 79. — József 73, 102.
 Taschereau 295.
 Tata 162.
 Tauszk Ferencz 162.
 Társadalmi Múzeum 374.
 «Társulati Értesítő» 254.
 Tátray Gyula 219.
 Technologiai iparmúzeum, M. kir. — 162.
 Tejgazdasági kongresszus, Nemzetközi — 348.
 Teleki Arvéd gr. 376. — Domokos gr. 119—123, 125, 128, 134, 207. — Pál gr. 253. — Sándor gr. 253, 254.
 Telepi György 233, 240.
 Temesvár 68, 264, 265. —i felső ker. iskola 262. —i jogászegylet és ktára 68. —i jözsefvárosi olvasóegylet 375. —i vár. ktár 46, 68, 69, 375.
 Temesvári Pelbárt rosariuma, XVI. sz.-i kézirat 248.
 Tenellé 240.
- Tennessee 267.
 Teodorovits Anasztáz I. Tomori.
 Terentius 95, 361.
 Természettudományi társulat, M. kir. — 47, 375.
 Ter-Mikaelian 73.
 Terni 266.
 Terribilia Antonio 378.
 Tesoriere Cesis pk. 337, 338.
 Teubner B. G 76. — féle ktár 257.
 Télyf Iván 257.
 Térey Gábor 178.
 Thaisz Gergely czle 165.
 Thallóczy Lajos 74, 102, 108.
 Thaly Kálmán 210.
 «Theatrum orbis terrarum» 94.
 «The Daily News» 164.
 «The library journal» 84, 180, 279, 369.
 Themistokles 329.
 Theofil gyulafehérvári metropolita 93.
 Theophrastus 95.
 Thiboust L. 215, 219, 234.
 Thiele Joachim Károly kassai könyvnyomtató 383.
 Thiers 327.
 Thirring Gusztáv 374.
 Thomas Th. 322.
 Thököly Imre 158, 249, 336. — István 381, 382.
 Thuransky Thomas A., Encomium Posonii (Pozsony, 1670) 253.
 Thury cs. nemesi bizonyítványa 351.
 Thury Gáspár és társai czimerkérő folyamodványa 350. — Gergely czle 350. — József 353.
 Thurzó Alajosné (Noszticzi) 254. — Ferencz 317. — Kristóf 94. — Kristófné 94. — Szaniszló 94, 95.
 Tibullus 95.
 Till Emil 224.
 Timon Ákos 162. — Vilma 253.
 Tiszai ág. ev. egyházkerület 53.
 Tiszáninneni ev. ref. egyházkerület 315.

- «Tiszántul» 265.
 «Tiszti czim- és névtár» 46.
 Tobler Adolf 145.
 Todorescu Gyula 108.
 Tokio 266. —i egyetem 266.
 Toldi Miklós-monda 233.
 Toldy Ferencz 247, 330; kör Pozsonyban 375. — István 241. — László id. 162; ifj. 102.
 Tolna vmegyei múzeum és ktára 46, 66, 67, 102.
 Tolnai Dali János I. Dali. — Vilmos 330.
 Tolvaj Menyőfi Ferencz I. Menyőfi.
 Tomacsek György 102.
 Tomori Anasztáz 225, 230.
 Tompa Mihály 73, 107.
 Tordai János 167.
 Torna vm. 316.
 Torontál vmegyei magyar közművelődési egyesület 375.
 Torontoi egyetem 266.
 Tortoletti Bartolomeo, Matrona Budensis, XVII. sz.-i kézirat 251. — Strigoniae recens ammissae deploratio, XVII. sz.-i kézirat 251.
 Tory 364.
 Toulouse 266.
 Towarzystwo przyjaciot nank Poznani 102.
 Tószeg 253.
 Tóth Béla 330, 332. — Ede 213, 214, 240, 241. — Ferencz 232, 235. — József 232, 240, 374, 375. — Kálmán 213, 241. — Zsigmond 288.
 Többes példányok kicserélése 261.
 Tömörkény István 375.
 Töpfer 241.
 Török Bertalan 374. — Bertalanné 375. — Sándor 102.
 Törteli Tihamér 241.
 Történelmi társulat, Magyar — 375.
 Tóry Gusztáv 375
 Traján-oszlop 78.
 Trautenau 157.
 Travnik ker. iskola 348.
 Trebitser Géza 102, 104.
 Trencsén vm. 351.
 Trencsényi természettudományi egyesület 375.
 Trieszt 335.
 Trommesdorff H. 267.
 Tschepius 22, 117, 119, 197.
 Tsétsy Imre 206.
 Tuhutum 332.
 Tullia 327.
 Turnovius Simon Teofil 2, 3, 5, 6, 14—22, 121, 133, 193—195, 198, 202, 203.
 Turóczi fakönyv 332.
 Turóczi János 247.
 «Turul» 265.
 Tuselich Adolf 348.
 Tuzson János 267.
 Tübingeni egyetem 266.
 Tworzdylo Márton 16, 18, 133.
 «Uebersetzungs-Bibliothek» 257.
 Ujfalussy György czle 351.
 Ujfalvi Imre, Halott temetéskorra való énekek (Kolozsvár, 1692) 103.
 Ujházy cs. czle 75. — ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 75, 110.
 Ujházy Iván 110.
 Ujhelyi Géza 267. — József 102.
 Ujpest 102, 162.
 Ujváry Ede 375.
 Ujvidék 347. —i róm. kath. főgymnasium 262.
 Ulászló (Jagelló) lengyel kir. 3, 4, 7, 15—20, 22, 118, 123, 133, 137, 193, 194, 197, 198. — (IV.) lengyel kir. 19. — (I.) m. kir. 3, 19, 128, 342. — (II.) m. kir. 33, 106, 169, 335, 350.
 Ungvár 72, 93, 102, 264, 267. —i róm. kath. főgymnasium 262.
 Upsala 187. —i egyetem és ktára

- 102, 161, 187, 188. —i német templom ktára 188.
 «Uránia» 178.
 Uruguay-i direktion de estradistika 102, 347. — kormány 264.
 Utino, Joannes de —, Chronica rom. pontif. imperatorum regumque, XV. sz.-i kézirat 246—248.
 Utrecht 20, 315. —i Rijks-Universiteit és ktára 266, 320.
 Ūrmössy Lajos (Musnai) 167, 267. «Ūstökös» 265.
 Vadai Hegedűs András l. Hegedűs.
 Vadász Ede 253, 254.
 Vahot Imre 213, 241, 242. — Sándor 214, 242, 243.
 Vajda Károly 267. — Pál kassai nyomtató 383. — Péter 235—237. — Viktor 302.
 Valabrègue A. 232.
 Valczel 232.
 Vale Press 364.
 Valerius Maximus 95.
 Valier Silvester 250.
 «Valláserkölcsei Almanach» 130—132, 193.
 Vallás- és közoktatásügyi minisztérium, M. kir. — 48, 53, 56, 62, 63, 66, 73, 89, 90, 98, 102, 253, 264, 288, 374.
 Vanderburch Laurancin 215, 243.
 Van der Velde E. 178.
 Van Gogh Vincent 177.
 Van Praet 295.
 Varasd 264.
 Varga Antal 288.
 Varjú Elemér 48, 56, 98, 114, 162, 288, 374.
 Varró László 376.
 Varsó 22, 121, 125, 131, 208, 350.
 Vas vmegyeyi Kulturegyesület múzeuma Szombathelyen 45, 46, 67, 68, 375.
 «Vasárnapi Ujság» 177, 265, 285, 286.
 Vass Antal 288.
 Vatikán l. Róma.
 Vavrinecz Mór 348.
 Váczi Múzeumegylet 102, 262, 265, 375.
 Váczi András 318, 319.
 Vágújhelyi izr. reáliskola 262.
 Vámbéry Rusztem 267.
 Vángel Jenő 375.
 Várdai Béla 267.
 Várna 3, 19, 128.
 Váró Ferencz 375.
 Vásárhelyi Gergely czle 350.
 Velde, Esayas van de — 367.
 Velence 266, 327, 363.
 Venczel m. kir. 32, 331.
 Venetianer Lajos 102.
 Venturoli-ktár 378.
 Vera l. Kris.
 Verancsics Antal 249, 341, 342.
 Verbőczy István 250. — «Tripartituma» 95; horvát fordításban 92.
 Vercellensis Ludovicus Helianus 339.
 Veres Endre 267.
 Veress Balázs 92.
 Vergilius 95, 148, 381.
 Verrier 327.
 Versecz 102. —i kir. tanfelügyelőség 69. —i vár. ktár 69, 70, 265.
 Veszprém 101, 248. —i püspöki iroda 102. V. ö. Veszprém.
 Vetter Antal 164.
 Vezéry Ödön 220, 222, 230, 240.
 Vécsei Leo 243.
 «Védák» 365.
 Végh Gyula 375. — Kálmán Mátyás 267.
 Vértesy Jenő 102, 114, 211, 348.
 Viddin 75, 349.
 Vig Albert 267.
 Vigszínház, Budapesti — 218.
 Világosi fegyverletétel 109.
 Villard de Honnecourt 301.
 Vincze Márton czle 350.
 «Vindiciae defensoris simplicitatis ecclesiae Christi» 319.

- Vinne, Theodore L. de — 80.
 Visconti hercegek paviai gyűjteménye 294. — pápai nuntius 339.
 Viszota Gyula 96.
 Vitéz János 336.
 Vízépítési igazgatóság, M. kir. orsz. — 72, 102, 265, 347.
 Vízjegyek 334, 355.
 Vizsoly 316. —i kánonok I. Felső-magyarországi czikkek.
 Vogel Nep. János 156.
 Voltaire 300, 301.
 Vorkens Bartholomeus 367.
 Voullième 355, 356.
 Vörösmarty Mihály 107, 237.
- W**agner C. A. 172. — Károly 94.
 Walpole Horace 328.
 Walter Gyula 73, 162, 267.
 Walton 80.
 Washington 102, 162, 265, 266, 348.
 —i department of agriculture 257, 265. —i department of commerce and labor 265. —i kongresszusktár 81, 102, 265, 299.
 Wästerås 188. —i gymnasium ktára 187, 188.
 Wäxiöi gymnasium ktára 188.
 Weber 243.
 Wegierski I. Regenvolscius.
 Weimar 154, 267. —i bibliofil-társaság 154.
 Weisenburg gr. 359.
 Weisz Ernő 253, — Mátvás czle 165.
 Wekerle László 267.
 Welte I. Wetzler.
 Welter H. 171.
 Wentzel József czle 351.
 Wenzel Pietro 373, 374.
 Werbőczy I. Werbőczy.
 Werfer Károly kassai nyomtató 382. — Károly József 382.
 Wertheimer Dezső 74, 108.
 Wesselényi Miklós br. 348, 349.
 Weszprémi Codex 290.
- Wetzer—Welte-féle Kirchenlexicon 134, 138, 205.
 Wichmann György 253.
 Wiegand K. Frigyes 157, 159.
 Wieniawski Henrik 163.
 Wigand György 383. — Ottó kassai könyvnyomtató 383.
 Willmers 163.
 Wilno 15—17, 121.
 Wilson W. D. 39.
 Winkler Elemér 374.
 Winter Gusztáv 155.
 Wisconsin, Hist. Society of — 252.
 Wiszniewski 127, 128, 132, 194, 205.
 Wittenberg 5. —i egyetem 202.
 Wlassics Gyula 102, 162, 374—376.
 Wlodawa 21.
 Wobeser Wilhelmine Caroline 159.
 Wolff Pius A. 243.
 Wollanka József 177, 286, 287.
 Wosinszki Mór 66, 67.
 Wundt 24.
 Würzburgi egyetem és ktára 260, 266, 284.
- X**enophon 94.
- Y**emeniz 139, 143.
- Z**aisz J. V. 225.
 Zalasdi es. 108.
 Zanichelli 378.
 Zágráb 33, 248, 264. —i egyetemi ktár 92, 262. —i főegyházmegye 102, 252, 340.
 Zápolyai Borbála lengyel királyné 199, 207. — János m. kir. 33, 109. — János Zsigmond erdélyi fejedelem 350.
 Zára 348.
 Zázeczký Béláné 74.
 Zedler János Henrik 22, 118.
 «Zeitschrift für Bücherfreunde» 85, 181, 370.
 Zell F. 243.

- Zemplén vm. 129, 130.
 Zeneakadémia, Orsz. m. kir. — 265.
 Zenei gyűjtemény a M. Nemz. Múzeum ktarában 254, 348.
 Zengg 106.
 Zenta 266.
 «Zentralblatt für Bibliothekswesen» 86, 96, 181, 280, 370.
 Zichy Adél gr. I. Keglevich Jánosné. — Antal 74. — János gr. 162. «— Jenő gr. ázsiai utazása» 45. — Károly gr. 377. — Mihály 74.
 Zirczi ciszterczita rend 264.
 Zola 274.
 Zombor 70, 101, 253. — i áll. főgymnasium 262. — i vár. könyvtáregyesület és ktára 70.
 Zoványi Jenő 315.
 Zrinyi Miklós (a költő) 345. — Péter 340.
 Züllichau 117.
 Zürich 266, 321.
 Zwinger Johann 359.
 Zsarnay Lajos 133, 134.
 Zsák J. Adolf 244, 335.
 Zsigmond (I.) lengyel kir. 2, 3, 199, 207. — (II.) lengyel kir. 3, 199, 200, 202, 350. — m. kir. 32, 109, 249, 251, 255, 338, 344, 345, 350.
 Zsilinszky Mihály 162.
 Zsinka József 263.
 Zsoldos Benő 253.
 Zsófia lengyel királyné, Jagello Ulászló felesége 2—4, 6, 8, 16—22, 117—119, 121, 128, 132, 133, 137, 193—201, 207, 210.

A HAZAI NYOMDÁK 1908-BAN.

I. Főváros.

Budapest:

- *Ádám Hermann.
I., Krisztina-körút 81.
Adler Károly.
VI., Laudon-u. 4.
«A Nap» ujságvállalat ny.
VIII., Rökk Szilárd-u. 9.
Andai Gyula.
VI., Szondy-u. 11.
*Anglo-ny. (Tul. Alpár József.)
VIII., Baross-u. 47.
*Árpád-ny. (Tul. Kronstein és Téri.)
VII., Valero-u. 9.
Athenaeum irod. és ny. r.-t.
VII., Rákóczi-út 54.
Auer Ignác.
VIII., Rákóczi-út 11.
Auer József és Auer Józsefné.
VI., Dalszínház-u. 10.
Ausländer Lajos és tsai.
VI., Eötvös-u. 47.
Babits Sándor József.
VIII., Reviczky-tér 1.
Bagó Márton és fia.
II., Szilágyi Dezső-tér 1.
*Bakács Albert.
VI., Szerecsen-u. 3.
Balassa Béláné.
VIII., Baross-u. 69.
Bareza József.
IV., Váczi-u. 66.
Bárd Jakab.
VII., Miksa-u. 17.
*Baross-ny.
VI., gr. Zichy Jenő-u. 6.
Bartalits Imre.
III., Remetehegy.
Bata János.
VI., Nagymező-u. 23.
Bauer Adolf.
VI., Vörösmarty-u. 74.

Budapest:

- Bauer Ferdinánd.
VII., Thököly-út 28.
Bauer Ignác.
VII., Csányi-u. 13.
Behr Miksa és Weisz Miksa.
V., Zoltán-u. 9.
Bendtner Győző.
V., Zoltán-u. 11.
*Bercsényi-ny. r.-t.
VIII., Reviczky-tér 5.
Berger Árminné és Bokor Dezsőné.
VIII., Üllői-út 48.
Berger Géza.
VIII., Baross-u. 4.
Berger Zsigmond és Schimek Ferencz. (Jókai-ny.)
VII., Thököly-út 23.
Berkovits János.
VI., Teréz-körút 40—42.
Bichler Ignác.
III., Lajos-u. 94.
Bielitz Bertalan.
VII., Rombach-u. 8.
*Bienenstok és fia.
IV., Deák Ferencz-u. 17.
Biraucz Döme és tsa.
VII., István-ut 11.
Biró Albert.
VI., Klauzál-u. 35.
Biró Pál.
I., Uri-u. 19.
*«Bírószági Szemle» ny.
VII., Bethlen-u. 43.
Boldor Dezső.
VII., Hársfa-u. 23.
Böhm Lajos.
IV., Királyi Pál-u. 6.
Breuer Ármin.
VI., gr. Zichy Jenő-u. 33.

A csillaggal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve.

- Breuer Gyula és Mihály.
VI., Lovag-u. 2.
- Bródy Dániel dr.
V., Váci-körút 34.
- Bródy József és tsai.
V., Váci-körút 34.
- Brózsa Ottó.
VI., Váci-körút 17.
- Bruck Ferencz és neje.
VI., Nagymező-u. 5.
- Bruckner Gyula.
VI., Király-u. 10.
- *Budapesti helyi érd. vasút ny.
V., Lipót-körút 22.
- «Budapesti Hirlap» ny.
VIII., Röck Szilárd-u. 4.
- Budapesti lap- és könyvkiadó váll.
ny.
VIII., Röck Szilárd-u. 19.
- «Budapesti Napló» ny. (Üzletv.
Zeisberger István.)
IX., Üllői-út 25.
- Buschmann Ferencz.
IV., Koronaherczeg-u. 8.
- Corvin-ny. (Tul. Fischer
József.)
VIII., Baross-u. 4.
- Csicsáky János.
VIII., Lehel-u. 8.
- Czeisler Béla.
VIII., Röck Szilárd-u. 9.
- Czettel és Deutsch.
V., Bálvány-u. 12.
- Damborschitz Vilmos.
VII., Murányi-u. 45.
- Dann Jenő.
II., Zsigmond-u. 13.
- Deutsch József.
VII., Károly-körút 7.
- Deutsch M.
VII., Dob-u. 3.
- *Divald Károly.
VIII., Kisfaludy-u. 9.
- Domanek István Pál és Hauptmann
Béla.
VI., Aradi-u. 31.
- Donát Izidor.
VIII., Baross-u. 47.
- *Dózsa és Müller.
VIII., Röck Szilárd-u. 20.
- Eberle József és tsa.
IV., Mária Valéria-u. 2.
- Eckstein Bernát és fia utóda:
Elek Lipót.
VII., Kertész-u. 20.
- Ehrenstein Mór.
VI., Laudon-u. 4.
- Eichenbaum Mór.
VII., Dohány-u. 29.
- Einzig Mór.
VIII., Luther-u. 2.
- Eisler Suchmann.
VII., István-tér 17.
- Eisner Géza és tsai.
V., Honvéd-u. 10.
- *Elek L.
IV., Papnövelde-u. 8.
- Első Kőbányai ny. (Tul. Gold-
schmied Alfréd.)
X., Belső Jászberényi-út 1.
- *Engel S. Zsigmond.
VI., Vörösmarty-u. 56.
- Engel Simon.
VI., Szondy-u. 23.
- *Engel és Ladányi.
VI., Ó-u. 6.
- *Engelmann M.
IX., Ráday-u. 7.
- Erbeck György.
V., Solyom-u. 16.
- *Erzsébetvárosi ny.
VII., Dohány-u. 29.
- Európa ny. r.-t.
VI., Ó-u. 12.
- Express-ny.
VI., Váci-körút 39.
- Fabriczki Sámuel.
VI., Eötvös-u. 32.
- *Farkas és György.
VIII., Német-u.
- Farkas Lajos és Jakab.
V., Nádor-u. 19.
- Farkas és tsa (Farkas Jenő és
Krausz Jakab).
VI., Eötvös-u. 29.
- Fichner A. és fia.
VII., Thököly-út 13.
- Fisch Fülöp és tsa.
VIII., Baross-u. 66—68.
- Fischbach Károly.
IV., Városház-tér, plébánia-épület.
- Fleischmann Frigyes.
VI., Csengery-u. 86.
- Fleischmann Simon.
VII., Rottenbiller-u. 66.
- *Fodor Kálmán.
VI., Rózsa-u. 25.
- Fortuna ny. (Tul. Pollák M. Miksa
és tsa.)
V., Bálvány-u. 21.
- Fővárosi ny. r.-t.
VI., Podmaniczky-u. 39.
- Franklin-társ. ny.
IV., Egyetem-u. 4.

- Franklin-fiók ny.
IV., Vármegye-u. 11.
- Fried és Krakauer.
VII., Dohány-u. 10.
- Fried A. és tsa.
VIII., Reviczky-tér.
- *Özv. Fried Ignáczné.
VIII., József-u. 14.
- Fried S.
VIII., József-u. 17.
- Fried Samu és Perényi Klemen-
tina.
VIII., József-u. 1.
- Friedmann Áron.
VI., Gyár-u. 54.
- Fritz Ármin.
VIII., Nap-u. 13.
- Fuchs Ármin.
VI., Szabolcs-u. 4.
- Fuchs Ármin és Pfeifer Emil.
VII., Alpár-u. 8.
- Fuchs Samu.
VI., Teréz-körút 43.
- Füredi Lipót.
VII., Munkás-u. 13.
- *Gál és Neumayer.
V., Honvéd-u. 29.
- Garai Mór.
VII., Károly-körút 3.
- Garai Simon.
V., Nagykorona-u. 5.
- Gárdos Miksa.
VII., Valero-u. 12.
- Gavrilovits és tsa.
IV., Molnár-u. 10.
- Gelléri és Székely.
VII., Rakóczi-út 34.
- *Gergely Miksa.
VI., Lázár-u. 2.
- Globus ny. (Beer E. és tsa.)
VI., Aradi-u. 8.
- Goldberger Ignácz.
II., Fő-út 23.
- Goldfaden Márkné szül. Mandl
Eleonóra.
VII., Dohány-u. 29.
- Goldfinger Mór.
VI., Király-u. 106.
- Goldschmidt Mór.
VI., Révay-u. 6.
- Goldstein Albert.
VI., Eötvös-u. 10.
- *Goszler Gyula.
V., Nagykorona-u. 5.
- Gottlieb Izidor.
VI., Szerecsen-u. 13.
- Grafikai intézet. (Üzletv. Czettel
Ödön.)
VII., Nagydiófa-u. 14.
- Gross A. és tsa.
VI., Fáy-u. 67.
- Gross Benjamin.
VI., Eötvös-u. 19.
- Gross és Bauer.
VII., Jósika-u. 7.
- Grosz Izrael.
VII., Valero-u. 14.
- Grund V. utódai.
IV., Veres Pálné-u. 23.
- Grünhút Vilmos és Steiner Ár-
min.
VI., Vörösmarty-u. 75.
- Grünwald Ödön.
VII., Wesselényi u. 4.
- Özv. Gutman Fülöpné.
IV., Hajó-u. 5.
- Özv. Györfly Józsefné.
V., Nádor-u. 82.
- Haan Albert.
VI., Csengery-u. 86.
- Hamburger és Birkholz.
V., Csáky-u. 13.
- Hapta Bernát.
IX., Soroksári-u. 49.
- Harsány Emil.
IX., Lónyay-u. 17.
- Hatschek Jenő és Kunst Gyula.
(Üzletv. Kunst Gy.)
VI., Podmaniczky-u. 71.
- Hatsko Antal és Gyöngyösi József.
IV., Mária Valéria-u. 2.
- Hatton Nelly.
V., Zoltán-u. 12.
- Hauptmann Béla.
VI., Aradi-u. 31.
- *Hazai Hirlapkiadó r.-t. ny.
V., Honvéd-u. 10.
- Händler Dávid.
VI., Jósika-u. 2.
- Hedvid Imre.
VII., Wesselényi-u. 9.
- Hedvig Sándor.
VII., Dohány-u. 12.
- Hegedűs Márton.
VI., Desseffy-u. 18.
- *Heisler és Kózol.
II., Várkert-rakpart 1.
- Helios ny. (Tul. Hőnig Lajos.)
VI., Gyár-u. 62.
- Hell J. Ede.
VIII., Luther-u. 4.
- Hercz Ármin.
VII., Izabella-tér 5.

- *Hermes ny. r.-t.
V., Báró Atzél-u. 2.
- *Herrmann Ignác.
VI., Szerecsen-u. 2.
- Hornyánszky Viktor.
VI., Aradi-u. 14.
- *Hungária ny.
V., Váczi-körút 34.
- Hunnia ny. (Tul. Sebök Lipót és
Münz Mórné.)
VI., Teréz-körút 3.
- Jancsó Dezső.
VIII., Mária-u. 7.
- Jedlovsky István.
IX., Ferencz-körút 17.
- Jermányi Lajos és Sallay Gyula.
VIII., Bezeredy-u. 9.
- Jermányi Samu.
VI., Dessewffy-u. 47.
- *Jókai ny.
VII., Thököly-út 28.
- Juhász Zsigmond és Haas Mórné.
V., Tükör-u. 5.
- Kállai Ármin.
V., Bálvány-u. 18.
- *Kálmán M. és tsa.
V., Vadász-u. 32.
- *Kanitz C. és fiai.
V., Vadász-u. 26.
- Kápolnai Adolf.
VI., Teréz-körút 5.
- Karczag Vilmos Benjamin.
VI., Dávid-u. 8.
- Károlyi György.
V., Kálmán-u. 5.
- Károlyi Ödön.
IX., Ferencz-körút 28.
- Kassino Jakab.
VI., Király-u. 26.
- Kaufmann Béla.
V., Mérleg-u. 6.
- *Kaufmann J. és tsa.
V., Arany J.-u.
- Kaufmann és Weitz.
VI., Vörösmarty-u. 52.
- Keller Dániel.
I., Attila-u. 63.
- Kellner Albert.
VII., Csányi-u. 13.
- Ifj. Kellner Ernő.
VI., Csáky-u. 9.
- Kellner és Mohrlüder.
V., Gyár-u. 29.
- Kellner Gerzson.
VI., Csányi-u. 13.
- Kellner Gerzson.
VII., Rombach-u. 3.
- *Kereskedelmi ny.
VI., Eötvös-u. 10.
- Kertész József.
IV., Mária Valéria-u. 11.
- Kertész Márton.
VII., Dohány-u. 102.
- Kilián István és tsai.
V., Honvéd-u. 10.
- Klein Ignác.
VI., Lovag-u. 13.
- Klein Samu.
V., Zoltán-u. 10.
- Klein Simon és Grünwald Béla.
VII., Wesselényi-u. 11.
- Klein Vilmos.
VIII., Rákóczi-út 73.
- Klősz György és fia.
VII., Városligeti fásor 49.
- Kogutovicz Manó.
V., Rudolf-rakpart 8.
- Kohn Simon.
VIII., József körút 10.
- Kohn és Grünhut.
VII., Hársfa-u. 1.
- Kollmann Fülöp.
V., Arany János-u. 34.
- *Korvin testv.
VI., Révay-u. 14.
- Kossuth Lajos ny. (Tul. Laufer
Jakab és Holländer József.
VIII., Tisza Kálmán-tér 5.
- *Könyves Kálmán ny.
VI., Aradi-u. 31.
- Kövér János.
VI., Révay-u. 8.
- Közművelődési ny.
VI., Izabella-u. 70.
- Krausz Lajos.
VI., Ó-utca 50.
- Krausz S. és T.
V., Báthory-u. 16.
- Kronstein Amália.
VII., Valero-u. 9.
- Kulcsár Béla és Albert József.
I., Mészáros-u. 3.
- Kunósy Vilmos és fia.
VI., Teréz-körút 38.
- Kunstädter Vilmos.
VII., Csömöri-út 91.
- Lajner Joachim.
VI., Vörösmarty-u. 60.
- *Langer Ede és fia.
IV., Párisi-u. 1.
- László (Lefkóvics) Béla.
VII., Valero-u. 9.
- Légrády Testv.
V., Váczi-körút 78.

- Lehner Rezső és Kohn Ödön.
VIII., Bérkocsis-u. 16.
- Leitersdorfer Józsefné.
VII., Rombach-u. 4.
- Lengyel Lipót.
V., Vadász-u. 35/a.
- Leopold Dávid és Pollák Ignác.
VIII., Üllői-út 10.
- Leopold Mihály.
VI., Ó-u. 8.
- Lichtmann Róza.
VI., Vörösmarty-u. 52.
- Lipinszky Lipót.
IX., Kinizsy-u. 25.
- *Löbl Dávid és fia. (Löbl Dávidné sz. Messinger Jeanette, Löbl Mór és Löbl Ödön.)
VI., Andrassy-u. 19. és VI., Nagymező-u. 26.
- Löbl Mór.
VII., Király-u. 27.
- Löblovitz Zsigmond.
VII., Thököly-u. 40.
- Lőrincz Károly.
X., Gyűjtőfogház.
- Löw Ede.
V., Váczi-körút 80.
- Lusztig Mór.
VII., Kertész-u. 35.
- Lusztig Tivadar.
VI., Ó-u. 23.
- *Magyar fémny.
VIII., Kisfaludy-u. 9.
- «Magyar Hírlap» ny.
V., Kálmán-u. 2.
- M. kir. állami ny.
I., Nándor-tér 1.
- M. kir. államvasutak ny.
VI., Csengery-u. 33.
- M. kir. egyetemi ny.
I., Iskola-tér 3.
- M. kir. posta ny.
IV., Főposta.
- M. kir. postatakarék ny.
V., Széchényi-u. 2.
- Magyar Reklám ny.
VII., Holló-u. 12.
- Magyar Sajtó ny.
V., Nádor-u. 74.
- Magyar sz. korona orsz. vasutas szövetsége ny. (Üzletv. Krammer Lipót.)
VI., Podmaniczky-u. 27.
- Magyar Ujságkiadó r.-t. ny.
IV., Vármegeye-u. 11.
- Maksyskó József.
VI., Desseswffy-u. 36.
- Marián György.
VII., Rottenbiller-u. 56.
- Marjasch József, Hirschné szül. Dorman Hermin.
VI., Király-u. 54.
- Markovits és Garai.
VII., Rombach-u. 11.
- Márkus Géza és Márkus Pál.
V., Báthory-u. 20.
- *Márton és Vas.
V., Klotild-u. 16.
- Mauhlin Ignác és Schmiedl Jakab.
VII., Wesselényi-u. 49.
- May János.
II., Albrecht-út 3.
- Meisel Sándor.
VII., Erzsébet-körút 34.
- Mercur-ny. (Tul. Berger Géza).
IV., Királyi Pál-u. 9.
- Merendiák Károly.
X., Liget-tér 4.
- Merényi József.
VII., Károly-körút 19.
- Mermelstein Fülöp.
VII., Wesselényi-u. 11.
- *Mezei Adolf.
IX., Ráday-u. 8.
- Minerva ny. (Tul. Gansl Zs.)
VI., Szerecsen-u. 7—9.
- Morgenstern Gábor.
VIII., Nap-u. 19.
- Munk Lipót.
V., Árpád-u. 12.
- Muresián Domitian.
V., Báthory-u. 15.
- Muskát Béla és Friedmann Samu.
VI., Szondy-u. 4.
- Muskát Miksa.
V., Hold-u. 27.
- Müller K.
II., Albrecht-út 3—5.
- Műszaki irod. és ny. r.-t. (Üzletv. Brett Zsigmond.)
VIII., Conti-u. 38.
- *Nádasi és Rákos.
VII., Teréz-körút.
- Nadasch Ignác.
VI., Desseswffy-u. 26.
- Nadel Jakabné szül. Neimann Gizella.
VII., Károly-körút 7.
- Náftáli Áron.
VIII., Népszínház-u. 22.
- *Nagel István.
VII., Vörösmarty-u. 17.

- Nagy Mór.
VIII., Rökk Szilárd-u. 28.
- *Narodna Rees ny.
VII., Dohány-u. 104.
- Neiavits (Sulem) Samu.
V., József-tér 33.
- Nemzetközi ny.
VIII., Futó-u. 44.
- Neuwald Illés utódai.
VIII., Üllői-út 48.
- Orsz. községi közp. ny r.-t.
VI., Váci-körút 61.
- *Otthon-nyomda.
VIII., Mária-u. 42.
- *Pallas irod. és ny. r.-t.
V., Kálmán-u. 2.
- Pannonia ny.
VII., Rombach-u. 8.
- Pap Manó és Schwarz László.
VI., Podmaniczky-u. 35.
- Pátria irod. és ny. r.-t. (Üzletv.
Korzinec József Ferencz.)
IX., Üllői-út 25.
- *Pázmáneum ny.
VIII., Köztemető-út 8.
- Pénzüntézeti és irodai felszerelések
műintézete r.-t. (Üzletv. Légrády
Géza.)
IV., Váci-u. 74.
- Perl Rezső.
VII., Vörösmarty-u. 20.
- Pesti Lloyd társ. ny.
V., Dorottya-u. 14.
- Pesti ny. r.-t.
V., Hold-u. 7.
- Pestuka János Alfréd.
VII., Murányi-u. 44.
- Petőfi ujság, könyveladó és hir-
detési vállalat ny. (Tul. Pesti
Alfréd.)
VII., Kertész-u. 76.
- Petrovics János és Gavrilovics
Trifun. (Üzletv. Krnyác János.)
IV., Molnár-u. 10.
- Piatnik Nándor és fia.
VII., Rottenbiller-u. 17.
- Pintér és Seidner.
VII., Vörösmarty-u. 19/b.
- Pless Ignác.
VI., Váci-körút 39.
- Id. Poldini Ede és tsa. (Tul. Kerner
Istvánné.)
IV., Irányi-u. 1.
- Pollacsek A.
VI., Podmaniczky-u. 6.
- *Pollák Elkán és Garai Simon.
V., Bálvány-u. 21.
- Pollák Jakab.
VI., Aradi-u. 15.
- *Pollák M. Miksa és tsa.
V., Akadémia-u. 15.
- *Pollák és Leopold.
VIII., Üllői-út 10.
- Pór József és Koch János Frigyes.
VIII., Mária Terézia-tér 13.
- Posner K. Lajos és fia.
VI., Csengery u. 31.
- Pressler Mihály.
VII., Dob-u. 87.
- Preszburg Frigyes utóda Schwarz L.
V., Arany János-u. 14.
- Propper Leó.
VII., Erzsébet-körút 35.
- Quittner József.
IV., Károly-körút, Közp. Városház.
- Radenkovits Dragulin és Krisztics
Iren Anna.
IX., Rákos-u. 11.
- Radó Gyula és Radó Jenő.
V., Szemere-u. 19.
- Radó Izor.
VI., Szerecsen-u. 13.
- Radó Vilmos.
VI., Ó-u. 2.
- Radványi Ábrahám.
VII., Rottenbiller-u. 66.
- Rampott Károly.
I., Mészáros-u. 3.
- Fióközlet:
I., Döbrentei-u. 3.
- *Reform ny.
VI., Csengery-u. 9.
- Reich Ármin.
VII., Dohány-u. 84.
- Reiner Elkán.
I., Döbrentei-u. 13.
- Révai és Salamon.
IX., Ilői-út 18.
- Rigler József Ede.
VI., Rózsa-u. 55.
- Rosenbaum Bendel.
VII., Wesselényi-u. 49.
- *Rosenbaum F.
VII., Dob-u. 81.
- Rosenthal Gyula.
VI., Próféta-u. 5.
- Róth József.
IV., Sarkantyus-u. 14.
- Róth Mór és tsa.
VII., Kertész-u. 23.
- Róthberger Miksa és Weisz Fülöp.
VI., Szondy-u. 11.
- Rózsa Izidor.
VI., Ó-u. 2.

- Rózsa Izidor és Müller József.
VIII., Röck Szilárd-u. 20.
- Rózsa Kálmán és neje.
VIII., Szentkirályi-u. 30.
- Rubin Izidor.
VII., Király-u. 15.
- Salvendy Ferenc és Fried Adolf.
VII., Kertész-u. 25.
- *Sarkadi J.
V., Báthory-u. 4.
- Saphir Ármin Árpád.
II., Fő-u. 45.
- Schlesinger Vilmos.
V., Honvéd-u. 2.
- *Schmelz és Misner.
VI., Izabella-u. 70.
- Schmidl Sándor.
VI., Szerecsen-u. 6.
- Schmied Sándor és neje.
VI., gr. Zichy Jenő-u. 3.
- Schultz Ábrahám.
VIII., Baross-u. 81.
- Schwarz László és tsa.
VI., Podmaniczky-u. 35.
- Seidner Emil.
VII., Vörösmarty-u. 19/B.
- Sinay Gusztávné szül. Adler Kata-
lin.
VII., Damjanich-u. 19.
- Singer Lipót.
IV., Károly-körút 24.
- Singer és Spenn.
VI., Szondy-u. 11.
- Skopper József.
VII., Kertész-u. 34.
- Sós Izidor és Klein Herman.
VIII., Csepregy-u. 2.
- Sopousek Alajos.
VII., Király-u. 25.
- Spatz Henrik.
VII., Dob-u. 55.
- Spinner Adolf.
VI., Desseffy-u. 43.
- Stanca Sebestyén.
VII., Rózsa-u. 7.
- Stephaneum.
VIII., Szentkirályi-u. 28/a.
- Stern Adolf.
VII., Munkás-u. 14.
- Stern Péter és Hoffmann Sámuel.
VI., Kazinczy-u. 35.
- Stohanzl Ede József.
VI., Lehel-u. 5.
- Sugár Vilmos és Székely Viktor.
VI., Eötvös-u. 26/b.
- Sűsz Dávid.
IV., Váci-u. 79.
- Szántó József.
VI., gr. Zichy Jenő-u. 21.
- Szántó József, Singer Olga és Wank
Frigyes.
VI., Lovag-u. 6.
- Szécsi Ferencz.
V., Csáky-u. 2/B.
- Szegő Lipót.
V., Alkotmány-u. 7.
- Székely Albert (Ábrahám).
VI., gr. Zichy Jenő-u. 38.
- Székely Arthur.
VII., Rottenbiller-u. 19.
- Székely Viktor.
VI., Ó-u. 15.
- *Székesfővárosi házi ny.
IV., Közp. Városház.
- Szent László ny.
VIII., Röck Szilárd-u. 28.
- *Szkurka és tsa.
VI., Jász-u. 76.
- Szrpszke Novoszty ny. (Tul.
Krnyác János.)
IX., Lónyay-u. 12.
- Taslanan Oktáv.
IV., Molnár-u. 10.
- Téri Áron.
VII., Valero-u. 9.
- Thália-ny. (Tul. Faludi Gábor.)
V., Csáky-u. 2/b.
- Timár János Mihály.
V., Bálvány-u. 24.
- «Turul» ny.
IV., Eskü-út, Klotild-palota.
- *Ullmann Vilmos.
IV., Régi posta-u. 4.
- Üngár Selig.
V., Nador-u. 58.
- Unio-ny. (Tul. Bachrach Ludmilla
és Vig Emil.)
VI., gr. Zichy Jenő-u. 7.
- «Úránia» ny.
VIII., Mária-u. 11.
- *Utassy B. és tsa.
V., Markó-u. 5.
- Vágó Ignác.
VIII., Baross-u. 47.
- Özv. Várnai Fülöpné és Várnai
Dezső.
IV., Régi posta-u. 3.
- Vas Manó.
V., Klotild-u. 1/b.
- Özv. Vas Tivadarné sz. Nagel Ilona.
V., Alkotmány-u. 7.
- Vaskó Dezső.
VII., Dob-u. 63.

- *Vészi Gerzson.
VI., Wesselényi-u.
- Vigyázó Tivadar.
VI., Váci-körút 39.
- «Világosság» ny. (Üzletv. Pollák Simon.)
VII., Nyár-u. 1.
- Vincze és Bartók.
V., Bálvány-u. 15.
- Völgyesi Márk és Ábrahám Leó.
VII., Dob-u. 16.
- Wagner Ferencz.
VIII., Futó-u. 44.
- Wagner Ferencz.
IX., Tompa-u. 14.
- Weisz Adolf.
VI., Király-u. 15.
- Weisz Ármin.
IV., Duna-u. 6.
- Weisz Bernát.
V., Zoltán-u. 9.
- *Weisz L. és F.
V., Csáky-u. 3.
- Weisz Lipót.
VI., Ó-u. 39.
- Weisz Miksa és Braun Sámuel.
VII., Vörösmarty-u. 4.
- Weissenberg Ármin.
VIII., József-körút 16.
- Wellesz Béla és fia.
VI., gr. Zichy Jenő-u. 3.
- Wiesinger József.
VII., Wesselényi-u. 30.
- Wimmer Márton.
III., Serfőző-u. 10.
- Winkler Ármin és Bromberger Jakab.
VII., Dob-u. 69.
- Wodianer F. és fiai.
IV., Sarkantyus-u. 3.
- Woititz Vilmos.
IV., Kossuth Lajos-u. 1.
- Yost írógép r.-t. ny. (Üzletv. Káldor Marcell.)
VII., Erzsébet-körút 9—11.
- *Zawadil E.-féle menetjegy-ny. (Tul. Christoph Paula és Jirschik András.)
V., Zoltán-u. 13.
- Zeisler M.
VII., István-tér 17.

II. Vidék.

- Abujszántó:**
Baksy Barna.
- Abony (Pest vm.):**
*Ruber István.
Szerdahelyi János.
- Abudbánya:**
Róth Ferencz.
Pannonia ny.
- Ada (Bács-Bodrog vm.):**
Berger Adolf.
- Alsókubin:**
*Fried Dávid.
Trnkóczy József.
- Alsólendva:**
*Balkányi Ernő.
- Apatin:**
Gasz Mátyás.
Szavadill József.
- Arad:**
*«Arad és Vidéke» ny.
- Aradi ny. r.-t.
Bloch Henrikné.
*Első aradi amerikai gyorsajtó ny.
(Tul. Keppich Zsigmond.)
Függetlenség ny.
Gör. kel. román egyházmegyei ny.
*Kalmár Nándor és tsai.
Losonczi Zoltán és tsai.
Nichin György «Tribuna» ny.
Réthy Lipót és fia.
Weisz Felix.
- Aranyosmarót:**
«Dóczy» ny. (Tul. Némedi László).
Mercur-ny. (Tul. Kohn Bertalan.)
- Aszód:**
*Grósz Sámuel.
Petőfi ny.
- Bácsalmás:**
Horváth Mátyás.
- Baja:**
Kazal József.
Kollár Antal.

Nánay Lajos.
Rajkovich Károly.

Balassagyarmat :

B.-gyarmati ny. r.-t.
*Darvai A. utóda.
Halyák István.
Mercur-ny.
Pozsonyi Gábor.
Részvény-ny.
*Wertheimer Zsigmond.

Balázsfalva :

Gör. kath. papnövelde ny.

Bán (Trencsén vm.):

Back Ármin.
*Fuchs Vilmos.
*Hertzka Ármin.

Bánffyhungad :

Ábrahám Mórné.
*Lévai Ignác.

Barcs (Baranya vm.):

Skribanek Géza.
*Szilágyi György.

Barót :

Nagy József.
Rozsondai János.

Bártfa :

Blayer M.
Felsősárosi ny. (Tul. Salgó Mór.)
Horovitz Menasche Chasskel.

Battonya :

Gallovich István.
*Ruber István.

Bazin :

Klein Alfréd.

Békés :

Br. Drechsel Géza.
*Vévre Oszkár.

Békéscsaba :

*Békésmegyei «Függetlenség» ny.
«Corvina»-ny. (Tul. Szihelszky
József.)
Galli Béla.
Povázsay testvérek.
*Tevan Adolf.

Belényes :

Süssmann Lázár.

Beregszász :

Engel Jenő.
*Haladás ny.
*Klein Sámuel.
Landau és Rubin.
*Szabadság ny.
*Szaubel Mór.

Berettyóújfalu :

*Adler Béla.
*Székely Ármin.

Besztercze :

Balkirs Hirsch Leib.
Botschar Tivadar.
Csallner Károly.
Matheiu György.
*Sadler Albert.
*Sternhell H.

Besztercebánya :

Havelka József.
Hungaria ny. (Tul. Sonnenfeld
Mór.)
Machold Fülöp.

Betlen :

*Schönfeld Henrik.

Bonyhád :

Raubitschek Izor.
*Höninger József.
*Weisz Jakab.

Borosjenő :

Ungár Jenő.

Borossebes :

*Avarfi József.

Brád :

*Roth Ferencz.

Brassó :

Brassói lapok ny. (Tul. Trattner H.
és tsai.)
Ciurcu és tsa.
Gött János fia.
*Gust A.
Herz és tsa.
Lehmann Gottlieb.
Dr. Muresian Aurél.
Schneider testvérek és Feminger.

Brezsnóbánya :

Kreisler József.

Budafok:

- *Budafoki ny.
- *Klein Mór.

Buziásfürdő:

- *Ifj. Brach József.
- Ullmann Ferencz.

Csacza:

- Braun Rezső.
- Taub Emil.

Csákova:

- *Chudy testvérek utódja.
- Grádl Péter,

Csáktornya:

- Fischel Fülöp (Strausz Sándor).

Csepreg:

- *Menyhárt Julia.

Cservenka:

- Welker Ádám.

Csikszereda:

- *Apponyi ny. r.-t.
- Gyönös Gyula.
- Székelység ny. (Tul. Szvoboda Miklós.)
- Szvoboda János.

Csitár:

- *Csitári ny.

Csongrád:

- Bozó és Justin.
- Tiszavidék ny. (Tul. Silber János.)
- Weisz Márk.

Csorna:

- Kokas István és Nemann Samu.

Csurgó:

- Vágó Gyula.

Czegléd:

- *Nagy Elek.
- *Sárik Gyuláné.
- Sebők Béla.

Czellőmölk:

- Dinkgrewe Nándor.

Dárda:

- *Arady Lajos.
- *Frank Béla.

Debreczen:

- *Adler Józsefné.
- *Beck Izidor.
- Csokonai ny. (Tul. Lengyel Imre és tsa.)
- *Debreceni Reggeli Ujság ny.
- *Debreceni Ujság ny.
- Debreczen sz. kir. város ny.
- *Gyürki Sándor.
- *Hegedüs és Sándor.
- *Herczeg Sándor.
- Hoffmann és Kronovitz.
- *Horovitz Zsigmond.
- *Komáromi József.
- Kutasi Imre.
- *Liebermann József.
- *Mihályi Sámuel.
- *Pongrácz Géza.
- *Protestáns ny.

Derecske:

- Friedmann Henrik.

Dés:

- Demeter és Kiss.
- Goldstein Jakab.
- Pollák Vilmosné, sz. Weinberger Matild. (Üzletv. Pollák Vilmos.)

Detta:

- *Tringl és Kirsch.

Déva:

- Hirsch Adolf.
- Kroll Gyula.
- *Laufer Vilmos.
- *Szent János ny.

Devecser:

- Rosenberg Zsigmond.
- Vörösmarty ny. (Tul. Huss Gyuláné.)

Dicsőszentmárton:

- *«Erzsébet»-ny. (Tul. Dosztál Kálmán.)
- Jeremiás Sándor.

Dombóvár (Tolna vm.):

- Dombóvári ny. (Tul. Bruck Sándor.)
- *Polgár Ignác.

Dunaföldvár:

- Somló Manó.

Dunaszerdahely :

Adler Netti.
Goldstein Józsuva.

Eger :

Baross-ny. (Tul. Paunz Sándor.)
Egri ny. r.-t.
Erseki lyceum ny.
Lőw Béla.
*Lőw Sámuel.
Schwartz Ilka.

Élesd :

Sándor Mór.

Enying :

Polgár Jenő.

Eperjes :

*Divald Károly fia.
Kósch Árpád.
Pannonia-ny. (Tul. Kahn Mór.)
*Stehr József.

Ermihályfalva :

Beck Adolf.

Érsekujvár :

Kohn Samu.
*Pálinkás J. Géza.
Winter Zsigmond.

Erzsébetfalva :

*Matkovich A.
*Zucker Jenő.

Erzsébetváros :

Erzsébetvárosi kereskedelmi szövetkezet ny.

Esztergom :

Ózv. Buzárovits Gusztávné.
«Hunnia»-ny. (Tul. Gerenday József.)
Laiszky János.
*Lehr Lipót.
*«Szabádság» ny.

Fehérgyarmat :

*Kossuth-ny.

Fehértemplom :

Kuhn Péter.
Wunder Gusztáv.
Wunder Gyula.

Felsőőr : (Vas vm.)

Schodisch Lajos.

Felsővisó :

Schiffmann Chána Taube.

Fiume :

Battara Péter.
*Corradini Umberto.
*Dobrovich Antal József.
Hönig E.
Jerouscheg Lajos.
*Kereskedelmi ny.
Martich A.
Mohovich Emőd.
Novi List ny.
Quarnero ny.
Uránia ny.

Fogaras :

*Popp Szilárd.
*Thierfeld Dávid.

Galánta :

Első galántai ny. (Tul. Neufeld Samu.)
Neuschloss Jakab.

Galgócz :

*Bródy Simon.
Sternner Adolf.
Szold Jakab.

Gálszécs :

*Berkovits R.
*Birnbaum Lázár.

Gödöllő :

Erzsébet ny.
*Kovács Ferencz.

Gyergyóditró :

*Létz János.

Gyergyószentmiklós :

*Létz János.
*Kossuth-ny.
*Sándory Mihály.

Gyoma :

Kner Izidor.

Gyöngyös :

*Breuer M. Mihály.
Herczog Ernő Armin.
*Hevesmegyei Lapok ny.
*Hungária ny.
Sima Dávid.

Gyönk (Tolna vm.):
Engel József.

Győr:

Blum József.
Dobos Ignác.
Gross Gusztáv.
Győregyházmegyei ny.
Győri Ujság ny.
Heckenast György.
Mercur ny. (Tul. Láng Jakab Jenő.)
Nitsmann József.
«Pannonia» ny. (Tul. Szávay Gyula és Raáb Béla.)

Gyula:

«Corvina»-ny. (Tul. Weinstein Arnold.)
Dobay János.
Szedő Emil.

Gyulafehérvár:

Izsák Lázár.
*Keresztes Nagy Imre.
*Papp György.
Püsp. lyc. ny. (Bérlő: Schäser Ferencz.)

Hajduböszörmény:

*Altmann Noé.
Szabó Ferenczné.

Hajdudorog:

Grünfeld Mózes.

Hajdunánás:

*Horovitz Gyula József.

Hajduszoboszló:

Plón Gyula.

Halmi:

*Friedmann H.

Hátszeg:

Hátszeg és Vidéke ny. (Tul. Klaf-
ter Ignác.)
Mester János.

Hatvan:

Hoffmann M. L.
*Jatzkó Lajos.

Heves:

Adler József.

Hódmező-Vásárhely:

Dura Lajos.

Hmvásárhelyi ny. r.-t. (Üzletv. Róth Antal.)

«Vásárhely és Vidéke» ny. (Tul. Endrey Gyula; üzletv. Aradi Lajos.)

«Vásárhelyi Reggeli Ujság» ny. (Tul. Kun Béla.)

Hódság:

Pfiszter József.
Raab Jánosné, sz. Speizer Teréz.

Holics:

Malovani József.

Homonna:

*Fejes Jakab.
*Homonna és Vidéke ny.
Waller H. és tsa.

Hosszúfalu:

*Jancsó János.

Huszt:

*Ausländer Ignác.
*Husztii nyomdavállalat.
Mermelstein Fülöp.

Igló:

Ferencz Dávid.
«Szepesi Lapok nyomdavállalat»
ny. (Tul. Telléry Gyula.)
Tátra-ny. (Tul. Stein Ignác.)

Illava:

*Eckmann Ignác.

Ipolyság:

Neumann Jakab.
Polgár Ignác.

Jánosháza:

*Rubin Salamon.

Jászapáti:

*Galamb Zoltán.
*Id. Imrik József.

Jászberény:

Balázs Arnoldné, sz. Schvarcz Regina.
Hay Géza és Grün Herman.
*Pesti Péter.
Takáts Herman.
Vértés Adolf.

Kalocsa :

Jurcsó Antal.
Werner Ferencz.

Kaposvár :

Gerő Zsigmond.
Hagelmann Károly.
Özv. Jancsovics Gyuláné.
*Kéthelyi L. és tsa.
*Részvény-ny.
Singer Lipótné.
Szabó Lipót.
*Szalai Ferencz.

Kapuvár :

Buxbaum József.
Décsy György.

Karánsebes :

Fleissig Lipót.
Gör. kel. román egyházm. ny.
Jakobovits József.

Karczag :

Klein József.
*Magyar evangéliomi ny.
*Nagykunsági ny. betéti t.
*Simon Sándor.
Szódi S.

Kassa :

*Breitner Mór.
*Corvina-ny.
*Gutenberg-ny. (Tul. Lukács G.)
Koczányi Béla.
László Béla.
*Maczner Samu.
Schwarcz Alfréd.
*Szent Erzsébet-ny.
Vitéz A. utóda. (Schillinger Zoltán.)
Vulkán Ábrahám.
Werfer Károly.

Kecksemét :

Első keckseméti hirlapkiadó és ny.
r.-t.
Első nagy alföldi ny. és hirlap-
kiadó-vállalat.
Eötvös Nagy Lajos.
*Fischl Dávid.
*Függetlenségi ny.
*Galanthai Ferencz Mihály.
*Gichner Gábor.
*Nagy Imre.
Pestmegyei Hirlap ny.
*Spitzer Vilmos.
Steiner Mihály.

*Széll Nándor.

Sziládi László.
Tóth László-féle ny. (Tul. Fekete
Mihály.)

Késmárk :

Altmann Dávid.
Szauder Pál.

Keszthely :

Farkas János.
Fischl Salamon.
Mérey Ignác.
Nádai Ignác.
Sujánszky József.

Kézdivásárhely :

Kézdivásárhelyi ny. r.-t.
*Turóczi István.

Királyhelmeccz :

Klein Gyula.

Királyhida :

Brandweiner Vilmos.

Kisbér :

Hafli Kálmán.

Kisjenő :

*Rosenthal Pál.

Kiskőrös :

Kalisch Ignáczné.
*Majoros és Szekulesz.

Kiskunfélegyháza :

Feuer Illés.
*Politzer Vilmos.
Vesszősi József.

Kiskunhalas :

*Horváth Gyula.
Práger Ferencz.

Kiskunmajsa :

*Schwarcz A.

Kismarton :

Dick Ede.
Gabriel Jakab.

Kispest :

*«Bercsényi» ny. r.-t.
Első Kispesti ny. (Tul. Fischhof
Henrik.)

Kisszeben :

*Stehr G. és I.

Kisújszállás :*Platz Ferencz.
Szekeres József.**Kisvárdá :**Berger Ignác és tsa.
Ifj. Klein Gyula.
Preisz Vilmos.**Kolozsvár :***Boskovitz József.
*Breszler és Ferdinánd.
*«Carmen» ny. (Tul. Baritiu P.
Péter.)
«Ellenzék» ny. (Tul. Magyar
Mihály.)
*Fuhrmann Miklós.
Gámán János örököse.
*Laskai Árpád.
Lepage Lajos.
Liczeum-ny. (Tul. Gombos Fe-
rencz.)
«Magyar Polgár» ny. (Tul. Ajtay K.
Albert.)
Polcz Albert.
Schaberl József.
*Stief Jenő és tsa.
*Sz. Bonaventura ny.
*Unió ny.
Ujhelyi M. és T.
Weinstein Béni.**Komárom :**Hacker Richárd.
«Hungária» ny. (Tul. Freisinger
Mór.)
Schönwald Tivadar.
Spitzer Sándor.
Szénásy János.
*Szent László ny.**Korpona :**

Ruzsinák Antal.

Kovászna : Ifj. Jancsó Mózes.
Szabó Sámuel.**Kőhalom :**

*Kőhalmi ny.

Körmend :*Bertalanffy József.
*Katona Imre.

Körmendi ny. r.-t.

*Slavik Ferencz.

*Weiner I.

Körmöcbánya :

Paxner I. és Biron H.

Kőszeg : Feigl Frigyes.
Feigl Gyula.**Kula :**

Berkovits Márk.

Kunhegyes :

*Balla Sándor.

Kunszentmárton :*Bozóky G.
*Özv. Csanádi Józsefné.
*«Közérdek» ny.**Kunszentmiklós :**

*Schwarz V.

Lajtaszentmiklós :

*Stiborszky Fülöp.

Lakompak (Sopron vm.) :

Krausz Henrik.

Léva : Dukesz Lipót.
Nyitrai és társa.
*Schultz Ignác.**Lippa :***Mähr Emil.
Ráfila Demeter.
*Zeitler Lajos.**Liptószentmiklós :***Klimes és Pivkó.
Steier Izidor.**Losoncz :**Bicskei Zoltán.
Kármán Zsigmond.
Losonczy Sándor.
Roth Simon.**Lőcse :**Reiss Tivadar József.
Singer-féle ny.
Szepes-ármegyei közig. ny. (Tul.
Braun Fülöp.)

Lugos :

Husvéth és Hoffer.
 Raubitz Janka.
 Szidon József.
 *Sziklai Lajos.
 «Tipografia Heres». (Tul. Belle, sz.
 Bersan Julia.)
 Traunfellner Károly.
 Virányi János.
 Weisz és Sziklai.

Magyarkanizsa :

Bruck P. Pál.

Magyarláros :

Páneth Leopold és Schönfeld Zsigmond.

Magyaróvár :

Czéh Sándor-féle ny. (Tul. Czéh
 Lajos.)
 *Ligeti István.

Magyarpécska :

Ruber István.

Makó :

Kovács Antal.
 «Makói Hirlap» ny. (Tul. Neumann
 József.)
 *«Makói Ujság» r.-t. ny.
 «Maros»-ny. (Tul. Gaál László.)

Malaczka :

Wiesner Alfréd.

Mándok :

Klein Lajos.
 Silberstein Bernát.

Máramarossziget :

*Berger Miksa.
 Blumenfeld és Dávid.
 *«Jókai» ny.
 *Kaufmann A. és fiai.
 Máramarosi ny. és kiadó r.-t.
 «Máramarosi Független Ujság»
 ny.
 Wider Mendel fia.
 *Wisner és Dávid.

Marczali :

*Mizsúr Ádám.

Margitta :

*«Hungária» ny. (Tul. Pollák La-
 jos.)

Marosludas :

Glück József.

Marosujvár :

*Wugrinetz M.

Maros-Vásárhely :

Adi Árpád.
 Ev. ref. collegium-ny. (Bérlő : Benkő
 László.)
 Grün Vilmos.
 *Hirsch Mór.
 *Komáromi Sándor.
 *«Kossuth» ny. irod. és hirlapkiad.
 váll.
 Révész Béla.
 Vincze és Leopold.

Mátészalka :

Weisz Antal.
 Weisz Zsigmond.

Medgyes :

*Krausz I.
 Reissenberger G. A.

Mezőcsát :

*Schwartz H.

Mezőkövesd :

Balázs Ferencz.

Mezőtúr :

*Braun Juda.
 Gyikó Károly.
 *Kányó Antal.
 Török Ignác.

Miava :

Haas Mór.
 *Pazsiczky Dániel.

Mindszent :

*Horváth Antal.
 Weisz Ignác.

Miskolcz :

*Berger Bernát.
 Boros Benő.
 *Braun Henrik.
 *Hegedüs és Groszmann.
 Klein és Ludvig.
 *László Adolf.
 *Löwy József fia.
 Schwarz Soma.
 Stamberger Bernát.

*Stamberger Márkus.
Szelényi és tsa.

Misztótfalu :
Simon Aurél és tsa.

Modor :
*Rohacsek Simon.

Módos :
Hoffmann Béla.
*«Pátia» ny.
*Wohlfarth József.

Mohács :
Blandl János.
*Pollák Róbert.
Rosenthal Márk és fia.

Monor :
Pestvármegyei ny. (Tul. Molnár
Sándor.)

Mór :
*Móri ny.
Reszler Jakabné.

Moson :
Grünfeld Ignác.

Munkács :
*Grósz testvérek.
Grünstein Mór.
*Káhn és Fried.
Kroó Hugó.
*Meisels Bernát.
*Mermelstein Dávid.
*«Pannonia» ny.

Muraszombat :
Balkányi Ernő.

Nagyabony (Pozsony vm.):
*Müller Mór.

Nagybánya :
Morvay Gyula.
Nánásy István.
Weinberger Lajos.

Nagybecskerek :
«Libertas» ny.
«Mercur» ny. (Gresics Szvetozár
és fia Izidor.)
Pleitiz Fer. Pál utóda. (Dr. Brajjer
L. és Mayer R.)

Seprős Valter.
*Toliczki Száva.

Nagyberezna :
Deutsch Hermanné és Steiger Sámuel.

Nagyenyed :
*Keresztes Nagy Imre.
Nagyenyedi ny. és papírárugyár r.-t.

Nagykálló :
Sarkady József.

Nagykanizsa :
Farkas és Kraus.
Fischel Fülöp fia.
Fischer Ernő.
Münz Jenő és Balog Oszkár.
*Ofenbeck és Balázs.
Ifj. Wajdits József.
Weiss L. és F.

Nagykároly :
Gellis Jakab.
«Kölcsey» ny. r.-t. (Üzletv. Varga
Endre.)
Sarkadi Nagy Zsigmond.
Szatmárvármegyei központi köz-
igazgatási ny. (Tul. Manyák és
Tóth.)

Nagykátai :
*Nagykátai és monori ny. (Tul.
Molnár S.)

Nagykikinda :
*Gain és Milenkovics.
Kiadói ny. (Tul. Szegyakov Iván.)
*«Pannonia» ny. (Tul. Balázs
Jenő.)
Radák János.
*Sonderling Károly.

Nagykőrös :
Bazsó Lajos.
Ottinger Kálmán.

Nagylak :
*Weisz Márk.

Nagymarton :
Gellis Henrik.
Kohn József H.
Schön Samu.

Nagymihály :
Landesman B.

Nagyrocze :

- *Büchler Béla.
- *Lévai Izsó fiókja.

Nagysomkút :

- *Vider Jakab.

Nagysurány :

- Rimstein Ábrahám.

Nagyszalonta :

- *Kálmán László.
- Piek Gáspár.
- Reich Jakab.
- *Sichermann Mór.
- Székely I.

Nagyszeben :

- *Budovszky L.
- Drotleff József.
- Gör. kel. főegyházmegyei ny.
- *Kaiser M.-féle ny.
- *Krafft Vilmos.
- Roth Frigyes.
- Steinhausen T. utóda. (Reissenberger Adolf.)
- «Tipografia» ny. (Tul. Meltzer Henrik.)

Nagyszombat :

- Fiebig József.
- Haas, sz. Kohn Katalin (Üzletv. Haas Mór.)
- Goldmann Miksa özvegye.
- Horovitz Adolf.
- *«Pannonia» ny.
- *Reisz L.
- Vider Jakab.
- Ifj. Winter Salamon.
- Winter Zsigmond özvegye.

Nagyszöllős :

- Rochlitz Géza.
- Ugoesai közp. ny.
- Zala Mór.

Nagytapolcsány :

- Platzko Gyula.

Nagy-Várad :

- Ifj. Berger Sámuel.
- *Boros Jenő.
- Ifj. Csávásy Gyula.
- «Esti Ujság» ny. (Tul. Gyagyovszky József.)
- Helyfi László.
- Hönig Józsefné.

Láng József.

- Laszky Ármin
- Magyar György.
- Neumann Vilmos.
- «Rákos Szabadság» ny. (Tul. Rákos Ferike.)
- Rákos Vilmos utóda. (Adler Béla.)
- Rubinstein Vilmos.
- Sas Edéné, sz. Mészáros Anna.
- Sebő Izsák Imre.
- Sonnenfeld Adolf.
- «Szent László» ny. (Bérlő : Csávásy Gyula.)
- Verő Ede és tsa ny. (Tul. Verő Ede és Weisz Vilmos.)
- Vidor Manó.

Námesztó :

- *Kornheuser Ferdinánd.
- *Schein Márk.

Naszód :

- *Schwartz Mór.

Németbogsán :

- Rosner Adolf.

Nezsider :

- Horváth Julia.

Nyírbátor :

- *«Apolló» ny.
- Friedmann Lipót.
- Klein József.
- Weisz Ignác.

Nyíregyháza :

- *Borbély Béla.
- Jóba Elek. (Tul. özv. Jóba Elekné.)
- Klafter Ignác.
- Piringer János. (Tul. özv. Piringer Jánosné.)
- Tóth József és tsa.

Nyírmada :

- *Grosz J.

Nyitra :

- Huszár István.
- Iritzer Zsigmond.
- Kapsz Győző és Kramár Vilmos.
- *Lővy Antal.
- *Magyarországi kéményseprő-szakkap ny.
- Neugebauer Nándor.
- *Risnyovszky János.

Nyustya :

*Schmidt Géza.

Óbecse :

Lévai Lajos.

Ólubló :

Zauberer Simon.

Oraviczabánya : Boldureanu Miklós. («Progresul»
ny.)

*Káden I.

Kehrer L.

*Weisz Felix.

Wunder Károly.

Orosháza :

Pless N.

G. Szabó Lajos.

Veres Lajos.

Orsova :

Handl A.

*Handl József.

Tillmann R.

Ószivác :

Sonnenfeld Ármin.

Ökörmező :

*Weisz Izidor.

Özörény :

*Rigler-gyár ny.

Paks :

Rosenbaum Miksa.

Palánka :

Csernicsek Imre.

Kristofek József és Blazsek Jó-
zsefné.**Pancsova :**

*Horovitz A. és fia.

Jovanovics test.

Kohn Samu.

Koszaniés Miklós.

Krausz Adolf.

Vig Simon.

Wittigshlager Károly.

Pankota :

Bod József.

Pápa : Ev. ref. főisk. ny. (Bérlő: Kis
Tivadar.)

Goldberger Gyula.

Nobel Ármin.

*Stern Ernő.

Pásztó : Első pásztói ny. (Tul. Sima Dá-
vid.)

*Nigrinyi Ferencz.

Pécs :

Engel Izidor.

Hochrein I.

Klein Ferencz.

*«Minerva» ny.

Pécsi irod. és ny. r.-t.

Püspöki lyceum ny. (Bérlő: Ma-
darász Béla.)

Taizs József.

Wessely és Horváth.

Peredmér :

*Linkszt utóda.

Perjámos :

*«Hungária» ny.

Pirkmayer Alajos.

Reimholz Ferencz.

Petrosegy :

Figuli Antal.

*Steiner R.

Poprád :

*Fuchs Gyula.

Pozsony :

Alkalay Adolf.

Ifj. Angermayer Károly és Anger-
mayer Lajos.

Eder István.

Freistadt Mór.

Grünfeld Lipót.

Hauser Samu.

*«Hungaria» ny. (Báck Bernát.)

Katholikus irod. r.-t. ny.

Kohn Mór.

Lichtenfeld Salamon.

Löwy Gusztáv.

Mandl testvérek.

Nasch Jakab.

Natali Magdolna.

Persiwotsky János.

Schönberger Bernát.

- «Westungarischer Grenzbote»
ny. (Tul. Simonyi Iván.)
Wigand F. K. (Stromszky Emil.)
- Pöstyén :**
*Gipsz A.
Kohn Bernát.
- Privigye :**
*Gubits Bernát.
- Puhó :**
Reismann Mór I.
- Putnok :**
Gärtner Ignác.
- Püspökladány :**
*Deutsch D.
- Ráczeke :**
Csery István.
*Piliser Simon.
- Rákospalota :**
Deutsch Mózes.
*Fischer Dezső.
- Rákosszentmihály :**
Rákosvidéki nyomdavállalat. (Tul.
Balázsovich Kálmán.)
- Resiczabánya :**
Weisz Adolf.
- Rimaszombat :**
Lévay Izsó.
Náray János Albert.
Rábely Miklós.
- Rózsahegy :**
Kohn Adolf.
*Komor testvérek.
Salva Károly.
- Rozsnyó :**
*Falvi Jenő.
*Görbics és Bauer.
Kovács Mihály.
«Sajóvidék» ny. (Tul. Hermann
Istvánné.)
- Ruttká :**
*Böhm Albert.
*«Felvidéki Magyarország» ny.
- Salgótarján :**
*Boros Róza.
- Friedler Ármin.
*Singer N.
- Sárbogárd :**
Spitzer Jakab.
- Sárospatak :**
Ev. ref. főiskola ny. (Tul. Radill
Károly.)
- Sárvár :**
Jakoby B. utóda Stranz János.
- Sátorajauhely :**
*Deutsch I.
«Hegyalja nyomda». (Tul. Alexan-
der Vilmos.)
Landesmann Miksa és tsa.
Lóvi Adolf.
«Pannonia» ny. (Tul. Ócskay
László.)
*Vajda József és tsa.
«Zemplén» ny. (Tul. Ehlert Gyula.)
- Segesvár :**
*Becsek D. fia. (Fióküzlet.)
Horeth Frigyes.
Jördens testv.
*Krafft Vilmos.
- Selmecz- és Béalábánya :**
Grohmann Gyula.
Joerges Ágost özv. és fia.
- Sepsiszentgyörgy :**
«Jókai» ny. r.-t.
*«Kossuth» ny. r.-t.
*Móricz István és Vajna Lajos.
- Siklós :**
Harangozó József.
*«Minerva» ny. (Tul. Klein F.)
Wessely és Horváth.
- Siófok :**
Weisz Lipót.
- Somorja :**
*Goldstein József.
- Sopron :**
Breiner E. fia.
Gellis Mór.
Petőfi-ny. (Tul. Zsombor Géza.)
Romwalter Alfréd.
Röttig Gusztáv és fia.
Török Kálmán és Kremszner Károly.
*Ungár József.

Stájerlakanina :
Hollschütz Frigyes.

Sümeg :
Horvát Gábor.

Szabadka :
Bittermann József.
Braun Adolf.
Hirth Lipót és tsa.
Horváth István és tsa.
*Hungaria ny.
Krausz és Fischer.
Lipschitz és tsa.
Szabados Sándor.
*Szabadkai ny. és hirlapkiadó vá-
lalat.
*Szántó Lajos.
Székely Simon.
*Szent Antal ny.
*Szövetkezeti ny.

Szokolca :
Teslik József.

Szalárd :
Kertész Márton.

Szamosujvár :
Auróra-ny. (Tul. Todorán Endre.)
Gör. kath. egyházmegyei ny.

Szarvas :
Danszky Sándor.
Dóka Gyula.
*Dolesch József.
*Kovács Károly.
*Müller Károly.
Sámuel Adolf.
*Staffel János.

Szatmár-Németi :
*Boros Adolf.
*Gestetner Adolf.
*Grosz és Oesterreicher.
*Kálík és Szerémi.
*Kölcsey-ny.
Morvai János.
Nagy Lajosné.
*Nemes András.
Pázmány-sajtó.
«Szabadsajtó» ny. (Tul. Litteczky
Endre.)

Szászrégen :
Burghardt Dezső.
Schebesch Károly.

Szászsebes :
*Hientz József.
Stegmann János.
Winkler Gusztáv.

Szászváros :
Minerva-ny. r.-t.
*Szászvárosi ny. r.-t.
*Tipografia Noua.

Szeged :
*Bartos Lipót.
*Bruckner Dezső.
*Csapik Gyula.
*Dénes ny.
*Dugonics-ny. r.-t.
Endrényi Imre.
Endrényi Lajos.
Engel Lajos.
Gönczi J. József.
*Leopold Ignác.
Schulhof Károly.
Traub B. és tsa.
Várnai Lipót.
*Wesselényi Géza.

Szeghalom :
Kovács Antal.
*Morva Rezső.
*Riegel Zoltán.

Szekszárd :
Ózv. Báter Jánosné.
*Kaszás Sándor.
Lengyel Pál.
*Perl Dániel.
*Részvény-ny.
Ujfalussy Lajos utóda: Molnár Mór.

Szemcz :
Fischer Náthán.

Szenicz :
Bezsó János és tsa.
Löffler József.

Szentendre :
Szent-Endre és Vidéke ny. (Tul.
Schwarz J.)

Szentes :
Farkas Eugénia.
Kecskeméti Szabó Kálmán és Vajda
Ernő.
Szentes és Vidéke I. ny. r.-t.
*Untermüller Ernő.
*Vajda B. utóda.
*Vajda Ernő.

Szentgotthárd :

Ifj. Wellisch Béla.

Szenttamás (Bács-Bodrog vm.) :

Marinkov Szvetozár.

Szepesváralja :

Buzás Dénes.

Szepesi :

Tóth István.

Szerbnagyszentmiklós :

Wiener Náthán.

Szered :

Neufeld Samu.

*Schreiber Mór.

Sternner Dávid.

Szerencs :

Simon József.

*Winternitz Lajos.

Szécsény :

Glattstein Adolf.

Székelyhid :

Kohn Sámuel.

Székelykeresztur :

Szabó Kálmán.

Székelyudvarhely :

Becsek D. fia.

Betegh Pál.

Székesfehérvár :

Csitári G. E.

*Debreczeni István.

*Egyházmegyei ny.

Eisler Adolf.

Glück Mór.

*Kaufmann F. utóda Kovács I.
Adolf.

Lurja Aladár. (Üzletv. Gróf Gyula.)

Singer Ede.

Számmer Kálmán.

Szigetvár :

Corvina-ny. (Tul. Fried Dávid.)

Kozáry Ede.

Szikszó :

Blank Simon.

Szilágycseh :

Berger Bernát.

*Hungaria ny.

Szilágyosmlyó :

Bölöni Sándor.

Brüll és Heimlich.

Heimlich Károly.

*Sternberg Ignác.

«Viktoria» ny. (Tul. Lázár János.)

Szinyérváralja :

Vider Jakab.

Szolnok :

Bakos István.

*Faragó Sándor.

Fuchs Lipót és fia.

*Hay és Grün (Várm. ny.)

Jász-Nagykun-Szolnokmegyei La-
pok ny. (Tul. Vezéry Ödön.)

*Róth Dezső.

Wachs Pál.

Szombathely :

Bertalanffy József.

Egyházmegyei ny.

Gábrriel Ágoston.

*Geist Márton.

*Langer K. János.

*Löwy Gusztáv.

Seiler Henrik utódoi: Szele és
Breitfeld.

*«Vasvármegye» ny.

Tab :

Perl P. Pál.

*Zuckermáandel Jakab.

Tamási (Tolna vm.) :

Jeruzsálem Ede.

Tapolca :

Lövy B.

*Weisz József.

Tasnád :

Löwinger Lipót.

Tata :

Engländer József és tsa.

*Lindenberg Adolf.

Nóbel Adolf.

Técső :

*Szabó Lipót.

Temeskubin :

*Oberläuter Róbert.

Temesvár :

Beyer Róbert.
 Csanádegyházmegyei ny.
 Csendes Jakab.
 *Csendes Lipót.
 Délmagyarországi ny. (Tul. Wettel
 Ferencz.)
 *Dévai és Reif.
 Freund Gyula.
 *Heim Antal.
 *Klein Frigyes.
 *Lehner György.
 Mangold Sándor.
 *Messinger Sándor utóda.
 Moravetz és Weisz.
 Muresian Döme ny.
 Pátia ny. (Tul. Marossy Mátyás.)
 Rodina János és tsai.
 *Rosenberg Lajos.
 Steger Ernő utóda.
 *«Temesvárer Zeitung» ny. (Tul.
 Heim Antal.)
 Uhrmann Henrik.
 Unio-ny. (Tul. Steiner Károly.)
 Veres Sámuel utóda Vértés József.

Tenke :

Mandel Ferencz.

Tiszafüred :

Goldstein L.
 Kemény Arnold.
 Weiszmann Samu.

Titel :

Szuboticski Szimó.

Tokaj :

*Fränkel Dezső.
 *Klein Márkus.

Tolecsva :

*Friedmann Béni.

Tolna :

Weltmann Ignác.

Topolya (Bács-Bodrog vm.):

Wilheim Miksa.
 Gaál István.

Torda :

*Fodor Domokos.

*Füssy József.

*Undy Domokos.

Torna :

*Glancz Izsák.
 *Rosenblüth Simon.

Tornalja :

*Künstler I.

Torontálvásárhely:

*Haladás ny.

Tótróna :

*Kohn Nándor.

Törökbecse :

*Jovanovits Gergely.
 Radák Jánosné.

Törökkanizsa :

*Bruck P. Pál.
 Szegyakov Sándor.

Törökszentmiklós :

Rubinstein Sándor.

Trencsén :

Gansel Lipót.
 Sándor X. Ferencz.
 Szold Henrik.

Trencsénteplicz :

*Sándor X. Ferencz.

Trsztena :

*Schein Samu.

Turdossin :

*Kornhauser N.

Túrkeve :

*Daróczy Antal.
 Özv. Fölföldy Györgyné.

Turócszentmárton :

Gasparik József.
 Magyar ny. (Tul. Moskóczi Fe-
 renczné.)
 Turócszentmártoni ny. r.-t.

Újarad :

Mayr Lajos.

Újfehértó .

Guttman Kálmán.

Újpest :

- *Csanády József.
- *Fuchs Antal és József.
- *Krömer Alajos.
- Salgó testvérek.
- *Szabadság ny. (Tul. Hirschbein Regina.)
- *Wagner Jenő.

Újverbász :

- Boros György.
- Kovács János.
- *Verbászi ny.

Újvidék :

- «Branik» r.-t. ny.
- *Dokovits György.
- Fuchs Emil és tsa.
- Hirschenhauser Benő.
- Hungária-ny. (Tul. Friedmann Sándor.)
- Ivkovics György.
- Miletics Szvetozár.
- Natosevics r.-t. ny.

Ungvár :

- Földesi Gyula.
- Gellis Miksa.
- Joffe Salamon.
- Lám Elemér.
- Székely és Illés.
- Ungmegyei ny. r.-t.
- Unio ny. r.-t. (Igazg. Kaninczky Géza.)

Vác :

- *Katzburg D.
- *Kir. orsz. fegyintézeti ny.
- Kohn Mór.
- Mayer Sándor.
- *Pestvidéki ny.

Vágújhely :

- Brück Soma.
- Horovitz Adolf.
- Hungária ny.
- *Löwysohn Manó.
- Schreiber Mór.
- Steinmann Jakab.

Vajdahunyad :

- *Wachter J.

Varannó :

- *Weinstein E.

Vasvár :

- *Fischl Salamon.

- *Singer Mór és fia.
- Singer Zsigmond.

Verebély :

- Hungária ny. (Tul. Neufeld Sándor.)

Versecz :

- *Albach testv.
- *Anwender H.
- *Glaser Sándor.
- *Guttman Nándor.
- Kehrer Lajos.
- Özv. Kirchner J. E.
- *Márk és tsa.
- *Mátics István.
- *Neumann Henrik.
- Petko-Pavlovics Milán.
- *Risztics István.
- Veronits József.
- *Wettel testvérek.

Veszprém :

- *Czigány Pál.
- Dunántúli ny. (Tul. Köves Béla és K. Paur Ödön.)
- Egyházmegyei ny.
- *Fodor Ferencz.
- Krausz Ármin és fia.
- Népakarat ny. (Tul. Takács Szilveszter.)
- *Pósa Endre.

Vinga :

- Heinrich Károly.

Zalaegerszeg :

- Breisach Sámuel.
- Tahy Rozália utóda Kakas Ágoston.
- Unger Antal.

Zalaszentgrót :

- Nagy Sándor.

Zenta :

- Barna János.
- Beretka Imre.
- *Biró János.
- Fekete Sándor.
- «parosok szövetsége» ny.
- Kabos Ármin.
- *Molnár Vincze.
- «Összetartás» ny.
- Pléstitty és Horvát.
- Straub Ödön.

Zilah :

- Krausz E. és tsa. (Tul. Nádler

Béniné, Krausz Eszter és Krausz
Lajos; cégv. Nádler Béni.)
Seres Samu.
«Szövetség» ny. (Tul. Török János,
Szabó Lajos, Fejérdy Béla.
Üzletv. Szabó Lajos.)

Zircz :

*Szigethy Ákos.
*Zirczvidéki ny.

Zólyom :

Bertán Ede.
Nádósy Ferencz.
Schlesinger Ignác.
*«Zólyom és Vidéke» ny. (Tul.
Strausz Vilmos.)

Zombor :

Baits Vladimir.
*Bikár P. M. és tsa.
Bittermann Nándor és fia.
*Bosnyák Ernő.
Kollár József.
Oblát Károly.

Zsolna :

Bjel József és Jellinek József.
*Braun Rezső.
*Glasel Samuné.
Horner Ferencz.
*Nürnberg Armin.

Zsombolya :

Perlstein Fanny.

A HAZAI HIRLAPIRODALOM 1908-BAN.

Térkimelés czéljából nem a teljes bibliografiát adjuk ez évben, hanem csak a mult évi kimutatásunk óta beállott változások adatait. A «Megszünt lapok» rovatába soroztunk olyan hirlapokat is, a melyek még 1907-ben befejezték pályafutásukat, de megszüntükről még nem volt tudomásunk a bibliografia közlésekor. Az «Új lapok» ellenben mind az 1908. év folyamán indultak meg. Egyebekben az 1907. évi hirlapjegyzék érvényben maradt.*

I.

Hirlapirodalom.

Összeállította: KERESZTY ISTVÁN.

A) *Megszünt hirlapok.*

I. Magyar nyelvűek.

I. Politikai napilapok.

BUDAPESTEN.

A Hír. II. évf.
Magyar Állam. XLIX. évf.
Magyarországi Tudósító. (Könyv-
matos.) VI. évf. (Harmat Jenő.)

Összesen: 3.

VIDÉKEN.

Bajai Független Hirlap. (Baja.) IV. évf.
Erdélyi Ujság. (Kolozsvár.) I. évf.
Fiumei Napló. II. évf.
Függetlenség. (Kecskemét.) XXI. évf.
Függetlenség. (Szabadka.) III. évf.
Szabadság. (Marosvásárhely.) IV. évf.
(A Székely Ellenzék-kel egyesült.)
Szabolcsvármegye. (Nyiregyháza.) II.
évf.

Összesen: 7.

II. Politikai hetilapok.

BUDAPESTEN.

1867. II. évf.
A Hétfő. II. évf.
Magyar Magántisztviselő. II. évf.
Összesen: 3.

VIDÉKEN.

Az Alföld. (Künfélegyháza.) VII. évf.
Figyelő. (Besztercebánya.) IV. évf.
Hétfalu. (Csernátfalu.) III. évf.
Krassó-Szőrényi Lapok. (Lugos.)
XXX. évf.
Nemzetőr. (Sopron.) XL. évf.
Őrszem. (Csikszereda.) II. évf.
Paraszt-Ujság. (Győr.) III. évf.
Székesfehérvár. III. évf.
Trencsényi Lapok. (Trencsén.) IV. évf.

Összesen: 9.

* Azon hirlapok és folyóiratok vétettek fel, melyek mint kötelepéldányok 1908-ban megszüntek érkezni, illetve 1908-ban érkeztek először a Magyar Nemzeti Múzeumba. — Ez az összeállítás, mely 1894-ig a Vasárnapi Ujságban jelent meg, az 1895. évtől kezdve a Magyar Könyvszemlének rendes melléklete.

III. Vegyestartalmú képes lapok.

BUDAPESTEN.

Független Ujság. XIV. évf. (Az 52. sz. óta címe: **Gazdák Független Ujságja.**)

A Kor. II. évf.

Összesen : 2.

VIDÉKEN.

Vasárnap. (Marosvásárhely.) VIII. évf.

Összesen : 1.

IV. Vallás- és nevelésügyi s ifjúsági lapok.

V. Szépirodalmi és vegyestartalmú lapok.

BUDAPESTEN.

Írások. I. évf.

Új Kor. I. évf.

Összesen : 2.

VI. Humorisztikus lapok.

BUDAPESTEN.

Cyankali.

Deres.

Összesen : 2.

VIDÉKEN.

Bomba. (Szabadka.) I. évf.

Csalán. (Sepsiszentgyörgy.) I. évf.

Szegedi Paprika. (Szeged.) II. évf.

Összesen : 3.

VII. Szaklapok.

BUDAPESTEN.

Automobil-Közlöny és Általános Műszaki Szemle. II. évf.

Az Őrszem. V. évf.

Ácsok Szaklapja.

Általános Pénzügyi Mercur. X. évf.

A Bánya. I. évf.

Bírósági Szemle. V. évf.

Budapesti Színházi Hírek. I. évf.

Czipésziparosok Szaklapja. I. évf.
Ellenzék. I. évf.

Égi Világosság. X. évf.

Élelmezési Munkás. III. évf.

Férfiszabók Tanácsadója. I. évf.

Gépészmérnök. (Előbbi címe: **Technologiai Lapok.**) XX. évf.

Gyakorlati Mezőgazda. XXXII. évf.

Igazságügyi Tisztviselő. I. évf.

Iparegészségügy. VII. évf.

Kivándorlási Ellenőr. I. évf.

Konyhaművészet. II. évf.

Könyvmatos Pályázati Értesítő. VI. évf.

Közgazdaság. IX. évf.

A Magyar Bútor. II. évf.

Magyar Pályázati Értesítő és Munkaközvetítő. II. évf.

Magyar Fűszerkereskedő. V. évf.

Magyarországi Kereskedelmi Alkalmazottak Lapja. VII. évf.

Magyar Pénzügyi Ujság. III. évf.

A Munka Szemléje. IV. évf.

Művészeti Közlöny. I. évf.

Nemzetközi Pénzügyi Szemle. I. évf.

A Reflektor. III. évf.

Szabad Művészet. II. évf.

Szabadság. VII. évf.

Színház és Élet. VI. évf.

Társadalmi Forradalom. II. évf.

Vas- és Gépvásár. Eisen- und Maschinenmarkt. I. évf.

Vaskereskedelem és Vasipar. I. évf.

Összesen : 35.

VIDÉKEN.

Egyesüljünk. (Gyöngyös.) I. évf.

Egyetértés. (Zenta.) I. évf.

Forgalmi Értesítő. (Szabadka. Folytatása: **Közgazdaság.**) I. évf.

Fürdői Hírlap. (Bártfa.) I. évf.

Gazdák Lapja. (Szatmár.) VII. évf.

Igazságügyi Kezelőtisztviselők

Lapja. (Győr.) I. évf.

A Magyarországi Kéményseprősegédek Szaklapja. (Nagykanizsa.) I. évf.

A Mulató Szeged. (Szeged.) I. évf.

Népakarat. (Győr. Folytatása a 31. sz. óta: **Győri Munkás-Ujság.**) VII. évf.

Székely Tanügy. (Marosvásárhely.) X. évf.

Színház. (Veszprém.) I. évf.

Szinház és Sport. (Kolozsvár.) I. évf.
 Szinházi Ujság. (Eger.) I. évf.
 Szinházi Ujság. (Szatmár-Németi.) I. évf.
 Szinházi Ujság. (Szarvas.) I. évf.
 Vadász-Ujság. (Ujpest.) I. évf.
 Összesen : 16.

VIII. Nem politikai tartalmú lapok.

BUDAPESTEN.

A Balaton. I. évf.
 Balatonvidék. I. évf.
 Országos Ujság. III. évf.
 Összesen : 3.

VIDÉKEN.

Bács-Topolyai Ujság. (Bács-Topolya.) XII. évf.
 Badaacsony és Vidéke. (Badaacsony.) II. évf.
 Barsi Futár. (A Nyitra lenyomata.)
 Bazin és Vidéke. (A Nyitra lenyomata.)
 Besztercebánya és Vidéke. (Besztercebánya.) XX. évf.
 Cserhádi Híradó. (Szepsi.) I. évf.
 Dabas és Vidéke. (Dabas.) III. évf.
 Erzsébetvárosi Hírlap. (Erzsébetváros.) VI. évf.
 Felsőmagyarországi Lapok. (Nagy-Tapolcsány. A Nyitra lenyomata.)
 Felvidéki Híradó. (Turóc-Szt.-Márton.) XXVI. évf.
 Felvidéki Magyarság. (Ruttka.) III. évf.
 Hajdúnánási Ujság. (Hajdúnánás.) II. évf.
 Halmi. (Halmi.) II. évf.
 Hatvani Hírlap. (Hatvan.) VII. évf.
 Jánosháza és Vidéke. II. évf.
 Kisujszállás. I. évf.
 Kisujszállási Hírlap. (Kisujszállás.) II. évf.
 Körmend és Vidéke. VII. évf.
 Közérdek. (Karczag.) III. évf.
 Közérdek. (Pancsova.) I. évf.
 Közvélemény. (Vágszered. A Nyitra lenyomata.)
 Lajosmizsei és Kerekegyházai Híradó. (Lajosmizse.) II. évf.
 Malaczká és Vidéke. (A Nyitra lenyomata.)

Mándok. (Mándok.) III. évf.
 Mezőségi Hírlap. (Mócs; Marosvásárhely.) III. évf.
 Miava. (A Nyitra lenyomata.)
 Mohács és Vidéke. (Mohács.) XXVII. évf.
 Nagyszombati Hírlap. (A Nyitra lenyomata.)
 Nógrádvármegye. (Balassagyarmat. Folytatása 32. sz. óta: Nógrádi és Honti Híradó.) II. évf.
 Nyitra. I. évf. (Lenyomatai: Barsi Futár, Bazin és Vidéke, Felsőmagyarországi Lapok, Közvélemény, Malaczká és Vidéke, Miava, Nagyszombati Hírlap, Pöstyéni Lapok, Privigye és Vidéke, Szakolczai Határőr, Szenicz-Miava és Vidéke, Vágsellye és Vidéke, Vágújhelyi Hírlap.)
 Pásztói Hírlap. (Pásztó.) II. évf.
 Pécskai Hírlap. (Pécska.) IV. évf.
 Poprádi Ujság. (Poprad.) I. évf. (A 29. sz. után czime: Tátravidék.)
 Pöstyéni Lapok. (A Nyitra lenyomata.)
 Privigye és Vidéke. (A Nyitra lenyomata.)
 Rahói Ujság. (Rahó.) III. évf.
 Salgótarjáni Lapok. (Salgótarján.) VII. évf.
 Selmeczi Ujság. (Selmeczbánya.) III. évf.
 Szabadkai Friss Ujság. (Szabadka.) VIII. évf.
 Szakolczai Határőr. (A Nyitra lenyomata.)
 Szalontai Lapok. (Nagyszalonta.) XXX. évf.
 Szenicz-Miava és Vidéke. (A Nyitra lenyomata.) III. évf.
 Vágsellye és Vidéke. (A Nyitra lenyomata.)
 Vágújhely és Vidéke. (A Nyitra lenyomata.)
 Összesen : 44.

IX. Hivatalos lapok.

X. Hirdetési lapok.

XI. Vegyes melléklapok.

XII. Alkalmi lapok.

(L. az új lapok rovatában.)

Többsnyelvű lapok.*

- Fővárosi Tájékoztató. Hauptstädtischer Wegweiser. II. évf. (A 20. sz. óta ezime: Budapesti Tájékoztató. Magyar és német.)
 Magyar Hiteltudósító. Ungarische Credit-Revue. I. évf. (M. és n.)
 Művészeti Közlöny. I. évf. (M. és n.)
 A Szeszgyártás. Ungarische Brennerzeitung. I. évf. (M. és n.)

Összesen: 4.

II. Német nyelvűek.

a) Politikai tartalmúak.

VIDÉKEN.

- Bács-Bodrogher Presse. (Ujvidék.)
 LIII. évf.
 Oedenburger Zeitung. (Sopron.)
 XLI. évf.
 Unser Blatt. (Nagybecskerek.) III. évf.

Összesen: 3.

b) Nem politikai tartalmúak.

BUDAPESTEN.

- Allgemeine Jüdische Rundschau.
 III. évf.
 Debet und Credit. I. évf.
 Fachblatt der Eisenbahner. III. évf.
 Fachblatt der Müller und Mühlenarbeiter. II. évf.
 Finanz-Telegraph. II. évf.
 Der Finanzielle Wegweiser. XVIII. évf.
 Foto-Optik. II. évf.
 Maler-Fachblatt. V. évf.
 Reich's Militärische Woche. I. évf.
 Der Ungarische Israelit. XXXV. évf.
 Weltfreiheit. (A Világszabadság melléklapja.) III. évf.

Összesen: 11.

VIDÉKEN.

- Erste Wiener Knaben- und Mädchenhort-Zeitung. (Bécs, ny. Sopron.) II. évf.
 Gendarmerie - Nachrichten. (Bécs, ny. Sopron.) IX. évf.

* Fel vannak véve fő nyelvűk hírlapjai közé; a létszámot e rovat nem gyarapítja.

Hermannstädter Arbeitgeber.
 (Nagyszében.) II. évf.

Internationale Mineralquellen-Zeitung. (Melléklapja: Balneologische Revue.) (Bécs, ny. Sopron.) IX. évf.

Kismartoner Zeitung, vormalis Eisenstädter Zeitung. (Kismarton.) XXIII. évf.

Militär-Zeitung. (Bécs, ny. Sopron.) LIII. évf.

Neppendorfer Blätter. (Nagyszében.) VI. évf.

Südungarischer General-Anzeiger für Stadt und Land. (Versecz.) IV. évf.

Temes-Kubiner Wochenblatt. (Temeskubin.) X. évf.

Werschetzer Volksblatt. (Versecz.) V. évf.

Összesen: 10.

III. Szerb nyelvűek.

Nem politikai tartalmúak.

VIDÉKEN.

- НАШЕ КОЛО. (Zombor.) II. évf.
 HEBEH. (Ujvidék.) VII. évf.
 ПОЗОРИШТЕ. (Ujvidék.) XXXIII. évf.

Összesen: 3.

IV. Tót nyelvű.

Nem politikai tartalmú.

VIDÉKEN.

Obzor. (Miava.) II. évf.

Összesen: 1.

V. Román nyelvűek.

a) Politikai tartalmúak.

BUDAPESTEN.

Lupta. II. évf.

Poporul Roman. VIII. évf.

Összesen: 2.

b) Nem politikai tartalmúak.

BUDAPESTEN.

Cucu. II. évf.

Familia Romana. I. évf.

Fosia Illustrata. I. évf.
Nuclusa. II. évf.

Összesen : 4.

VIDÉKEN.

Meseriaşul. (Lugos.) III. évf.
Zavadul (Kóiozsvár.) II. évf.

Összesen : 2.

VI. Bolgár nyelvű.

Nem politikai tartalmú.

VIDÉKEN.

Narudna Nuvala. (Vinga.) I. évf.

Összesen : 1.

B) Uj hírlapok.

I. Magyar nyelvűek.

I. Politikai napilapok.

VIDÉKEN.

Esti Hirlap. (Debreczen.) Főszerk. dr. Lukács Béla, fel. sz. Sipos Béla; k.-tul. ny. Horovitz Zsigmond. Ára 10 kor.
Független Ujság. (Temesvár.) Fősz. Katona Imre, fel. sz. tul. ifj. Vad Ferencz. Ny. a «Délmagyarországi kny.» Ára havi 70 fillér.
Győri Ujság. (Győr.) Fel. sz. Krechnyay Béla. Ny. a lap ny. Naponta ára 2 f., vasárnap 4 f.
Nagyvárad Esti Lap. (Nagyvárad.) Fel. sz. Liptay Károly. Ny. «Szt.-László»-ny. Ára 12 kor.

Összesen : 4.

II. Politikai hetilapok.

BUDAPESTEN.

Budapesti Hétfői Lapok. Fel. sz. dr. Guthi Soma. Tul. saját vállalat. Ny. Schlesinger Vilmos és Fia. Ára 12 kor.
Az Idő. Fel. sz. Ráskai Ferencz, szerk. és tul. Péterfi Gyula. Ny. Légrádi Testv. Ára 12 kor.
Magyar Politika. Fel. sz. Szeredai Leo. Tul. «Vörösmarty» ujságkiadó vállalat. Ny. «Petőfi»-ny. Havi 3 szám. Ára 16 kor.
Pesti Futár. Szerk. Nádas Nándor. Ny. Rákos és Steiner. Ára 10 kor.

Összesen : 4.

VIDÉKEN.

Földnépe. Fel. szerk. Boros Mihály, mint az «Orsz. Földművelőpárt» tit-

kára. Ny. (Czepléden.) Sárík Gyula. Ára : volt 6 kor., nov. óta 2 kor.
Lugosi Ellenőr. (Lugos.) Szerk. tul. Rodina János. Ny. «Gutenberg»-ny. Ára 10 kor.

Máramarosi Független Ujság. (M.-Sziget.) Szerk. tul. Kovássy Ákos és dr. Pap József. Ny. saját ny. Ára 8 kor.

Pestvidéki Hirlap. (Szentendre.) Szerk. kiadó dr. Weresmarthy Mihály. Ny. (Budapesten.) «Jókai»-ny. Ára 8 kor.

Szamosvölgye. (Szamosújvár.) Fel. sz. dr. Papp Bogdán, tul. a szerkesztőség. Ny. Todorán Endre «Aurora»-kny. Ára 10 kor.

Versecz és Vidéke. Szerk. tul. dr. Kohn Emil. Ny. Mark Károly és Tsa. Ára 8 kor.

Összesen : 6.

III. Vegyestartalmú képes lapok.

IV. Vallás- és nevelésügyi s ifjúsági lapok.

BUDAPESTEN.

Magyar Zsidó. Fel. sz. Gabel Jakab és Hartstein Lajos. Ny. Steiner Károly. Havi 2 szám. Ára 12 kor.

Összesen : 1.

VIDÉKEN.

Lelkészegetyület. (Debreczen.) Az Orsz. Ref. L. E. hiv. közlönye. Szerk. dr. Baltazar Dezső, Bakóczy Endre. Ny. Hoffmann és Kronovitz. Heti. Egl. tagilletmény, különben ára 10 kor.

Református Szemle. (Kolozsvár.) Fel. sz. Nagy Károly. Kiadja az erdélyi ref. egyházkerület. Ny. Stief Jenő és Tsa. Heti. Ára 10 kor.

Összesen : 2.

V. Szépirodalmi és vegyes-tartalmú lapok.

BUDAPESTEN.

A Család. Szerk. tul. Ruttkay György. Ny. a «Pesti Lloyd-Társulat»-ny. Havi 2 szám. Ára 5 kor.

Élet. Fel. sz. Andor József; kiadó tul. «Szent Imre»-kollégium. Ny. «Stephaneum». Ára (1908/9) 20 kor.

Ifjúság. Fel. sz. Reményi Andor. Ny. Dózsa és Müller. Havi 2 szám.

Igaz Gyöngyök. Ny. Első kőbányai kny. Heti.

Iráások. Szerk. Ruttkai Jenő. Ny. «Uránia». Félhavi. Ára 10 kor.

Nyugat. (A Figyelő új folyama.) Főszerk. «Ignotus» (Veigelsberg Hugó); szerk. Fenyő Miksa és Osvát Ernő. Ny. «Jókai»-ny. Félhavi. Ára 20 kor.

Új Kör. Fel. sz. Laszk Manó. Ny. Pless J. «Express»-ny. Ára 9 kor. 60 f.

Összesen : 7.

VIDÉKEN.

Bácsalmási Járás. (Bácsalmás.) Tul. szerk. Hechtl Géza. Ny. Horváth István. Heti. Ára 5 kor.

Erdélyi Lapok. Az Erdélyi Irodalmi Társaság folyóirata. (Kolozsvár.) Szerk. Kovács Dezső. Ny. Gámán I. örök. Félhavi. Ára 10 kor.

Fecske. (Miskolc.) Fel. sz. ifj. Kardos Géza, Somló Rezső. Ny. Klein és Ludwig. Heti 4 szám. Ára számonként 6 fillér.

Összesen : 3.

VI. Humorisztikus lap.

VIDÉKEN.

Kaczagó Világ. (Szombathely.) Fel. sz. Hevesi Jenő; kiadó Váradi Ágoston. Ny. Gabriel Ágoston. Heti. Ára 3 kor.

Összesen : 1.

VII. Szaklapok.

BUDAPESTEN.

Az Auto-Vásár. Szerk. kiadó : Vajda Ignác. Félhavi. Ingyen.

A Bánya. Fel. sz. kiadó : Bischitz Béla. Ny. Grósz A. és Tsa. Heti. Ára 12 kor.

Budapesti Pénzügyőrségi Szaklap. Szerk. tul. Preszly Gyula. Ny. Pest-óidéki ny. Havi 2 sz. Ára 10 kor.

Budapesti Színházi Hírek. Fel. sz. dr. Atzél Sándor. Ny. «A Nap»-ny. Napi. Ára 16 kor.

Czipésziparosok Szaklapja.

Dél. (Szabadkőművesi Folyóirat. Kéziratnak tekintendő.) Fel. sz. Bakonyi Miksa. Ny. Elek Lipót. Havi 2 szám. Ára 12 kor.

Déli Vasút. Szerk. Gondos Sándor. Kiadja saját társaság. Ny. «Uránia». Kétheti. Ára 8 kor.

Elektrotechnika. A M. El.-t. Egysl. hivatalos közlönye. Főszerk. Stark Lipót. Ny. Révai és Salamon. Félhavi. Ára 20 kor.

Gazdák Független Ujságja XIV. évf. (Az 51. számig czime volt : Független Ujság.)

Fériszabók Tanácsadója. Rathgeber der Herrensneider. Fel. sz. Tettey A. Tul. Lužný Antal. Ny. Fried és Krakauer.

Házinyultenyesztés és Értékesítés. Fel. sz. tul. Auffenberg János (Csillaghegyen). Ny. Bichler J. Havi 2 szám. Ára 4 kor.

Hűtőipar. Kiadja a párisi első nemzetközi hűtőipari kongresszus magyar bizottsága. Ny. Márkus Samu.

Igazságügyi Tisztviselő. Fel. sz. Siray Gusztáv. Ny. «Bírószági Szemle» ny. Havi 2 szám. Ára 5 kor.

Ipari Értesítő. Főszerk. Nagy Mihály. Fel. sz. Szilágyi Miklós. (Könyomatú.) Heti 3 szám.

Iparkülönlegességek. Industriespecialitáten. Fel. sz. Salgó J. Kiadja saját vállalat. Ny. Neuwald Illés. Félhavi. Ára 6 kor.

Kiállítási Közlöny. Fel. sz. Stappel Béla. Ny. «Bercsényi»-ny. Félhavi. Ára 8 kor.

Kivándorlási Ellenőr. Fel. sz. Barabás Albert. Ny. «Express»-ny.

Kötő-, Szövő- és Házipar. Fel. sz. Ráskai Ferencz. Tul. Símkó Ármín.

- Ny. «Községi ny.» Havi 2 szám. Ára 8 kor.
- Közlekedés és Közgazdaság.** Szerk. tul. dr. Bischitz Béla. Ny. Angyal-földi ny. Heti. Ára 12 kor.
- Magyar Asztalosmesterek Lapja.** Főszerk. Bartolffy János; fel. sz. Nézsay R. Pál. Ny. Pless J. Heti. Ára 12 kor.
- Magyar Hiteltudósító. Ungarische Credit-Revue.** Fel. sz. Beregi Béla. Ny. Pless J.
- Magyar Parlament.** Fel. sz. Rónai Aross Lajos. Ny. Bichler J. Félhavi. Ára 20 kor.
- Magyar Zeneujság.** Fel. sz. Graber Lajos; kiadó Balló Benő (Blau Benjámín). Ny. «Jókai»-ny. Félhavi. Ára 6 kor.
- Molnárujság.** Fel. sz. Kovács Antal. Kiadja saját társaság. Ny. «Patria»-ny. Havi 2 szám. Ára 6 kor.
- Mozgófénykép-Hiradó. Kinematographen-Anzeiger.** Fel.-sz. Neumann József. Ny. «Thália»-ny. Félhavi. Ára 12 kor.
- Munkásbiztosítás.** Fel. sz. Györki Imre; szerk. Gyöngyösi Dezső; tul. Kattler Bernát. Ny. «Uránia»-ny. Félhavi. Ára 12 kor.
- Munkásvédelem.** Fel. sz. Kürschner Jakab. Ny. Világosság»-ny. Félhavi. Ára 4 kor.
- Műszaki Szemle. Polytechnische Rundschau.** Fel. sz. Gergely Vilmos. Ny. Neuwald Illés. Három-hetenként. Ára 8 kor.
- Nagybirtokosok Lapja.** Szerk. tul. Huszár Jenő. Ny. «Pallas»-ny. Heti. Ára 10 kor.
- Nemzeti Sport.** (Hétfői kiadás.) Fel. sz. Friedrich Nándor. Ny. Légrády Testv. Heti. Ára számonként 10 f.
- Nemzetközi Pénzügyi Szemle.** Fel. sz. Löwy Emil, tul. Thein Leo. Ny. Elek Lipót. Havi 2 szám. Ára 5 kor.
- Nyultenyésztő.** Fel. sz. Pachmann István. Ny. Müller Károly. Félhavi. Ára 4 kor.
- Sporthiradó.** Főszerk. Bakó Gyula. Ny. (Ujpesten) Csanády. Heti. Ára 5 kor. Új czime a 3. szám óta: **Sporttudósító.**
- A Szeszgyártás. Ungarische Brennerei-Zeitung.** Fel. sz. Fehér Jenő. Ny. «Beresényi»-ny. r.-t. Félhavi. Ára 8 kor.
- A Szén.** Szerk. tul. Rédei Géza. Ny. Elek-ny. Félhavi. Ára 16 kor.
- Termelés.** Fel. sz. tul. Nyáregyházi Nagy Dezső. Ny. «Haladás»-ny. Havi 3 szám. Ára 16 kor.
- Útmesterek Szaklapja.** Szerk. Keleti Márton; kiadja saját vállalat. Ny. Műszaki és irodalmi kny. Félhavi. Ára 10 kor.
- Vas- és Gép vásár. Eisen- und Maschinenmarkt.** Szerk. kiadó Gyenes F. Ny. Gelléri és Székely. Félhavi. Ingenyem.
- Vaskereskedelem és Vasipar.** Fel. sz. Sztudinka Ferencz. Ny. «Thalia»-ny. Heti. Ára 16 kor.
- Zálogházi Értesítő.** Szerk. tul. dr. Walles Antal és Kiss Sándor. Ny. Zeisler-ny. Havi 4 szám. Ára 2 kor.

Összesen: 40.

VIDÉKEN.

- Alföldi Gazda.** (Szeged.) Fel. sz. dr. Bodor Antal. Ny. Engel Lajos. Havi 2 szám. Ára 4 kor.
- A Csajkás.** (Titel.) Fel. sz. Jancuskó László; tul. ny. Szobotieski Szimó. Heti. Ára 8 kor.
- Délmagyarországi Hiteltudósító.** (Arad.) Fel. sz. Lippai Dezső. Havi 2 szám. Ára 24 kor.
- Délmagyarországi Gazda.** (Temesvár.) A Temes megyei Gazd. Egyesület és a Délm. Mezőgazdák Szöv. hivatalos közlönye. Fel. sz. Bászel Elek. Ny. Csendes Lipót. Félhavi. Ára 4 kor.
- Diósgyőr és Vasgyári Szemle.** Szerk. Káznéri Kázmér. Ny. (Miskolczon) Szelenyi és Tsa. Heti. Ára 12 kor.
- Forgalmi Értesítő.** (Szabadka.) Fel. sz. Maluser Sándor. Félhavi. Ára 4 kor. (A 11. sz. óta czime: **Közgazdaság.**)
- Fürdői Hírlap.** (Bártfa.) Fel. sz. Kezes Adorján Tibor; szerk. Poór Lajos. Kiadó ny. Salgó Mór. Heti. Ára 2 kor.
- A Gazda.** (Sopron.) A «Sopron megyei Gazd. Egys.» és a «S.-m. Tejszövets.» hivatalos lapja. Fel. sz. dr. Éber Ernő. Ny. Romwalter Alfréd. Heti. Ára 10 kor.
- Győri Magantisztviselők Lapja.** (Győr.) Fel. sz. Dobó Sándor. Ny.

- Gross Gusztáv. Havi 2 szám. Ára 6 kor.
- Győri Munkás-Ujság.** (Győr. A Népkarát folytatása a 31. sz. óta.)
- Haladás.** (Gyöngyös.) Fel. sz. Hochfelder Lipót; kiadó ifj. Köteles Károly. Ny. Sima Dávid. Heti. Ára 5 kor.
- Házinyultenyésztés.** (Nagyvárad.) Fel. sz. Hreblay Emil. Ny. Láng József.
- Háztartás.** (Szombathely.) Fel. sz. Rauscher Miksa. Ny. Vasvármegye. ny. vállalat. Félhavi. Ára 1 kor. 20 f.
- Hunyadmegyei Tanúgy.** (Vajdahunyad.) Fel. sz. Szentpétery János. Tul. ny. Wachter József. Félhavi. Ára 6 kor.
- Igazságügyi Kezelőtisztviselők Lapja.** (Győr.) Szerk. tul. Tánczos Antal. Ny. Gross Gusztáv. Félhavi. Ára 2 kor.
- Kereskedők Lapja.** (Temesvár.) Fel. sz. Rácz Aladár. Ny. Csendes Jakab. Heti. Ára 6 kor.
- Közgazdaság.** (Szabadka.) Szerk. tul. Malusev Sándor. Ny. Braun Adolf. Heti. Ára 5 kor. (A 18. szám előtt czime volt: **Forgalmi Értesítő.**)
- Magyar Cziganzeneszek Lapja.** Főszerk. tul. dr. Breyer Miksa; fel. sz. Hegedüs Lajos. Ny. (Nagykőrösön) Öttinger Ede. Havi 2 szám. Ára 8 kor.
- Munkás.** (Nagyvárad.) Fel. sz. Horváth Gusztáv. Ny. Boros Jenő. Havi 2 szám. Ára számonként 4 u.
- Műhely és Üzlet.** (Debreczen.) Fel. sz. dr. Rácz Lajos. Ny. a városi ny. Félhavi. Ára 6 kor.
- A Művészet.** (Kecskemét.) Fel. sz. Déhány Gyula; tul. ny. Spitzer Vilmos. Napi. Ára (a félévi évadra) 6 kor.
- Művészeti Közlöny.** Szerk. tul. Benedek Antal. Ny. (Pécsett) a Pécsi Irod. és Kny. Vállalat. Havi 2 szám. (Magyar és német szöveggel.)
- Nagybányai Hirlap.** (Nagybánya.) Fel. sz. dr. Ajtai Nagy Gábor. Ny. Morvay Gyula. Heti. Ára 6 kor.
- Népjog.** (Losoncz.) Szerk. tul. dr. Gyikos Mihály. Ny. (Salgótarjánban) Boros R. Félhavi. Ára 5 kor.
- A Nógrádvármegyei Gazdasági Egyesület Hivatalos Közlönye.** (Balassagyarmat.) Fel. sz. Síklaki Iván. Tul. az Egysl. Ny. a kny. r.-t. Félhavi. Ára 5 kor.
- Papírföldolgozó.** (Szeged.) Szerk. tul. König Salamon. Ny. Engel Lajos. Heti. Ára 2 kor.
- Pécsi Művészet.** (Pécs.) Fel. sz. Rudnyánszky Endre. Ny. Pécsi irod. és kny. r.-t. Heti 2 szám. Ára számonként 10 f.
- Színház.** (Veszprém.) Szerk. V. Bánóczy Dezső. Ny. Fodor Ferencz. Napi.
- Színház és Sport.** (Kolozsvar.) Fel. sz. ifj. Kiss Menyhért. Ny. Gámán J. örökösei. Heti. Ára számonként 16 f.
- Színházi Ujság.** (Eger.) Fel. sz. ifj. Dancs Gyula. Ny. Löw. Napi. Ára 2 kor.
- Színházi Ujság.** (Kaposvár.) Fel. sz. Kaposvár. Faragó Rezső. Napi. Ára 8 kor.
- Színházi Ujság.** (Szarvas.) Fel. sz. Feleki Adolf. Tul. ny. Staffel János. Napi. Ára 2 kor.
- Színházi Ujság.** (Szatmár-Németi.) Fel. sz. Biky Andor, ifj. Lítteczky Endre. Ny. «Szabadsajtó»-ny. Napi. Ára 6 kor.
- Szöveges Műsor.** (Ujpest.) Szerk. ? Kiadó: Ujpesti M. Műkedvelők Köre. Ny. Wagner Jenő. Száma 10 f.
- A Törvényházról.** (Ujvidék.) Fel. sz. dr. Medveczky Imre. Tul. ny. Ivkovic György. Heti. Ára 4 kor.
- Vadász-Ujság.** (Ujpest.) Fel. sz. Csics Odön. Ny. «Szabadság» kny. Havi 3 szám. Ára 14 kor.
- Vidéki Nyomdászat.** (Miskolcz.) Fel. sz. Bodensteiner Béla; kiadó Mühlhoffer Zsigmond. Ny. Szelényi és Tsa. Heti.

Összesen : 37.

VIII. Nem politikai tartalmú lapok.

BUDAPESTEN.

- Apró Ujság.** Fel. sz' Perényi Lajos. Tul. ny. Löblovitz Zsigmond. Heti. Ára számonként 6 fillér.
- Balatonvidék.** Szerk. tul. Bachó Zoltán. Ny. Bárd J. Heti. Ára 10 kor.

Összesen : 2.

VIDÉKEN.

- Abrudbánya és Vidéke.** Fel. sz. dr. Ligeti Lajos, dr. Pongrácz Ala-

- dár; tul. Kibédy Géza. Ny. «Pannonia».
- Apatini Uj Lap.** (Apatin.) Sz. tul. ny. Szavadill József. Heti. Ára 6 kor.
- Barsi Futár.** (Aranyosmarót.) Fel. sz. Szabó Lajos. Ny. Löwy Antal (Nyitra). Heti. Ára 12 kor. (A Nyitra lenyomata.)
- Bazin és Vidéke.** (A Nyitra lenyomata.)
- Békési Ujság.** (Békés.) Fel. sz. Sélley Péter; tul. ny. a «Békésmegyei Függetlenség» ny. Heti. Ára 4 kor.
- Belényesi Ujság.** Főszerk. Bottyán Pál; fel. sz. dr. Schönzweig Béla. Ny. Süßmann J. Heti. Ára 8 kor.
- Cserháti Híradó.** (Szepsi.) Fel. sz. ny. Tóth István. Heti. Ára 8 kor.
- Felsőmagyarországi Lapok.** (Nagytapolasány. A Nyitra lenyomata.)
- Felvidéki Hírlap.** (Homonna.) Szerk. ny. Fejes Jakáb. Heti. Ára 8 kor.
- Hétfői Ujság.** (Miskolcz.) Fel. sz. Földes Gusztáv. Ny. László-ny. Heti. Ára 4 kor.
- Közvélemény.** (Rákospalota.) Szerk. tul. Fischer Károly. Ny. Bartalits Imre. Heti. Ára 6 kor.
- Közvélemény.** (Vágszered.) A Nyitra lenyomata.)
- Krónika.** (Szabadka.) Szerk. Képes Tibor; tul. Horváth András. Ny. Horváth István. Heti. Ára számon-sént 6 f.
- Malaczka és Vidéke.** (Malaczka.) (A Nyitra lenyomata.)
- Marosillye és Vidéke.** (Marosillye.) Fel. sz. dr. Károlyi József. Ny. «Pannonia»-ny. Heti. Ára 8 kor.
- Miava.** (A Nyitra lenyomata.)
- Nagyszombati Hírlap.** (A Nyitra lenyomata.)
- Nógrádi és Honti Híradó.** (Balassagyarmat.) (A Nógrádvarmegye folytatása a 32. sz. óta.)
- Oravicza és Vidéke.** (Oravicza.) Fel. sz. Földes Vilmos; tul. ny. Weisz Félix.
- Poprádi Ujság.** (Poprád.) Fel. sz. Kovács István. Kiadó a poprádi Közművelődési és jótékonyági társulat. Ny. Fuchs Gyula. Heti. Ára 8 kor. (A 30. sz. óta czime: **Tátravidék.**)
- Pozsonyi Hírlap.** (Pozsony.) Fel. sz. B. Bokor Imre. Ny. Alkalay Adolf és Fia. Heti. Ára 8 kor.
- Pöstyéni Lapok.** (A Nyitra lenyomata.)
- Privigye és Vidéke.** (A Nyitra lenyomata.)
- Salgótarján és Vidéke.** (Salgótarján.) Szerk. tul. dr. Czizler Jakab. Ny. Boros-ny. Heti. Ára 10 kor.
- Sárréti Lapok.** (Berettyóújfalu.) Fel. sz. Kiss Sándor. Kiadó ny. Székely Armin. Heti. Ára 8 kor.
- Sárréti Ujság.** (Szeghalom.) Szerk. tul. dr. Török Ödön. Ny. Morva Rezső. Heti. Ára 6 kor.
- Sárvári Járás.** (Sárvár.) Fel. sz. Görög Kálmán; tul. saját vállalat. Ny. (Czellőmőkön) Dinkgreve Nándor. Heti. Ára 8 kor. 80 f.
- Szakolczai Határőr.** (A Nyitra lenyomata.)
- Técsői Hírlap.** (Técső.) Fel. sz. Bárány László; kiadó ny. (M.-Szegeten) a «Máramarosi Független Ujság» ny. Heti. Ára 6 kor.
- Tiszafüredi Ujság.** (Tiszafüred.) Szerk. tul. dr. Véghe József. Főszerk. Milesz Béla. Ny. Goldstein Adolf. Heti. Ára 8 kor.
- Tiszapolgár és Vidéke** (Tiszapolgár.) Fel. sz. Piszker Lajos. Ny. (Nyiregyháza) Jóba Elek. Heti. Ára 4 kor.
- Törökszentmiklós és Vidéke.** (Török.) Szerk. tul. dr. Füzési Elemér. Ny. Rubinstein S. Heti. Ára 8 kor.
- Újpesti Hírlap.** (Újpest.) Fel. sz. Tanács Dezső. Ny. Csanády József. Heti. Ára 8 kor.
- Újvidéki Híradó.** Hétfői Ujság. (Újvidék.) Szerk. kiadó Egerváry János. Ny. a «Branik»-ny. Heti. Ára 6 kor.
- Vágsellye és Vidéke.** (A Nyitra lenyomata.)
- Vágújhelyi Hírlap.** (A Nyitra lenyomata.)
- Vasmegyei Hétfői Ujság.** (Szombathely.) Fel. sz. Hevessi Jenő; kiadó Váradi Ágoston. Ny. Gábrriel Ágoston. Heti. Ára 3 kor.

Összesen: 37.

IX. Hivatalos lapok.

X. Hirdetési lapok.

XI. Vegyes melléklapok.

XII. Alkalmi lapok.

BUDAPESTEN.

- Egyetértés.** Fel. sz. «Lipótmezei Attila». Ny.?
Nagy Dob. Fel. sz. Dóda Béla. Tul. Orsz. Közp. Kath. Legényegylet. Ny. Rózsa Kálmán és neje. (Febr., farsang.)
 Összesen : 2.

VIDÉKEN.

- Az Alsókubini Purim Szirénája.** (Alsókubin.) Egyetlen szám márcz. 7-én. Szerk. ? Kiadó ? Ny. Trnkóczy József.
Eleven Ujság. (Szászváros.) A szalon-kabaré hivatalos lapja. Fel. sz. ifj. Szántó Károly. Kiadó tul. Grünbaum Fritz. Ny. Szászvárosi kny. r.-t.
Igazi Független Ujság. (Debreczen.) Fel. sz. az Andrássy-féle analfabéták és ösválasztók. (Decz. 28.) Ára : 1 városi-párti voks.
Kaszinó és Környéke. (Borosjenő.) Ny. Ungár J. (Márcz. 3.)
Közjóért Becsületből. (Gyöngyös.) Fej. sz. Csomor Béla. Kiadó : a Gyöngyösi Önk. Tűzoltó- és Mentő-Egyesület.
Sétatéri Hirbarang. (Kaposvár.) Ny. Gerő Zsigmond. (Junius 14.) Ára 20 f.
Szókimondó Ujság. (Kún-Csorba.) Szerk. ? Ny. (Budapest) «Pázmáneum»-ny.
 Összesen : 7.

Többnyelvű lapok.

BUDAPESTEN.

- Férfiszabók Tanácsadója.** Rathgeber de Herrenschneider. (Magyar és német.)
Iparkülönlegességek. Industriespecialitáten. (M. és n.)
Magyar Hiteltudósító. Ungarische Credit-Revue. (M. és n.)
Mozgófénykép-Hiradó. Kinematographen-Anzeiger. (M. és n.)
Művészeti Közlöny. (M. és n.)
A Szeszgyártás. Ungarische Brenneri-Zeitung. (M. és n.)
Vas- és Gépvásár. Eisen- und Maschinenmarkt. (M. és n.)
 Összesen : 7.

II. Német nyelvűek.

a/ Politikai tartalmú.

VIDÉKEN.

- Deutsche Bürger-Zeitung.** (Nagy-szeben.) Fel. sz. Gürtler János. Ny. Meltzer Henrik. Heti. Ára 8 kor.
 Összesen : 1.

b/ Nem politikai tartalmúak.

BUDAPESTEN.

- Debet und Credit.** Fel. sz. Füred Mór; kiadó : «Führer's Informationsbureau». Ny. Heisler és Kózoli Havi 3 szám. Ára 36 kor.
Reich's Militärische Woche. Szerk. tul. Reich Leo. Ny. Gelléri és Székely. Félhavi. Ára 3 kor. 50 f.
Ungarische Finanzen. Fel. sz. Rusznyák József. Ny. Márkus Samu. Heti. Ára 20 kor.
 Összesen : 3.

VIDÉKEN.

- Christlich-Soziale Zeitung.** (Pozsony.) Fel. sz. Gottlieb János; tul. a pozsonyi keresztény-szociálista párt. Ny. kath. irod. vállalat. Heti. Ára 4 kor. 20 f.
Neue Torontaler Zeitung. (Nagybeccerek.) Fel. sz. Kaufmann István. Ny. Pleitz Pál. Heti. (Új czime : Súdungarische Rundschau.)
Neue Wein-Zeitung. (Bécs.) Szerk. kiadó Bondy Károly Ferencz. Ny. (Sopron) «Petőfi»-ny: Heti. Ára 15 kor.
Pressburger Jüdische Zeitung. (Pozsony.) Szerk. Steimer Vilmos. Ny. Angermayer Károly. Havi 2 szám. Ára 6 kor.
Die Spinne. (Újvidék.) Szerk. tul. (Ó-Futtakon) Thiel Konrád. Ny. Ivkovits György. Félhavi. Ára 3 kor. 50 f.
Vorwärts durch's Leben! (Bécs.) Fel. sz. dr. Plöhm Róbert; kiadó : Schmid József. Ny. (Pozsony) Alkalay Adolf és Fia. Havi 2 szám. Ára 8 kor.
 Összesen : 6.

III. Szerb nyelvűek.

a) Politikai tartalmú.

VIDÉKEN.

РАДИКАЛ. (Ruma.) Fel. sz. dr. Miradinovits Marko; szerk. Radivojevits János. (Ny. Miletits-ny. Heti. Ára 8 kor.

Összesen: 1.

b) Nem politikai tartalmú.

VIDÉKEN.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК. (Ujvidék.) Szerk. Popovits Gavra. Ny. Nato-sevits. Félhavi. Ára 6 kor.

Összesen: 1.

IV. Tót nyelvű.

Nem politikai tartalmú.

BUDAPESTEN.

Zornička. Fel. sz. Stryčko Milos. Tul. ny. Budapesti hírlapkiadó r. t. Havi 2 szám. Ára 2 kor.

Összesen: 1.

V. Román nyelvűek.

Nem politikai tartalmúak.

BUDAPESTEN.

Familia Romana. Szerk. tul. Bolcas Luczián. (Szászváros.) Ny. «Tipografia noua». Heti.

Foia Ilustrata. Fel. sz. Pleșoianu György. Ny. «Poporului Român»-ny. Heti.

Összesen: 2.

VIDÉKEN.

Baba Satului. (Temesvár. A Piugarul Român melléklapja.) Fel. sz. «Moșul Babel» Ny. (Lugoson) Husvéth és Hoffer. Heti. Ára 3 kor.

Mijlocitorul. Fel. sz. dr. Alexa János. Kiadják: Bragea A. György és Brigantiu Miklós. Ny. (Aradon) gör. kel. egyházm. ny. Félhavi. Ára 2 kor.

Sfatul Poporului. (Lugos.) Szerk. tul. Rodina János. Ny. Husvéth és Hoffer. Heti. Ára 2 kor.

Összesen: 3.

VI. Bolgár nyelvű.

VIDÉKEN.

Narudna Nuvala. (Vinga) Szerk. Karolov Ljubimir. Heti Ára 2 kor.

Összesen: 1.

Statisztikai összefoglalás.

Magyar nyelvű hírlapok :

		Megszűntek	Ujak	Különbözet
I. Politikai napi :	Budapesten	3	—	— 3
	vidéken ...	7	4	— 3
II. Politikai heti :	Budapesten	3	4	+ 1
	vidéken ...	9	6	— 3
III. Vegyestartalmú képes :	Budapesten	2	—	— 2
	vidéken ...	1	—	— 1
IV. Vallás- és tanügyi :	Budapesten	—	1	+ 1
	vidéken ...	—	2	+ 2
V. Szépirod. és vegyestart.:	Budapesten	2	7	+ 5
	vidéken ...	—	3	+ 3
VI. Humorisztikus :	Budapesten	2	—	— 2
	vidéken ...	3	1	— 2
VII. Szaklapok :	Budapesten	35	40	+ 5
	vidéken ...	16	37	+ 21
VIII. Nem politikai :	Budapesten	3	2	— 1
	vidéken ...	44	37	— 7
IX. Hivatalos :	—	—	—	—
X. Hírdetési :	—	—	—	—
XI. Vegyes melléklapok :	—	—	—	—
XII. Alkalmi lapok :	Budapesten	2	2	—
	vidéken ...	7	7	—
	Összesen Budapesten	52	56	+ 4
	vidéken ...	87	97	+ 10
	Együttvéve... ..	139	153	+ 14

Nem magyar nyelvűek :

		Megszűntek	Ujak	Különbözet
Német :	politikai, vidéken ...	3	1	— 2
	nem politikai, Budapesten	11	3	— 8
	vidéken ...	10	6	— 4
Szerb :	politikai, vidéken ...	3	1	— 2
	nem politikai, vidéken ...	—	1	+ 1
Tót :	nem politikai, Budapesten	—	1	+ 1
	vidéken ...	1	—	— 1
Román :	politikai, Budapesten	2	—	— 2
	nem politikai, Budapesten	4	2	— 2
	vidéken ...	2	3	+ 1
Bolgár :	nem politikai, vidéken ...	1	1	—
	Összesen Budapesten	17	6	— 11
	vidéken ...	20	13	— 7
	Együttvéve... ..	37	19	— 18
	Végösszeg	176	172	— 4

II.

Folyóiratok.

Összeállította: HORVÁTH IGNÁCZ.

A) *Megszűnt folyóiratok.*

I. Magyar nyelvűek.

- Arménia. (Szamosujvár.)
A Béka. (Pécs.)
Birtokosok Pénzügyi Lapja. (Budapest.)
A Budapesti Gépmesterek és Nyomók Köre szakbizottsági értesítője. (Budapest.)
Czimbalom-szalom. (Budapest.) További évfolyamait Leipzigban nyomják.
Czukrasz-Ujság. (Budapest.)
Darázs. (Kézdivásárhely.)
Egészségügyőr. (Budapest-Kispest.)
Egyetemes Kritikai Lapok. (Budapest.)
Erdélyi Munkás. (Kolozsvár.)
Erdélyi Zenevilág. (Kolozsvár.)
Értesítő. (Budapest.)
Fáklya. (Budapest.)
Fogászati Lapok. (Budapest.)
Főnyeremény. (Budapest.)
Fővárosi Közlemények. (Budapest.)
Gazdasági Önállóságunk. (Debreczen.)
Havi Könyvészet. (Budapest.)
Háztulajdonosok Lapja. (Pozsony.)
Hivatalos Értesítő. (Budapest.)
Hölgyek Lapja. (Budapest.)
Hunczut Ujság. (Zenta.)
A Hunyadvármegyei Általános Tanító-Egyesület Értesítője. (Déva.)
Az Idő. (Szeged.)
Iparoskáté. (Budapest.)
Jó Pásztor. (Budapest.)
Kalocsai J. t. Stefaneum-levelezőlapja (Kalocsa.)
Kávéfőzők Szaklapja. (Budapest.)
Kávémérők Közlönye. (Budapest.)
Kertgazdaság. (Piskitelep—Békéscsaba.)
Kerületi Értesítő. (Pozsony.)
Kiskereskedők és Kisiparosok Lapja. (Budapest.)
Kolozsvári Munkás. (Kolozsvár.)
Kolping. (Budapest.)
Közlöny. A magyarországi prot. teológiák ifjúságának hivatalos lapja. (Debreczen.)
Közművelődés. (Torda.)
A Ludovika-akadémia Közlönye. (E czímen megszünt. Folytatódik: Magyar Katonai Közlöny cím alatt. Budapest.)
Magyar Építő. (Budapest—Arad.)
Magyar Fogorvosok Lapja. (Budapest.)
Magyar Irógép-Ujság. (Budapest.)
Magyar Kályhásipar. (Budapest.)
Magyarországi Kereskedelmi Alkalmazottak Lapja. (Budapest.) Hirlapok közé tétetett át.
Magyar Pályázatok. (E cím alatt megszünt. Folytatása: Magyar Építőművészet cím alatt. Budapest.)
Magyar Pedagógiai Értesítő. (Temesvár—Budapest.)
Magyar Székesőváros. (Budapest.)
A magyar szent korona országai vasutas szövetségének aradi kerületi Értesítője. (Arad.)
A magyar szent korona országai vasutas szövetsége szegedi kerületének hivatalos Értesítője. (Szeged.)
A magyar szent korona országai vasutas szövetsége szolnoki kerületének hivatalos Közlönye. (Szolnok.)
Magyar Táncmester. (Kisujszállítás.)
Magyar Tánctanító. (Budapest.)
Magyar Uszósport. (Budapest.)

Magyar Zenetudomány. (Budapest.)
 A mi iskoláink. (Budapest.)
 Miskolczi Ifjúság. (Miskolcz.)
 Modern Festők. (Budapest.)
 Modern Háztartás. (Budapest.)
 A Műkedvelő. Mint folyóirat megszünt. (Budapest.)
 Műkedvelő Fényképészek Lapja. (Debreczen.)
 Művészeti Album. (Budapest.)
 Népek Hazája. (Gyöngyös.)
 Objektív. A fényképészmunkások lapja. (Budapest.)
 Országos Forgalmi Közlöny. (Budapest.)
 Az országos polgári radikális párt-
 nak Értesítője. (Budapest.)
 Protestáns Világ. (Budapest.)
 A Rajz. (Budapest.)
 Somogyi Gazda. (Kaposvár.)
 Somogy megyei Gazdasági Egyesület havi értesítője. (Kaposvár.)
 A Sopron megyei Gazdasági Egyesület Értesítője. (Sopron.)
 Sporthírek. (Budapest.)
 Szegedi Gyorsíró. (Szeged.)
 A szabadtanítás magyar országos kongresszusának Értesítője. (Budapest.)
 A Szabász. (Budapest.)
 Szent Ferencz Hírnöke. (Kolozsvár.)
 A szent kereszt magyar hadsere-
 gének tárogatója. (Kolozsvár.)
 Ezen a czímen megszünt. Új czíme;
 A Szent Kereszt Tárogatója.)
 Temesvári Szárnyaskerék. (Temesvár.)
 Természetes Életmód. (Ozora—Újpest.)

Ujságárusok és Lapkihordók Szaklapja. (Budapest.)
 Vizgyógyintézeti Közlemények. (Budapest.)

Összesen: Budapesten 45.
 Vidéken 32.

II. Idegen nyelvűek.

Die Advokatur- und Notariatskanzlei. (Wien—Sopron.)
 Allgemeine Rundschau. (Budapest.)
 Amtliche Nachrichten. (Budapest.)
 Die Biene. (Budapest.)
 Economia. (Karánsebes. További évfolyamok félhavasok jelennek meg.)
 Grundbesitzer-Zeitung. (Sopron.)
 Jahrbuch, für die Vertretung und Verwaltung der evang. Landeskirche A. B. in d. Siebenbürg. Landestheilen Ungarns. (Nagyszeben.)
 Kožerobotnik. (Budapest.)
 Die militärische Welt. (Sopron.)
 Naša Zástava. (Budapest.)
 Neven. (Szabadka.)
 Obzor. (Rózsashegy.)
 Orava. (Liptószentmiklós.)
 Pastorul Sufletesc. (Szilágyosmlyó.)
 Revista politică și literară. (Balázsfalva.)
 Société littéraire française de Budapest. (Budapest.)
 Švigar. (Ujvidék.)
 Szmichasz Noflim. (Nagyszeben.)
 Ungarische Rundschau. (Budapest.)
 Vatra școlară. (Nagyszeben.)

Összesen: Budapesten 7;
 Vidéken 13.

B) Új folyóiratok.

I. Magyar nyelvűek.

Adóhivatali Közlöny. A kir. adóhivatali tisztviselők országos egyesületének lapja. Szerk. Molnár Gyula. Debreczen. Ny. Hoffmann és Kronovitz. I. évf. 1908. Havi. Díjtalan.
 Állami Altisztek és Szolgák Lapja. Kiadja az állami altisztek és szolgák országos bizottsága. Szerk. Madarász János, később Baradlay Bencsko János. Budapest. Ny. Müller Károly. I. évf. 1908. Havi. Egyes szám ára 20 f.

Az Allami Napidijas Hivatalszolgák Országos Egyesületének hivatalos közlönye. Szerk. Dobony Dávid. Budapest. Ny. Zeisler M. I. évf. 1908. Havi. Ára 2 kor. Tagoknak ingyen.

Az Állatvilág. Állattani, vadászati és halászati folyóirat. Szerk. Csiki Ernő. Budapest. Ny. «Stephanum» kny. 1908. évf. Havi. Ára 5 kor.

Aradi Magántisztviselő. Társadalmi és közgazdasági ujság. Az Aradi Magántisztviselők Egyesületének hi-

- vatalos lapja. Szerk. Bokor Alajos. Arad. Ny. Aradi kny. r-t. I. évf. 1908. Havi. Ára 4 kor.
- Bádogosok és Szerelők Havi Értesítője.** A budapesti bádogosok, szerelők és azok segéd munkásai érdekeit képviselő havi lap. Szerk. Sombori J. Budapest. Ny. «Világosság» kny. r-t. I. évf. 1908. Havi. Ára ?
- Balaton.** A balatoni szövetség hivatalos értesítője. Szerk. Cséplő Ernő. Budapest. Ny. «Stephaneum» kny. I. évf. 1908. Kétheti. Ára 5 kor.
- A Bank és pénzváltó r-t. sorso-lási értesítője. Ziehungs und Wechselstuben Aktien-Gesellschaft.** Szerk. Kardos Miksa. Budapest. Ny. Neuwald Illés utó-dai kny. 1908. évf. Havi. Ára 3 kor. (Magyar-német.)
- Betegápoló és Ápolónői Értesítő.** A magyarországi betegápolók és ápolónők érdekeit képviselő havi szaklap. Szerk. Vlesek Pál, Budapest. Ny. Neuwald Illés utó-dai. III. évf. 1908. Havi. Ára 20 kor.
- Czipésziparosok Szemléje.** Szerk. Engel Gyula. Budapest. Ny. «Globus» kny. r-t. I. évf. 1908. Megjelenik évenként négyszer. Ára ?
- Család és Világ. Familie und Welt.** Társadalmi, szépirodalmi és közgazdasági folyóirat. Szerk. Kiss Ignác. Budapest. Ny. «Jókai» kny. 1908. évf. Havi. Ára 30 kor. (Magyar-német.)
- A Családi ház.** Társadalmi és közgazdasági folyóirat. «A Tűzhely» háztulajdönt szerzők egyesülete hivatalos lapja. Szerk. Molnár Arthur. Budapest. Ny. «Pátria» irod. és ny. r-t. I. évf. 1908 Havi. Ára 2 kor.
- Czukrászmunkás.** A magyarországi czukrásziparban dolgozó munkások, segéd munkások és munkásnők egyesületének közlönye. Szerk. Kendé Ferencz. Budapest. Ny. «Világosság» kny. r-t. Havi. Ára 2 kor.
- Egészségügyi Lapok.** Az alkoholizmus, a tüdővész és a nemi betegségek elleni védekezés tárgyában egészségügyi előadások által a közfelvilágosítás terjesztését célzó népművelési, munkásvédelmi, társadalomegészségügyi és közegészségügyi folyóirat. Szerk. Weiss Emil. Budapest. Ny. Vider és Rosenthal utó-dai. Máramaros-sziget. I. évf. 1908. Havi. Ára 10 kor.
- Egyházi Értesítő.** A budapesti református egyházközség közlönye. Szerk. Szóts Farkas. Budapest. Ny. Károlyi György. I. évf. 1908. Havi. Ára 6 kor.
- El a pálinkával!** Iszákosságellenes népszerű egészségügyi és ismeretterjesztő ujság. Szerk. dr. Bónum László. Mátyásföld. Ny. Reich Ármán Budapest. I. évf. 1908. Havi. Ára 2 kor.
- Építőipari Értesítő.** A miskolci építőiparosok szövetségének hivatalos közlönye. Szerk. Wittich Andor. Miskolcz. Ny. Klein és Ludvig. I. évf. 1908. Havi. Ára számonkint 20 f.
- Evang. egyházi értesítő.** A pesti ág. hitv. evang. magyar egyház hivatalos közlönye. Szerk. Majba Vilmos. Budapest. Ny. Hornyánszky Viktor. I. évf. 1908. Megjelenik évenként négyszer. Ára 2 kor.
- Félix-fürdői Értesítő.** Szerk. dr. Marolay Károly. Nagyvárad. Ny. Láng József. 1908. évf. Megjelenik negyedévenként. Ára ?
- Férfiszabók Tanácsadója. Rathgeber der Herrenschneider.** Szerk. Tettey J. Budapest. Ny. Fried és Krakauer. I. évf. 1908. Megjelenési ideje nincs meghatározva. Ára ? (Magyar-német.)
- Figyelő.** A budapesti lakatosmunkások havi értesítője. Szerk. Leschspitz. Budapest. Ny. «Világosság»-ny. r-t. I. évf. 1908. Havi. Ára ? (A 2-ik számtól kezdve **A Lakatos** czimen jelenik meg.)
- A Fiumei Magyar Kőr havi értesítője.** Szerk. Lágel Frigyes. Fiume. Ny. Mohovich Emőd ugyanott. I. évf. 1908. Havi. Ára ?
- Fogorvosi Szemle.** A Magyar Fogorvosok Egyesületének hivatalos közlönye. Szerk. Körmöczy Zoltán. Budapest. Ny. Elek-ny. I. évf. 1908. Megjelenik évenként négyszer. Ára 4 kor.
- Független Hírlap.** Szerk. Molnár Márton. Budapest. Ny. «Uránia» kny. III. évf. 1908. Havi. Ára 24 kor.

- Gazdasági Értesítő.** A Somogy-megyei Gazdasági Egyesület hivatalos közlönye. Kaposvár. Ny. Hagelman Károly. III. évf. 1908. Havi. Ára 8 kor.
- Gyakorlati Könyvelő.** (Lásd Magyar Könyvviteli Folyóirat alatt.)
- Hajnal.** Magyar missziói röpv. Szerk. Fleischer Gyula. Budapest. Ny. Nagy Sándor. II. évf. 1907/8. Havi. Ára ?
- Haladás.** Szerk. Czobor Ottó. Arad. Ny. Aradi kny. r.-t. I. évf. 1908. Havi. Ára 2 kor.
- A Ház.** Építészeti havi folyóirat. Szerk. Székely Dezső. Budapest. Ny. «Athenaeum» kny. r.-t. I. évf. 1908. Havi. Ára 20 kor.
- A Házi orvos.** Népszerű egészségügyi folyóirat és a magyarországi betegápolók és ápolónők érdekeit képviselő havi szaklap. Szerk. Fürst Zsigmond. Budapest. Ny. Nemes András Szatmárott. I. évf. 1908. Havi. Ára 2 kor. 40 f.
- Jelen és Jövő.** Politikai és közgazdasági havi folyóirat. Szerk. Macskovics Titusz. Szabadka. Ny. «Szent Antal» kny. I. évf. 1908. Havi. Ára 2 kor.
- Karácsonyi Ujság.** Szerk. Thury István. Eger. Ny. Löw-kny. I. évf. Megjelenik negyedévenként. Ára ?
- Kath. Háziasszonyok Lapja.** Szerk. Wüsztner Henrikné. Ujpest. Ny. «Stephaneum» kny. r.-t. I. évf. 1908. Havi. Ára 2 kor.
- Kékek Lapja.** A kékek klubbjának országos hivatalos közlönye. Főszerk. Tatay Zoltán. Debreczen. Ny. Városi kny. 1908. évf. Havi. Ára számonkint 20 f.
- Keleti ker. akadémiai szövetségi értesítő.** A keleti kir. akadémiai szövetség hivatalos lapja. Állandó melléklete: **Külkereskedelmi Hírek.** Szerk. Szende Gyula. Budapest. Ny. «Thália» kny. I. évf. Havi. Ára 4 kor.
- Kisiparos.** A Magyarországi Kisiparosok Szövetsége hivatalos közlönye. Szerk. Borsos József. Budapest. Np. «Reform» kny. I. évf. 1908. Havi. Ára 4 kor.
- Közszolgák Szaklapja.** Társadalmi és gazdasági irányú szaklap. Szerk. Fekete Lajos. Budapest. Ny. Pless Ignác. I. évf. 1908. Havi. Ára 1 kor.
- A Lakatos.** A budapesti lakatosmunkások havi értesítője. (Lásd Figyelő alatt.)
- Magyar Balneologiai Értesítő.** A balneologiai ismeretek fejlesztésére, a hazai fürdő- és ásványvízügy érdekeinek előmozdítására. Szerk. Papp Samu és Hankó Vilmos. Budapest. Ny. Buschmann F. I. évf. 1908. Havi. Ára 15 kor.
- Magyar Izrael.** Az országos rabbi-egyesület közlönye. Szerk. dr. Neumann Ede. Nagykanizsa. Ny. Zala hirlapkiadó és nyomda r.-t. I. évf. 1608. Havi. Ára 6 kor.
- Magyar Katonai Közöny.** Szerk. és kiadja a m. kir. honvédelmi miniszter kirendelte bizottság. Budapest. Ny. Pesti kny. r.-t. I. évf. Havi. Ára 8 kor.
- M. kir. keleti ker. akadémiai szövetségi értesítő.** A m. kir. keleti ker. akadémiai szövetség hivatalos lapja. Állandó melléklet: **Külkereskedelmi Hírek.** Szerk. Szende Gyula. Budapest. Ny. «Thália» kny. I. évf. 1908. Havi. Ára 4 kor.
- Magyar Könyvviteli Folyóirat.** Havi szaklap a számviteli ismeretek fejlesztésére. Főszerkesztők: Kárpáti Béla és Trautmann Henrik. Budapest. Ny. «Pátria» kny. r.-t. I. évf. 1908. Havi. Ára számonkint 80 f. (Lásd Gyakorlati Könyvelő alatt.)
- Magyar Középiskola.** A Katolikus középiskolai Tanáregyesület folyóirata. Szerk. Andor József és Prónai Antal. Budapest. Ny. «Stephaneum» kny. I. évf. 1908. Havi. Ára 8 kor.
- Magyarország fürdői és nevezetességei.** Közegészségügyi, társadalmi és közgazdasági szemle. — **Hungarian spas and objects of interest.** Hygienic, social and political economic review. — **Les bains et curiosités de la Hongrie.** Revue hygienique, sociale et économique. — **Bäder und Sehenswürdigkeiten Ungarns.** Hygienische, Soziale und nationalökonomische Rundschau. Szerk. Lúske Károly. Budapest. Ny. Kertész József. I. évf. 1908. Havi. Ára 16 kor. (Magyar, angol, francia, német.)

- Magyar fürdőkalauz.** A magyar fürdők, gyógyhelyek, nyaralótelepek, vizgyógyintézetek, szanatóriumok, magángyógyintézetek, ásvány- és gyógyvizek ismertetője. — **Führer durch Ungarn's Bäder.** Schilderung der ungarischen Bäder, Kurörter, Sommerkolonien, Wasserheilanstalten, Sanatorien, Privatheilanstalten, Heil- und Mineralwässer. Szerk. Erdős József. Budapest. Ny. Engländer és társa. Tata. I. évf. 1908. Megjelenik negyedévenként. Ingyen küldetik. (Magyar-német.)
- Magyar Sakklap.** Szerk. Balla Zoltán. Budapest. Ny. «Stephaneum» kny. IV. évf. 1908. Havi. Ára 10 kor.
- Magyar tanítójelölt. Óvó-, tanítónő- és tanítójelöltek lapja.** Szerk. Dudinszky István. Ungvár. Ny. «Unio» kny. r.-t. I. évf. 1908. Havi. Ára 6kor.
- Magyar Társadalomtudományi Szemle.** Kiadja: a Magyar Társadalomtudományi Egyesület. Szerk. az igazgatóság: Apáthy István, Gaal Jenő, Jancsó Benedek. Budapest. Ny. Pesti kny. r.-t. I. évf. 1908. Havi. Ára 20 kor.
- A Magyar Vas- és Fémiparosok Orsz. Szövetségének közleményei.** Kézirat a szövetségi tagok számára. Budapest. Ny. «Szent László» kny. 1908. évf. Megjelenési ideje nincs meghatározva. Ára?
- A Messias.** Szerk. Roth Alajos L. Budapest. Ny. «Corvina» kny. I. évf. 1908. Havi. Ára számonkint 40 f.
- Műszaki Szemle.** Technische Revue. Revue technique. Szerk. Lázár Albert és Gergely Vilmos. Budapest. Ny. «Beresényi»-ny. r.-t. I. évf. 1908. Havi. Ára 8 kor.
- Műtrágyázási Közlemények.** Szerk. Kovácsy Béla. Budapest. Ny. «Patria» r.-t. kny. I. évf. 1908. Havi. Ára?
- Nagykereskedelmi Alkalmazottak Lapja.** Társadalmi és közgazdasági havi folyóirat. Szerk. Hamburger Sándor. Budapest. Ny. Kálmán M. és tsa. I. évf. Havi. Ára 6 kor.
- Nemzetközi Mercur.** Hiteles sorso-lási közlöny. **Internationaler Mercur.** Authentischer Verlosungs-Anzeiger. Szerk. és kiadja Wahr-mann és tsa. Budapest. Ny. Neuwald Illés utódai kny. 1908. évf. Havi. Ára 3 kor. (Magyar-német.)
- Népjog.** A nőgrádi szocialdemokrata párt politikai és gazdasági közlönye. Szerk. Gyikos Mihály. Budapest. Ny. «Világosság»-ny. r.-t. I. évf. 1908. Havi. Ára 5 kor.
- Nőiruhakészítő Iparosok Lapja.** A budapesti nőiruhakészítő ipartestület hivatalos szakközlönye. Szerk. Kapeker Dezső. Budapest. Ny. Löbl Dávid és fia. I. évf. 1908. Havi. Ára 6 kor.
- Odontotechnikai Közlöny.** Szerk. Hirsch V. Mór. Budapest. Ny. «Urania» kny. I. évf. 1908. Havi. Ára 5 kor.
- Az Országos Rabbiegyesület havi közlönye.** Szerk. Neumann Ede. Nagykanizsa. Ny. Fischel Fülöp fia. I. évf. 1908. Havi. Ára 6 kor.
- Pénzüntézeti Tisztviselők Lapja.** A Pénzüntézeti Tisztviselők Országos Egyesületének hivatalos közlönye. Szerk. Éber Antal. Budapest. Ny. Pénzüntézeti és irodai felszerelések műintézete kny. I. évf. 1908. Havi. Ára 6 kor.
- Posta- és távirótarifák.** Szerk. Váradi Aladár. Budapest. Ny. Markovits és Garai. I. évf. 1908. Megjelenik negyedévenként. Ára 2 kor.
- Praktikus Útmutató** a gyakorlati élet általános tanácsadója. Szerk. R. Hány Margit. Budapest. Ny. Bagó Márton és fia. I. évf. 1908. Megjelenik negyedévenként. Ára 1 kor. 20 f.
- Szabad Órák.** Ifjúsági lap. Kiadja a pozsonyi kir. kath. főgimnázium VII. osztálya. Szerk. az ifjúság. Pozsony. Ny. Első galántai könyvnyomda Galántán. I. évf. 1908. Havi. Ára 1 kor. 60 f.
- Szakács** Kiadja a Magyar Szakácsok Köre Budapest. Ny. Müller Károly. I. évf. Havi. Ára 12 kor.
- Szamosujvár szemlélője.** Ipar, kereskedelmi, közgazdasági és hirdetési közlöny. Szerk. Boca Tivadar. Szamosujvár. Ny. Todorán Endre «Aurora» kny. Havi. Ára 4 kor.
- Személyszállító Munkás.** Szerk. Lichtenstein Simon. Budapest. Ny. Spatz Henrik. I. évf. 1908. Havi. Ára 2 kor. 40 f.

- Szemléltető Oktatás.** Szerk. Erdélyi Mór. Budapest. Ny. Országos Központi Községi kny. I. évf. 1908. Havi. Ára 6 kor.
- Szocializmus.** Szociáldemokrata folyóirat. Szerk. Kunfi Zsigmond. Budapest. Ny. «Világosság» kny. III. évf. 1908/9. Havi. Ára 6 kor.
- Szövetségi Értesítő.** Szerk. Szentiványi Károly. Az országos katolikus szövetség hivatalos lapja. Budapest. Ny. «Stephaneum» kny. II. évf. 1908. Megjelenési ideje nincs meghatározva. Ára 10 kor.
- Tanoncok Lapja.** A Magyarországi kereskedő- és iparostanoncok havi folyóirata. Szerk. Bánffy Gyula. Budapest. Zeisler-ny. I. évf. 1908. Havi. Ára 2 kor.
- Új Élet.** Irodalmi és művészeti folyóirat. Szerk. Rejöd Alpár. Marosvásárhely. Ny. «Kossuth» kny. I. évf. 1908. Megjelenési ideje nincs meghatározva. Ára 6 kor.
- Új Kor.** Társadalmi és szépirodalmi folyóirat. Budapest. Ny. Pless J. I. évf. 1908. Havi. Ára 3 kor. 60 f.
- Az Uraság.** Az urasági férfi alkalmazottak elhelyező és betegsegélyző országos egyesületének hivatalos közlönye. Szerk. Zsigmond Gyula. Budapest. Ny. «Függetlenség» kny. Kecskeméten. I. évf. 1908. Havi. Ára 10 kor.
- Utazási revue.** Szerk. Öntő Gyula. Budapest. Ny. Kunossy Vilmos és fia. 1908. évf. Havi. Ára ?
- Útközben.** Szépirodalmi folyóirat. *En cheminant. Auf der Reise.* Szerk. Sümeghi Zoltán. Budapest. Ny. «Pallas» r.-t. ny. I. évf. 1908. Havi. Ára 10 kor. (Magyar-francia-német.)
- Üveges.** A magyarországi üveges és rokonszakmák munkásainak érdekeit képviselő társadalmi és gazdasági közlöny. Szerk. Guttmann József. Budapest. Ny. «Könyves Kálmán» kny. (Domanek és Hauptmann.) I. évf. 1908. Havi. Ára 5 kor. 20 f.
- Vármegyei kezelőtisztviselők,** díjnokok, altisztek, szolgák szak- és társadalmi lapja. Szerk. Borsai Rezső. Fogaras. Ny. Thierteld D. kny. I. évf. 1908. Havi. Ára 4 kor.
- Városi Szemle.** Közlemények a városi közigazgatás és statisztika

köréből. Szerk. Harrer Ferencz és Thirring Gusztáv. Kiadja Budapest székesfőváros statisztikai hivatala. Budapest. Ny. Székesfővárosi házi kny. I. évf. 1908. Havi. Ára 20 kor.

Vasuti Album. Magyarország ismeretése írásban és képen. Szerk. Nógrádi László. Szolnok. Ny. Török Ignác. Mezőtur. I. évf. 1908. Havi. Ára 20 kor.

Vasuti Munkások Szaklapja. A Vasuti Munkások Országos Szövetsége közlönye. Szerk. Kiss Miklós. Budapest. Ny. «Világosság»-ny. r.-t. I. évf. 1908. Havi. Ára 2 kor. 40 f.

Védjegyoltalom. «Védjegyes árúk gyárásai Egyesülete Budapestén» hivatalos közlönye. **Markenschutz.** Amtliches Organ des «Verbandes der Fabrikanten von Markenartikeln» in Budapest. Ny. Hornyánszky Viktor. I. évf. 1908. Havi. Tagoknak ingyen jár. (Magyar-német.)

A Vegyészeti Munkás. Szerk. Kovács Ferencz. Budapest. Ny. «Világosság» kny. r.-t. III. évf. 1908. Havi. Ára 2 kor. 40 f.

Világosság. Politikai, szépirodalmi és közgazdasági folyóirat. Szerk. Kovács Ödön. Máramarossziget. Máramarosi Független Ujság kny. IV. évf. 1908. Havi. Ára 3 kor.

Visszhang Afrikából. Katholikus folyóirat az afrikai missziótevékenység előmozdítására. Kiadja: Cláver Szent-Péter-Társulat. Budapest. Ny. «Pázmáneum» kny. I. évf. 1908. Havi. Ára 1 kor. 50 f.

Zálogházi Értesítő. Szerk. Waller Antal és ifj. Kiss Sándor. Budapest. Ny. Zeisler M. I. évf. 1908. Havi. Ára 2 kor.

Összesen: Budapestén 58.
Vidéken 20.

II. Idegen nyelvűek.

Adevéruł. Fonia oficială a baptiștilor români din Ungaria. Szerk. Mihai Brumar. Nagyvárad. Ny. «Nagyvárad» kny. I. évf. 1908. Havi. Ára 3 kor.

Adevéruł. Foaie politică, socială și economică. Szerk. Cristea Aurél. Budapest. Ny. «Világosság»-ny. r.-t. VI. évf. 1908. Havi. Ára 2 kor.

- Ahavatcion.** Szerk. Kaufmann Vilmos. Máramarossziget. Ny. Kaufmann Ábrahám és fiai. I. évf. 1908. Havi. Ára negyedévre 1 kor.
- Domáci radca pre hospodárov.** Szerk. és kiadja Bežo Elemér. Szenicz. Ny. Bežo János és társa. I. évf. 1908. Havi. Ára 3 kor.
- Jednota katolickeho ludu.** Szerk. Szentiványi Károly. Budapest. Ny. «Stephaneum» kny. I. évf. 1908. Havi. Ára ?
- Katolički pučki savez.** Kiadja a Katolikus Népszövetség központ, Budapest. Ny. Szent Antal ny. Szabadkán. I. évf. 1908. Havi. Ára 1kor.
- Literaturbericht der Zeitschrift «Der freie Christ».** Kiadja Schmidt-Hofmann Károly lovag. Melesicz. Ny. Bezsó I. és társa Szeniczen. I. évf. 1908. Negyedévi. Ára számonkint 20 fill. A «Der freie Christ» előfizetőinek ingyen jár.
- Mitteilungen aus der innern Mission in Oesterreich-Ungarn-Serbien-Bosnien.** Kiadja Schmidt-Hofmann Károly. Melesicz. Ny. Bezsó I. és társa. Szeniczen. 1908. évf. Negyedévi. Ára nem tagoknak 1 kor. Tagoknak ingyen.
- Rarášek.** Humoristicko-satyricky mesačnik. Szerk. Černiansky A. Turóczzsentsmárton. Ny. Turóczzsentsmártoni kny. I. évf. Havi. Ára 2 kor. 20 fill.
- Der Reisekromer.** Zeitschrift für Reisewesen. Touristik, Sport und Jagd. Szerk. Grossmann Emil. Wien. Ny. Röttig Gusztáv fia Sopronban. I. évf. 1908. Megjelenik negyedévenkint 1—2-szer. Ára ?
- Revue de Hongrie.** Organe de la société litteraire française de Budapest. Budapest. Ny. «Athenaeum» kny. I. évf. 1908. Havi. Ára 25 kor.
- Vatra scolară.** Revista pedagogică. Szerk. Span Péter. Szeben. Ny. a főegyházmegeyi knyomda. I. évf. 1908. Havi. Ára 6 kor.
- Zeitschrift für Essig-Industrie.** Szerk. Titz József. Nagyszeben. Ny. Haiser M.-féle knyomda. I. évf. 1908. Hav. Ára ?

Összesen: Budapesten 4.
Vidéken 9.

Statisztikai adatok összefoglalása.

Magyar nyelvű folyóiratok:

	Megszüntek	Ujak	Különbözet
Budapesten	45	58	+ 11
Vidéken	32	20	— 12
Együttvéve... ..	77	78	+ 1

Nem magyar nyelvűek:

	Megszüntek	Ujak	Különbözet
Német:			
Budapesten	6	—	— 6
vidéken ...	2	4	+ 2
Francia:			
Budapesten	1	1	— —
vidéken ...	2	—	— 2
Szerb:			
Budapesten	—	1	+ 1
Tót:			
Budapesten	2	2	— —
vidéken ...	2	2	— —
Héber:			
vidéken ...	1	1	— —
Összesen Budapesten	9	4	— 5
vidéken ...	11	9	— 2
Együttvéve... ..	20	13	— 7
Végösszeg	97	91	— 6

FÜGGELEK.

A magyar nyelvű hirlapok és folyóiratok statisztikája 1780-tól 1908-ig.

Id. SZINNYEI JÓZSEF nyomán.

Az első magyar hirlap 1780 jan. 1-én jelent meg Pozsonyban (Rát Mátyás *Magyar Hírmondó*-ja). Budapesten 1788 okt. 8-án, szerdán indult meg az első magyar rendes hirlap *Magyar Mercurius* címmel, hetenként kétszer járt és Paczkó Ferencz betűivel nyomtatott Pesten. A második lap Pesten az 1806 jul. 2-án keletkezett *Hazai Tudósítások*: szerk. Kulcsár István. Ez volt az első magyar hirlap, mely 4-rét alakban jelent meg és hosszabb életű volt.

1830-ban 10 magyar hirlap és folyóirat jelent meg.

1840 elején 26 magyar lap volt hazánkban.

1847-ben 33.

1848–49-ben 86 magyar hirlap jelent meg.

1850 elején 9 lap adatott ki magyar nyelven.

1854 márcz. 5-én, mikor a *Vasárnapi Ujság* megindult, ezzel együtt 20 magyar hirlap és folyóirat jelent meg.

1861 elején, midőn az első évi rendes hirlapkimutatást a *Vasárnapi Ujság* közli, 52 volt a magyar hirlapok és folyóiratok száma.

1862-ben	65	1886-ban	516
1863-ban	80	1887-ben	539
1864-ben	70	1888-ban	561
1865-ben	75	1889-ben	600
1866-ban	81	1890-ben	636
1867-ben	80	1891-ben	645
1868-ban	140	1892-ben	676
1869-ben	163	1893-ban	699
1870-ben	146	1894-ben	735
1871-ben	164	1895-ben	806
1872-ben	198	1896-ban	801
1873-ban	201	1897-ben	1100
1874-ben	208	1898-ban	1207
1875-ben	246	1899-ben	1103
1876-ban	240	1900-ban	1132
1877-ben	268	1901-ben	1156
1878-ban	281	1902-ben	1216
1879-ben	321	1903-ban	1262
1880-ban	368	1904-ben	1330
1881-ben	356	1905-ben	1615
1882-ben	412	1906-ban	2292
1883-ban	427	1907-ben	2069
1884-ben	482	1908-ban	2059
1885-ben	494		

hirlap és folyóirat jelent meg magyar nyelven.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois.

Directeur: M. François Kollányi.

Quatre livraisons par an; prix du volume Nouvelle série. XVII. volume. IV-e

6 couronnes = 6 francs = 5 marcs.

livraison. Octobre-Décembre 1909.

SOMMAIRE.

Gabriel Jablonkay S. J. Un nouveau monument fragmentaire de langue hongroise. (Avec 3 planches.)	Page 289
Dr. Paul Gulyás. Les bibliothèques scientifiques de Paris. (Première partie.)	293
Eugène Zoványi. Contributions bibliographiques et littéraires	315
Dr. Paul Gulyás. Supercherries littéraires	322
I. Adolphe Zsák. La bibliothèque Ottoboni de Rome par rapport à la Hongrie. (Deuxième et dernière partie.)	335
Indicateur officiel. Rapport sur l'état de la Bibliothèque Széchényi du Musée Nat. Hongrois dans le III. trimestre de 1909	347
La bibliothèque de l'académie hongroise des sciences	352
Littérature. Catalogue of books printed in the XV th century now in the British Museum. I. Par le <i>dr. Paul Gulyás.</i> — G. Binz, Die Handschriften der Bibliothek Basel. I. 1. Par Σ . — W. L. Schreiber u. P. Heitz. Die deutschen «Accipies» und «Magister cum Discipulis»-Holzschnitte. Par <i>Gl.</i> — M. Pellechet, Catalogue général des incunables. III. Par le <i>dr. Paul Gulyás.</i> — J. Herbert Slater, Handbuch für Büchersammler und Bücherfreunde. Par <i>Bibliofil.</i> — Catalogus codicum mancriptorum Bibliothecae Reg. Monacensis I. 5. Par Σ . — Ch. Enschedé, Fonderies de caractère et leur matériel dans les Pays-Bas. Par le <i>dr. Paul Gulyás.</i> — S. Kun, Catalogue de manuscrits et d'autogrammes. Par —s. — <i>l.</i>	354
Revue des périodiques étrangers	368
Ignace Horváth. La littérature bibliographique Hongroise dans le III ^e trimestre de 1909	372
Notices. Mgr. Pietro Wenzel †. — Assemblée générale de l'Association des Musées et des Bibliothèques. — La bibliothèque de l'académie militaire «Ludovica». (<i>Jean Melich.</i>) — Une revue qui n'a point paru. (<i>J. V.</i>) — La bibliothèque municipale de Bologne en 1908. (<i>Gch.</i>) — Sur la vie de L. Breuer. (<i>Louis Kemény.</i>) — Sur l'histoire de l'imprimerie à Kassa. (<i>Louis Kemény.</i>) — Trouvailles littéraires	373
Changements dans l'état des imprimeries hongroises aux mois septembre—novembre 1909	384
Table de noms et de matières	385

Siège de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle*
Budapest, Musée National Hongrois.

A MAGYAR KÖNYVSZEMLE ÚJ FOLYAMA.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliográfia egyedüli szakközlönye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában. Elsősorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait; beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könyvtár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és különleges bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi könyvészeti irodalom termékeiről s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június, szeptember és december hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvtárosi forgalomban 8 korona; egy-egy füzet ára 2 kor.

Az előfizetési pénzeket a **Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala** fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a **szerkesztő czimére a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi és új folyamainak kötetei kaphatók *Ranschburg Gusztáv* könyvkereskedésében, Budapest, *IV., Ferencziek-tere 2.* A régi folyam 2—16. kötetének ára kötetenkint 4 korona, az új folyam 1—17. kötetének ára kötetenkint 8 korona. Az előfizetések ezentúl is a *Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához* küldendők.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai hírlapirodalom 1906-ban. I. A magyar hírlapirodalom, Zászló Jánostól. II. A nem magyar nyelvű hírlapirodalom, Kereszty Istvántól. III. Folyóiratok, Horváth Ignácztól. Függelék: A magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok statisztikája.* Ára 1 kor. 10 fillér. Kiegészítik: *A hazai hírlapirodalom 1907-ben, illetve 1908-ban. I. Hírlapok, Kereszty Istvántól. II. Folyóiratok, Horváth Ignácztól.* Egy-egy füzet ára 50 fill.